

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Søllerødbogen 2014

Søllerødbogen 2014

Søllerødbogen 2014

udgivet af

Historisk-topografisk Selskab for

Søllerødeggen

i samarbejde med Rudersdal Museer

Søllerødbogen 2014 er sat med Janson Text.

Papiret er MultiArt Silk 115g

Tekstbehandlet af redaktionen

Opsætning og Layout udført af Peter R. Lassen - Idon Grafisk i samarbejde med Niels Peter Stilling.

Tryk & produktion: IDON GRAFISK - Holte.

www.idongrafisk.dk

Oplag: 1.500 eksemplarer.

Redaktion:

Niels Peter Stilling i samarbejde med Jon Voss og Lars Bo Hansen

Omslag:

Anton Edvard Kieldrup (1826 - 1869): Søllerød Kirke set fra Sødalen, 1854.

Maleri på Rudersdal Museer: Reg. Nr. K/15 (Foto Ole Tage Hartmann)

ISBN: 978-87-87113-18-2

ISSN: 0085-6339

Manuskripter, der ønskes optaget i årbogen, eller som kunne indgå i Selskabets øvrige publikationsvirksomhed, bedes sendt til Selskabets sekretariat eller redaktøren (nps@rudersdal.dk / telefon 46 11 56 56).

Rudersdal Museer

Administration og Nyere Tid

Biblioteksalléen 5

2850 Nærum

Telefon 46 11 56 50.

E-mail: museum@rudersdal.dk

Eftertryk er ikke tilladt. Tilladelse indhentes gennem redaktionen.

INDHOLD

Bolle Willum Luxdorph. Dagbogsoptegninger fra 1700-tallet af en landligger ved Nærum Gadekær <i>af Torsten Søgaard</i>	7
Erling Hoffmeyer. Fra overbibliotekar i Søllerød til museumsleder i Spanien <i>af Michael Sinding</i>	63
Fra Holte til København i 1950'erne og 60'erne <i>af William Berg og Erling Hansen</i>	101
Kunsten på Nærumgårdsskolen <i>af Jørgen Berg</i>	115
“Vi går ikke ud, før vi er blevet enige”. Erik Fabrin, borgmester 1986-2012 <i>af Steen Trolle</i>	159
ÅRSBERETNINGER FRA MUSEUM, ARKIV OG VEDBÆKFUND	
RUDERSDAL MUSEER. ÅRSBERETNING FOR 2013	175
ÅRSBERETNING FOR HISTORISK-TOPOGRAFISK SELSKAB FOR SØLLERØDEGNET 2013	195
SELSKABETS REGNSKAB 2013	211
HISTORISK-TOPOGRAFISK SELSKAB BESTYRELSE	213

Bolle Willum Luxdorph

Dagbogsoptegnelser fra 1700-tallet af en landligger ved Nærum Gadekær

af Torsten Søgaard.

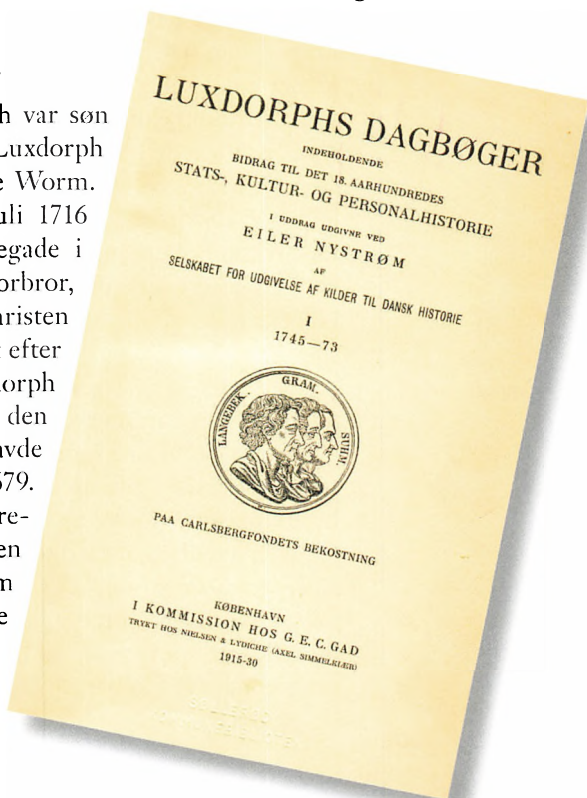
Den fremtrædende danske embedsmand Bolle Villum Luxdorph (1716 -1788) førte dagbog i over 30 år. Dagbogen beretter om den travle embedsmands mange gøremål og om store og små begivenheder i ind- og udland. Fra 1753 boede han i sommerhalvåret i Nærum, og hans dagbog er en blanding af Verdenshistorie, Danmarkshistorie - og lokalhistorie. Det sidste er hovedtemaet i nærværende artikel, der er baseret på historikeren og arkivaren Eiler Nystrøms udgivelse af Luxdorps dagbøger 1915-1930.¹

Torsten Søgaard er født i 1947 og har boet i Trørød siden 1981. Han er cand. mag i fransk og musik. Dette er hans 9. artikel i Søllerødbogen siden 1995.

KRONOLOGI OG KARRIERE

Bolle Villum Luxdorph var søn af oberst Christian Luxdorph og Susanne Magdalene Worm. Han fødtes den 24. juli 1716 i Bispegården i Nørregade i København hos sin morbror, Sjællands biskop Christen Worm, og blev opkaldt efter sin farfar Bolle Luxdorph (1643-98), der under den tidlige enevælde havde modtaget adelsbrev i 1679. Farfaderen var oversekretær i Danske Kancelli, en karriere Bolle Willum Luxdorph også skulle følge.² Når fødslen foregik i morbroderens bispegård, skyldes det, at

Uddrag af Luxdorps dagbøger blev udgivet i to digre bind i 1930 af Eiler Nystrøm. (Historisk Arkiv for Rudersdal Kommune = HA)

faderen på det tidspunkt opholdt sig i udlandet, hvor han som officer var engageret i den krig, der rasede omkring Danmark under navnet Store Nordiske Krig.

For de der tjente penge erhvervede Christian Luxdorph herregården Mørup mellem Ringsted og Sorø samme år som hans søn blev født.³ Her fik Bolle Willum sin opvækst, men hans far døde allerede i 1726, kun 42 år gammel. Bolle Willum blev undervist privat af en huslærer, og han var både lærenem og begavet. Han interesserede sig tidligt for teologi, filosofi, klassisk og oldnordisk filologi og historie, og som 17-årig blev han i 1733 indskrevet på Universitetet på jurastudiet. Året efter, i 1734, blev han ansat som sekretær i Danske Kancelli, og herfra steg han hurtigt i graderne, som landsdommer (1738), højesteretsassessor (1744) og generalprokurør (1749).

*Embedsmand
under enevælden*

I Frederik 5.s regeringstid 1746—1766 og i begyndelsen af Christian 7.s regeringstid kulminerede hans karrier og han endte efter Struensees fald i 1772 som kancellideputeret og gehejmeråd. Bolle Willum Luxdorph var i samtiden højt respekteret for sin flid, skarpsindighed og ubestikkelighed. Som jurist øvede han en betydelig indflydelse som den stille, tilbagetrukne embedsmand, der lod andre få æren for de beslutninger, han havde banet vejen for. Sin modvilje mod Struensees regimente holdt han godt skjult, men han var siden medlem af den kommission, der domfældte Struensee og dronningen.

Privat levede han et stille liv, først på Mørup som han arvede efter sin mor i 1735, og efter salget af godset i 1747 i en forholdsvis beskedne lejlighed i Snaregade i det centrale København. Han giftede sig i 1748 med Anna Bolette Junge (1719-1781), men deres ægteskab forblev barnløst. I 1753 erhvervede han sig det landsted på nordvest siden af Nærum Gadekær, der skulle blive rammen om familiens sommerliv de følgende små 30 år.

Poeten

Ved siden af sine offentlige erhverv var Bolle Willum Luxdorph også poet, og han var anerkendt som en af tidens skønånder. I 1775 udgav han første del af sine samlede latinske digte under titlen "*Carmina*", dvs. sange, og i 1784 udkom anden og sidste del af hans digtsamling. Såvel litteratur som videnskab havde hans bevågenhed, og han var formand for eller medlem af talrige foreninger og selskaber som f. eks "*Videnskabernes Selskab*" og "*Det kongelige danske Selskab for Fædrelandets Historie*". Desuden optrådte han som kritiker og smagsdommer i litterære og religiøse spørgsmål, og han udgav flere bogværker, blandt andet en pragtudgave af Holbergs "*Peder Paars*" i 1772. Han digtede på både latin og på dansk.

Luxdorph i sine
velmagtsdage
som højtplaceret
statsmand. Han er
i fuld ornat som
"Hvid Ridder".
(Det kgl. Bibliotek)

Luxdorph døde 13. august 1788, 72 år gammel, og blev begravet i familiegravstedet i Trinitatis Kirke i København. Han efterlod en bogsamling på 15.000 bind, 500 manuskripter og adskillige kobberstik. Væsentlige dele af hans store bogsamling findes den dag i dag på Det kgl. Bibliotek.⁴

LUXDORPH I NÆRUM

Luxdorph købte i 1753 lystgården ved gadekæret i Nærum af overjæger og skovrider Veit Christiansen Lintner, som havde haft stedet fra 1740. Der hørte 3½ tønne land jord til ejendommen, og den lå tæt op ad Askebakken, som Luxdorph fik rådighed over tolv år senere. Det blev i Nærum, at Luxdorph kom til at tilbringe “*største Delen af sit Livs Somre, ivrigt beskæftiget med landlige Sysler. Om Vinteren boede han i Snaregade inde i København, men naar de første Foraarsvarsler viste sig, drog han bort fra Hovedstadens trange Gader ud til sit elskede Nærum, og tog kun ind en Gang om Ugen for at passe sine Forretninger i Kancelliet*”.⁵

Landliggeren

Luxdorph elskede naturen, og landstedet i Nærum blev en slags erstatning for barndommens og ungdommens Mørup. Han gik lange ture over de vide marker til Dyrehaven eller Øresundskysten, arbejdede i mark og have, hvor han forbedrede jorden eller puslede om forskellige anlæg, bl.a. et kildeudspring ved Kikhanerenden. På Askebakken fik han opført et terrasseparti med sandstensfigurer og vaser. Han anlagde en frugthave, og han såede og høstede korn på de omliggende marker. Høns og duer hørte der også til, og idyllen fuldendtes med rosenbede og karpedamme. Hans rådighed over hest og vogn var en forudsætning for landlivet, og om sommeren besøgte han venner og kollegaer, der som han boede i det landstedernes Nordsjælland, som udviklede sig med enevælden i løbet af 1700-tallet. Luxdorphs plejede også venskabelige forhold til de lokale bønder, og han og fru en var ofte budt med til bryllupper eller stod fadder til Nærumbøndernes børn.⁶

DAGBØGERNE

Som 27-årig begyndte han i 1745 at føre dagbog på fransk. 1746 sprang han dog over, og der er kun få optegnelser for 1747-48. Så var der en pause på ni år, men fra 1757 og frem til sin død i 1788 skrev han dagbog hver eneste dag – og nu på dansk – i alt 35 små, tætskrevne bøger.⁷

Store og små begivenheder

Indholdet i dem er meget varieret og beskriver, hvad han foretager sig i den travle hverdag både privat og som statsmand, men det har tydeligvis ikke været meningen, at andre skulle læse hans dagbogsoptegnelser, og hans notater er ofte meget kortfattede, nærmest fragmentariske. Der er notitser fra alle dele af landet og fra udlandet: Alskens smånyt, alle kategorier af meddelelser, store og små begivenheder, dødsfald, alle mulige hændelser, vedtagne love, kongehusets færden, og der er desuden moralske eller litterære overvejelser, og dermed afspejles datidens politiske

Her ses halvdelen af de 35 små tætskrevne bøger, der tilsammen udgør den samlede dagbog. Ca. 1/3 størrelse. (Rigsarkivet)

og kulturelle liv. I det følgende gennemgås dagbogen år for år med vægt på det lokalhistoriske fra Nærum og omegn – og enkelte sideblik til datidens vigtigste politiske begivenheder i Danmark.

1745 – 48

*“Jeg har i Dag begyndt denne Dagbog..., nu må vi se om jeg fortsætter”.*⁸ Således

indleder Luxdorph på fransk den 1. februar 1745. Som nævnt køber han først sin gård i Nærum otte år senere, men allerede den 12. februar 1745 hører vi om egnen: *“Det siges at der har været en Jordrystelse i Søllerød...”*.

Den 20. februar er han på Mørup, hvor han bortforpagter sin gård og sine jorde til en Lars Pedersen Biørn for tre år. Igen den 24. marts vender han tilbage til Søllerødeggen, hvor han optræder som rådgiver i en tvist om to marker i Søllerød, som ejeren af (Gl.) Holtegård, Johan Jørgen Lassen, gør krav på.⁹ I foråret 1745 besøger han ofte Mørup og mødes flere gange med naboen Holberg fra Tersløsegård.

Den 5. juli er Luxdorph på landstedet Petersborg i Høsterkøb, som tilhørte kammeradvokat Bredo Munthe. Denne havde ført sagen om de nævnte marker mod (Gl.) Holtegård, og Luxdorph får bragt en ende på stridighederne. Så kalder pligten, og fra midten af august ledsager han

*Petersborg i
Høsterkøb*

i embedets medfør kong Christian 6. og dronning Sophie Magdalene på en fem uger lang rejse gennem Jylland til hertugdømmerne. Der har dette år hersket en frygtelig hornkvægsygdom i Holsten, og herfra har sygdommen bredt sig nordpå. Den 4. oktober 1745 udbryder Luxdorff *“nu har så Hornkvægsygdommen nået mine Jorder. Maa Gud have Medlidende med mig.”*

Dagbogsskrivningen genoptages i 1747, hvor landet efter Christian 6.s død i august 1746 har fået en ny regent: Frederik 5. Fra nu af er Luxdorffs dagbog skrevet på dansk¹⁰: 7. august: *“Solgte jeg min Gaard Mørup til Lars Biørn for 18.000 Rigsdaler”*. 4. september: *“Blev Kongen salvet, jeg virkelig Justitsraad”*.¹¹ Den 11. september: *“Commission i Holte fra den 11. til 13. September”*.¹² Geheimeraad Claus Reventlow, der var Assessor i Højesteret, boede på dette tidspunkt på (Gl.) Holtegård. Kort forinden, den 24. august 1747, havde den nye konge, Frederik 5., været til fest på (Gl.) Holtegård, hvor der blev opført to af Holbergs komedier. Det var første gang i Danmark, at man opførte Holbergs teaterstykker udendørs, og samtidig var det et opgør med Christian 6.s glædesløse, pietistiske styre – og begyndelsen til Det kgl. Teater.¹³

Frederik 5. på
(Gl.) Holtegård
1747

Året efter, 1748, står i brylluppets tegn. Den 11. januar beretter dagbogen, at den da 31 år gamle Bolle Willum Luxdorff *“i Herrens Navn”* er blevet forlovet *“med Frøken Anna Bolette Junge”*. Et halvt år senere, den 14. juni lyder det: *“Havde jeg Bryllup med min elskede kiere Hustrue... Gud hielp oc glæde os begge. Ham skee Tak, som selv har stiftet vor Egteskab”*. Få dage senere, den 17. juni, sælger han endelig Mørup: *“Udstæd Skiøde til Lars Biørn paa Mørup Gaard oc Gods.”*

1757

Efter ni års pause fortsætter Luxdorff i 1757 sine dagbogsnotater. Han begynder med en opremsning af krige og ulykker fra det store udland: Jordskælvet i Lissabon i 1755, den i 1756 udbrudte krig mellem Frankrig og England og mellem Østrig og Preussen, der senere er blevet kaldt Syvårskrigen.¹⁴

Den 2. februar 1757 er Luxdorff igen mægler vedrørende de økonomiske forhold ved (Gl.) Holtegårds ejerskifte. Generalbygmester Laurids de Thurah (1706-1759) havde 11. juni 1756 fået skøde på (Gl.) Holtegård og opførte kort efter en ny hovedbygning, efter nedrivning af den gamle firlængede bindingsværksgård.¹⁵ I april og maj bliver det kun til korte ophold på Luxdorffs eget landsted i Nærum. Den 10. april kommer arkæologen op i ham: *“Undersøgt en Begravelse i en Høi*

Thurah på
Holtegård

Præstekonen dør

tæt ved Nærum kaldet Christ-Høien. Deri 2 Begravelser... Fundet Been deri, men ei viidere. Høien 60 Al. lang, 24 Al. breed". I maj måned handler det om præsten i Søllerød, nordmanden Herman Treschow (1705-1774).¹⁶ Søllerødpræsten bliver ved en ulykke på præstegården midt i maj måned enkemand: "*Den brave Mad[am] Treschow i Søllerød døer meget hastig ved det, at hun tager et Støkke Kiød i Munden, som qvæler hende mellem Hænderne paa Mand oc Børn*".

I 1825 var Nærumgård byens største og mest prægtige gård. Tegning af Ole Jørgen Rawert. (Det kgl. Bibliotek)

Kort efter, den 20. maj, flytter Luxdorff, hans frue og deres tjenestefolk til Nærum: "*Reist til Nærum, oc fløttet derud med alle*". 3. juni: "*Spiist på Holte-Gaard om aftenen*". Den gård i Nærum, som Luxdorff havde købt i 1753, blev senere kaldt "Hartmanns Hus".¹⁷ Naboejendommen, der senere fik navnet Nærumgaard, ejedes i 1750'erne af højesteretsadvokat Andreas Lowson (1704 – 1758). Det var byens største gård, og Luxdorff havde et godt forhold til denne nabo og kollega. Den 6. juni skriver han: "*Overlat Lowson min liden Have tillige med Huusmands-Pladsen, hvorimod jeg faar den Plads ved Enden af min Toft, oc 100 Rdr.*"

Penge, som jeg har destineret til min Havestue. End viidere indbegner Lowson et Støkke af min Toft, som skal legges til min Have, med Plankeværk”.

Men der var også andre venner, der lå på landet, f. eks. den jævnaldrende geheimeråd Henrik H. Hielmstjerne (1715-1780). Den 12. juni: *“Spiist paa Canin-Holmen Middag oc Aften”*.¹⁸ Den 27. juni: *“Besøgt Langebecks i Søllerød”*.¹⁹ 3. oktober fortæller om hans arbejde på sin jord: *“Erichsen kom herud tillige med Hammer, som gjorde Afstik til det Støkke, der skal indtages til Haven.”*²⁰

Syvårskrigen

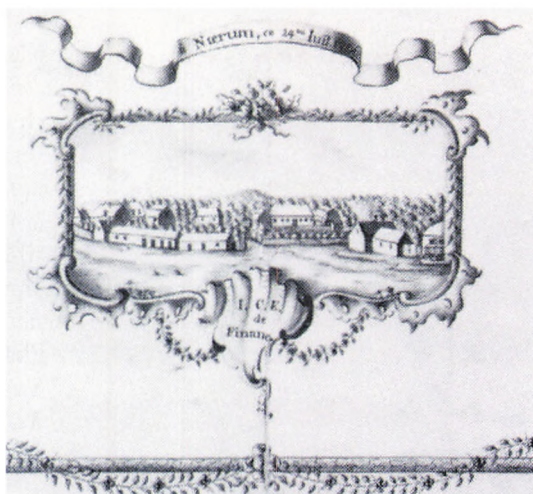
Luxdorph nævner flere gange episoder fra den igangværende europæiske Syvårskrig (1756-1763) mellem bl.a. Storbritannien og Frankrig. Hans notitser vedrørende aktuelt stof fra udlandet er dog ofte behæftede med fejl og er indimellem baseret på misinformationer og falske rygter.²¹ Efter at familien er flyttet tilbage til Snaregade i København afslutter Luxdorphs året med at fejre julen i Nærum, fem dage fra 24. december.

1758

Både i januar, marts og april 1758 er Luxdorph i Nærum på ugelange ophold. Den 22. april noterer han: *“Det nye Støkke til min Have indbegnet”*. I juni måned dør hans nabo Andreas Lowson, 54 år gammel. Luxdorph skriver den 19. juni: *“Etats-Raad Lowson dør af en indvortes Inflammation. Om Morgen en var hand oppe oc skrev sit Testamente men confus ... Jeg gjorde hans Gravskrift”*.

Udsnit af fødselsdagshilsen til Luxdorps 50-års fødselsdag, 1766. Tegningen er den ældste afbildning af gårdene og landstederne ved Nærum Gadekær.

Luxdorps gård er lidt til højre for midten. Forrest til højre er det Ole Hansens gård. Til venstre er det først Werner von Staffeltes beskedne lystgård og derefter agent Peter Borres gård “Sophieshøj” senere “Nærumgård”. Den store Mariehøj bagved (Gl.) Holtegård anes i det fjerne. (HA)

Skridttælling

Den 25. juni hører vi for første gang om Luxdorphs mest pudsige særhed, hans mani med at tælle skridt: "*Fra Nærum til Frydenlund har jeg 3544 Skridt og til Søllerød af Gangstien 3867*". Den 18. juli kører han til København, men oplever lidt dramatik undervejs: "*Reist til Byen. Veltede ved Jægersborg, men Gud skee Lov uden mindste Skade*".

Den 14. september noterer han: "*Beseet Søllerød Slots Værelser og Have*".²² På hans egen gård i Nærum er det især kildeudspringet, der optager den gode mand. Den 30. september skriver Luxdorph; "*Begynt at sætte Kilden i Stand*". Den 23. oktober 1758 er sommeropholdet i Nærum slut: "*Reist til Byen med alle*". Året afsluttes med fem juledage i Nærum fra 23. - 27. december.

1759

10. april 1759, det er forår, og Luxdorph er en uge i Nærum. Han er nu helt besat af at tælle skridt. Allerede den 11. april udfærdiger han en hel tabel, en lille tegning, med antal skridt mellem alleerne i Frydenlund Skov ved Frydenlund slot. Strækningen fra slottet til hans hjem ved gadekæret deler han derefter op i fire etaper: "*Fra Frydenlund Port til Hiørnet af Dyrebaven 1222 Skridt. Derfra til Holte - Veien 290. Derfra til Gadekæret 900. Derfra hjem 250 Skridt*". Den 17. april er ugen gået, men vinteren har ikke helt sluppet sit tag: "*Reist til Byen i stærk Storm, Frost og Sne*".

Vandringsmanden

Den 24. april er han igen i Nærum og fortsætter sin skridttælling. Han nævner seks etaper: "*Fra Gierdet ved Nye-Mølle til Ørholms yderste Stolpe mod Skoven til Søllerød. Derfra til Stenten ind til Søllerød Skov. Derfra til Porten, igiennem Kirkeskoven. Derfra til Cascaden. Derfra til Nærum's Ledd. Derfra til Stuedørren*". 29. april er han i Søllerød Kirke og hører pastor Treschow. Han omtaler ikke prædikenen, men nævner til gengæld, at kirken har fået et nyt orgel, foræret af hofsnedker Lehman. Den 7. maj noterer han: "*Malet Kilden*", og det fremgår, at hans elskede kildested nu har fået en lang inskription på latin i tidens ånd.

Den 14. maj rejser han til København kl. 4 om morgenen, og fra 27. maj tilbringer Luxdorph sammen med tre andre embedsmænd en måned på rejse i Hertugdømmerne og Nordtyskland, hvor han bl.a. besøger Hamborg, Lübeck og Flensborg. Den 29. juni er han hjemme igen: "*Reist fra Roskilde til Kiøbenhavn og derfra om Aftenen til Nærum. Gud være eevig lovet for vel overstaaet Reise, og at jeg forefandt alleting i god Stand her hjemme!*"

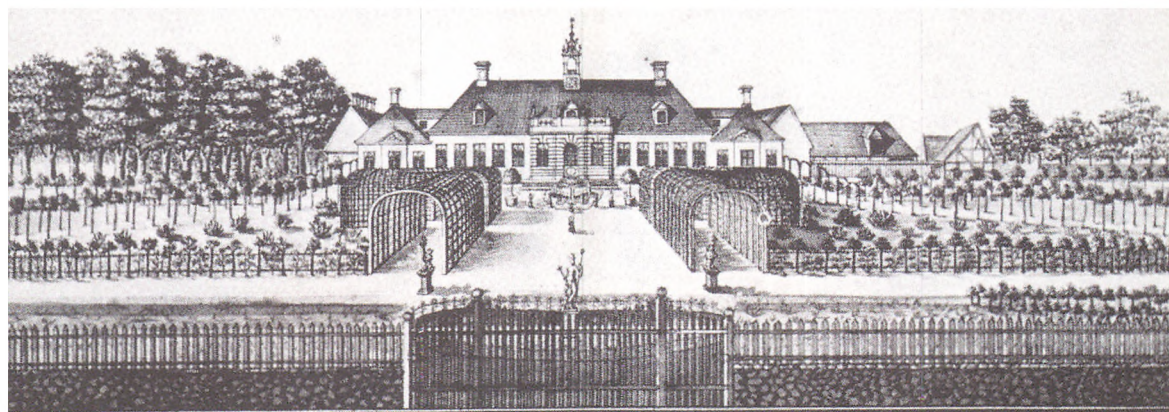
Et af de ældste billeder, der findes af Søllerød kirke. Akvarellen er fra ca. 1790. Ved kirkegårdsmuren bemærkes straffeinstrumentet ”Kagen” med halsjern. Luxdorph var i kirke hver eneste søndag i de perioder, han boede på landet. Han vurderede altid de prædikener, han hørte. De faste præster i Søllerød kirke, pastor Treschow, pastor Blicher og professor Poul Bast fik altid god kritik, men han var tit ret hård i sin dom over udefrakommende prædikanter, som ofte var kandidater eller teologistuderende. (Rudersdal Museer)

Den 16. september er han i Søllerød Kirke hos pastor Treschow. Hans eneste bemærkning lyder: *“Et Qvindfolk stod aabenbare Skrifte; Text: Jacob 1,21”*.²³ Sidst på året, den 21. december, noterer han: *“Imellem 11 og 12 om Aftenen fornam vi to eller tree stærke Stød i Kiøbenhavn, som af et Jordskiælv. Det samme mærkedes ogsaa paa Frydenlund og paa Nærum”*.

1760

I året 1760 er der kun små spredte bemærkninger i dagbogen fra Søllerødeggen. 2. april: *“Været paa Frydenlund og gaaet til Stranden”*. 26. april: *“Sat eendeel Statuer, kjøbte paa Auctionen i Holte, i min Have”*. Det handler om fallitboet (Gl.) Holtegård. Laurids de Thurah døde den 5. september 1759 stærkt forgældet. I 1760 blev hans lystgård i Holte med al indbo og

*Auktion på
Holtegård*

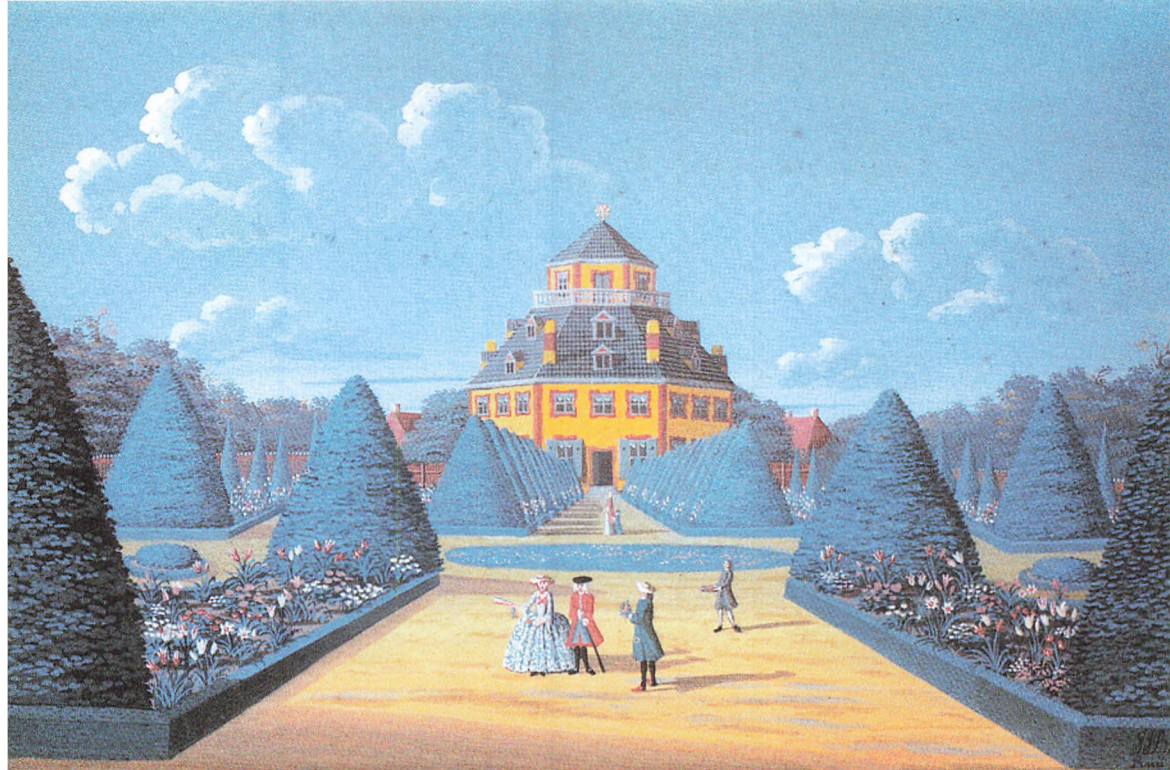
Projet af Holtegaard
Aagen fraa A. Holst. 1757.

(Gl.) Holtegårds nyanlagte barokhave tegnet af J.J. Bruun, 1757. Efter Thurahs død på fallittens rand i 1759 blev det ikke helt færdige stort tænkte haveanlæg nedlagt, og hvad der kunne sælges blev afhændet ved auktioner i foråret 1760. Som det fremgår erhverved Luxdorff nogle af haveanlæggets statuer, der blev genopsat på hans lystgård i Nærum. (Rudersdal Museer)

den nyanlagte haves inventar sat på auktion. (Gl.) Holtegård blev købt af greve Chr. Ditlev Reventlow, mens indbo og skulpturer blev spredt for alle vinde.²⁴ Men nogle af (Gl.) Holtegårds skulpturer havnede altså hos Luxdorff i Nærum.

Først den 10. maj flytter Luxdorff fra Snaregade til landstedet i Nærum: "*Min heele Huusholdning udfløttet*". 31. maj vender han tilbage til byen for ligesom året før at foretage en måneds rejse i embeds medfør til Holsten og Nordtyskland. Den 4. juli er han tilbage igen: "*Kl. 3 om Morgenen reist fra Corsør til Byen og derfra til Nærum*".

Den 17. oktober skriver Luxdorff om en dramatisk begivenhed: "*Oberkamp lader hente 30 Køer fra Saltholm ved Baade, som med Mænd og Alt forgaa, og Qvæget driver til Wedbeck*". Kort efter er det atter blevet tid til at vende tilbage til hovedstaden. Den 27. oktober slutter sommeropholdet i Nærum: "*Reist til Byen med alle for i Vinter*".

Frydenlund Slot
1741, guache af
Johan Jacob Bruun.
Det var på dette
pragtfulde sted i
Vedbæk, at dron-
ningen og Struen-
see næsten levede
som ægtefæller.
(Dronningens
Håndbibliotek på
Amalienborg)

1761

Den 21. marts 1761 noterer Luxdorph i dagbogen, at "*Cron-printzen spiser paa Frydenlund*". Kronprinsen er den senere Christian 7. (1749-1808), der blev konge i 1766. Prinsen havde kun 11 år gammel fået overdraget lystslottet Frydenlund, som hans oldefar Frederik 4. havde opført i 1720'erne.²⁵ Til slottet hørte en vidtstrakt park med barokanlæg og køkkenhave.

Den regerende monark, kong Frederik 5., betalte prisen for sit udsvævende liv og havde i foråret 1761 en længere sygdomsperiode. Kongen kom sig dog, og Luxdorph skriver den 17. maj: "*Søllerød Kirke. Der blev takket for Kongens Restitution efter en Formular, givet af Bispen, og efter Prædiken siunget: Herren i din Nød høre dig*". 23. maj: "*Organisten dør*". Det er Søllerød Kirkes organist Lars Hansen Heyre. Han blev kun 48 år og blev begravet 4. juni.

*Vandsprøjten fra
Holtegård*

Det var ikke kun haveskulpturer, Luxdorph havde købt ved auktionen på (Gl.) Holtegård i 1760. Den 18. juli noterer han: "*Prøvet Thurahs Spøite til at vande Haven med. En meget let Haand-Spøite, hvoraf Vandet falder som Regn*". Den 13. august er der igen dramatik i Vedbæk: "*Af et Bryllup i Wedbek i Søndags blive 40 Mennesker syge*" Vi hører ikke yderligere om deres skæbne, så mon ikke de er kommet godt over "forgiftningen".

På besøg i
Skodsborg

Spadsereturene i Nærums omegn optager som sædvanligt Luxdorph. Den 21. august er turen gået til (Gl.) Holte: "*Spadseert i Holteskov om Aftenen*", og den 9. oktober lyder det: "*Spadseeret til Schodsborg og beseet von der Lübes Indretninger*". Det sidste handler om overpræsident i København Volrad August von der Lühe (1705-1778), der i 1760 erhvervede lyststedet Retraite i Skodsborg og året efter nabolandstedet Skovsborg. Efter at have slået de to lyststeder sammen anlagde von der Lühe en prægtig barokhave omkring Skodsborgbakken ved arkitekten G. D. Anton.²⁶ Den 18. oktober slutter årets lange sommerophold i Nærum: "*Reist til Byen med Alle*". Som tidligere er Luxdorph i Nærum ved juletid, denne gang fra 24. – 28. december.

1762

Allerede 3. januar 1762 er Luxdorph igen på landet. Luxdorph er i kirke næsten hver søndag og giver efterfølgende sognepræsten, Hr. Treschow, og skiftende prædikanter karakterer. Den 18. april prædiker en ung studerende, hr. Møller, i Søllerød Kirke, uden at det giver anledning til stor omtale i dagbogen, men den 1. juni holdes prædikenen af "*Studiosus Hinckel. En meget slæt, men tillige fræk Prædikant*". Luxdorph var en øvet iagttager af unge teologers dannelse, og i København blev han ofte anmodet om at overvære de studerendes prøveprædikener.

I krig med
Rusland?

Danmark havde ikke været i krig siden afslutningen på Store Nordiske Krig i 1720, men i 1762 balancerede vi på en knivsæg i forhold til stormagten Rusland. Fra 28. til 31. juli skriver Luxdorph et længere afsnit om dette store land. Det handler om, at den russiske kejserinde Elisabeth Petrovna, datter af Peter den Store, er død. Hendes efterfølger er den gottorpske hertug Karl Peter Ulrich, der nærer et blindt had til Danmark. Som zar Peter 3. ønsker han at ødelægge Danmark og "*jage den danske kongefamilie til Trankebar*". Efter at have sluttet fred med Preussens magtfulde konge Frederik den Store, vender zaren sig mod Danmark. Danmark står alene på den europæiske scene, men agter ikke at bøje sig. En russisk hær på 70.000 mand mobiliseres og Østersøflåden står ud. I juli rykker en dansk hær på 27.000 mand ind i Mecklenburg for at møde russerne øst for Wismar. Men pludselig ændres situationen heldigvis: Peter 3. bliver styrtet af sin gemalinde og kort efter dør han, formentlig myrdet på den ny kejserindes befaling. Luxdorph noterer i sin dagbog 2. august: "*Keiseren af Rusland døer paa Petershoff af Colica*". Med Katharina 2. på den russiske trone indtil 1796 ændredes holdningen til Danmark markant, og den venskabelige forbindelse mellem de to

lande blev genoprettet.²⁷

Den 5. september er Luxdorff igen til gudstjeneste i Søllerød Kirke, hvor pastor Treschow fremhæver nødvendigheden af at understøtte sognets fattige: "*Iblant de gode Exempler erindrede hand, at Geb:Raad Dehn har givet 600 Rdr., hvoraf Renterne aarlig paa hans Geburtsdag skal uddeles til 6 ræt nødlidende Fattige, som ei betle*".²⁸ Den 22. oktober registrerer Luxdorff, at den frygtede kvægsyge er nået til Vedbæk. Der er dog også tid til daglige sysler i Nærum. Den 29. oktober: "*Giort Catalogus over Bøggerne her paa Nærum*". Hans store bogsamling i Snaregade var på flere tusinde bind, men i Nærum havde han et lille annektsbibliotek. 30. oktober: "*Renset Kilden*".

Den 23. november noterer han i dagbogen, at "*Qvæg-Sygen er hos Ole Hansen i Nærum*". Gårdmand Ole Hansen er Luxdorffs nabo på nordøstsiden af gadekæret. Efter at have genopbygget gården efter en brand i 1764 fik Ole Hansen i 1767 bevilling til at holde kro for vejfarende på sin bondegård. En bevilling, der under stor offentlig bevågenhed blev fratrækket hans efterfølger i 1797.²⁹ Under navnet Vognmandsgården stod gården fra 1760'erne ved Nærum Gadekær indtil den nedbrændte i 1929.³⁰

Ved juletid er Luxdorffs som sædvanligt tilbage i Nærum, og et lidt pudsigt notat slutter året 1762. 30. december: "*Takket Jægermester Gram, fordi hand forbød Graner at skyde Hunde i min Gaard paa Nærum*".³¹

1763

Allerede sidst i marts måned 1763 opholder Luxdorff sig på landet i Nærum. Dagbogen indeholder notater tre dage i træk. Den 29. marts: "*Bønderne betalte Ablefelt 5 Slettedaler pr. Tønde Hartkorn for at beholde Kongetienden og være frie at gjøre Hoverie til Dronninggaard*". Det er de gryende landboreformer, der her skinner igennem. På Hørsholm Slot havde enkedronning Sofie Magdalene i 1759 som den første vist vejen ved udstykning af jorderne til kronens fæstebønder og afløst hoveriet med en årlig afgift. J. H. E. Bernstorff fulgte snart efter på sit gods i Gentofte, og efter at Hans von Ahlefeldt i 1762 havde overtaget forpagtningen af kronens Dronninggård, iværksatte han allerede året efter lignende reformer her, hvor bønderne kunne betale sig fri for hoveriarbejdet.³²

Den 30. marts: "*Qvæget paa Holte-Gaard er død. Og nogle Studentere have været der efter Collegii Medici Anstalt og savet Hornene af eendeel lige til Hovedet, hvorpaa de strax efter ere døde*".³³ 31. marts: "*Søllerød Kirke, Hr. Treschow. Min Kone bar Anders Andersens Søn til Daaben*". I april er

Luxdorps hus og gadekæret som det tog sig ud omkring 1870 små 100 år efter Luxdorps død. Det hed da "Justinelyst", og kaldtes senere "Hartmanns Hus". (HA)

Luxdorph atter i Nærum for en kort bemærkning den 16. april. Men dagen ender sørgeligt med, at han mister en af sine tjenestefolk: "*Eric døer pludselig om Eftermiddagen i min Have*".³⁴ Også den 29. april er Luxdorph på landet, hvor han har "*gaaet omkring i Holte Skov*".

Men først den 13. maj er det tid til for alvor at slå sig ned på landstedet: "*Fløttet ud med min heele Huusholdning til Nærum*". Luxdorph er som altid i Kirke. 22. maj pinsedag: "*Beständig Regn fra om Morgenen Kl. 4. Søllerød Kirke, Hr. Treschow. De fleeste Stole vare tomme, 37 mandfolk og 3 Quindfolk ofrede*".³⁵ 19. juni: "*Søllerød Kirke. Min Kone bar Anders Nielsens Barn til Daaben, en Datter, heed Karen*". 28. juni var der "*Taksigelses-Fest for freden*" i Søllerød kirke. Den europæiske syvårskrig var slut, og "*Kirken var ganske fuld*".

2. september omtaler han sit arbejde med en af sine fiskedamme i Nærum, og dagen efter: "*Sat 4 bugne Kampesteene under 4 af Laurbertræerne*". Den 18. september: "*Søllerød Kirke, Hr. Treschow. Provst Hegelund*

*Klager over
skolelæreren i
Nærum*

*visiterede.*³⁶ *Bønderne klagede over Levin*". Marius Levin var skoleholder i Nærum fra 1757 til ca. 1790, og der var ofte problemer med denne lærer.³⁷ Nogle dage inde i oktober er der igen små glimt fra Luxdorps hverdag i Nærum: Den 7. oktober: "*Spadseeret om Formiddagen til Søllerød og hørt Hr. Treschows Parentation over Marcus Tømmermand fra Nye Mølle, som brækkede Halsen, da hand ville sætte Aalekroge*".³⁸ Den 9. oktober: "*Taget mine Køer ind af Dyre-Haven*". Den 23. oktober: "*Søllerød Kirke. Hr. Treschow prædikede og forrettede en Brude-Vielse. Bruden gik til-lige i Kirke efter et Barn, som hun samme Dag lod begrave*".

1764

I 1764 hører vi først fra Søllerødeggen i dagbogen den 18. maj, Store Bededag, hvor Luxdorph som vanligt er i kirke og påhører "*en ypperlig, men skarp Prædiken*" af pastor Treschow. Seks dage senere, den 24. maj, flyttes "*til Nærum for i Sommer*" med hustruen og tjenerstaben. Senere hentes også en gartner til Nærum, hvor der i løbet af sommeren foretages forskellige vedligeholdelsesarbejder ved gartner Hammer. 14. juni: "*Reist til Nærum med Hammer, som omlegger mit Parterre*". 22. juni: "*Trappen ved Kilden vedgjort*", og den 3. juli: "*Hammer kiørte ud for Parterres Anlæg*".

*Ole Hansens
gård nedbrænder*

Den 8. juli indtræffer en brandkatastrofe hos Ole Hansen på nabo-gården ved gadekæret: "*Om Eftermiddagen Kl. 2 afbrændte Ole Hansens Gaard lige til Grunden, ved det at nogen af det Selskab fra Kiøbenhavn, som spiiste der, skiød mod Halmtaget efter Spurte eller maaskee af anden Aarsag*".

Den 7. september omtaler han generalmajor Jean Baptiste de Longueville, der i 1759 havde giftet sig til Enrum. Den fyrige enke på Enrum, Anna Marie Köster havde lagt to mænd i graven, da hun indgik sit ægteskab med Longueville. I hans korte tid på Enrum påbegyndtes en modernisering af haveanlægget, men han døde i 1766, og i 1768 overlod enkefru Köster Enrum til sin søn af første ægteskab, Conrad Alexander Fabritius, der skabte en prægtig romantisk have på Enrum.³⁹ Men allerede Luxdorph skriver om et haveanlæg "*i Hyrdestil*" og om "*Fyrværk og fransk Comoedie*" i Enrums park.

*Et uægte barn
døbes*

En måned senere er der atter nyt fra kirken. Den 7. oktober: "*Søllerød Kirke. Hr. Treschow forrettede en Brudevielse (NB. paa Brudgommens Opførsel var meget at udsætte) og prædikede*". Ugen efter, den 14. oktober, i Søllerød kirke: "*Staffelts Kokkepiges uægte Barn Døbes*". Passagen viser, at landstedsejerne trods alt beskyttede deres egne folk – og lod deres tyendes uægte børn få en kristelig dåb; men hvem var mon faderen til

Luxdorph spadserer også til Trørød bro, som formentlig er den stenkiste, der fører over bækken "Vejdammen" på Kohavevej i Trørød. Foto fra ca. 1915. (HA)

kokkepigenes barn? ⁴⁰ Overstaldmester, kammerherre Werner von Staffeldt (1724-1801) var Luxdorphs nabo, idet Staffeldt siden 1759 havde ejet et lille landsted, der lå klemmt inde mellem Luxdorphs gård og den senere Nærumgård. ⁴¹ I 1772 købte von Staffeldt Dronninggård af kronen. Det er lidt uklart, hvad der herefter skete med hans landsted ved Nærum gadekær, idet det tilsyneladende først efter hans død i 1801 blev lagt ind under Nærumgård. ⁴²

Nærumgård skiftede netop i 1764 ejer. Den 21. oktober noterer Luxdorph, at "*Lemvig har solgt sin Gaard til Dyssel*". ⁴³ Samme dag beretter Luxdorph, at han er "*Reist med min Kone til Byen for at blive*". Men som vanligt er Luxdorphs tilbage i Nærum sidst på året. Her nævner Luxdorph den 28. december for første gang Trørød, en af sognets mindste landsbyer: "*Spadseeret til Trørød Broe*". Trørød bro må være den stenkiste, der midt på Kohavevej, ved nuværende nr. 27 fører over bækken kaldet "Vejdammen". ⁴⁴

Trørød Bro

1765

Den nye ejer af Nærumgård får ikke lang tid til at nyde sin besiddelse. Allerede den 7. januar 1765 dør Luxdorphs nye nabo ganske uventet, kun 42 år gammel: "*Dyssel dør og testamenterer sin Huusbolderske 16/m Rdr. og sine Meubler*".

Luxdorph stod kongehuset nær, og i hans dagbog noteres store og små begivenheder omkring kongen og kronprins Christian (7.). Den 31. marts: "*om Eftermiddagen blev Cron-Printzen confirmeret i Slots-Kirken i*

Øverød og Søllerød
9. 9. Aug. 1824.

Markerne mellem Øverød og Søllerød. Akvarel af Ole Jørgen Rawert, 1824. Søllerød kirke ses højt oppe på bakken. Det var i disse smukke omgivelser, at Luxdorph og hans hustru nød deres lange vandreture. (Det kgl. Bibliotek)

Sophieshøj

Overværelse af det gandske Kgl. Herskab, det beelevte Hof, Conseillet, alle Collegierne og Rangs-Personer indtil Justitz-Raader, inklusive samt de fremmede Ministrer". Luxdorph hørte naturligvis til de indbudte, og ceremonien, der varede tre timer, beskrives nøje i dagbogen. Kronprinsen var nu 16 år gammel, og inden der var gået et år, skulle han følge sin far på tronen.

Så er vi atter på landet - allerede i begyndelsen af maj - og den 4. maj er Luxdorph igen "*Gaaet til Trørøds Broe*". Hans gartner Hammer har fortsat forskellige opgaver på Luxdorphs landsted, og han har den 20. juli "*gravet et Bassin paa Engen uden for min Have*". I august beretter dagbogen, at "*Vindelbroen og Bænkene uden for Haven [er] færdige*".

Den 25. august registrerer Luxdorph, at han har fået en ny nabo ved gadekæret: "*Agent Borre kjøber Lemvigs Gaard for 2300 Rdr. og 700 Rdr. for Besætningen*". Handelsmanden, hofagent Peter Borre, opførte kort efter overtagelsen den nuværende tre etagers hovedbygning som han kaldte "*Sophieshøj*" efter sin hustru Sophie Aagaard. Først i begyndelsen af 1800-tallet blev ejendommen kaldt Nærumgård.

Den 2. oktober fortæller Luxdorph, at: "*Møllerne deeles mellem Præsterne i Lyngbye og Søllerød*". Der er tale om møllerne ved Mølleåen, hvis

sognetilhørsforhold var uklare. Strandmøllen og Nymølle hørte til Søllerød Sogn, mens Rådvad og Stampen normalt regnedes til Lyngby. Ørholm blev man aldrig rigtig enige om. Ved den første danske folketælling 1769 blev Ørholm talt i Søllerød, men ved folketællingen 18 år senere, 1787 – den første, der opregnede personnavne – blev Ørholm placeret i Lyngby, mens Stampen blev talt i Søllerød.⁴⁵

Den 13. oktober er der igen en morsom beskrivelse af Luxdorfs oplevelser i kirken: *“Hr. Treskov gjorde 2 Brude-Vielser og prædikede samt efter Begiering tillyste, at en Kirkegangskone paa en usædvanlig Maade vilde holde sin Kirkegang uden at introduceres, hvorfor hand ønskede, at hun ei maatte blive syg af forfængelig Ære, hvorved hun kun blev til et Spectacul”*.

Den 15. oktober nævner Luxdorff, at han i Nærum har fået en ny gårdskarl, Peder Jochumsen fra Skåne, og endelig den 29. oktober: *“Reist til Byen med min Kone for at blive i Vinter”*. Kongen Frederik 5. blev alvorligt syg i slutningen af 1765, og sidst på året, den 29. december skriver Luxdorff, der som sædvanlig holder jul på landet: *“Søllerød Kirke. Bøn af Prædikkestolen for Kongen. Hand har Vattersot baade i Brystet og Underlivet, Gicht, sort Guulset og Træske. Hand er bleven tappet”*.

1766

Den 9. januar 1766 afholdes det ugentlige conseil, hvor Luxdorff deltager, og han noterer i dagbogen, at *“Kongen er meget slæt”*. Få dage senere døde kong Frederik 5., kun 42 år gammel. Luxdorff beretter om den triste begivenhed i sin dagbog den 14. januar: *“Om Natten Kl. 1½ mellem 13. og 14. døde Høi-Salig Kongen paa Christiansborg Slot i Hr. Blubmes Nærværelse, med fuld Fornuft og lukte selv sine Øine og Mund. Om formiddagen Kl. 10 skeede paa Altanen ud til Slotspladsen den sædvanlige Udraabning af Geb.Raad Bernstorff hvorefter Kongen gik selv ud paa Altanen og viiste sig”*.⁴⁶ Som almindeligt ved tronskifter blev de ledende embedsmænd ofte bedt om at forlade tjenesten, men Luxdorff kunne samme dag i sin dagbog berette, at Bernstorff havde indkaldt ham for at fortælle, at han skulle forblive i sin tjeneste i kancelliet.

Og mens Christian 7. i foråret 1766 bliver installeret som konge, vender livet tilbage til sin vanlige gænge. Vinteren og foråret går med forhandlinger i regeringsconseillet og med varetagelse af verserende store og små sager, men så kalder landliggerlivet. Som altid er Luxdorff på landet før hustruen og tjenestefolkene. Den 6. maj: *“Reist til Nærum tillige med Mr. Hammer, som begyndte paa Trapperne paa Bakken”*. Det er Askebakken bag ved hans gård, som han havde overtaget året før, der er

MONSIEUR
BOLLE VILLUM LUXDORPH,
 CONSEILLER D'ETAT DE S. M. DANOISE, MAITRE DES REQUETTES ET
 SECRETAIRE DE LA CHANCELERIE DANOISE, ASSESSEUR DU HAUT
 TRIBUNAL, MEMBRE DE LA SOCIETE ROIALE DES SCIENCES &c.
 A L'OCCASION DE SON JOUR DE NAISSANCE.

est avec la joie la plus vive, Monsieur, que je prends l'occasion, que m'offre l'heureux jour de VOTRE naissance, pour VOUS offrir de mes très-humbles respects. Je serois comptable au dernier point, & je m'occuerois moi-même de la plus grande négligence, si je manquois à m'acquiescer de mon devoir envers VOUS. Je ne saurois être assez insensible, pour pouvoir oublier tous les bienfaits, dont VOUS m'avez comblé, & toutes les marques, que VOUS me donnez encore tous les jours, de VOS bonnes grâces. Non, je m'en souviens, et je m'en ferois toute ma vie; mais quelles preuves VOUS en donnerai-je! — VOUS m'obligez à mille remerciemens & toute fois je ne vois dans l'insuffisance de VOUS témoigner ma reconnaissance, comme je le souhaite. L'ai crû, qu'il valoit mieux VOUS faire cet aveu, que de demeurer dans un silence, qui pourroit passer pour une marque d'ingratitude. Je ne puis que faire des vœux. — Que le Tout-puissant VOUS fasse revoir plusieurs fois le jour d'aujourd'hui! Qu'il VOUS fasse jouir d'une prospérité parfaite, et qu'il VOUS comble de ses bénédictions! — Conservez-moi, Monsieur, l'honneur de VOS bonnes grâces, et soyez persuadé, que je vous tiendrai toujours de m'en rendre digne en quelque manière.

Den officielle hyldest på fransk til Luxdorph på hans 50-års fødselsdag 24. juli 1766. Øverst ses hans våbenskjold, nederst en tegning af Nærum med hans landsted. (HA)

tale om, og i dagbogen noterer Luxdorph flittigt om arbejdets fremgang på det ny haveanlæg. Men der bliver også tid til små udflugter. Den 7. maj: *“Spadseeret i Dyre-Haven og beseet Plantagen ved Aggershvile”*. Først 15. maj skriver han: *“Reist med min heele Huusholdning til Nærum”*. 27. juni: *“Spadseeret til Frydenlund og beseet Haven og Slottet”*. 29. juni bemærker han, at vandet i Furesøen denne sommer er *“kiendelig siunket”*. Den 5. juli er der dåb i Søllerød Kirke, og samme dag noterer han: *“Spadseeret til Trørød Bakke”*. Luxdorph har bevæget sig på den nuværende Rundforbivej, og der må være tale om Højbjerg, som i dag ikke særlig synligt ligger for enden af Højbjergvej.

Fodture på Søllerødeggen

Den 26. juli noteres “et skrækkeligt Tordenveir”, og under samme dag oplyses, at den nye konge opholder sig på Frydenlund sammen med arveprins Frederik. Den 24. august sejler Luxdorph og frue sammen med en mindre delegation i en chalup til Hveen, hvor de først går i kirke og dernæst spiser på præstegården. Efter frokost beser de resterne af Tyge Brahes “Herregaard, hvor der er en vidtløftig Have, og Pladsen, hvor Uranieborg har staaet”. De returnerer om aften kl. 10. Næste dag den 25. august hører vi om søofficereren Thurah⁴⁷, der ikke kan styre sin hestevogn. Hestene løber ind på Luxdorps gård og “kiørte min halve Stakket-Port i tu og tøndede med Stangen mod Forstue- Stolpen”. Mere hører vi ikke om skaderne på landstedet, og først den 4. oktober berettes atter om en gåtur: “Spadseeret til Giese-Søen”. Søen, der for længst er udtørret, lå på nordsiden af Rundforbivej mellem Nærum og Trørød.

Den 13. oktober er Luxdorps på besøg i Ørholm, men snart efter går tiden med travle embedsforretninger og møder i regeringsrådet op til det store kongelige bryllup i november 1766. Den 3. november noterer Luxdorph, at dronning Caroline Mathilde er ankommet til Frederiksberg Slot. Både den 6. og 7. november deltager Luxdorph i conseilsmøderne. Det sidstnævnte foregår på slottet med deltagelse af Christian 7., og bagefter er der “Taffel på Frederichsberg”. Dagen efter, den 8. november, bliver Christian 7. gift med 15-årige Caroline Mathilde i Christiansborg Slotskirke.⁴⁸ I dagbogen er der en længere beskrivelse af forløbet. Luxdorph var tæt på begivenhederne og nævner i dagbogen, at “min Kone og jeg saa Indtoget hos Biskoppens og spiieste der i en tallrig Forsamling...”. To dage senere takker han personligt kongen for,

*Christian 7. vies
til Caroline
Mathilde*

Luxdorph nævner flere gange, at han går til Trørød bakke. Den hedder i dag Højbjerg og ses her i baggrunden t.v. Detalje fra maleri af Fr. Chr. Kiærskou ”Dyrehaven ved Rundforbi”, 1834. (Rudersdal Museer)

at han i forbindelse med brylluppet opnåede titlen af konferensråd. Den 11. november blev Luxdorph endvidere *“præsenteret om Eftermiddagen hos Enke-Dronningen.”*

1767

*På rejse i
Hertugdømmerne*

I foråret 1767 optager de juridiske opgaver tilsyneladende Luxdorph i en sådan grad, at det kun bliver til få korte ophold i det skønne Nærum. Faktisk er kun ét ophold på egnen noteret i dagbogen under den 13. april, hvor han skriver, at han endnu en gang har *“Spadseeret til Trørøds Bakke”*. Heller ikke i sommeren bliver der tid til Nærum, da Luxdorph den 9. juni sammen med tre andre embedsmænd drager ud på en næsten to måneder lang embedsrejse til hertugdømmerne. Rejsen går over Fyn og Sønderjylland til Glückstadt og Altona på den danske side af Elben. Han rejser tilsyneladende i kølvandet på kongen, som han møder i Altona og Hamborg. Om Christian 7. hører vi mest om kongens besøg i teatre og på komedier, og selv om Luxdorph har travlt med embedsforretninger hver eneste dag, får han dog også tid til at ledsage kongen og hans følge til komedie i Hamborg og andre steder, ligesom han benytter rejsen til at forøge sin bogsamling ved indkøb hos forskellige boghandlere. Den 1. august er han tilbage i København, hvor han *“forefant, Gud være æret, min kiære Kone frisk og vel...”*

Først den 30. august er han atter i Nærum, eller rettere i Søllerød Kirke, hvor han overværer studenten Milzaus prædiken: *“En slæt, ikke udarbejdet og ilde sammenhængende Prædiken”*. Vi er ved begyndelsen af den store reformperiode i landbruget. I sommeren 1766 fik alle bønderne i Søllerød Sogn læst deres nye arvefæsteskøder op i kirken. Det betød at de hidtidige kronbønder nu i praksis var selvejere.⁴⁹ Udviklingen foranlediger Luxdorph til overvejelser i dagbogen den 4. september, om han ikke også skal have skøde på jorden ved landstedet i Nærum. Gården ejer han jo selv, men den ligger på kronens fæstejord. Den 17. september noteres: *“Hammer og hans Stif-Søn, som gjør et Carte over Stedet, spiieste her om aftenen”*.⁵⁰ Stedt er hans jordstykke i Nærum. To dage senere, den 19. september, giver han sin tjenestekarl Morten frihedsbrev, men det har nu næppe meget med landboreformerne at gøre.

*Kirken
istandsættes*

I efteråret gennemgår Søllerød Kirke en restaurering og fornyelse. Luxdorph noterer den 20. september: *“Hr. Treschow prædikede i Chorsdørren, siden Kirken staar under Bygning”*. Den 11. oktober: *“Hermand Treschow paa den nye Prædikestol”*. Den 18. oktober *“Koret er der sat*

Dronning Caroline Mathilde (1751-1775). Gift med Christian 7. og fra 1770 Struensees elskerinde. Hun blev forvist til Tyskland efter Struensees fald i 1772, og hun døde i på slottet i Celle kun 24 år gammel i 1775. Kobberstik af James Watson efter F. Cotes i 1766.

Vinduer i". Årets sidste bemærkning i dagbogen den 31. december lyder: "Gud skee eevig Tak for det gamle Aars løkkelige Ende igiennem adskillige betænelige Omstændigheder".

1768

"Kl. mellem 10 og 11 blev Dronningen forløst med en Printz", skriver Luxdorff i sin dagbog den 28. januar 1768. 30. januar: "Kl. 4 blev Cron-Printzen døbt, holdet af Dr. Juliana Maria og siden baaret om i Gemakkerne".⁵¹ Caroline Mathildes og Christian 7.s førstefødte blev døbt Frederik og blev siden konge under navnet Frederik 6.

*Christian 7.s
udenlandsrejse*

Den 6. maj drog kong Christian 7. ud på sin store udlandsrejse, der de følgende otte måneder bragte ham til bl.a. Paris og London. Luxdorff, der ikke skal med på rejsen, noterer: "Kongen reiste Kl. 10½ og Dronningen græd bitterlig".

Men så bliver det forår, og familien flytter til Nærum i maj. Fra kirken berettes følgende historie den 23. maj: "En Huusmands Datter fra Søllerød var i Kirke. Hun var fulgt til Italien med Geleottierne for 4 Aar siden. Da den yngste hun døde, ville den ældste Syster ei give hende Reisepenge hiem. Af Hændelsen treffer hun paa en hollandsk Skipper, som lover at føre hende gratis til Amsterdam. Paa Skibet bliver hand forliebt i hende og faar sine Forældres Tilladelse at ægte hende. Nu er hun kommen for at faa Døbe-

Seddel og Beviis at være fød af ærlige Ægteforeldre, siden kommer hand og henter hende af". Pastor Treschow har formentlig ordnet dåbsattesten, så pigen, efter at være belært om utugt og andre slette gerninger, kunne få sin hollandske skipper.

Kilden i Nærum

I juni arbejdes der igen i flere uger på rengøring og forbedring af kilden i Nærum, og efter små 14 dage lyder det den 17. juni: "*Brønd-Værket om Kilden bliver færdigt*". Den 19. juni noteres, at man i Søllerød Kirke "*bad for Kongens Reise*". Den 1. juli sker der et trafikuheld i nabolaget: "*Brygger Wedegges Kone med sin liden Datter og Kircheterp, en ung Kjøbmand, veltede ved Holte og kom blodige giennem vor Have ind til Borres*". Hvorfor de uheldige er gået hele vejen fra Holte til Nærumgård fortæller dagbogen intet om. Man kan gætte på at bryggeren og købmanden under alle omstændigheder var på vej til et besøg hos kollegaen købmand Peter Borre på Nærumgård.

Arbejdet med kildens forskønnelse fortsætter i juli. Den 21. juli: "*Kilden er malet*", og den 30. juli: "*Lagt Qvader – Steene om Kilden og sat den i fuldkommen Stand*". Den 29. august beretter dagbogen om ubudne gæster på de rige landsteder i Nærum: "*Om Natten vare Tyve, formodentlig de 10 Deserteurer, som ere i Dyre-Haven, i Staffelts og min Have, fiskede i vore Parker og stial fra mig*".

Luxdorff har været i København, men vender tilbage til Nærum den 8. september: "*Reist med min Kone til Nærum i en bestandig Regn*".

Hartmanns hus på et postkort fra omkring 1910. Det kønne hus fra 1700-tallet blev nedrevet i 1930. (HA)

Axelen paa Vognen brækkede, just da vi kom ved Gade-Kieret". Den 19. september: "*Spadseeret i Søllerød Slots Have*", og endelig den 10. oktober: "*Reist til Byen med min Kone og Christoffer for at forblive denne Vinter*". Tjenestekarlen Christoffer var altså den første til at returnere til hovedstaden, men godt en uge senere, den 19. oktober, lyder det: "*Folkene kom hjem fra Nærum*".

1769

Kongen
vender hjem

Den 14. januar 1769 returnerer kongen og hans følge til København efter den otte måneder lange Europa-rejse. Kongen blev modtaget af et København i feststemning: "*Guarnisonen og Borgerskabet paraderede og Huusene vare illuminerede*".

Igen drager Luxdorff med hele sin husstand til Nærum i maj, den 11. maj. Men allerede den 27. marts er han i Søllerød Kirke, hvor endnu en ung prædikant vurderes: "*Stud. Jacobsen, Regimentskriver Jacobsens Søn. Ræt skikkeligt for et ungt Menneske*". Studenten prædiker igen syv uger senere, den 15. maj: "*Søllerød Kirke, Stud Jacobsen. NB. Prædikede bedre forrige Gang.*"

Den 19. juni hører vi lidt om dagligliv i Nærum: "*Bagger, som kom i Løverdags, ...og spiieste her Middag og Aften.*"⁵² *Min kone med frue Borre og Liise besøgte Frue Eilitz i Barsel-Seng.*⁵³ *Bagger, Borre og jeg gik til Frydenlund, derfra til Aggershvile og giennem Dyre-Haven hiem*".

Den 14. juli glæder Luxdorff sig over sin have i Nærum: "*Jeg har over 300 Stokke Roser i min Have og paa min Toft*". Den 16. juli er alle de lokale spidser i kirke: *Søllerød Kirke med Bispens og Friises. Der var tillige Borres, Eilitzes, Drewses med hans Sønne-Kone, Subms, Thurabs, Stampe etc. saa at Kirken var gandske opfyldt*".⁵⁴ Den 13. august: "*Søllerød Kirke, Vogelius prædikede. Provsten visiterede og Ungdommen svarede gandske vel*". Den 8. oktober: "*Søllerød Kirke, Hr. Treschow. Provst Torms Datter i Stillinge holt sin Kirkegang med sin Mand Studiosus Haar ved Land-Maalingen, som havde besvangret hende, hvorover de med Bevilling lode sig vie i Gaar Eftermiddags hos Eilitz paa Holte af Hr. Treschow*".⁵⁵

Den 9. oktober får Luxdorffs besøg af familierne Thurah og Borre, der vil tage afsked inden sommersæsonen er slut, og kort efter lyder det den 14. oktober: "*Reist med min Kone og Christopher til Byen med alle*". To dage senere 16. oktober: "*Vore Folk kom ind fra Nærum*". Vanen tro er Luxdorff i Nærum den sidste uge inden nytår: 24. december: "*Søllerød Kirke, Hr. Dreyer, en Capellan fra Norge. Skikkelig mand, men maadelig Prædikant, prædikede og næsten for tomme Stole*".⁵⁶ Tre dage senere, 27. december,

Retur til
hovedstaden

er det blevet rigtig vinter: “*Frost og Storm af Syd-Ost og saa stærk Sneefog, at det var umueligt at komme til Kirke*”. Ved nytår den 31. december må man blive hjemme i Nærum, hvor Luxdorph læste bibelen for sine tjenestefolk, “... siden Veien ei var saaledes, at vi kunde komme i Guds Huus”.

1770

*I sne står urt og
busk i skjul*

Vejret er ikke blevet bedre i det nye år. “*Vi måtte gjøre os en nye Vei til Søllerød*”, noterer Luxdorph i sin dagbog den 1. januar 1770. Først den 4. januar lykkedes det at komme tilbage til hovedstaden. I foråret 1770 omtales Struensee, “... som nu gjør alle Ting” for første gang i dagbøgerne. I maj drager familien som vanligt ud til landstedet i Nærum, hvor de kirkelige handlinger i Søllerød tilsyneladende er det, der mest optager den gode Luxdorph, mens der ellers kun er få og spredte bemærkninger fra det daglige liv i Nærum og omegn. I slutningen af maj er Luxdorph på en ugelang rejse med fru en til det sydlige Sjælland, hvorfra de den 2. juni “*kom om Aftenen til Nærum*”. Ud over kirken er hans elskede kilde dagbogens andet hovedtema, når det gælder det lokale, og så er der endelig fodturene. Den 18. juni er han og fru en f.eks. ude at spadsere med deres naboer, familien Borre. Den 8. juli i Søllerød Kirke står han fadder til “*Morten Jørgensens datter Cathrine. Min Kone bar det*”, og den 19. august er der overhøring i kirken: “*Provst Hegelund visiterede og Ungdommen svarte ham til Fornøielse*”.

Den 8. oktober holdes en lille farvelkomsammen med naboerne, og næste morgen drager Luxdorph til København på grund af sine offentlige erhverv. Allerede tre dage efter, den 11. oktober, er han tilbage på landet: “*Reist til Nærum og celebreret min velsignede Kones Geburtsdag om Middagen*”, og først den 22. oktober vender hele husstanden hjem til hovedstaden, hvor Struensees regimente nu får en stadig større plads i dagbogen.

Struensee

1771

Om det er Struensee, der er skyld i, at familien først kommer sent til Nærum dette år, er uvist, men først den 30. juni 1771 er der nyt fra Søllerødeggen, og da som sædvanligt fra kirken, hvor “*Et uægte Barn [bliver] døbt med Ceremonier*”. Et andet “uægte” barn er dog mere prominent. Luxdorph noterer den 7. juli: “*Dronningen bliver forløst med en Printzesse Kl. 10½ Formiddag*”.⁵⁷ Den diskrete Luxdorph nævner dog ikke, at prinsessen er datter af Struensee. Til gengæld konstaterer

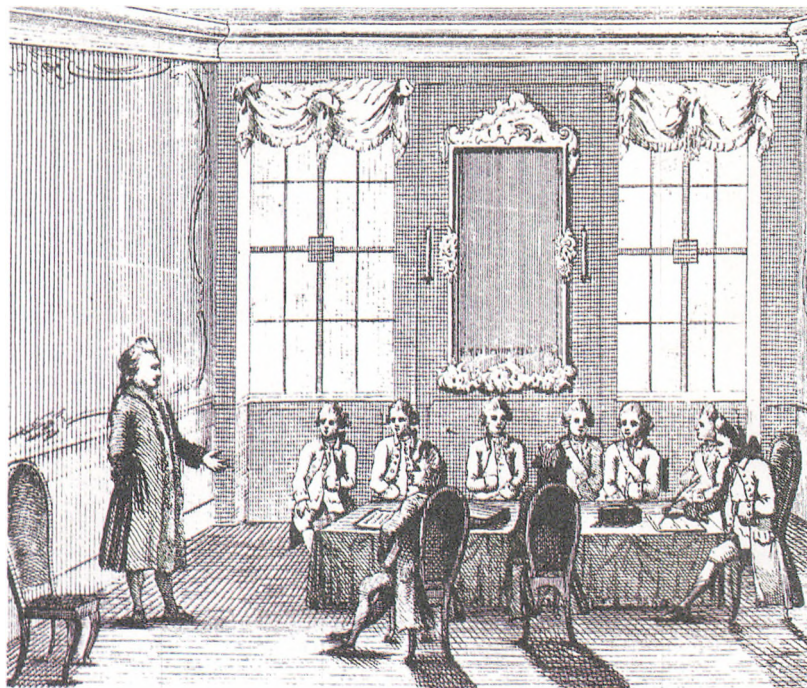
han den 15. juli at, "*Struensee bliver Gebeime-Cabinets-Minister*". Dvs. at Struensee nu er landets førsteminister, eller statsminister, om man vil. Den 22. juli berettes, at "*Struensee og Brandt bliver Grever*".⁵⁸ I det hele taget er det Struensee, der nu optager det meste af dagbogen, men Luxdorph forholder sig dog ganske neutral, som loyal embedsmand, til Struensees stadig mere magtfulde placering i kongeriget.

Fra Søllerødegnen er der fortsat kun små spredte og ofte pudsige notater i dagbøgerne: Den 14. juli: "*Søllerød Kirke, Stud. Fobman..., som skal vist have begiæret at prædike for mig*". Den 27. august: "*Konen, som fanger Muldvarpe, var her*". Den 7. oktober: "*Mads Muurmester drak sig endelig ihjel i Kroen*", og endelig den 23. oktober: "*Reist med min Kone til Byen med Alle*".

1772

"*Stor revolution*" Den 17. januar 1772 skrives der Danmarkshistorie. Det fatale maskebal på Christiansborg den 16. januar ender med kuppet mod Struensee tidligt om morgenen: "*Stor Revolution, Gud give til det beste! Dronningen transporteret til Cronborg; Gäbler og Frue, alle 3 Struenseer, Brandt, Berger,*

Struensee foran sine dommere heriblandt Luxdorph, der havde sæde i den nedsatte "inkvisitionskommission". Der var som bekendt ingen pardon, han blev dødsdømt i foråret 1772. (Samtidigt stik)

Luxdorph
afgiver "votum"
mod Struensee

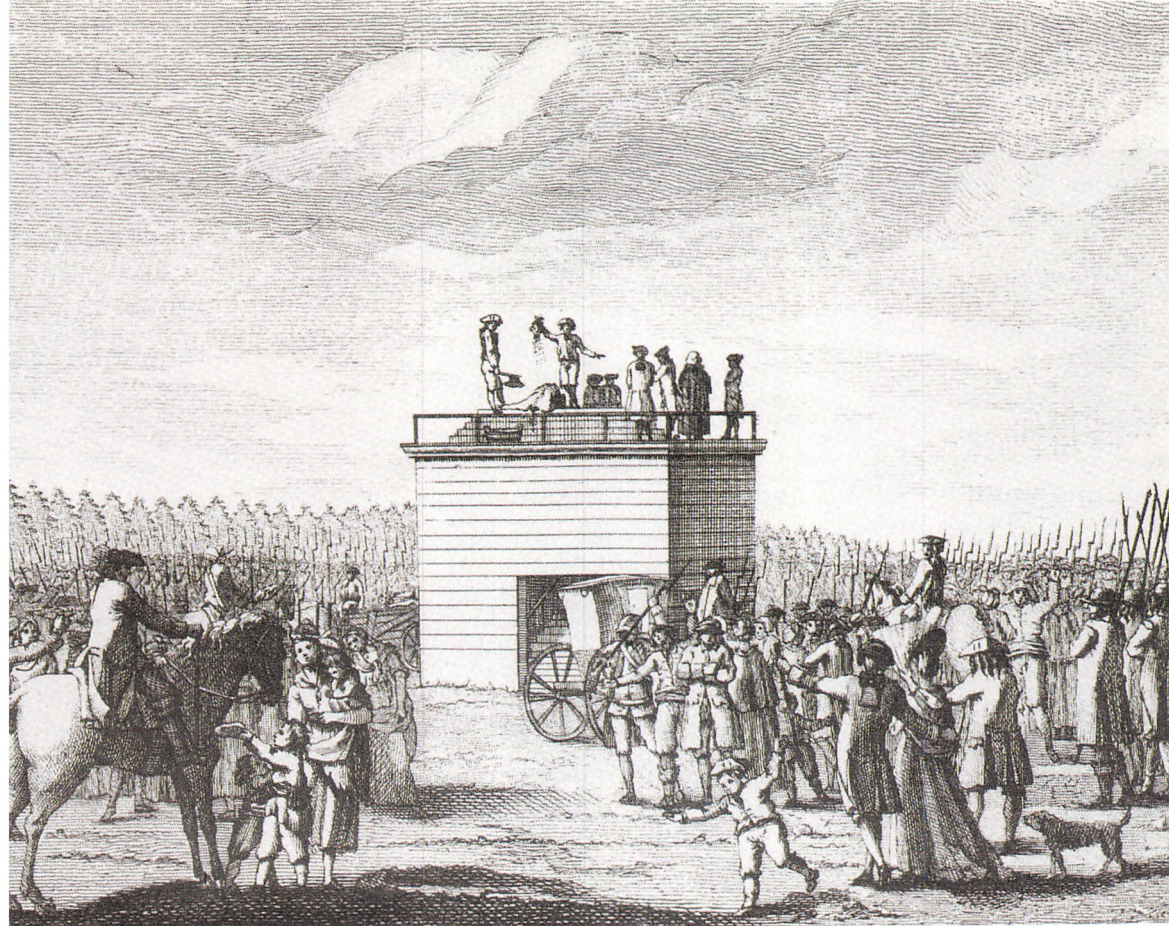
Falckenskiold og flere i Castellet. Rantzau og Beringskiold satte det i Værk om Morgenens tilig, dog med Dr. Julianæ og Printz Fridrichs Samtøkk. Almuen var som rasende af Glæde".⁵⁹ Sådan beskrives Struensees fald af en der var tæt på – uden at være direkte involveret. Luxdorph deltager i afhøringen af Struensee og noterer den 20. februar: "*Commission i Citadellet. Struensee blev afbørt*", og dagen efter, den 21. februar: "*Struensee gik til Bekiendelse anl. hans Omgang med Dronningen*". De første fire måneder dette år beretter dagbogen om den hektiske aktivitet i forbindelse med retssagen mod Struensee og de store omvæltninger, der er fulgt i kølvandet på kuppet i januar. I februar og marts deltager Luxdorph næsten dagligt i afhøringerne af Struensee og hans medsammensvorne. I begyndelsen af april afgiver Luxdorph sit "*Votum i Dronningens Sag*" og den 24. april er han på Christiansborg Slot "*for at opsette Dommen*" over Struensee og Brandt. Kongen godkender dødsdommene den 27. april, og dagen efter, den 28. april, er det slut, Struensee og Brandt bliver henrettet på Øster Fælled: "*Dommene exequerede. Brandt først, hand skal have gaaet friemodig til sin Død og Str[uensee] forsagt... Nu ere de begge for Guds Dom*".

Selv om Luxdorph som ledende jurist var medlem af den kommission, der i foråret 1772 dømte Struensee til døden, er han tilbageholdende med at fælde dom over gehejmekabinetministeren i sine dagbøger. Han nøjes med at konstatere, at Struensee ikke tog hensyn til andre end sig selv og derved skaffede sig mange fjender. At han havde afskaffet statsrådet, konseillet, og udstedte kabinetsordre i eget navn, huede naturligvis ikke den konservative embedsmand, og Struensees reformer i oplysningstidens navn som trykkefrihed og et forbedret sundhedsvæsen forbigår Luxdorph helt. Med Guldbergs overtagelse af styret vendte man tilbage til de gamle dyder, som Luxdorph hyldede, og som tro embedsmand steg han fortsat i graderne.

Den navnløse
bund

Hverdagen vender så småt tilbage, men det travle forår betyder, at familien først den 20. juni tager på landet – og det sker uden hunden, der har det pudsige navn: "Sansnom" = Intet Navn: "*Fløttet ud med alle til Nærum. – Sansnom blev overkiørt i Byen og døde*." Den 6. juli vender Luxdorph alligevel tilbage til Struensee-tiden, da han besøger Frydenlund: "*Været med mit beele Selskab paa Frydenlund og beseet det Norske Huus i Skoven, med Pladsen til Dronningens Seng, som var at udtrække og den forlorne Trappe, som gik derned til fra Struensees Kamre oven paa*". Kongen, Christian 7., holdt sig væk fra Frydenlund, men besøgte til gengæld Søllerød Slot i sommeren 1772.

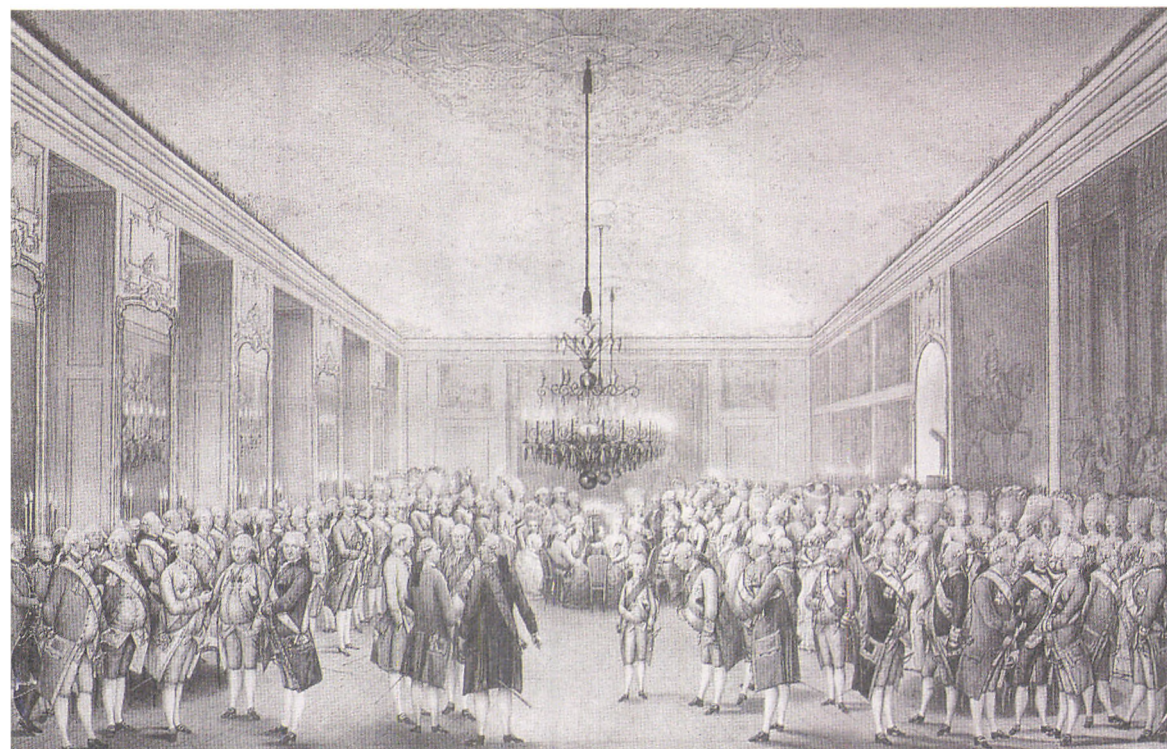
Luxdorfs aflægger som vanligt visit hos naboen, agent Borre på Sofieshøj, og den 7. august berettes, at "*min Kone kom ind. Reist med*

Den 28. april 1772 på Østre Fælled. Enevold Brandt er lige blevet halshugget af skarpretteren Gottschalk Mühlhausen. Hans hjælper fremviser det blodige hoved. På skafottet stå endvidere provsten Hee, generalfiskalen Wivet, samt kongens foged og hans fuldmægtige. I karet foran trappen venter Struensee på, at det bliver hans tur. Møgvognen bagved skafottet t.v. var bestilt til at køre de sonderhuggede kroppe til Vestre Fælled, hvor de blev lagt på hjul og støjle. (Samtidig tegning)

Prædikanter i Søllerød Kirke

bende til Nærum og paa Veien besøgt Subm, som er kommet til Byen og er ræt syg". Den 8. august: "Gaaet med min Kone op til Søllerød for at høre Musiken, medens Kongen var der". Luxdorph svigter heller ikke Søllerød Kirke dette år. Den 16. august prædiker "Hr. Mosgaard, norsk Capellan. Baade Materie og Gaver gode, men en overmaade Flygtighed saavel i Udtalen som i Tankernes Orden, saa at, ved det disse løbe i hver andre, der i hver Afhandling kom noget, som hørte til de tvende andre". Den 23. august optræder en anden kandidat i kirken: "Stud. Schancke. Kand blive god. Vil være meere veltalende end hand har Evne til og overveier undertiden ikke nok sine Udtryk eller bliver fast ved sin Orden". Sommeropholdet slutter som vanligt i oktober: Den 20. oktober noteres: "Reist til Byen med alle".

Fra 1772 til 1784 opholdt hoffet sig i Fredensborg om sommeren og på Christiansborg om vinteren. Luxdorph nævner ofte, at han skal til Fredensborg. Billedet viser et aftenselskab i kongens galleri, appartementsalen på Christiansborg. Tegning af J. W. Haffner, 1781. (Det kgl. Bibliotek)

1773

Vi får ikke at vide hvornår familien tager på landet dette år, men 11. juni 1773 har de besøg i Nærum: "*Doctor Lange spiste her om Middagen og prøvede Vandet i min Kilde og Gadebrønden*".⁶⁰ Den 14. juni fejrer ægteparret Luxdorph deres sølvbryllup på landstedet i Nærum: "*Rheder⁶¹, Thura, og Fruer, Borre, Frue, begge Døttre, begge Jfr. Hyllested og Jfr. Wøldike, Subm, Frue og Søn, Hr. Treschow med Datter og Friis Rottbøll spiste her om Middagen, som var vor 25 Aars Bryllupsdag*".

I løbet af sommeren rejser Luxdorph flittigt frem og tilbage mellem København og Nærum og Fredensborg, hvor hoffet befinder sig. Blandt Luxdorphs tjenestefolk var en Ole og en Morten. Luxdorph noterer sig den 17. august: "*Ole kiørte for os, fordi Morten var fuld. Reist til Byen med min Kone*". Det er ganske overraskende, at den meget korrekte Luxdorph tilsyneladende tolererer drukkenkaben blandt sine tjenestefolk; men han vender flere gange tilbage til, at hans folk ikke kan passe deres arbejde på grund af for stort brændevinsindtag. Meget à propos noterer han i øvrigt den 3. oktober, at "*Hr. Dreyer [har]. Oplæst Brændeviins-Forordningen*" i Søllerød Kirke.

Hvid ridder

Luxdorph er nu 57 år gammel – og på højdepunktet i sin karriere. Den 29. januar 1774 (Christian 7.'s 25 års fødselsdag) kl. halv to om eftermiddagen er han indkaldt til møde i kongens forgemak. Her bliver han præ-senteret for hoffet og bliver tildelt det hvide bånd som "Hvid Ridder". Han kommer nu endnu tættere på kongehuset og regeringen og deltager hyppigt i de royale tafler hos både kongen og senere kronprinsen.

Midt om vinteren, hvor han bor i København, får han besøg fra landet: "*Ole Nielsen fra Nærum var her og sagde, at han frygtede Rugen tog skade, fordi Hviid-Kaalen raadnede, som var et gammelt Bondemærke, dog stod Rød-Kaalen sig*". Den 10. april hyrer han en ny tjener, Christian, som følger familien både i hovedstaden og med til Nærum, hvortil alle rejser den 21. maj.

Denne sommer er der igen mange notater fra Søllerød kirke. 23. maj er det en stud. Ammentorp, som prædiker: "*Er kun 22 Aar. En af de almindelig maadelige Taler; har og noget tykt Maal*". Der er også tid til haven i Nærum: "*Min Rose uden Torne blomstrer. Enkelt Flor med Purpur eller violet Blade omtrent som Fløiels – Rosen*". Præsten i Søllerød Herman Treschow er blevet alvorligt syg. Den 10. juni: "*Gaaet med min Kone til Søllerød for at besøge Hr. Treschow. som er meget svag; hand reiser til Byen i Morgen*". Ni dage senere, den 19. juni, følger den nedslående notits: "*Hr. Treschow døde Kl. 10 Formiddag*". Fire dage senere, den 23. juni: "*Hr. Treschow begravet*".

På visit

Et par dage senere, den 25. juni, er det blevet hverdag igen. Luxdorph plejer omhyggeligt omgang med de lokale landliggere, og på denne dag spiser de om aftenen hos naboen Borre. Kl. 12 havde de spist middag hos familien Aagaard i Søllerød, men, "*Da vi skulle kiøre, var Morten fuld, saa vi maatte leie en Karl til at kiøre*". Ak, ja Morten har ikke forbedret sig, gad vide om han fik lov til at gå hjem.

Inden der bliver ansat en ny præst har provsten Jacob Hviid taget over. 26. juni: "*Søllerød Kirke, Provst Hviid. Bøn pro novo successore. Kirken var gandske opfyldt*".⁶² Den 24. juli er det en hr. Siverud som prædiker, men Luxdorph er som altid svær at gøre tilfreds: "*Forklarede intet af den foresatte Materie. Talen havde ei mindste Sammenhæng og var fuld af Digressioner*". Ugen efter, 31. juli, prædiktes der af student Nyeholm.⁶³ Det går lidt bedre: "*Har gode Gaver og er frie, men bruger for mange opskruede Talemaader*". Endelig den 21. august får Søllerød kirke ny præst: "*Provst Hviid indsatte Hr. Jens Matthias Blicher i en stor Forsamling endog af fremmede*".⁶⁴ Luxdorph har tilsyneladende respekt for den nye præst.

Den 28. august lyder det: "*Hand har ej slette Gaver, men Papiiret for sig. Det hand talede om sal. Hr. Treschow samt om sig til Meenigheden, item om sin Skiæbne hidintil i sin Bøn til Gud, var smukt og patbetisk. Der var henimod en 40 fornemme Tilhørere...*".

Et selvmord

Fra kirken til hverdagen, hvor livets bagside blandt sognets fattigfolk i glimt kommer til orde i dagbogen, f.eks. den 29. august: "*I Gaar hængte sig her en Daglønner, som havde været i Klammerie med sin Kone*". Tre dage senere, 1. september: "*Den Mand, der hængte sig, blev nedgravet ved Dyre-Havens Rækværk*". Og så er vi ellers tilbage blandt de fromme: Præsten Blicher er faldet godt til, og den 18. september lyder det: "*Søllerød Kirke, Hr. Blicher. En god Prædiken*". Sådan, topkarakter fra Luxdorph!

I oktober måned bliver Luxdorpha hustru, Anna Bolette syg. Af dagbogen forstår man, at hendes helbred er langt mere skrøbeligt end hendes mands. Den 7. oktober beretter han: "*Min Kone var slet om Natten og blev aareladt. Siden befandt [hun] sig noget bedre og kom i Transpiration*". Luxdorph melder dog afbud til sine daglige pligter for at være hos sin hustru, og den 11. oktober lyder det: "*Om Natten sov min Kone meget got 3 til 4 Tiimer, saa der var kiendelige Tegn til Forbedring, dog om Morgen yttrede hun en Bekymring over vore Omstændigheder... Ak! Gid dette er en Prøvelses Tiid...*" Luxdorph fortæller ikke yderligere om hendes sygdom, eller hvorvidt hun fik det godt igen, ligesom han for en sjælden gangs skyld ikke noterer, hvornår familien vender hjem til Snaregade i København.

1775

Dagbogen fortæller om Luxdorpha travle arbejdsliv, og i begyndelsen af året 1775 udkommer hans første latinske digtsamling "*Carmina*". De fleste af hans personlige venner samt kongehuset får hver et eksemplar. I slutningen af januar opgøres udbyttet af hans kornbrug ved landstedet i Nærum. 25. januar: "*Faaet paa Nærum 23 Skp. Rug efter 7 Skp. Udsæd*". To dage senere konstaterer han tørt, at "*Den rug, jeg avlede paa Nærum, var saa slæt, sort og ureen, at Bageren ikke kunde bage Deien i Brød*".

Brænd i Øverød

Den 29. marts fortæller han, at der har været i ildebrand i Øverød, "*... hvorved 1 Gaard og 2 Huse afbrændte*". Det var gården Skovly og to huse i centrum af landsbyen, der nedbrændte. Heldigt for Skovlys første selvejerbonde, Peder Pedersen, havde han to måneder tidligere ladet gården brandforsikre. Selv gik han på aftægt efter branden, mens gården blev genopført lidt nord for landsbyen.⁶⁵

Søllerød Sø set fra vest med "Præstelandet" og sognekirken t.h. Grusvejen i forgrunden førte til Øverød og var en af de biveje, som Luxdorp gerne spadserede på og ind imellem talte skridtene mellem egnens forskellige lokaliteter. Den nuværende Øverødvej følger stort set den gamle vej. Maleri af Axel Schovelin, 1874. (Rudersdal Museer)

Den 20. maj drager Luxdorph og hele hans husstand til Nærum. Og som sædvanligt rejser han herefter jævnligt frem og tilbage mellem hovedstaden og Nærum i sin chaise, en vogn trukket af heste. Undervejs læser han de sidste nye bøger. Han rejste i al slags vejr. Senere på sommeren er han engang taget af sted i klart vejr, men "*inden vi kom til Lyngbye, blev Torden og Regn saa stærk, at vi maatte holde en halv Tiime...*".

Den 10. maj døde landets tidligere dronning, den kun 24-årige Caroline Mathilde, på slottet i Celle i Nordtyskland.⁶⁶ Den 11. juni annoncerer Pastor Blicher i Søllerød kirke "*Hof-Sorgen for Dr. Mathilde anlagt paa 4 Uger*".

Som vanligt optager kirkelivet i Søllerød dagbogsskriveren: I Søllerød kirke visiterer provsten den 27. august: "*Der mødte kun et lidet Antall af Ungdommen, som svarede slæt eller intet*". Den 17. september er prædikanten en stud. Lintrup, som er i familie med gartneren på Enrum, "*... en meget slæt og usammenhængende Tale, holden med megen Dristighed i 6 Quarteer...*". Stakkels tilhørere! Den 8. oktober vier Blicher to unge mennesker, men han skulle ikke selv prædike: "*Et stateligt Bonde-Bryllup. Skoleholderen i Lyngbye gjorde en jevn god Prædiken, men var enten syg eller bange*".

“Et stateligt
bondebryllup”

Det statelige bondebryllup stod mellem Luxdorps nabo Lars Olsen, søn af kroholder og gårdmand Ole Hansen og gårdmandsdatteren Kirsten Andersdatter fra en af byens store gårde oppe ved hovedgaden. Ved den senere konflikt i 1790'erne omkring Nærum Kro blev det frodige gårdmandsliv i Nærum voldsomt forstyrret af den enerådige Christian Colbjørnsen, der i 1792 overtog Kirsten Andersdatters fædrene gård og senere fik kroen nedlagt til fordel for sit marketenderi.⁶⁷ Den 18. oktober er det slut med sommeren i Nærum: “*Flyttet med alle for i Aar fra Nærum med det beele Huus*”.

1776

Brændeviins-
forordningen

I 1776 er der kun få spredte notitser i dagbogen om familiens liv på landet. Den 23. maj flytter man til Nærum, og fire dage senere er de i Søllerød kirke til gudstjeneste hos præsten Blicher, hvor et velkendt tema igen bliver nærværende: “*Brændeviins-Forordningen blev oplæst af Prædikestolen*”. Den 19. juni er hr. og fru Luxdorff til fest hos deres naboer på Sophieshøj, hvor de har “... *spiist Middag og Aften til Borres, som celebrerede deres 25de Aars Bryllupsdag med omtrent 50 Personer*”.

Gården i Nærum trænger til vedligeholdelse, og den 21. juni noteres, at “... *Murmesteren blev færdig med Tagene*”. Ud over sommerens gentagne spadserereturer til Øverød, Trørød og Holte, er det fortsat kirken, der optager Luxdorff: En ny præstevikar Tuchsén optræder 1. september i Søllerød kirke: “*Jammerlig og uden Sammenhæng*”. Den 22. september er de inviteret til bryllup: “...*Om Aftenen blev Dandset...*”. Sæsonen slutter dette år den 21. oktober: “*Min Kone... og alle mine Huusfolk kom ind fra Nærum*”.

1777

Heller ikke i 1777, hvor Luxdorff nu er 60 år gammel, har han noteret meget fra Nærum. Han er stadigvæk travlt beskæftiget og er ofte til taffel i kongehuset, og i sommerperioden opholder han sig med jævne mellemrum på Fredensborg i forbindelse med sit arbejde. Den 24. maj flytter familien til Nærum, men allerede ti dage forinden tyvstarter Luxdorff, idet han den 14. maj er “*reist til Nærum. Skoven halvgrøn, Nattergalen, Gøgen, Frøerne komme*”. Og til herlighederne hører fodturene til bl.a. Aggershølle og til Øverød, hvor han besøger sin lærde ven, historikeren og forfatteren P. F. Suhm. Endelig optager kirken, hvor Blicher prædiker, og bogsamlingen i Nærum, indførslerne i dagbogen.

P.F. Suhm

Historikeren
P. F. Suhms lystgård
ved bystævnet i
Øverød som den så
ud umiddelbart før
1700-talsgården
blev nedrevet i 1959.
Maleri af Rudulf
Helfrich, 1958.
(Rudersdal Museer)

Særlig dette år besøger han Suhm på hans smukke landsted i Øverød. Hans dagbog er igen meget diskret. Den nævner ofte Suhm, men fortæller egentlig ikke, hvad det drejer sig om. Den gode Suhm, der havde været gift i mange år, havde fundet sig en elskerinde, den unge smukke frøken Anne Charlotte Gielstrup, som han har indstalleret i et skovløbersted ved Kongevejen. Der har været brug for Luxdorphs tilstedeværelse for at mægle og neddæmpe det familiemæssige drama.⁶⁸

Sidst på året, den 6. december, modtager han et anonymt brev fra Nærum: *“En Angivelse uden Haand fra Nærum, at Jørgen Kudsk holder Kroe og optrækker Folk”*. Den entreprenante kusk holdt opsyn med Luxdorphs landsted om vinteren, og har åbenbart benyttet lejligheden til at holde smugkro på stedet. Det kan ikke undre, at nogen er blevet fornærmet over dette, idet Ole Hansen og dennes søn Lars Olsen på nabogården ved gadekæret havde officiel bevilling til at holde kro.⁶⁹

Men udskænkning af brændevin uden bevilling var et tilbagevendende problem på landet. Hvordan Luxdorph håndterede sagen med Jørgen Kusk melder dagbogen desværre ikke nærmere om; men i foråret 1778 forsøger Jørgen med Luxdorphs bistand at få job ved de kongelige stalde. Det lykkedes dog ikke, og Jørgen forbliver i Luxdorphs tjeneste. Vi skal senere høre mere til ham.

1778

*I audiens hos
kronprinsen*

Luxdorph opholder sig i 1778 næsten dagligt mellem landets ledende mænd og noterer flittigt alle store som små begivenheder fra, at den *“unge Baron Juell Wind skyder sin Finger forderved paa Jagten”* (28. februar) til, at han den 30. marts modtager brev fra førsteministeren Guldberg om, at han skal til audiens hos kronprinsen, og desuden har fået *“Lov til at være paa Landet i Foraaret”*. I dagbogen noteres desuden som sædvanligt omhyggeligt hvem der dør, hvem der bliver gift, om ildebrande, skandaler og afskedigelser og ansættelser over alt i landet og i udlandet. Luxdorph fortæller endvidere om de værker han læser, om de mennesker han er sammen med, om transport fra det ene sted til det andet, og endelig alle sine embedsforretninger, hvor Guldberg, der har den reelle magt i disse år efter Struensee, tydeligvis er opdraggiver.

Nærum nævnes ikke så meget som tidligere, og det der skrives, føles ofte som gentagelser fra de tidligere år. Den 23. maj flytter hele hans hus på landet, og dagen efter oplever han præsten Blicher som *“ypperlig”* i kirken. Den 25. maj tilser Luxdorph sine marker, og om aftenen har han *“sat Bøggerne i Orden i en nye Reol”*. Midt i juli genoptager han sit gamle fornøjelse med at tælle skridt mellem gårde og marker.

Luxdorph vogter nidkært over de gamle dyder og hylder selvfølgelig ikke alt det nymodens. Således giver han følgende vurdering af den unge student Wegners prædiken i Søllerød Kirke den 23. august: *“Meget got imellem, men det beele var kunstigt og i den nye Smag, men ikke alt for grundigt eftertænkt, ei heller ordentlig sammensat; ogsaa noget uforstaaeligt for Almuen”*. Den 9. oktober vender hele husstanden hjem til København.

1779

Læsning

Dagbogen er i 1779 især optaget af Luxdorphs samvær med rigets mægtigste mænd og kongehusets medlemmer. Dertil kommer hans private sysler, hvor han først og fremmest dyrker sin store interesse for litteratur. Han læser de antikke forfattere på latin eller fransk og desuden

engelsk, tysk og spansk litteratur. På dansk læser han udover værker af de samtidige Johannes Ewald, Wessel og Baggesen tidens faglitteratur.

Hans dagbog beretter fortsat om store og små begivenheder mellem hinanden. Her er fem eksempler fra dette år. Den 31. marts: "*Kl. 8½ Formiddag sprang det eene Krud-Taarn ved Øster Port... Mange Mennesker omkom*". Ved eksplosionen skete der betydelig skade på Kastellet, Frederiks Hospital og Nyboder, og Luxdorph nævner, at der for længe siden var udstedt en kongelig resolution med forbud mod at lagre krudt i byen.

Den 11. maj: "*Været paa Jubileo...*". Der er tale om Københavns universitets 300 års jubilæum, og Luxdorph deltager med hele det højere borgerskab i festlighederne. Den 18. juli har han været i Søllerød Kirke og hørt en "*mådelig*" prædiken af gæstepresten Hr. Rørbye fra Rye. Samme dag noteres: "*Jørgen Larsen, Gaardmand i Holte, hans Kone, som af umaadelig Fylderie blev fundet død i sin Seng, begravet*". Jørgen Larsen var den første selvejer på "*Larsengården*" i (Gl.) Holte. Han fik arvefæsteskøde på gården i 1766, og levede endnu i 1787 og boede på gården, som han havde overdraget til sin søn Lars Jørgensen.⁷⁰ Den 15. august berettes om endnu en ulykkelig begivenhed blandt almuen i det fattige Holte: "*En Væver i Holte har skaaret Struben af sig med en Uld-Sax*".

Den 1. september er anderledes festlig: "*Guldbergs Geburtsdag. Været hos Guldberg, som sagde, at naar jeg til Nye-Aar skrev om Løns Forbedring, skulle det ingen Vanskelighed have*". Se det var jo et løfte fra landets ledende statsmand, der fyldte 48 år i 1779.

Til landstedet i Nærum var man som vanligt flyttet ud til i maj, men allerede 26. marts havde der været problemer (vi hører ikke hvilke) med en af hans folk, som havde opsyn med gården om vinteren: "*Slette Tidender om Carls Opførsel paa Nærum*". Den 29. maj besøger de naboen Peter Borre, der var blevet enkemand et halvt år tidligere. Det bliver til adskillige spadsereture denne sommer i de smukke landlige omgivelser. Turene går bl. a. til Trørød, Øverød, Ørholm og Nye Mølle. Det sidste, vi hører fra Nærum dette år, er et notat den 8. august, hvor hans anden nabo ved gadekæret, gårdmand og kroholder "*Ole Hansen døde, medens vi var i Kirke*".

Umådeligt
fylderier

Slet opførsel

Ole Hansens gård ved gadekæret, senere kaldt "Vognmandsgården". Den firlængede stråttækte gård blev opført omkring 1765, efter en brand den 8. juli 1764 havde lagt forgængerens øde. Den smukke bondegård nedbrændte i 1929 efter et lynnedslag. Maleri af Peder Mønsted fra 1906. (Privateje)

1780

Den 12. januar 1780 fortæller Luxdorff om det videre forløb på nabogården i Nærum: "*Lars kjøber sin Faders Ole Hansens Gaard for 2060 Rdr. og hans Moder skal have Under – Tag hos ham*".⁷¹ Dagbogens notitser fra Nærum bliver stadig færre. Det er de sædvanlige ting vi hører om: 23. maj flyttes der ud. Luxdorff er i Søllerød kirke, han pusler med sin kilde, og de går nogle gode ture. Hvis han og fru en har været i København, hænder det flere gange, at han sætter sin kone af ved "*Geels-Huuset*" og selv kører videre til Fredensborg, hvor hele kongehuset med regeringen opholder sig. I anden halvdel af august måned er fru Luxdorff syg, og i denne periode er de ikke i Nærum. Hun får det dog bedre, men allerede i slutningen af september vender de tilbage til hovedstaden.

I november afskediges landets udenrigsminister A. P. Bernstorff.⁷² 13. november: "*Paa Cancelliet blev den uforventede og for mig endnu fast ubegribelige Tidende bekiendt, at Grev Bernstorff har faaet sin Afsked. Tingen er vis, men Omstændighederne fortælles paa adskillig Maade*". Luxdorff besøger Bernstorff få dage senere og noterer om besøget den 16. november: "*meget rørende*". Men Luxdorff er og forbliver den loyale, pligtopfyldende tjenestemand. I sommeren 1780 havde udenrigsministeren været

Andreas Peter Bernstorff (1735-1797) var en af landets store statsmænd, der kun for en kort periode 1780-84 kunne holdes ude af statsstyret. Bernstorff spillede både som udenrigsminister og indenrigs en hovedrolle i 1700-tallets sidste tredjedel, den periode der er karakteriseret ved landbo-reformerne og den danske storhandel. Maleri af Jens Juel, ca. 1785. (Frederiksborgmuseet)

A.P. Bernstorff

hovedmanden bagved det væbnede neutralitets forbund mellem Danmark, Sverige, Rusland og Nederlandene, der sikrede Danmarks storhandel. Samtidig havde Bernstorff afsluttet en traktat med England, der fastsatte omfanget af begrebet "kontrabande".⁷³ Men ledende kredse i Dan-

mark med Guldberg i spidsen så med misundelse og frygt på Bernstorffs stigende magt og indflydelse på den unge kronprins, og ved Bernstorffs fald blev Guldbergs mand, den tidligere gesandt i Berlin, Marcus Gerhard Rosencrone, udenrigsminister. Da Guldberg selv blev "kuppet" af kronprins Frederik (6.) fire år senere, i 1784, genindtrådte Bernstorff som udenrigsminister og frem til 1797 var han en af de mest indflydelsesrige og markante danske politikere i det store spil om verdensmarkedet i slutningen af 1700-tallet.

Storkøbmanden Frédéric de Coninck malet af Jens Juel omkring 1785. Kort før de Coninck den 31. juli 1781 købte Dronning (Næsseslottet), overvejede han, som det fremgår af Luxdorps dagbog, at købe Luxdorps landsted i Nærum. (Frederiksborg-museet)

1781

Chr. Colbiørnsen bliver Luxdorps nabo

Den 7. april 1781 får Luxdorps en ny nabo i Nærum: "*Justitz-Rd. Colbiørnsen kjøber Borres Gaard i Nærum for 4500 Rdr*".⁷⁴ Luxdorps hustru er blevet syg igen, denne gang alvorligt, og han er stærkt berørt af hendes kritiske tilstand, men pligterne forsømmes ikke. Den 29. maj: "*Reist til Fredensborg med et beklemt Hierte. O Gud, tilgiv min Skrøbelighed og kom mig til Hielp. Tænk paa, at jeg er affeldig, ja Støv og Aske*". Den 31. maj lader den tilkaldte læge, Callisen, Bolette årelade, men der er ingen lindring. En uge senere, den 7. juni, hidkaldes provst Hviid til Nærum for at tilse den syge. Og få dage senere returnerer de til hjemmet i Snaregade, hvor Luxdorph den 14. juni indskrifer de sørgelige tidender i sin dagbog: "*I Morges Kl. 7½ kaldede Gud min kiære sal. Kone. Just hendes Bryllupsdag. Beholt sin Samling og en forunderlig Taalmodighed til det sidste. – Skrevet Guldberg... til og faaet Svar... Dronningen lod mig complimentere*". 17. juni: "*Subm besøgte for at condolere mig fra Kongen. – Enkedronningen spurgte til mig*". I Adresseavisen indrykker venen P. F. Suhm dagen efter et sørgekvad på latin over Luxdorps afdøde hustru. Endnu inden Luxdorph har begravet sin hustru, begynder mulige købere til landstedet i Nærum at melde sig. Således får Luxdorph allerede den 16. juni besøg fra en herre, der meddelte, at "*de Coningh ville kjøbe min Gaard i Nærum*". Det blev dog ved tanken, og den 31. juli 1781 købte den hollandskfødte storkøbmand i stedet Dronninggård.⁷⁵

De Coninck vil købe Luxdorps landsted

Luxdorph malet i 1782 af Georg Mathias Fuchs. Han er her 65 år, er lige blevet enkemand og har solgt sit landsted i Nærum. Her fornemmer vi privatmanden, skønånden, den akademiske og den filosofiske Luxdorph. (Frederiksborgmuseet)

Den 23. juni noterer Luxdorph, at hans kone er blevet nedsat i familiens gravplads "i Runde Kirke". Der er selvfølgelig tale om Trinitatis Kirke ved Runde Tårn, og livet går videre. Den 30. juni flytter Luxdorph "med beele Huusboldning til Nærum. Jomfru Hansen fulgte med". Vi hører dog ikke meget fra sommeropholdet dette år, men hans tjenestefolk glemmer ikke hans hustru. Den 14. oktober: "Mine Folk bolt min salig Kones Geburtsdag og takked mig med gredende Taare". De følgende dage går med besøg hos førsteministeren Guldberg, istandsættelse af kilden i Nærum og endelig et besøg af billedhuggeren Wiedewelt, der på bestilling har udført en mindeurne eller vase over Luxdorps afdøde kone. Den 25. oktober vender Luxdorph, jomfru Hansen "og det beele Huus" tilbage til hovedstaden.

Sidst på året 1781 noterer Luxdorph den 16. december: "4 Gaarde i Trørød afbrændte". Det var den store brandkatastrofe i Trørød, der ud over gårdene også udslettede prinsesseskolen og flere småhuse. Ved den efterfølgende genopbygning blev de tætliggende gårde udflyttet af landsbyen.⁷⁶

1782

Enkemanden Luxdorph modtog både i 1781 og 1782 flere bud på sit landsted ved Nærum Gadekær, og i foråret 1782 beslutter den gigt-plagede 65 år gamle enkemand at sælge sit dejlige fristed i Nærum. Forhand-

*Jobs. Wiedewelt
på besøg*

*Luxdorph sælger
sit landsted*

lingerne om salget til hofapoteker, Kammeråd Johan G. Becker (1723-1790) foregår den 11. til 13. april og ender med en salgsaftale den 17. april på 4.000 rdl. Den velstående apoteker, hvis søn er ansat som kopist i Luxdorfs kontor i Kancelliet, overtager landstedet i Nærum den 1. juni.⁷⁷ Det bliver et par travle måneder for Luxdorph og hans tre trofaste tjenestefolk: Mette, Ane og Jørgen. De er flere gange i Nærum for at hente kunstværker og indbo. Samtidig raser en influenzaepidemi. Den 26. april noterer Luxdorph: *“Jørgen gaaer og kryber, Mette har lagt sig og ber er i Almindelighed Mængde af Syge i Byen og mange dæe”*. Sygdommen rammer også Nærum, hvor Luxdorfs nabo, Christian Colbiørnsen mister sin kun 38 år gamle hustru Johanne. 1. maj: *“Colbiørnsen i Nærum hans frue dæer og hand selv er meget slæt”*. Embedsforretningerne skal fortsat passes, og først den 22. maj er Luxdorph igen i Nærum med sin tjenestepige Mette for at *“sortere mine Bøger. Siden været paa Ørholm for at bese Lejligheden”*. Det sidste handler om, at Luxdorph til afløsning for ”sommerhuset” i Nærum nu har lejet sig ind hos fru Elisabeth Rheder i Ørholm, der nyligt er blevet enke. Hr. og fru Rheder havde i årevis hørt til Luxdorfs vennekreds.

29. maj er han på gården i Nærum for sidste gang og hører vemodigt nattergalen og gøgen. Men der er ikke tid til en lang afskedsceremoni.

Efter at Luxdorph i 1747 havde solgt Mørup, flyttede han til Snaregade i det indre København. Huset står der endnu, og han boede i nuværende nr. 4 på hjørnet af Snaregade og Naboløs med indgang fra porten t.v. (Foto 2014: Niels Peter Stilling).

I teorien kunne det godt være enke-
manden Luxdorff, der her ses som
den ensomme van-
dringsmand i Næs-
seslottets prægtige
nyanlagte roman-
tiske have. I hvert
fald berømmede
han i sin dagbog de
Conincks kilde og
eremithytte, der
her ses t.v. på Erik
Pauelsens stor-
slåede maleri fra
1785-86. (Hånd-
værkerforeningen)

Næste sætning i dagbogen handler om et besøg hos regeringslederen Høegh-Guldberg. Men så bliver det sommer: Den 1. juni *“Reist om Eftermiddagen til Ørholm og flyttet min Husholdning derud, neml. Mette, Ane og Jørgen”*.⁷⁸ Dagen efter, 2. juni: *“Søllerød Kirke, Hr. Blicher. En meget god prædiken”*. Ja, alting er næsten som før.

DE SIDSTE ÅR

1783

Vintermånederne 1782-83 går som vanligt med travle embedsforretninger og visitter, og så skal der jo ryddes op i alle de bøger, kunstværker og indbo, som er blevet bragt fra Nærum til lejligheden i Snaregade. Den 4. april må den stakkels tjener og kusk Jørgen afgive sit værelse, for som Luxdorff skriver *“Giort røddelig paa Jørgens Kammer til Bøger”*. Jo, sit store bibliotek plejede Luxdorff fortsat med kærlighed.

Sommeren 1783 tilbringes fra juni måned hos enkefru Rheder i Ørholm. Herfra var ikke langt til Søllerød Kirke, hvorfra han noterer den 22. juni: "... Hr. Blicher: Taledede noget hæftig om Drukkenskab". Det handlede om oplæsning af en forordning, der opfordrede til mådehold blandt bondebefolkningen.

Den 11. juli genoptager Luxdorff sin gamle fornøjelse med skridttælling, hvor han opgør afstanden mellem Ørholm og Nymølle til 880 skridt, og da han atter er tilbage i lejligheden (i Ørholm) nedfælder han en skriftlig klage til politimesteren "... over en Soldat, som i Gaar stjal en Thee-Kiedel og en Morter af mit Kiøkken, men strax blev greben". To gange i juli måned, den 15. og 31., besøger han familien de Coninck og beundrer det nyopførte Næsseslot og den nyanlagte romantiske, engelske have ved Dronninggaard. Særlig fremhæver han "*de Conings Kilde og Eremit-Hytte*" og "*den deilige Fodstie langs Weile-Søe*". Senere på året møder Luxdorff også parkens arkitekt oberst Jean Frédéric Henry de Drevon.⁷⁹

Hans forhold til værtinden, enkefru Rheder er godt. "*Frue Rheder celebrerede min Geburtsdag*", noterer han den 24. juli, hvor han fyldte 67 år. Der bliver også plads til jævnlige spadsereture sammen med fru Rheder, de fleste fra Ørholm til Søllerød. Den 20. oktober rejser han til byen, sommeropholdet er slut.

I 1784 udkom anden del af "*Carmina*", Luxdorffs samlede latinske digte. (Det kgl. Bibliotek)

1784

Statskuppet

Den 14. april 1784 er Luxdorph førstehandsvidne til den 16-årige kronprins' kup i statsrådet. Med kongens underskrift ophæves regeringskabinettet og Guldberg og hans ministre får ordre til at søge deres afsked, mens de af kronprinsen håndplukkede folk med A. P. Bernstorff i spidsen indsættes som ministre. Luxdorps øjebliksberetning er naturligt nok lidt kaotisk, men sagen var klar nok. Det var reelt enkedronning Juliane, hendes søn arveprinsen, og Guldbergs reaktionære og reformfjendtlige styre, der blev væltet, og Kronprinsen der overtog magten i sin sindssyge faders navn.

Fra 1782 boede Luxdorph om sommeren i Ørholm. Han havde lejet sig ind i en lejlighed tilhørende en enkefrue Rheder. Ole Jørgen Rawert har gengivet det idylliske sted set fra sydøst i 1846. (Det kgl. Bibliotek)

Men ellers går livet sin vante gang hos den flittige Luxdorph, og den 26. maj drager han ud til Ørholm, hvor han spiser sammen med fru Rheder og som sædvanligt hører gøgen, nattergalen og frøerne og går lange ture til egnens landsteder og selvfølgelig sognekirken i Søllerød. Den 13. juni er der igen en af de moderne prædikanter på spil i kirken:

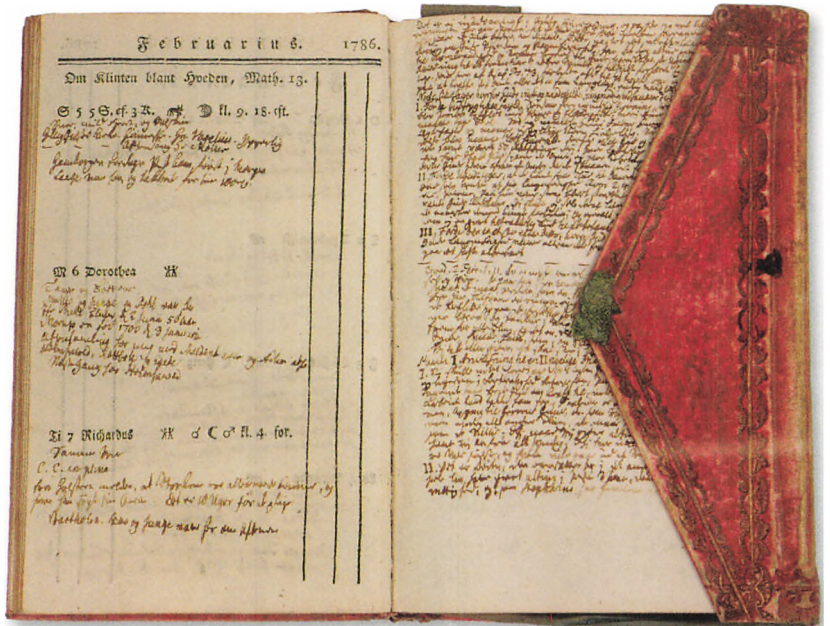
På besøg hos
De Coninck

“... der var ikke et eneste Guds Ord, men vel en Mængde af unyttige rhetoriske eller Smagens Blomster”. Den 5. september er Luxdorff på besøg på Dronninggaard og “... drak Thee hos Fru de Coningh i Eremit – Hytten”. Den 18. september er dagens eneste hændelse af en helt anden karakter, idet Luxdorff ganske nøgternt noterer, at “en Mand fra Ny-Mølle har villet tage Ane med Vold paa Marken”. Hvad deraf fulgte melder historien ikke, men Ane forblev i Luxdorffs tjeneste, og retur til hovedstaden går det omkring 1. oktober.

Den 8. oktober nævner Luxdorff nærmest en passant et jubilæum, der vedrører ham selv: “I Dag har jeg været ved Cancelliet i 50 Aar. Saalenge og saa vel har Herren hiulpet. Hans Navn være lovet!”. Men fejret blev det åbenbart ikke.

1785

I 1785 er Luxdorff igen på landet i Ørholm, men dagbogsnotaterne bliver færre og mindre detaljerede. Vi hører fortsat om det gode samvær med enkefru Rheder og besøg på Dronninggaard hos de Conincks og

Det har været et kæmpearbejde for Eiler Nystrom at læse og tyde de mange dagbogs-sider. Det tog ham 15 år. Her et opslag på året 1786. (Rigsarkivet)

Jørgen kusk

som altid pastor Blicher i Søllerød kirke, der den 4. september beskrives som “Grundig og ordentlig”. Så kan man vist ikke få højere anerkendelse af Luxdorff. Tilbage til hovedstaden midt i september. Sidst på året er den gal med Jørgen – og Ane – igen. Luxdorff beretter til dagbogen den 18. december: “Jørgen giver sig i et blodigt og uforskyldt Skiænderie med Ane. Gud hielp mig til Huusfred!” Det er sidste gang vi hører noget til Jørgen Kusk i dagbøgerne, så måske har Luxdorff endeligt votet at fyre den besværlige kusk.

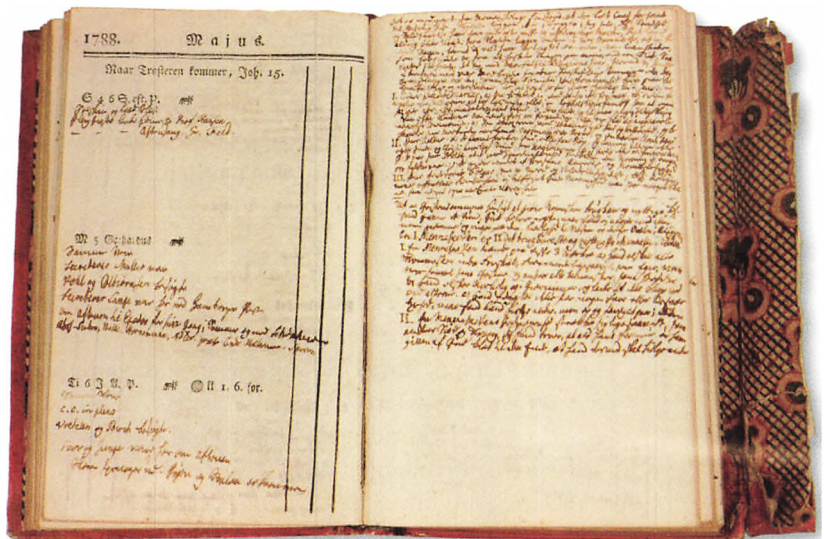
1786

I begyndelsen af juni 1786 flytter Luxdorff atter ud til Ørholm, hvor han den 24. juli – tilsyneladende i stilhed – fejrer sin 70 års fødselsdag. I dagbogen omtales begivenheden således: “Frue Rheder gav mig en Pung og fru Breuer et Vers til min Fødselsdag”. Og allerede dagen efter er han på sin plads i kancelliet. Sidst på året dør Søllerød kirkes præst gennem tolv år. I dagbogen noteres den 1. december, at “Hr. Blicher i Gaar hastig var død af et stikflod fra Enke og 8 Børn”.

1787

Som han plejer ligger Luxdorff også i 1787 på landet i Ørholm i sommerperioden. Den 10. juni 1787 er han i Søllerød kirke, som har fået en

Udover med lup at skulle gennemgå de mange tæt-skrevne sider skulle Eiler Nystrøm også vurdere, hvad han ville have med i den trykte udgave, og hvad han ville udelade. Han har stort set forbigået alle længere afsnit af moraliserende og teoretisk karakter. Her et opslag på 1788. (Rigsarkivet)

Den næsten ulæselige kisteplade (tv.) på Luxdorphs kiste. Øverst anes hans navn i versaler, og nederst under en kort beskrivelse af hans levnedsløb læses romertallene MDCCXVI og MDCCLXXXVIII for henholdsvis hans fødselsår og dod. (Foto Niels Peter Stilling, 2014)
 Luxdorphs familiegravsted (th.) i krypten under Trinitatis kirke. Det er Bolle Willum Luxdorphs kiste forrest. (Foto Niels Peter Stilling, 2014)

En ny præst i Søllerød

ny præst efter Pastor Blicher, professor Poul Danchel Bast (1747–1803). Denne 10. juni har præsten dog fri og intet er som det plejer: *“Degnen Møller var syg. Altså uden Præst, Degn og Orgel-Værk”*.⁸⁰ Hver gang Luxdorph efterfølgende er til gudstjeneste i Søllerød kirke indeholder dagbogen pæne bemærkninger om den nye præst professor Bast.

1788

Luxdorph skriver i sin dagbog, som han har gjort det i en menneskealder. Bortset fra problemer med gigt i begyndelsen af året er han sund og rask. Den 6. juni 1788 rejser han som vanligt ud til Ørholm, *“for at blive i Sommer”*. Den 9. juni noterer han: *“Provst Gutfeldt er bleven Præst I Søllerød”*.⁸¹ Den tidligere Præst Poul D. Bast var i april måned blevet stiftsprovst i København.

Den 3. juli bliver han syg, og 4. juli skriver han: *“I Aftes fik jeg et Anstød af Colica, saa jeg sov ei heele Natten og reiste uden at røge Tobak til Byen”*.

Luxdorps gamle sommerbolig ved Nærum Gadekær, som fra slutningen af 1800-tallet blev kaldt Hartmanns hus blev desværre nedrevet i 1930. Sådan ser stedet ud i dag. Det gule parcelhus, der anes bagved gadekæret ligger hvor landstedet fra 1700-tallet lå. Foto Niels Peter Stilling, 2014.

Han er dog tilbage i Ørholm et par dage senere, og den 23. juli fejres Luxdorps 72 års fødselsdag ved et selskab i Ørholm. Det var en dag for tidligt, “NB. *Min Geburtsdag anticiperet*”, da der skulle foregå andre ting dagen efter.

Stavnsbåndet ophæves

En af de vigtigste begivenheder i Danmark i 1788, stavnsbåndets ophævelse, markeres i Søllerød Kirke den 27. juli, hvor Luxdorff noterer at forordningen “*om Stavnsbaandet oplæses*”.

11. august forlader Luxdorff pludselig Ørholm og vender hjem til Snaregade. I dagbogen noteres blot: “*Reist til Byen*”. Dagen efter, den 12. august skriver han for sidste gang i sin kære dagbog: “*Fik i Aftes et Anstød af Cholica, som vedvarede hele Natten og i Dag forårsagede Brækkelse... Kom ikke paa Landet...*”.

Luxdorff dør

Næste morgen den 13. august mellem kl. 7 og 8 om morgenen fik Luxdorff besøg af justitsråd Albert Peter Bartholin, som boede i nærheden på Gammel Torv.⁸² Han havde i flere år været fast gæst i huset. En fremmed⁸³ har skrevet de sidste linjer i dagbogen: “... *men inden han kom, var Forfatteren af denne Dagbog hensovet*”.

EFTERORD OG MINDESTENEN VED NÆRUM GADEKÆR.

Luxdorffs dagbøger er vel det tætteste, vi kan komme det lokale liv i 1700-tallets Nærum og Søllerød. Naturen, menneskene, livsglæden og den daglige rytme fornemmer vi fuldt ud gennem hans beretninger. Fra konger, adelsmænd og ned til de jævne bønder, ja og fra kirkens budskab

og til liv og død og tragiske hændelser i det virkelige liv. Kontrasterne står indimellem stærkt frem, når fattigfolkene begår selvmord i det landskab, vi opfatter som den rene idyl. Måske sætter Luxdorph ufrivilligt kirkens betydning til debat: "Det går ikke altid som præsten prædiker" lyder det gamle ordsprog, og ganske ubevidst indskriver Luxdorph sig i rækken af oplysningstidens skeptiske moralfilosoffer. Han var et godt og pligtopfyldende menneske, der virkede for Gud, konge og fædreland. Men ud over at være en enestående kilde til datidens storpolitik og menneskenes evige magtkampe, udmærker hans dagbøger sig også ved at afspejle det daglige liv, som Luxdorph nu engang registrerede det, og hans dagbøger er en gave til dem, som er interesseret i Søllerødegnens lokalhistorie.

Ud for indkørslen til Luxdorphs lystgård ved gadekæret i Nærum, står i dag en mindsten med påskriften "*Hartmanns Hus*". Gården fik langt senere det navn efter den kendte komponist, som boede her i 1800-tallets sidste tredjedel frem til år 1900. I 1930 blev det smukke hus revet ned – i øvrigt samme år som den store udgave af Luxdorphs dagbøger udkom ved Eiler Nystrøm. Uanset hvad mindstenen siger, så hed gården i folkemunde "*Luxdorphs Hus*", og sådan bør den vel også mindes.

ARTIKLER I SØLLERØDBOGEN OMHANDLENDE 1700 TALLET. ARTIKLER, SOM KUN DELVIS OMHANDLER 1700-TALLET, HAR DETTE PRÆCISERET MED HENVISNING TIL DE AKTUELLE SIDER:

1946:	Martial Weber:	"Oberst Drevon og Dronninggaard".
1948:	Hans Ellekilde:	"Søllerøds Sognepræster i luthersk Tid", side 17 – 34.
1951:	Hans Ellekilde:	"Christian Colbjørnsen og Nærum".
1953:	Hans Ellekilde:	"Arveprinsesse Sophie Hedevig og Søllerød Sogns Skolevæsen".
	F. Elle Jensen:	"En Provstevisitats i Søllerød 1734".
1956 – 57:	Bjørn Fabricius:	"Frederic de Coninck".
1957:	Hans Ellekilde:	"Historikeren Peter Frederik Subm".
	Bjørn Fabricius:	"P. F. Subms testamenter".
	Bjørn Fabricius:	"Submsminde I Øverød".
1958:	Hans Neerbek:	"Bolle Villum Luxdorph".
	Bjørn Fabricius:	"Luxdorphs og Hartmanns sommerbolig",

- 1969: Jens Fr. Nørbæk: *“Maleren Erik Pauelsens Dronninggaard billeder i de Conincks Palæ”...*
- 1971: Ingrid Markussen: *“Prinsesseskolerne i Søllerød sogn 1721 – 1823.”*
- 1980: Charlotte Iversen, side 90 – 97. *“Gl. Holtegaard”*,
- 1982: Gunnar Sandfeld, side 9 – 30. *“Gjeltebus – Skovly – Geelsgaard”*,
- 1983: Viggo Sten Møller, side 51 – 56. *“En romantisk have fylder 200 år”*,
- 1984: Erik Helmer Pedersen: *“Bomænd og byfolk i 1700 – tallets Søllerød”*.
- 1985: Inger Hartby: *“Navneskik blandt bønder og håndværkere i 1700 – tallets Søllerød”*.
- 1987: Hans Thueslev: *“Thurab og Holtegaard”*.
- 1988: Roar Skovmand: *“Lystslotte, landsteder og kæmpeboje på side 11 – 39. Skodsborg egnen”*,
Hans Thueslev: *“Vidnesbyrd fra tingbogen”*.
- 1989: Jørgen Nybo Rasmussen: *“Den ny kongevej”*.
Inger Hartby: *“Da Søllerød – folkene blev skrevet i mandtal”*
- 1990: Hans Thueslev: *“Ulovligheder og retssager på Søllerød egnen i 1700 – tallet”*.
- 1994: Sven Balslev: side 11 – 33. *“Caroline Mathildes Søllerød 1771”*.
- 1995: Niels Peter Stilling: side 84 – 88. *“Fra stald til kro - fra bakke & dal”*
Jørgen Adriansen: *“En landskabsplan for Nordsjællands barokslotte?”*
Sven Balslev: *“Georg Christian Hilker”*.
Jens Johansen: *“ 2 miil fra Nørreport”*,
side 84 – 88.
- 1999: Niels Peter Stilling: *“Øverøds seks bondegårde fra 1766 til i dag”*.

- 17 Komponisten J.P.E.Hartmann (1805-1900) boede hver sommer i huset fra 1875-99. Se Søllerødbogen 2003, Torsten Søgaard: Breve fra 1800-tallet, om Hartmanns tid i Nærum.
- 18 Der menes formentlig kaningården ved det nuværende Luknam ved Furesøen syd for Næsseslottet.
- 19 Jacob Langebek (1710-76), geheimearkivar, der lå på landet i et hus i Søllerød By.
- 20 Hammer (død 1783) var en gartner, der gennem årene hjalp til i Luxdorps have i Nærum.
- 21 F. eks skriver han i 1757, at den franske filosof Voltaire er død, men denne levede helt til 1778.
- 22 Søllerødgård, sognets største gård, blev opført 1740-42 af greve og overkrigssekretær for søetaten Fr. Danneskiold – Samsøe ved arkitekten Philip de Lange. Gården lå højt på en bakke med vid udsigt mod nord og øst til Øresund. Se Niels Peter Stilling: Kongehusets Boliger gennem 1000 år. 2003, s. 216-223.
- 23 Jakobs brev fra det Nye Testamente kapitel 1 vers 21: *“Aflæg derfor al urenbed og al den megen ondskab, og tag med sagtomdighed imod det ord, som er indplantet i jer, og som kan frelse jeres sjæle”*. Den autoriserede bibeloversættelse 1993.
- 24 Se Søllerødbogen 1980, Charlotte Iversen: Gl. Holtegaard. Reventlow døde i 1776.
- 25 Niels Peter Stilling Trørød, fra landsby til villaby, 2007, s 20, og samme: Kongehusets boliger gennem 1000 år, 2003, s. 190-195.
- 26 Se: Niels Peter Stilling: Kongehusets boliger gennem 1000 år, 2003, s. 205-207, og samme i Bo Bramsen (red.): Strandvejen før og nu, bd. 1, 1995. s. 322-326. Se også Eiler Nystrom: Fra Nordsjællands Øresundskyst, 1938, s. 366-369.
- 27 Se Ole Feldbæk: Den lange fred 1700-1800. Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie, bd. 9, 1990, s. 200-203.
- 28 Frederik Ludvig von Dehn, (1697-1771) greve og statholder, ejede Søllerødgård fra 1753, men solgte den i 1763 til kronen. Umiddelbart efter skænkede kongen gården til den franske generalfeltmarskal Claude Louis Saint Germain. (1707 - 1778). Saint Germain var blevet kaldt til Danmark i 1761 for at reorganisere den danske hær, og det var ham der i 1762 stod i spidsen for de danske tropper i Mecklenburg.
- 29 Se Lars Erik Storm: Kromanden, præsten, konferensråden, digteren og nogle uheldige bønder. Striden om Nærum kro i 1790'erne. Søllerødbogen 1995, s. 7ff.
- 30 Se Gunnar Sandfeld: Søllerød – som det var engang, bd. 3. 1975, s. 67-72.
- 31 Der er tale om overjægermester Carl Christian v. Gram, (1703-1780) og hans ansatte jæger Jørgen Graner.
- 32 Jfr. Jens Johansen: Fra seks landsbyer til syv bydele, 1988, s. 27-35.
- 33 To studenter havde fået til opgave at rejse rundt i Københavns amt og undersøge kvægsygen og give beretning. til Collegium Medicum.
- 34 Om tjenestefolk på landet i 1700-tallet, se Hans Thueslev: Gårdmandsliv i landsbyen Holte 1625 – 1850. 1999 s. 88-89.

- 35 "Ofrede", dvs. gav penge ved den almindelige indsamling i kirken.
- 36 Som stiftprovst var det Hegelunds opgave at "visitere", dvs. overvære gudstjenesten for at se, at alt var som det skulle være. Jfr. Ernst Goldschmidt: En biskop besøger Søllerød. Søllerødbogen 2003, især s. 15 ff.
- 37 Ingrid Marcussen: Prinsesseskolerne i Søllerød sogn 1721–1823, Søllerødbogen 1971, s. 57–58.
- 38 "Parentation" er en begravelsestale, hvor afdødes liv og levned bliver fortalt.
- 39 Jean Baptiste Descarrières Longueville (1699–1766), havearkitekt og generalmajor. Se Aage Roussell (red.): Danske Slotte og Herregårde, bd. 1. 1963, s. 208. Jfr. Ingrid Jensen: Enrum og Conrad Alexander Fabritius-Tengnagel, Søllerødbogen 2008, s 7ff.
- 40 Søllerød Kirkebog, 1756-1799, oplyser under døpte (s. 25) i året 1764, at kokkepigen hedder Anne Christine, og at hendes "uægte barn" er en søn, kaldet Peter Andreasen. Faderen er udlagt som Andreas Christian, der som snedker opholder sig i Jylland.
- 41 Eiler Nystrøm: Fra Nordsjællands Øresundskyst, 1938, s. 333-335.
- 42 Jfr. Eiler Nystrøm: Fra Nordsjællands Øresundskyst, 1938, s. 471-472. Se også J. B. Friis-Hansen og Finn Slente: Frederic de Coninck og Dronninggaard, 1987, s. 23.
- 43 Kancelliråd og amtsforvalter Frederik Ludvig Lemvig (1717–1779) havde ejet "Nærumgård" siden 1759. Køberen 1764, Elias Dyssel (1722-1765) var supercargo i Asiatisk Kompagni.
- 44 Se Niels Peter Stilling: Trørød fra landsby til villaby, side 84. I Søllerødbogen 1945 skrev selskabets første formand Hans Bjarne (1875 – 1946) artiklen: Genforeningsstenen i Søllerød Kommune og dens Historie. Heri berettes om transporten af kæmpestenen på 25 tons fra grusgraven i Nyvang til rådhuset i Holte. Man måtte gøre en stor omvej idet "*Man turde ikke vælge den korteste Vej om ad Trørød, da man saa skulde over en Bro, der næppe vilde kunne bære den ubyrde Vægt*" (s. 32). Men der har naturligvis også været en bro eller stenkiste på det sted, hvor Rundforbivej passerer Kikhanerenden mellem Nærum og Trørød tæt ved "Trørød bakke", der senere blev kaldt Højbjerg.
- 45 Folketællingen 1787, Søllerød Sogn, Sokkelund Herred, Københavns Amt. Transkription ved Inger Hartby. Udgivet af Byhistorisk Arkiv for Søllerød Kommune, 1983.
- 46 Christopher Bluhme (1708 – 1782) var kongens hofpræst. Johan Hartvig Ernst Bernstorff (1712 – 1772) var fra midten af 1700-tallet og 20 år frem til 1770 landets førsteminister og udenrigsminister. Han blev "fyret" af Struensee den 15. september 1770.
- 47 Diderik de Thurah, søofficer, (død 1788). Ikke at forveksle med den afdøde de Thurah der ejede (Gl.) Holtegård.
- 48 Caroline Mathilde (1751-1775) var søster til den engelske konge Georg 3. (1738-1820). Han tilhørte den hannoveranske kongelinie, men var modsat sine to forgængere på tronen opvokset i England. Skønt han også bar titlen Kurfyrste af Hannover var han helt igennem en engelsk patriot. Han var konge i England fra 1760 til 1820.
- 49 Jfr. Niels Peter Stilling: Byhorn, bystævne og bondegårde i Øverød. Søllerødbogen 1999, s. 37.

- 50 Stif-søn betyder stedson.
- 51 Enkedronning Juliane Marie (1729-1796) var Frederik 5.s anden dronning og mor til arveprinsen Frederik. Hun var siden en af de ledende kræfter bag Struensees fald i 1772. Efter Kronprins Frederik (6.)s kup i 1784 blev hun sat uden for indflydelse og levede resten af sin tid på Fredensborg, hvor hun døde i 1796.
- 52 Johan Poul Bagger (1736-1794), kancellisekretær og senere assessor i højesteret, var en af Luxdorfs kollegaer i Danske Kancelli.
- 53 Fru Eilitz var gift med kancelliråd Johan Henrik Eilitz, (1722-1802), endnu en kollega til Luxdorff.
- 54 Johan Drewsen (død 1776) var papirfabrikør fra Strandmøllen. Peter Frederik Suhm (1728-1798) var historiker og bogsamler. Han var Luxdorfs bedste ven og boede i Øverød. Se Søllerødbogen 1957, hvor Hans Ellekilde skriver om historikeren Suhm, og Bjørn Fabricius skriver dels om Suhms testamenter og dels om Suhmsminde i Øverød. Henrik Stampe, generalprokurør, (død 1789).
- 55 Ulrik Frederik Eriksen Torms, (død 1781) var provst i Stillinge. Andreas Haar, landinspektør, (død 1797).
- 56 Dreyer. norsk kapellan fra Stavanger.
- 57 Denne lillesøster til den senere Frederik 6. var prinsesse Louise Augusta (1771 – 1843). I sit ægteskab med hertugen af Augustenborg, Frederik Christian blev hun i 1796 mor til Caroline Amalie, der ved sit ægteskab med Christian 8. i 1815 blev Danmarks dronning i 1839.
- 58 Enevold Brandt, Struensees nærmeste medarbejder, der ligesom Struensee blev henrettet “med barbarisk grusomhed” den 28. april 1772.
- 59 Peter Elias Gähler, officer, Christian Johan Berger, læge, Seneca Otto Falkenskjold, officer, Carl Rantzau Schack, greve og statsmand, Magnus Beringskiold, kammerherre og godsejer. Hovedpersonen havde to brødre: Carl August Struensee, (1735-1804), var finansdeputeret. Gottlieb Christop Struensee, /1752-1808), var sekondløjtnant i danske livregiment men blev afskediget og udvist af Danmark i 1772. Arveprins Frederik, enkedronning Julianes eneste søn, ikke at forveksle med kronprinsen, den senere Frederik 6.
- 60 Joh. Chr. Lange, læge, (død 1776).
- 61 Vilh. Ludvig Rheder, direktør i generalpostamtet, (død 1782). De to søstre Hyllested hed Caroline og Pauline. Chr. Friis Rottbøll, læge og botaniker, (død 1797).
- 62 De tre latinske ord kan oversættes til: “*for den nye efterfølger*”, altså den nye præst der skal efterfølge Treschow.
- 63 Christopher Nyeholm (1750–1826). Han blev senere præst i Søllerød fra 1790 til 1801. Jfr. Hans Ellekilde: Søllerøds Sognepræster i Luthersk Tid. Søllerødbogen 1948, s. 31–34.
- 64 Jens Matthias Blicher (1743 - 1786), præst i Søllerød kirke i tolv år fra 1774 – 1786. Hans hustru var Cathrine Elisabeth Thestrup, og de fik ti børn. Han var oldefar til forfatterinden Jenny Blicher – Clausen (1865–1907), der var præstefru i Søllerød fra 1897–1901. Se Torsten Søgaard: Jenny Blicher-Clausen, præstefru i Søllerød. Søllerødbogen 2000, s. 56–103.
- 65 Jfr. Niels Peter Stilling: Byhorn, bystævne og bondegårde i Øverød. Søllerødbogen 1999, s. 46.

- 66 Jfr. Torsten Søgaard: Marie de Conincks dagbøger 1793-1815. Søllerødbogen 2007, s. 23, hvor hr. og fru de Coninck i 1794 på deres rejse ser hendes kiste i den tyske by Celle.
- 67 Gunnar Sandfeld. Søllerød - som det var engang, bd.4, 1976, s. 267, slægtstavle Xa. Se også Lars Erik Storm: Kromanden, præsten, konferensråden, digteren og nogle uheldige bønder. Striden om Nærum Kro i 1790'erne. Søllerødbogen 1995, s. 19 ff.
- 68 Se Søllerødbogen 1958 Hans Neerbek: Bolle Villum Luxdorff, s. 170-172. Dramaet mellem Suhm, hans hustru og elskerinden beskrives muntert og indgående, som var det en vaudeville.
- 69 Lars Erik Storm: Kromanden, præsten, konferensråden, digteren og nogle uheldige bønder. Søllerødbogen 1995, s. 14.
- 70 Se Hans Thueslev, Gårdmandsliv i byen Holte 1625-1850, s. 118-119. Ved matrikuleringen fik gården nr. 5. Ang. folketællingen i 1787, se note 45.
- 71 Under - Tag = aftægt.
- 72 Andreas Peter Bernstorff, (1735-1797).
- 73 Se Ole Feldbæk i Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie, bd. 9, 1990, s. 233
- 74 Christian Colbjørnsen [Colbiørnsen] (1749-1814) den norskfødte jurist bagved landbo-reformerne. Se Hans Ellekilde: "Christian Colbjørnsen og Nærum", Søllerød-bogen 1951. Årbogen 1951 indeholder udelukkende artiklen om Colbjørnsen.
- 75 Jfr. J. B. Friis-Hansen og Finn Slente: Frederic de Coninck og Dronninggaard, 1987, s. 26.
- 76 Niels Peter Stilling: Trørød fra landsby til villaby, 2007, s.28-31. Se også Ingrid Markussen: "Prinsesseskolerne i Søllerød sogn 1721-1823". Søllerødbogen 1971, s. 59-64.
- 77 Johan Gottfried Becker, (1723-1790), hofapoteker og godsejer. Han var stenrig og havde en stor apotekerforretning på Købmagergade. Han havde i flere år tilhørt Luxdorffs omgangskreds.
- 78 Ørholm ligger stadig lidt afsides som en lille idyl i en af Mølleåens smukkeste egne. Se Eiler Nystrøm: Fra Nordsjællands Øresundskyst, 1938, s. 562-570, om Luxdorff især side 570. Se endvidere Gunnar Sandfeld: Søllerød som det var engang, bd. 2. 1974, s. 214-217.
- 79 Jean Frédéric Henry de Drevon (1734-1797) Se Martial Weber: Oberst Drevon og Dronninggaard. Søllerødbogen 1946, s. 36 - 40. Se også J. B. Friis-Hansen og Finn Slente: Frederic de Coninck og Dronninggaard, 1987, s. 29ff.
- 80 Degn og klokker Nicolai Møller døde i 1799, og hans gravsten neden for kirketårnet er den ældste på Søllerød Kirkegård.
- 81 Peter Gutfeld (1727-1797) var præst i Søllerød fra juni 1788 til oktober 1789, hvorefter han blev præst i Skærbæk i Sønderjylland.
- 82 A.P. Bartholin, justitsråd og generalkirkeinspektør.
- 83 Den fremmede er identificeret som folkemindesamleren, præsten Joachim Junge (1760-1823). Han havde i længere tid bistået Luxdorff i lærde sager, arbejdet i hans bibliotek og registreret Luxdorffs samlinger. Joachim Junge er kendt og berømt for sit værk: "Den nordsjællandske landalmues Charakter, Skikke, Meninger og Sprog. Værket udkom anonymt i 1798 og blev først udgivet i Junges navn posthumt i 1824 (2. rev. oplag 1844).

Erling Hoffmeyer

Fra overbibliotekar i Søllerød til museumsleder i Spanien

af Michael Sinding

Erling Hoffmeyer (1901-1975) blev i 1935 ansat som Søllerød Kommunes første faguddannede bibliotekar. Under hans ledelse voksede biblioteket til en stor professionel organisation med en betydelig bogbestand, og et nyt hovedbibliotek blev åbnet i Nærum i 1949. Det skete ikke uden sværdslag, og det var en bitter mand, der i 1955 forlod kommunen. Med sin kone, våbenhistorikeren Ada Bruhn Hoffmeyer (1910-1991), etablerede Hoffmeyer i stedet et våbenhistorisk institut, først i Danmark og siden i Francos Spanien. Erling Hoffmeyers usædvanlige livsbane skildres på de følgende sider.

Artiklen er researchet og skrevet af bibliotekar Michael Sinding (1943-2011) og udgives posthumt. Ved Michaels død forelå et næsten færdigt manuskript, som havde været forelagt studiekredsen ved Museet, Projektgruppen. Artiklen er bearbejdet af Søllerødbogens redaktør, og den spanske historie er blevet verificeret ved hjælp af våbeninstitutets spanske hjemmeside www.hoffmeyer.i.am.csic.es¹

DET FØRSTE BIBLIOTEK I SØLLERØD

Lørdag den 29. januar 1843 blev døren åbnet for det første bibliotek i Søllerød Sogn.² Det skete i skolestuen på Nærum Skole. 17 mennesker var mødt op og betalte deres kontingent, 1 skilling pr. uge, for at få del i læsningens lyksaligheder. Blandt lånerne var et par madammer, en enke, en dreng, en væver, en tømrer og en smed samt en enkelt gårdmand. Og alt det skete langt, langt tidligere end i nabosognene! Det var "Anordning angaaende Landkommunevæsenet" af 13. august 1841, der satte gang i det kommunale selvstyre i landdistrikterne overalt i Danmark. Den foreskrev valg af sogneforstanderskaber, hvis opgaver bl.a. var at tage hånd om skole- og fattigvæsenet. Sognepræsten var født medlem, og i Søllerød var det provst B. F. O. Boisen. Han blev af de øvrige sogneforstandere valgt til formand for sogneforstanderskabet. I januar 1842 holdtes det første møde og allerede sidst på året blev der taget initiativ til oprettelse af et bibliotek. Der blev nedsat en komite, der

Det kommunale selvstyre

udarbejdede love og regler for benyttelsen og som bestyrere valgtes sogneforstanderne Lauritz Eskildsen og Bertel Michael Rosted.

Kr. Ludvigsen

Sidst i 1880'erne ophørte denne usædvanligt tidligt etablerede biblioteksvirksomhed imidlertid. Men bogsamlingerne overlevede i nogle lukkede bogskabe på skolerne i Søllerød og Skodsborg. Disse bøger dannede grundstammen i det nye bibliotek, som blev vakt til live i efteråret 1905 af en ung og initiativrig lærer, Kristian Ludvigsen (1877-1945) fra Øverød Skole og siden 1910 Ny Holte Skole. Han kom til at stå i spidsen for bibliotekerne indtil 1932, hvor han afløstes af lærer Johannes Meier fra det nye Holte Gymnasium.

I 1935 tog sognerådet to vigtige skridt på biblioteksområdet. For det første vedtog man at forbedre lokaleforholdene ved at flytte biblioteks-bøgerne fra skolerne til en treværelses lejlighed i det nybyggede lejlighedskompleks "Dronningegaarden" på Dronninggaards Alle i Holte. For det andet ønskede man at ansætte en faguddannet bibliotekar som leder af kommunens biblioteksvæsen.

FØRSTE FAGUDDANNEDE BIBLIOTEKAR ANSÆTTES

Den nyuddannede bibliotekar Erling Hoffmeyer foto-graferet 1932, 31 år gammel. (Istituto Historico Hoffmeyer = IHH)

Blandt ansøgerne til stillingen som biblioteksleder valgte man den 34-årige Erling Ferdinand Hoffmeyer. Af sognerådets udtalelser i forbindelse med ansættelsen fremgår det, at han blev anset for en særdeles kompetent og "dannet" person med en god baggrund i de humanistiske videnskaber.

Erling Hoffmeyer blev født 13. marts 1901 i St. Heddinge. Hans far, Vilhelm Hoffmeyer (1871-1948) var købmandsuddannet, og familien flyttede i 1905 til Kalundborg, hvor faderen overtog en købmandsgård. Foruden selve butikken omfattede forretningen også to store gårde med salg af trælast, kul og koks samt foderstoffer. Tillige var der et hudebærederi (garveri), halmspinding og en motormølle til formaling af korn. Erling Hoffmeyer voksede op i Kalundborg i et solidt borgerligt hjem sammen med to yngre brødre, Erik (1904-1985), senere skibsreder og Volmer (f. 1909) der blev uddannet som arkitekt.

Skoletiden var imidlertid ikke særlig harmonisk. Kalundborg Skole erklærede ham umulig, og han måtte "forflyttes" til Jyderup Realskole. Sin nysproglige studentereksamen fik han i Høng i 1920. Derpå fulgte studier ved Københavns Universitet. I 1923 erhvervede han sig Filosofikum, i 1925 Examen Hebraicum og i 1926 Examen Graecicum. Der blev også tid til studieophold i Heidelberg, hvor han kastede sig over emner af filologisk og teologisk art. Efter afgangseksamen i de klassiske

*På Københavns
Universitet*

Erling Hoffmeyer (1901-1975) blev ved sin ansættelse i 1935 Søllerød Kommunes første faguddannede bibliotekar. Han fik som biblioteksleder titlen kommunebibliotekar i 1938 og 1941 titlen af overbibliotekar. Hans vigtigste opgave var at skabe et nyt hovedbibliotek, men det lykkedes først efter 14 års kamp i 1949. Foto fra omkring 1950. (HA)

sprog var det oplagt at søge en fremtid inden for gymnasiet. Men da han ikke nærrede noget ønske om at undervise, var biblioteksvejen en mulighed. I slutningen

af 1920'erne blev han ansat ved Københavns Kommunes Biblioteker, og efter endt elevtid tog han bibliotekareksamen i 1932 fra Statens Biblioteksskole. I elevtiden fik han desuden mulighed for at deltage som medarbejder ved storværket "Danmarks Runeindskrifter", under ledelse af de navnkundige historikere og arkæologer, Lis Jacobsen og Erik Moltke.

Fra 1932 fulgte nogle år med diverse bibliotekarjobs i Kalundborg, Vejle, Esbjerg og Sønderborg inden ansættelsen som bibliotekschef i Søllerød kommune i 1935. Ved ansættelsen forelå fine udtalelser fra arbejdsstederne og fra Lis Jacobsen, der karakteriserede ham som en meget behagelig arbejdsfælle, med praktiske evner og en ikke ringe snilde. Det var således en særdeles veluddannet bibliotekar, der tiltrådte embedet som leder af Søllerød kommunes biblioteksvæsen.

Da Erling Ferdinand Hoffmeyer satte sig til rette i chefstolen 1. oktober 1935, var det blot med titlen af bibliotekar. Fra 1938 kunne han kalde sig kommunebibliotekar og fra 1941 overbibliotekar. Lidt efter lidt fik han ansat faguddannede bibliotekarer, som afløste lærerne rundt omkring på filialbibliotekerne på skolerne. Således blev staben udvidet med Walter Skau Nielsen (1904-1953) i 1938, i 1940 med Herdis Hostrup (1908-1994) og i 1942 fulgte bibliotekarerne Jens R. Nielsen

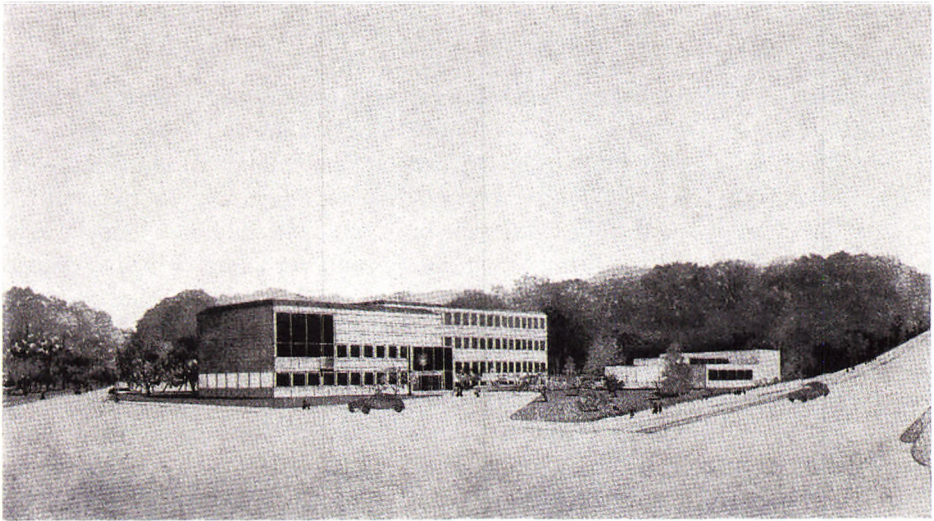
*Til Søllerød
1935*

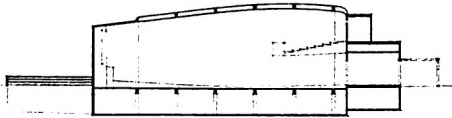
Søllerød Kommunes bibliotek flyttede i 1935 ind i en lejlighed i det nyopførte boligkompleks på Dronninggårds Allé nr. 5. Med tiden udvides biblioteket til 4 lejligheder. Da hovedbiblioteket i Nærum blev taget i brug i 1949 blev biblioteket i Holte til et filialbibliotek. Ved skranken står bibliotekar W. Skau Nielsen, der blev ansat i 1938. Foto 1952. (Historisk Arkiv for Rudersdal Kommune = HA)

(Sorring) (1902-1985) og Annalise Børresen (1915-2001), og i årene umiddelbart efter krigen ansattes J. B. Friis-Hansen, Inge Cramer og Bitten Wolff. Også lokalemæssigt skete der noget. Hovedbiblioteket på Dronninggårds Alle blev gradvist udvidet og, som personalet spøgefuldt sagde, så lejede man en ny lejlighed med køkken og bad, hver gang en ny medarbejder blev ansat.

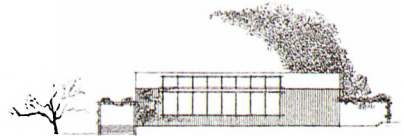
Noget af det vigtigste for Erling Hoffmeyer var at skaffe Søllerød Kommune et nyt hovedbibliotek. Holte lå stadig 16-17 km fra København, men mentalt havde S-toget, der fra 1936 havde endestation i Holte, med sine hyppige forbindelse til og fra hovedstaden gjort afstanden mindre. Holte var blevet en forstad til København. Efter al sandsynlighed havde Hoffmeyer ved sin ansættelse regnet med en snarlig opførelse af et nyt hovedbibliotek i Holte i egen bygning. – Det skete så mange andre steder, ja 1930'erne var faktisk karakteriseret ved et sandt biblioteksbygge-boom, hvor den ene nye biblioteksbygning efter den anden skød op – ofte i forbindelse med donationer fra idealistiske pengemænd. Men sådan var det ikke i Søllerød. Påholdenhed og interne kraftige modsætninger prægede sognestyret.

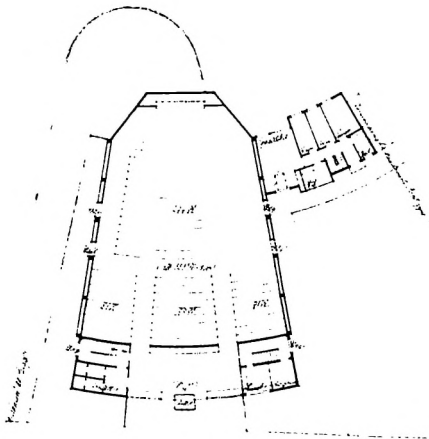
Perspektiv, set fra Kongevejen

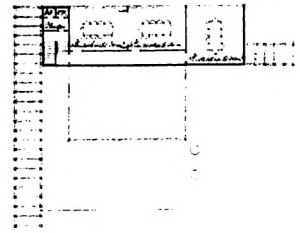
Længdesnit i Biograf

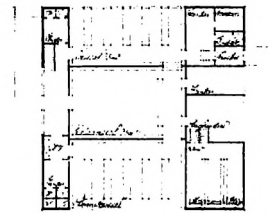
Façade

Stueplan af Biograf

1. Sal af Bibliotek

Stueplan af Bibliotek

Arkitekterne Arne Jacobsen og Flemming Lassens konkurrenceforslag til rådhus, biograf og bibliotek ved Øverødvej i Holte, 1939. Forslagene blev præsenteret i "Arkitekten" 1940. Selvom Arne Jacobsen og Fl. Lassen vandt konkurrencen blev deres forslag beskåret, således at kun rådhuset blev opført og indviet i 1942. Det var givet vis en stor skuffelse for Hoffmeyer at drømmen om en moderne biblioteksbygning ikke blev virkeliggjort. (HA)

Men lokalerne på Dronninggårds Alle var uegnede til biblioteksformål. Det udtalte Biblioteksdirektøren, Thomas Døssing, der i spidsen for Statens Bibliotekstilsyn fordelte statsmidler til landets biblioteksvæsener. Lokalpolitikere var dybest set enige, men skatten skulle også holdes nede. Diskussionerne om et velegnet bibliotek bølgede frem og tilbage i flere år, mens man så sig om efter andre og bedre lokaler. En af mulighederne var magister M. Lorentzens store villa "Stettemark" på Morlensesvej, en anden var pionerlægen Johan Wøllers villa på Søvej nr. 5 i Holte. Men så besluttede man sig efter årelange forhandlinger at opføre et nyt rådhus ved Øverødvej i Holte. Og til Arne Jacobsens og Flemming Lassens rådhusprojekt ved Kongevejskrydset blev føjet planerne om en biograf og et bibliotek, hvilket syntes at være en oplagt løsning på biblioteksproblemet. Men da sognerådet i september 1939 endelig vedtog byggeriet, fravalgte man af sparehensyn såvel biografen som biblioteket.

Det må have været en kæmpeskuffelse for den visionære kommunebibliotekar Hoffmeyer. Diskussionen om et nyt hovedbibliotek fortsatte imidlertid. Der blev bl.a. peget på den forhenværende skovridergård bagved det kommende rådhus. Det gamle rådhus i Søllerød by blev nævnt ligeledes nævnt som en mulighed, og det gjorde posthuset ved Holte station også; men intet skete. Midt under besættelsen, i 1942, sendte kommunen så en selvstændig biblioteksbygning i offentlig licitation. Men da det viste sig, at det ville koste kr. 275.000 at opføre en nyt bibliotek, kunne der slet ikke skabes flertal for byggeriet i sognerådet. Det dyre rådhus til over 1, 5 mio kr. havde i forvejen splittet kommunen.

BIBLIOTEKSJUBILÆET

Fredag den 29. januar 1943 blev alligevel en festdag på biblioteket. Her kunne man fejre 100-årsdagen for oprettelsen af det første bibliotek i kommunen. Men her under besættelsen var der ikke plads til de store armbevægelser. Man flagede dog fra kommunale flagstænger, og flere private fulgte eksemplet. På biblioteket mødte flere lånere op med blomster og gratulerede personalet med dagen. At biblioteket var en populær kommunal institution, var hævet over enhver tvivl. En række prominente Søllerød-borgere, der kaldte sig bibliotekets venner, havde indkaldt til møde på rådhuset samme aften med henblik på at stifte en biblioteksforening. Blandt disse var finanshovedbogholder Hans Bjarne, Holte, bankbestyrer F. B. Evaldsen, Holte, provst Gunnar Sparsø, Søllerød og postmester C. Thomsen, Vedbæk. Om aftenen samledes

Biblioteket i lejlighederne i Dronninggårds Alle var på ingen måde tidsvarende, men for børnene i Holte var det et kulturcenter i 1950'erne. Her foto fra 1952 med børnebibliotekar Inge Cramer. (HA)

således en kreds af interesserede borgere på det ny rådhus. Postmester C. Thomsen, Vedbæk, bød velkommen, hvorefter lægen og forfatteren Johan Wøller holdt et ifølge pressen "åndfuldt causeri om læsning og læsningens betydning for vor kultur". Herefter blev et forslag til Søllerød Biblioteksforenings vedtægter forelagt og vedtaget. Formålsparagraffen spændte vidt: 1. At varetage det bibliotekssøgende publikums interesser. 2. På enhver måde – også økonomisk – at støtte kommunebibliotekerne i deres arbejde, særligt blandt ungdommen. 3. At virke for åndslivets fremme i Søllerød kommune, f.eks. ved afholdelse af foredrags-, musik- og litteraturaftener, ved oprettelse af studiekredse og lignende eventuelt i samarbejde med andre foreninger.

Til bestyrelsen valgtes adjunkterne Johs. Hoffmeyer, Niels Nielsen og Ellen Schrøder, alle fra Holte Gymnasium. Derudover: forretningsbestyrer Robert Malmberg, Gl. Holte, overlærer O. A. Suaning, Nærum, grosserer E. Plum, Skodsborg, postmester C. Thomsen, Vedbæk, og læge Johan Wøller, Holte, der blev valgt til formand. Overbibliotekar Hoffmeyer var født medlem. Efter at deltagerne i mødet på en rundtur havde beset rådhuset, fulgte et festligt kaffebord.

I de kommende år var biblioteksforeningen særdeles aktiv. Noget af det første man foretog sig, var at udnævne overlærer Kristian Ludvigsen til æresmedlem for hans store indsats for biblioteksvæsenet og for folkeoplysningen gennem Holte Foredragsforening. Dernæst blev der afholdt aftenener med oplæsning, hvor man kunne møde skuespillere som Thorkild Roose, Elith Pio, Albert Luther og Lisbeth Movin. Der var også oplysende foredrag, og der var koncerter, ofte med en koncertsangerinde akkompagneret af en pianist og endelig film. Det skete rundt omkring i kommunen, f.eks. Vedbæk Hotel, Skodsborg Badesanatorium, Gl. Holte Hotel, Nærum Hotel og Holte Gymnasium samt på Hovedbiblioteket i Holte.

DEN FAMØSE ÅRSBERETNING

Bibliotekets årsberetninger havde hidtil kun indeholdt tørre tal for virksomheden, men i beretningen for regnskabsåret 1942/43 fandt Erling Hoffmeyer anledning til at give en fremstilling af det jubilerende biblioteks historie, hvor han især lagde vægt på, hvor fremsynet, man havde været i 1842-43. I den forbindelse kunne han til slut ikke lade være med at knytte nogle ganske personlige betragtninger, som faldt visse kommunalpolitikere og borgere for brystet: *“Det er beklageligt at man ikke, i modsetning til andre steder har magtet den opgave at skaffe biblioteket forsvarlige lokaler. På dette punkt har man savnet det tidligere omtalte fremsyn i 1842”*.

Overbibliotekarens bemærkninger gik ikke upåagtet hen. På det første sognerådsmøde efter sommerferien 1943 tog direktør Svend Andersen, ordfører for den såkaldte 9-mandsgruppe, der bestod af de konservative og den uafhængige kommunalforening, ordet og fremkom med en voldsom kritik af årsberetningen. Hans synspunkt var, at det ikke tilkom kommunens embedsmænd offentligt at gå i rette med politikernes dispositioner. Derudover var beretningen alt for flot og dermed for dyr i fremstillingen, og han brød sig heller ikke om den røde farve, der prydede omslaget. Formanden for biblioteksbestyrelsen, socialdemokraten C. K. Madsen, afviste imidlertid kritikken og fremhævede,

at biblioteksudvalgets medlemmer havde gennemlæst årsberetningen og intet havde at indvende, hverken mod indholdet eller beretningens fysiske udformning.

BIBLIOTEKSFORENINGEN SPILLER UD

*Arkitekten
Volmer
Hoffmeyer*

Året efter, den 18. marts 1944, kunne Søllerød Biblioteksforening endelig løfte sløret for planerne for et nyt hovedbibliotek. Det skete på et møde i en kølig festsal på Holte Gymnasium i forbindelse med afholdelsen af en koncert. Planens ophavsmand var overbibliotekarens bror, arkitekten Volmer Hoffmeyer. Biblioteket tænktes opført for private midler og skulle placeres et eller andet sted i Holte. Bygningen skulle opfylde flere funktioner. I første række kom naturligvis biblioteket, dernæst havde man tænkt på lokaler til museum, badeanstalt og massageklinik. Men desuden overvejede man en restaurant og en teatersal, med andre ord et slags kulturhus, men igen, tiden var ikke til vidtløftige planer.

*Forslaget til et
nyt bibliotek*

Et nyt beskåret forslag fra biblioteksforeningens hånd blev offentliggjort i efteråret 1944. Det var ligesom det første forslag udarbejdet af Volmer Hoffmeyer. Denne gang var alle de funktioner, som ikke direkte havde med biblioteksdriften at gøre, skåret væk. Skitseforslaget var blevet udarbejdet for at få klarhed over opgavens omfang. Et problem var fortsat, hvor bygningen skulle placeres. Det skulle helst være tæt på en hovedfærdselsåre "*midt i det pulserende liv*", men også således, at man ikke generedes af gadestøjen. Den centrale placering skulle også være af en sådan karakter, at der var plads til fremtidige udvidelser. Planen beløb sig (i 1939-priser) til 210.000 kr. Skitseforslaget var så absolut tilpasset minimumsbehovene, og luksus af enhver art var bandlyst indvendigt såvel som udvendigt. Udgangspunktet var en bogkapacitet på ca. 39.000 bind, og derudover var bygningen udformet og indrettet på en sådan måde, at udvidelser kunne foretages let og smertefrit.

I indledningen til skitseforslaget skrev brødrene Hoffmeyer, der efterhånden havde rejst over hele landet og visiteret adskillige moderne og velindrettede biblioteksbygninger: "*Enhver, der har besøgt andre byers biblioteker ved, at Søllerød Kommune på dette område danmer en undtagelse, idet rammerne for biblioteksarbejdet her er fuldstændigt sprængt, så man ikke længere er i stand til at følge med udviklingen og ikke kan yde tilflyttere til kommunen den biblioteksservice, de er vant til*". Forslaget blev tilstillet sognerådet i efteråret 1944, men de lokale politikere tog sig igen god tid, og endnu ved befrielsen i maj 1945 havde de ikke reageret.

Hovedbygningen til Nærum Avlsgård blev opført af grosserer Alfred Christensen i 1920 og kaldt Fruerlund. Foto fra gårdsiden, omkring 1950 (HA)

HOVEDBIBLIOTEKET I NÆRUM

Søllerød Biblioteksforenings forskellige initiativer for at skaffe kommunen et nyt hovedbibliotek begyndte så småt at bære frugt i efterkrigstiden. Flere medlemmer af sognerådet havde gjort sig tanker om den fremtidige anvendelse af avlsgården Fruerlund i Nærum, som kommunen havde erhvervet i forbindelse med sognerådsformanden Frederik Clausens store grundopkøb i begyndelsen af 1930'erne. En af ideerne gik ud på, at Fruerlunds forholdsvis nye hovedbygning fra 1920 kunne anvendes til biblioteksformål, og sådan blev det efter langvarige forhandlinger.

Et nyt hovedbibliotek vedtages 1948

Endelig i 1948 vedtog sognerådet at overflytte kommunens hovedbibliotek fra Holte til Nærum. Planerne for ombygningen af ejendommen blev udarbejdet af Erling og Volmer Hoffmeyer i fællesskab, men selve byggearbejdet blev ledet af arkitekt Jørgen Borre. Til brødrene Hoffmeyers planer hørte i øvrigt også muligheden for opførelse af nogle tilbygninger til hovedbygningen placeret i Fruerlunds hyggelige park øst for hovedbygningen. Indretningen af hovedbygningen til bibliotek

De nordiske biblioteksdirektører besøgte i 1950 det nyåbnede hovedbibliotek i Nærum. Her er delegationen fotograferet foran hovedindgangen til biblioteket. Overbibliotekar Erling Hoffmeyer står bagerst på trappen. Kvinden i midten er børnebibliotekar Annalise Børresen, og bagved hende står formanden for kommunens biblioteksudvalg, Ulrik Schou. (HA)

beløb sig til 193.000 kr, dertil kom inventar til 89.000 kr. og 55.000 kr. til ombygning af sidefløjene til tjenesteboliger.

Den 15. september 1949 blev Søllerød Kommunes nye hovedbibliotek indviet, og dermed gik Erling Hoffmeyers drøm om et moderne, brugervenligt hovedbibliotek endelig i opfyldelse. Selve indvielsesdagen forløb måske ikke helt som forventet. Naturligvis var forskellige notabiliteter tilstede, og der blev budt på pindemadder, vin og kransekage og vejrguderne viste sig fra deres bedste side. Blandt de fremmødte var biblioteksdirektør Robert L. Hansen, biblioteksbestyrelsens formand, landsretssagfører Erik Øigaard, samt fungerende sognerådsformand P. E. Rosenørn. Da arkitekt Volmer Hoffmeyer skulle holde tale og fortælle om byggeriet, kom han til at blande manuskriptsiderne. Det virkede ikke befordrende på forståelsen, og da det blev Erling Hoffmeyers tur, måtte han på grund af nervøsitet overgive opgaven til børne- og vicebibliotekar Annalise Børresen, som holdt en nydelig indvielsestale. Robert L. Hansen, biblioteksdirektøren, var ovenud begejstret og sagde i sin tale bl. a., at det ny bibliotek ikke kunne undgå at blive en

Hovedbibliotekets smukke hovedbygning set fra haven omkring 1950 (HA)

seværdighed blandt danske biblioteker, og han udtrykte stor glæde over, at det ikke var gået "Nærumgaard" som så mange andre patricierhjem, der indrettedes til "Åndssvageanstalter", men til en bygning til højkulturelt formål. Ja, så begejstret var han, at han på Danmarks Biblioteksforenings årsmøde sidst i 1949 i sit foredrag netop nævnte Søllerøds nye hovedbibliotek. *"...her er blevet indrettet et bibliotek",* sagde han, *"der ved sine indre og ydre kvaliteter kan blive et mål for mange biblioteksbestyrelses studierejser. Søllerød kommune har med virkeligt storsind her vist, hvilken position et bibliotek bør have i det moderne samfund"*.

Overflytningen af bøger til det nye hovedbibliotek var sket i perioden maj til september, men det var en bogsamling med mange huller, der havde fundet vej til hylderne. Endnu manglede talrige bøger at komme på plads, førend samlingen var repræsentativ. I sin tale på indvielsesdagen rettede lrs. Erik Øigaard en stor tak til alle, der havde medvirket til ejendommens ombygning, og en særlig tak var adresseret til brødrene Hoffmeyer for deres store og utrættelige arbejde. Øigaard udtalte til slut, at mens børnebiblioteket åbnede straks, ville der gå tre måneder, inden voksenbiblioteket ville blive tilgængeligt for publikum. Men da biblioteksdirektøren foreslog, at man åbnede begge biblioteker

Øigaard og Hoffmeyer

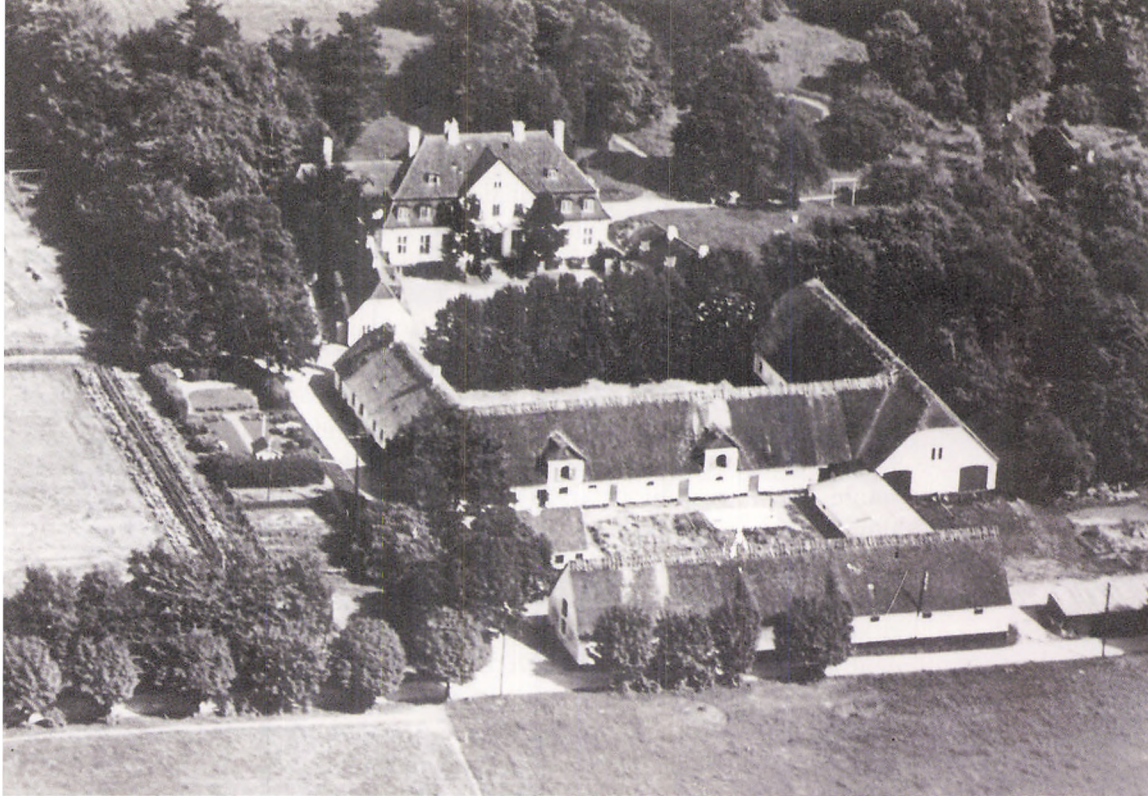
dagen efter, fandt Øigaard, at det var en god idé – uden hverken at spørge Hoffmeyer og det øvrige personale.

Der er ingen tvivl om, at indretningen af Fruerlund til bibliotek havde tæret på Hoffmeyers kræfter, fysisk såvel som psykisk. Der var gået mange år med diskussioner og forberedelser til et nyt hovedbibliotek. Kort efter indvielsen i september 1949 udtrykte Hoffmeyer ønske om en samtale med formanden, lrs. Erik Øigaard. Han ønskede at drøfte konsekvenserne af den tidlige åbning af biblioteket, og han ønskede tilfælde vederlag for udkørsel af bogpakker til boghandlerne i årene 1944-49, hvor kommunebiblioteket var lukket. Derudover havde han sendt kommunen en regning på kr. 25.000, da han mente, at han var blevet aflønnet efter en for lav tarif igennem alle årene. Da svaret på ønskerne om kompensation for udkørslen af materialer fra hovedbiblioteket til Nærum og omvendt var et afslag, skrev Hoffmeyer til Øigaard, at han altid havde været large over for kommunen. Man kunne ikke påstå, det modsatte havde været tilfældet. Dernæst meddelte han, at han p.t. ikke var fuldt arbejdsdygtig, men han ville forsøge at gennemføre de sidste arbejder i forbindelse med ombygningen. Derpå skulle han have resten af sin sommerferie og håbede derved at kunne undgå en ligefrem sygeorlov.

Fruerlund

“Fruerlund” eller “Nærumgaard” – der herskede stor uenighed om, hvad avlsgården egentlig hed - lå i udkanten af Nærum by, næsten op til Jægersborg Hegn omgivet af en smuk gammel park. Der var tale om en gammel landbrugsejendom, oprindeligt opført som avlsgård for landstedet Nærumgård ved gadekæret. Dens oprindelige navn var Nærum Avlsgård, men da jordbruget og Nærumgård blev adskilt ved forrige århundredskifte opstod navneforvirringen. Det var avlsgårdens ejer Alfred Christensen og hans arvinger, der navngav stedet Fruerlund, og solgte ejendommen til kommunen i 1932. Den trelængede driftsbygning i bindingsværk på vestsiden af hovedbygningen forblev i brug til sidst i 1950'erne, hvor det hele blev revet ned og i 1959 erstattet af Nærum Ungdomsgård.

I de første år levede bibliotek og landbrug således side om side med brøl fra køer og kalve, skrig fra grise, der blev slået, og med avner der fæg for vinden. Placeringen af det ny hovedbibliotek vakte ikke jubel alle steder, og slet ikke i Holte. Nærum var efter manges opfattelse langt ude på landet. I en artikel i tidsskriftet Bogens Verden forsvarede Erling Hoffmeyer placeringen således: *“under hensyntagen til kommunens byplanmæssige udvikling, den nye Hørsholmvej og den kommende elektriske statsbane til Nærum er beliggenbeden absolut tilfredsstillende”*.

Hovedbygningen var oprindeligt centrum for et betydeligt landbrug på markerne mellem landsbyen Nærum og Mølleåen i syd. Da hovedbygningen i 1949 blev indrettet til bibliotek lå den endnu i landlige omgivelser, selv om udstykningserne på markerne syd for avlsgården var begyndt under krigen. I 1959 var det endegyldigt slut. De tre store bindingsværksfløje blev nedrevet og erstattet af Nærum Ungdomsgård. Kun stenbrolægningen foran ungdomsgården vidnede om fortiden som bondegård. Men brolægningen måtte også vige for den moderne udvikling, dog først så sent som i 2012. Luftfoto fra 1930'erne. (HA)

Lokalemæssigt var der tale om et stort spring fremad. Ikke alene var der god plads til de traditionelle aktiviteter, men der var også mødelokaler med tilstødende filmoperatørrum samt eventyr-rum med flytbar scene. Kontorer var der rigeligt af, og i sidebygningerne var der indrettet tjenesteboliger, en til overbibliotekaren i den søndre og en til biblioteksbetjent i den nordre. Ligeledes var der indrettet tjenestebolig på 1. sal i hovedbygningen. Erling Hoffmeyer afstod dog sin bolig i den søndre sidebygning til børnebibliotekar Annalise Børresen, der havde familie, mens han selv, der var alene, indrettede sig i lejligheden i hovedbygningen. Han savnede dog sin villa i Holte, og fraflyttede hurtigt lejligheden, som blev overdraget til bibliotekets kontorist, Lise Bagger. I de følgende år kørte han til og fra arbejde på motorcykel.

Børnebiblioteket i hovedbiblioteket i Nærum blev vældigt populært fra begyndelsen. Annalise Børresen blev ansat som ledende børnebibliotekar i Søllerød i 1942, og styrede med kærlig og dygtig hånd børnebiblioteket, også efter hun i 1948 blev vicebibliotekar og i 1955 overtog ledelsen af biblioteket efter Hoffmeyers afsked. Foto 1952. (HA)

*mat
Co.*

Filialbiblioteker

Selv om et nyt hovedbibliotek i mange år havde stået øverst på ønskesedlen, betød det ikke, at biblioteksfilialerne stod i stampe. I Gl. Holte var biblioteket beliggende på den lokale kommuneskole indtil 1943, hvor det flyttede til forsamlingshuset, Gl. Holtegade 12. En noget bedre beliggenhed blev opnået, da kommunen omkring 1950 lejede sig ind i en tre-værelses lejlighed på Mariehøjvej 19 i det nyopførte "Skoleparken". I Vedbæk blev man nødsaget til at fraflytte lokalet på skolen i 1942. I stedet lejede man sig ind hos slagtermester Eiberg, Stationsvej 17. Lejemålet blev opsagt af slagtermesteren i 1950, hvorefter biblioteket midlertidigt fik til huse i et kælderlokale på Olgasvej 5 hos fru Solvejg Bojsen-Møller. I 1952 var der atter flyttedag, da biblioteket blev installeret i villaen, Strandvejen 360, over for Vedbæk Hotel. I Nærum havde biblioteket haft til huse på Nærum Skole fra 1912, men kort før sommerferien i 1944 blev man opsagt med ganske kort varsel, faktisk fra dag til dag. Yderligere skete det tragiske, at den mangeårige bibliotekar, lærer P. Christiansen faldt død om efter at have afsluttet den sidste udlånsdag. Da det var umuligt at skaffe nyt lokale til biblioteket, lykkedes det at træffe aftale med Nærum Boghandel om, at bibliotekets lånere her kunne hente og aflevere bestilte bøger fra Hovedbiblioteket i Holte. Denne ordning varede i godt 5 år. Yngste skud på stammen af filialer var Skodsborg Bibliotek. Det blev indviet i 1940 i Skodsborg stations østre bygning, men blev i 1942 flyttet over i den store ventesal i stationens hovedbygning.

Biblioteket i Holte

Med det ny hovedbibliotek i Nærum blev biblioteket på Dronninggårds Alle nu et filialbibliotek. Det medførte dog ikke, at lokalerne blev mere velegnede af den grund. Borgerne i Holte havde kæmpet bravt for bevarelsen af deres hovedbibliotek. Argumenterne var at Holte var den største bymæssige bebyggelse i kommunen. Dertil kom tilstedeværelsen af et gymnasium lige nord for biblioteket. Fra kommunens side var man indstillet på at skaffe Holte-borgerne et bedre bibliotekstilbud, og da Borgerligt Socialt Boligselskab havde planlagt at opføre en ejendom på hjørnet af Rønnebærvej og Dronninggaards Alle – skråt overfor det daværende bibliotek – indgik kommunen en aftale med bygherren om leje af fire stuelejligheder til det ny filialbibliotek. Det skete allerede i projekteringsfasen, hvorved man undgik overflødige køkkener og badeværelser, og samtidig fik man forstærket gulvets bæreevne. I 1952 var ejendommen færdig, og flytningen af biblioteket kunne gå i gang.

RUND FØDSELSDAG OG BRYLLUP

I 1951 fyldte Hoffmeyer 50 år. I pressens omtale blev han beskrevet som en stilfærdig og beskeden mand. *“Han deltager ikke så meget i det offentlige liv og er ikke så kendt i den brede offentlighed, men på biblioteket er han altid parat med hjælp udført med stor elskværdighed. I en mindre kreds udfolder han sig med stor humor og et næsten barokt lune”*. En enkelt avis skrev endog, at for ham er biblioteket og bøger en livsopgave. En anden beskrev ham som en dygtig og pålidelig fagmand, der nu burde glæde sig over, at hans store ønske om et hovedbibliotek er gået i opfyldelse.

Ada Bruhn

I begyndelsen af 1951 afholdt Erling Hoffmeyers gode ven, runologen Erik Moltke et lille sluttet middagsselskab i sit hjem i Hareskoven for et par gæster, der ikke kendte hinanden i forvejen. Den ene gæst var Erling Hoffmeyer, den anden Ada Bruhn, museumsinspektør ved Tøjhusmuseet. Det var kærlighed ved første blik! Erik Moltkes mere eller mindre bevidste forsøg på at være Kirsten Giftekniv var således lykkedes over al forventning. Ada Bruhn var født i Roskilde i 1910, datter af en politikommissær. Hun blev mag. art. i arkæologi i 1936. Inden krigen var hun knyttet til Glyptoteket samtidig med at hun foretog adskillige studierejser rundt i Europa. I 1939 blev hun – nærmest tilfældigt – museumsassistent ved Tøjhusmuseet. Her avancerede hun i 1942 til museumsinspektør med ansvar for blanke våben og harnisker.

Brylluppet fandt sted den 3. juli 1951 og “festen” blev holdt hos Erik Moltke. Med som eneste gæst var Hoffmeyers kollega Annalise Børresen. Bryllupsrejsen gik til Den iberiske Halvø. Rejsen gjorde et stort

Da de blev gift i 1951 var Ada Bruhn og Erling Hoffmeyer henholdsvis 41 og 50 år gamle, her foto fra midten af 1950'erne. (IHH)

Den unge Ada Bruhn (1910-1991) var født i Roskilde og blev student fra Roskilde Katedralskole i 1928 på en tid, da endnu kun få piger opnåede studentereksamen. (IHH)

Interessen for Spanien

indtryk på Erling Hoffmeyer, og mødet med den spanske og mauriske kultur kom til at ændre hans liv. I 1952 udkom bogen: "Spanien på kryds og tværs" med undertitlen "Råd og vink for Spaniensrejsende", en kombineret guide og rejsebeskrivelse, som det nygifte ægtepar havde skrevet sammen. Det var den første danske bog om Spanien efter krigen: Francos Spanien, som på samme tid var ved at blive genopdaget som et billigt ferieparadis. Hoffmeyers bog var og er på en gang en spændende og fascinerende beskrivelse af Spaniens afvekslende kulturhistorie og samtidig et billede af et samfund, der efter borgerkrigen i 1930'erne levede i selvvalgt isolation. Hoffmeyers pointe er, at Spanien trods de endnu ikke helede sår fra borgerkrigen er et land fyldt med eksotisk kultur og gode rejseoplevelser.

I de følgende år foretog Erling Hoffmeyer sammen med hustruen lange og hyppige rejser til Spanien, og han fulgte kurser på universitetet i Salamanca, mens han i sin fritid studerede spansk historie og spansk sprog ved universitetet i København. Her knyttede han venskab med den tids største danske kender af spansk sprog og kultur, professor Carl Bratli (1871-1957). Det var Bratli, der føte Hoffmeyer ind i den spanske videnskabelige verden, og Hoffmeyer kvitterede ved sammen med Knud Kinzi at udgive en forkortet udgave af Bratlis store og berømmede spansk-dansk ordbog. Det blev til Gyldendals "Den Røde" ordbog, der udkom i 1956 og siden er publiceret i adskillige oplag.

Erling Hoffmeyers kontor på 1. salen i sydsiden af Hovedbiblioteket i Nærum. Foto 1949 (HA)

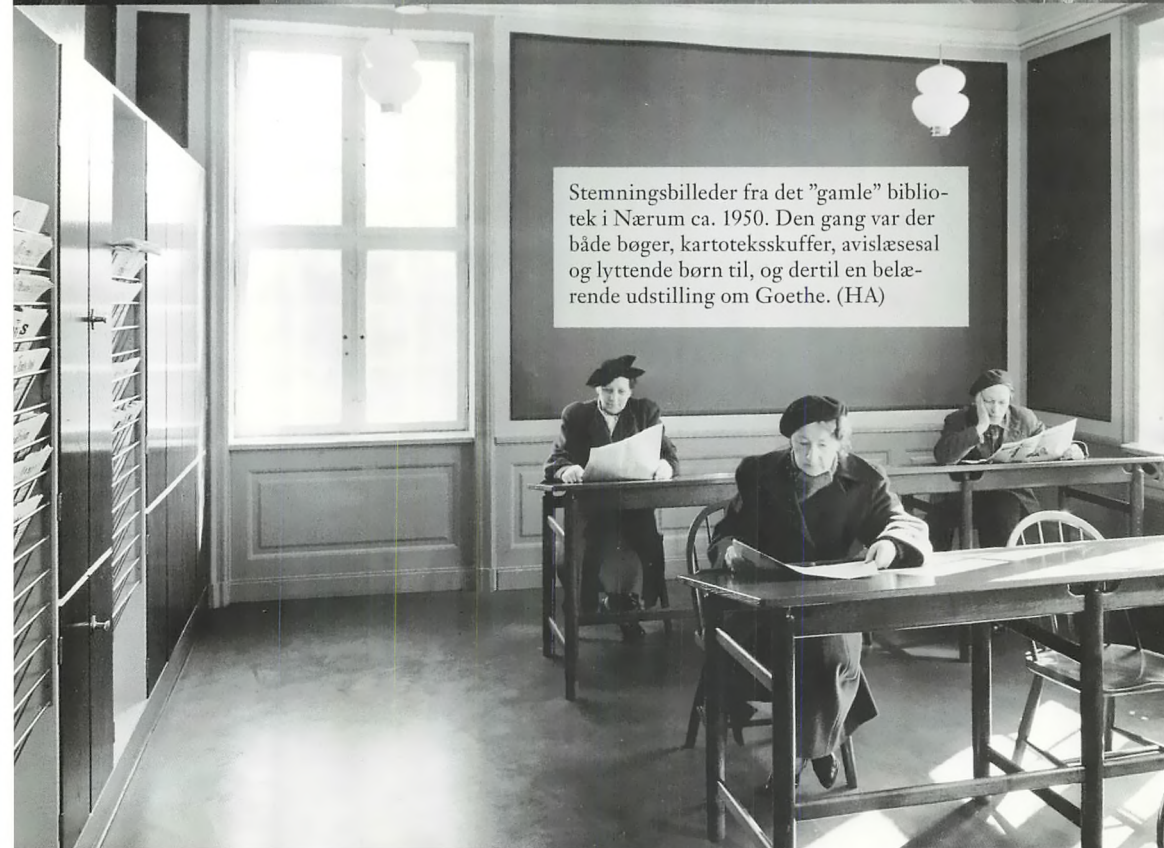
På konfliktkurs

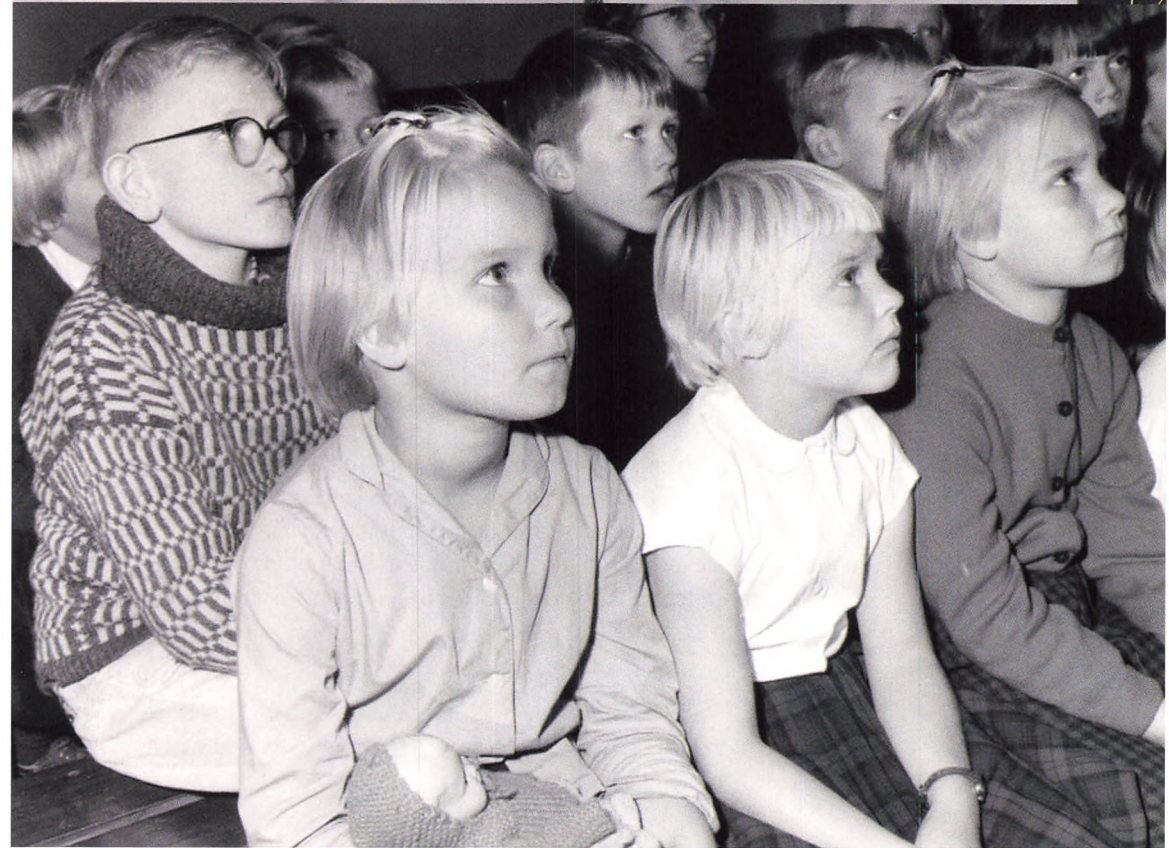
Lokalt i biblioteksvæsenet gik det knapt så godt. I tiden efter 1950 oplevede Erling Hoffmeyer flere og længere sygeperioder, og i årene 1950-1952 kom sygedagene op på 250. Da kommunen i januar 1953 modtog en lægeerklæring om fravær i 4 måneder på grund af sygdom, besluttede den kommunale biblioteksstyre at tage affære og lod Hoffmeyer vide, at man overvejede en afskedigelse på grund af svagelighed. Det havde længe været åbenbart for overbibliotekarens omgivelser, at han ikke trivedes på sit arbejde, mens han hjemme viste sig både veloplagt og initiativrig. En krævet lægeattest førte dog i første omgang ikke til nogen videre udvikling i sagen. Men da Hoffmeyer i september 1954 meldte sig syg på ubestemt tid, ønskede kommunen en ny lægeerklæring. Den udfærdigedes af overlæge Tyge Dalsgaard Nielsen i november 1954, der også gjorde opmærksom på den forskel, der var i Hoffmeyers livskvalitet hjemme og på arbejde.

Sagen rullede videre, og biblioteksbestyrelsen indstillede i januar 1955 Erling Hoffmeyer til afskedigelse. Især formanden, medlem af kommunalbestyrelsen for de konservative, Ulrik Schou, var meget lidt venlig stemt over for Hoffmeyer. Han ønskede, at afskedigelsen skete uden pension set i lyset af, at hans arbejde i de senere år havde lidt af store mangler. I den forbindelse bad Schou Annalise Børresen, der havde været viceoverbibliotekar siden 1948 og dermed næstkommenderende, om at komme med en udtalelse om personalets syn på Hoffmeyer. Det var en ganske ubehagelig opgave den dygtige børnebibliotekar og leder blev stillet over for. I sit svar skrev Annalise Børresen, at personalet var velvilligt indstillet over for deres chef; men anså ham for at være en meget syg mand, der i de senere år ikke havde kunnet varetage sine funktioner, og som havde krav på medlidenhed. Han havde trods alt opbygget kommunens biblioteksvæsen, blev det fremhævet. Annalise Børresen beklagede hans svigtende arbejdsevner og håbede, at han ville genvinde sit helbred, og hun sluttede med at pointere, at Hoffmeyers sygdomsperioder ikke havde smittet af på det øvrige personales daglige arbejde.

Annalise Børresens udtalelse

Kommunalbestyrelsen udbad sig herefter endnu en lægeattest, og overlæge Dalsgaard Nielsen erkendte den 25. marts 1955, at han ikke kunne konstatere nogen bedring i "patientens" tilstand i forhold til sidst. Lægen mener, at Hoffmeyer har en psykisk lidelse, og at hans lidelse står i direkte relation til arbejdsforholdene. Når han har disse ude af tankerne, befinder han sig godt og føler sig oplagt og aktiv, men

Under Annalise Børresens ledelse efter Hoffmeyers afsked 1955 blev biblioteksstaben udvidet betydeligt - især med kvinder. Det er stadsbibliotekar fru Børresen med tasken, stående t.h.
Foto 1959.(HA)

ved omtalen af de forhold, under hvilke han har virket indtil sygdommel-lingen, kommer de samme klager frem igen: Træthed, søvnløshed, de-pression etc. Alt sammen i forbindelse med forestillingen om at være forurettet. Idet han antager, at Hoffmeyer vil arbejde sig længere og længere ind i forulempelsesforestillinger, således at de vil få karakter af det psykotiske, anbefaler Dalsgaard Nielsen en pensionering af hensyn til bibliotekarens helbred. På den baggrund vedtager Søllerød Kommunalbestyrelse i maj 1955, at Erling Hoffmeyer afskediges på grund af svagelighed med pension, der dengang beløb sig til 11.000 kr. om året fra 1. september at regne.

Hermed var en 20 år lang periode i Hoffmeyers liv forbi. Den havde trods alt været præget af fremgang for det biblioteksvæsen, som han var blevet sat i spidsen for i 1935; men alt i alt har en efter alt at dømme stresset Hoffmeyer selv opfattet tiden som malet i dunkle farver. I et brev til Annalise Børresen i anledning af sin fratræden skrev han, at det var en usigelig lettelse at slippe ud af den animositet, han i den sidste snes år havde levet i. Det gjorde ondt at forlade jobbet, og han følte stor bitterhed mod denne "rabalderkommune"; men trods alt havde han haft

glæde af den gode medarbejderstab, som han satte pris på, og som han kom godt ud af det med. Han var taknemmelig over, at der var fred indenfor bibliotekets mure.

Den fornemme bogbestand

Som bibliotekar var Hoffmeyer største fortjeneste, at han skabte en enestående bogbestand – ikke mindst på fagbogsområdet - der vakte anerkendelse langt ud over kommunegrænsen. En stor del af hans embedstid kom til at gå med skabelsen af et nyt tidssvarende hovedbibliotek, og i den egenskab var han medlem af bestyrelsen for Søllerød Biblioteksforening, der blev oprettet i 1943. Derudover involverede han sig som biblioteksleder i lokalt, kulturelt arbejde. Således blev han allerede i 1942 medlem af bestyrelsen for det nystiftede Historisk-topografisk Selskab for Søllerød Kommune, og han bidrog kort efter med en artikel om biblioteksvæsenets tidlige historie i Søllerødbogen og siden med en serie fotografier under temaet Før og Nu i Søllerød Kommune. Hoffmeyer havde også sans for bibliotekets rolle i det lokalhistoriske arbejde: I 1946 efterlyste han gennem lokalpressen fotografier, breve, gamle kort, skudsmålsbøger m.m., som kunne kaste lys over kommunens fortid, og med det indsamlede materiale skabte han fundamentet for det lokalhistoriske arkiv, som siden blev udbygget af hans efterfølger Annalise Børresen. I den forbindelse henledte han også borgernes opmærksomhed på Søllerød Museum, der ganske vist i 1940'erne og 1950'erne var nedpakket i Gl. Holte kommuneskoles kældre, men som dette til trods gerne modtog ting og sager fra tidligere tider, der kunne bidrage til kommunens historie.

Hoffmeyer boede i en stor del af sin tid som overbibliotekar i Søllerød i en villa på Kirsebær Alle 11 i Holte, kun afbrudt af den korte periode i 1949, hvor han benyttede embedsboligen på det ny hovedbibliotek i Nærum. I 1952 forlod det nygifte ægtepar Søllerød Kommune og flyttede til Gentofte til en villa på Henning Bojesens vej nr. 5. Ved samme lejlighed udtrådte Hoffmeyer af Historisk-topografisk Selskab, hvor han indtil da havde været kasserer og sekretær samt medlem af redaktionsudvalget for Søllerødbogen.

Studieophold i Spanien

I årene efter pensioneringen foretog Erling Hoffmeyer mange rejser til Sydeuropa enten alene eller sammen med sin kone, der var på hyppige studieophold forskellige steder i Spanien. Det gav ham mulighed for studier ved Madrids Universitet, ligesom han var på studieophold i Belgien og i Paris i 1955. I årene derefter var det universitetet i Salamanca, der var målet, mens han rent undtagelsesvist i 1960 tog turen til Italiens hovedstad, hvor han forskede i Biblioteca Apostolica Vaticana – Vatikanbibliotekets rige samlinger.

Ada Bruhn blev færdiguddannet som arkæolog i 1936 og blev efter nogle udlandsophold i England og Italien ansat – som den første kvinde – på Tøjhusmuseet i 1939. Hun er her fotograferet samme år foran museets særudstillingsplakat. (IHH)

Ada Bruhn Hoffmeyer var i begyndelsen af 1950'erne travlt optaget af sit arbejde på en doktordisputats med arbejdstitlen "Middelalderens tveæggede sværd". På afhandlingen blev hun dr. phil. i 1954; men på Tøjhusmuseet var det knap så nemt at være ansat som eneste kvindelige

Ada Bruhn de Hoffmeyer og Erik Hoffmeyer foran en af de kæmpe-mæssige stendysser fra oldtiden ved byen Antequera mellem Malaga og Sevilla i Andalusien. Foto fra 1960. (IHH)

*Den kvindelige
våben-
historiker*

forsker. I Kvindebiografisk leksikon læses følgende karakteristik: “*Hun var en af de mest synlige medarbejdere ved Tøjhusmuseet, både fordi hun var en kompetent forsker inden for sit fagområde, og fordi hun var kvinde, ansat i en for sit køn usædvanlig stilling; nogle af de mandlige kolleger fandt hende måske for ambitiøs. I museumshistorisk sammenhæng må det fremhæves, at hun var den første, der virkede aktivt for, at museerne skulle have særlige udstillingsfaciliteter for børn*”. Imidlertid opstod en del arbejds- og ledelsesmæssige problemer på Tøjhusmuseet med et dårligt arbejdsklima til følge. Det bidrog til, at hun fulgte sin mand og lod sig pensionere i 1959.

VÅBENHISTORISK INSTITUT OG ÅRSSKRIFTET GLADIUS

*Retur til
Kalundborg*

For at finde ro til en fremtidig forskning ønskede ægteparret at rykke teltpælene op og komme bort fra hovedstadsområdet. De satte derfor villaen på Henning Bojesensvej til salg. Erling Hoffmeyers familie i Kalundborg havde henledt parrets opmærksomhed på en af provinsbyens ældre bygninger, et langhus fra begyndelsen af 1700-tallet beliggende Adelgade nr. 10 i kvarteret omkring kirken. Det var fredet og trængte til en gennemgribende istandsættelse. I samarbejde med Kalundborg Kommune, Nationalmuseet og Fredningsmyndighederne blev bygningen renoveret, men den var endnu ikke færdig til indflytning, da parret måtte forlade villaen i Gentofte, hvorfor man fra februar til august 1960 måtte tage til takke med et hotel /værelseophold i byen, dog afbrudt af en flere måneder lang rejse til Spanien.

Hvornår tanken modnedes om oprettelse af et våbenhistorisk institut og udgivelsen af et tidsskrift er uklart. Men begge dele var en naturlig fortsættelse af Ada Bruhns arbejde på Tøjhusmuseet. Ved flere lejligheder havde parret tidligere givet udtryk for ønsket om at skabe et

Ægteparret Hoffmeyers våbenhistoriske institut blev i begyndelsen indrettet i Kalundborg, på Adelgade nr. 10, i 1960. (IHH)

Hoffmeyers
fotograferet i 1960
i deres bibliotek på
Adelgade nr. 10.
Institut fik navnet
Instituto de Estudios
sobre Armas
Antiguas (IEAA)
og snart var Ka-
lundborg for småt
for det ekspande-
rende center for
studiet af antikke
våben. (IHH)

forskningscenter for krigskunst med vægt på middelalderens våbenarkæologi, etnografi og historie samt den kulturelle udvikling. Under rejserne til Spanien knyttedes forbindelse til mange forskellige videnskabsmænd. Heriblandt var Abd-el-Rahman Zaky, kendt ekspert i orientens våben og orientalsk heraldik. Han spillede en stor rolle både i forbindelse med oprettelsen af instituttet og som bidragyder til tidsskriftet.

Gladius

I august 1960 var Adelgade 10 omsider klar til indflytning, og her gav man sig til at indrette et våbenhistorisk institut. Parrets bog- og billedsamling samt arkiver dannede kernen i instituttets aktiviteter, og forberedelserne til udgivelsen af første nummer af tidsskriftet *Gladius* (på latin: Sværd) blev iværksat. Tidsskriftet udkom sidst i 1960 og blev trykt i Ruds Vedby hos Finns Trykkeri. Han havde næppe arbejdet med noget lignende, men publikationen var vellykket. *Undertitlen var Etudes sur les armes anciennes, L'armement; L'Art militaire et la vie culturelle en Orient et en Occident.* Erling Hoffmeyer stod som udgiver og som redaktør optrådte Ada Bruhn Hoffmeyer og Abd-el-Rahman Zaky. Alle artikler var skrevet af trekløveret. De spændte fra emner som den spansk-

arabiske indflydelse på europæisk kultur over introduktioner til studiet af det islamiske sværd til historien om de europæiske våben. I de følgende numre af årsskriftet blev sidetallet forøget, og der optrådte flere og flere andre forskere som forfattere til artiklerne, mens Ada Bruhn de Hoffmeyer selv påtog sig udarbejdelsen af den årlige bibliografi og anmeldte ny litteratur. Redaktionen tog Erling Hoffmeyer sig af.

De første år i Kalundborg var præget af stor aktivitet. Erling Hoffmeyer genoptog sit arbejde som underviser i spansk, som han havde praktiseret fra begyndelsen af 1950'erne, og Ada Bruhn var optaget af sit videnskabelige arbejde. Men snart viste det sig, at Kalundborg lå for afsides i forhold til den verden, man søgte at forske i og udgive informationer om. Derfor udviklede sig snart planerne om at flytte instituttet til Spanien. Som Erling Hoffmeyer senere skrev til generaldirektøren for De skønne Kunster i Madrid: "*Siden 1951 har vi foretaget mange rejser til Spanien for at besøge biblioteker, arkiver og museer. Lidt efter lidt har vi indset, at Spanien, som båndet mellem øst og vest...var et passende sted at placere instituttet.*"

*Flytning til
Spanien 1963*

I oktober 1962 blev Adelgade 10 sat til salg, og ægteparret foretog derpå rejser til bl.a. Cordoba og Granada i Andalusien for at sondere mulighederne for flytningen af instituttet. I januar 1963 forlod de Danmark for stedse. Midlertidigt installerede de sig i Residencia de Estudiantes del CSIC i Madrid i Calle Pinar no. 15, og Erling Hoffmeyer assisterede ved undervisning i militærhistorie på Madrids universitet.

Projektet "Våbenhistorisk Institut" fik af naturlige årsager et spansk navn: Instituto de Estudios sobre Armas Antiguas, IEAA, ligesom ægteparrets navne blev ændret i spansk retning. Således kom Ada til at hedde Ada Bruhn de Hoffmeyer og Erling Hoffmeyer brugte oftere og oftere sit andet fornavn, Ferdinand, i den spanske form, Fernando. Instituttet lå dog stille, mens parret boede i Madrid, men det gjorde udgivelsen af Gladius ikke. Vol. 2 udkom i Madrid i 1963. Nu med undertitlen på spansk og med parret Hoffmeyer som redaktører.

Jaraiz de la Vera

Efter godt et års ophold i Madrid fandt de i begyndelsen af 1964 mulighed for at genetablere instituttet i provinsen Extremadura i en mindre by, Jaraiz de la Vera med omkring 4.000 indbyggere små 200 km sydvest for Madrid. Stedet var idealt med et dejligt klima og i en by, der var beliggende i et særdeles naturskønt område med søer og med de sneklædte bjerge, Sierra de Gredos, i det fjerne. Udenfor alfarvej ganske vist, men anbefalet af gode venner og hjulpet godt på vej af byens borgmester Albino Fernandez Perez. Her levede befolkningen af at dyrke asparges og tobak og andre handelsvarer som paprika og hindbær.

Kort over den centrale og sydlige Spanien. Den lille by Jaraiza er fremhævet. Den ligger vest for Madrid ved foden af bjergkæden Sierra de Gredos i området kaldet "la Vera" i den nordlige del af provinsen Extramadura, et navn der henviser til de hårde jordbundsforhold i den ellers så billedskønne provins. Granada, hvor ægteparret også for en stund prøvede lykken, ligger i det sydlige Spanien i provinsen Andalusiens, hvis gamle hovedby den var. Det er her de katolske konger, Ferdinand og Isabella, der fordrev de sidste arabere i 1490'erne, er begravet.

irola
ntara
T A D E L

De to byhuse i Jaraiz de la Vera på Calle Obispo Manzano 30-32, der dannede rammen om Hoffmeyers første våbeninstitut i Spanien i 1964. Foto fra 2006. (IHH)

Ada Bruhn de Hoffmeyer og Erling Hoffmeyer i deres bibliotek i Jaraiz omkring 1965. (IHH)

Villa Santa Elena i Huétor Vega ved Granada, hvor Hoffmeyers boede og drev deres våbenforskning fra 1966 til 1970. Foto fra 1966. (IHH)

To sammenhængende nybyggede huse var udgangspunktet: Det ene kunne indrettes til instituttet og det andet skulle fungere som privatbolig med værelser til instituttets gæsteforskere. Det tog sin tid at installere instituttet IEAA med dets forskellige samlinger, og det viste sig, at støjniveaue i kvarteret var generende højt. Det forstyrrede især Ada Bruhn de Hoffmeyer i hendes forskning. Og kort efter overtagelsen udsendte hun et fortvivlet nødråb til forvaltningen i Jaraiz de la Vera. Men hverken de verdslige eller gejstlige myndigheder kunne hjælpe.

Udgivelsen af instituttets tidsskrift "Gladius" forløb dog planmæssigt: Vol. 3 udkom i 1964 og vol. 4 i 1965. Samtidig steg instituttets anseelse i de videnskabelige kredse. Besøgstallene voksede, og i 1965 blev man tilsluttet Consejo Superior de Investigación científicas (CSIC), det spanske nationale forskningsråd, som selvstyrende institution. På samme tid erhvervede de medlemskab af og udgiverlicens hos den spanske afdeling af UNESCO. Alt dette betragtedes som en stor anerkendelse af instituttets arbejde, og det bidrog til en stigende optimisme hos parret, som nu fandt det formålstjenligt at se sig om efter andre og mere centralt beliggende lokaliteter til instituttets fremtidige virke. Først og fremmest skyldtes det ønsket om en tættere forbindelse til den videnskabelige verden. Dernæst havde den spanske stat fået øjnene op for værdien af det arbejde, der foregik på instituttet.

Med støtte fra Generaldirektoratet for De skønne Kunster, foretog Hoffmeyers i juni 1965 flere rejser i det sydlige Spanien for at finde en fremtidig permanent placering af instituttet. Blandt flere muligheder faldt valget på den såkaldte Casa Morisca Zafra i det mauriske Albacin-kvarter i Andalusiens gamle hovedstad, Granada. Det var en af de mange bygninger, der udgør klosteret Santa Catalina de Zafra. I et brev til en god ven forklarede Erling Hoffmeyer, at der var tale om et

Anerkendelsen

Granada

I marts 1970 blev bogkasserne atter pakket og ægteparret returnerede til Jaraiz de la Vela, hvor de indrettede sig med deres våbeninstitut i barokhuset Villa Guadalupe i en gade der dengang meget passende var opkaldt efter diktatoren og generalen Franco. Foto fra 1970. (IHH)

typisk arabisk hus i to etager med en patio og en arkade båret af søjler, med terningformede søjlehoveder og dekorerede buer mellem søjlerne, nærmest af samme slags som i Mexuar i det nærliggende Alhambra. Valget af denne bygning til indretning af IEAA blev i begyndelsen af 1966 godkendt af den spanske stat. Dermed var Hoffmeyers projekt en del af Spaniens statsstøttede museer.

For at kunne opfylde kravene til et våbenhistorisk institut måtte der dog foretages en større ombygning af Casa Morisca Zafra. Mens dette stod på benyttede parret sig af lejligheden til at finde en passende privatbolig et roligt sted fjernt fra støj fra lastbiler og maskiner. Bestræbelserne endte med, at parret købte ejendommen "Santa Elena" i Huérto Vega få kilometer sydvest for Granada. Her kom man til at råde over flere kvadratmeter end i Jaraiz de la Vera, og til ejendommen hørte en 1.200 m² stor have omkranset af træer. Hertil flyttede de i marts 1966. Da de forlod Jaraiz de la Vera skrev Erling Hoffmeyer til en ven, at på grund af den megen støj fra kvinder og børn i gaden, hvor instituttet lå, var det næsten umuligt at få ro til forskning. Men de havde befundet sig godt i Jaraiz og ville altid bevare gode minder herom.

På trods af planen om at overtage Casa Zafra bestilte de biblioteks- og arkivinventar i Madrid til opstilling i "Santa Elena" og

*Flytning til
Granada 1966*

Casa Zafra

indrettede ejendommen til bolig og forskningsinstitut. For Ada Bruhn de Hoffmeyers vedkommende handlede det om videnskabelig forskning, mens Erling Hoffmeyer tog sig af de praktiske ting, hvortil kom katalogiseringen af de bibliografiske kilder og den voksende fotosamling. Udgivelsen af årsskriftet forløb indtil videre, som det skulle, og Erling Hoffmeyer stod nu som direktør for og udgiver af *Gladius*, mens Ada Bruhn de Hoffmeyer bestred posten som direktør for instituttet.

Alt så således lovende ud. De spanske myndigheder støttede fuldt ud planerne med Casa Morisca Zafra: Statens våbensamling skulle udstilles i stueetagen, mens førstesalen blev indrettet til bibliotek, arkiv og bolig for ægteparret Hoffmeyer. Den 23. oktober 1967 udfærdigedes en aftale mellem myndighederne og familien Hoffmeyer om brugen af Casa Zafra. Ægteparret fik overdraget nøglerne til ejendommen og meddelte samtidigt, at de ønskede at overdrage IEAA til den spanske stat og at sælge "Santa Elena", for i aftalen lå, at de kunne bo i gratis i Casa Zafra resten af deres liv.

Restaureringen af Casa Zafra løb imidlertid af sporet. Budgetterne blev kraftigt overskredet, og alvorlige uoverensstemmelser mellem de ansvarlige for projektet medførte, at arbejdet lå stille fra 1968. Et sidste forsøg i 1969 på at få gang i det mislykkedes, hvorpå Erling Hoffmeyer meddelte provinsdelegaten for De skønne Kunster, at man trak tilbudet om overdragelse af IEAA til den spanske stat tilbage. Samtidig informerede han om, at man var på udkig efter nye lokaler til instituttet. Hoffmeyer kastede nu atter blikket mod nord til Extremadura. Provinsbyerne Caceres, Trujillo og Placencia kom på tale, ja selv en gammel afsides beliggende borg nordøst for Madrid i Manzarenes el Real blev nævnt som en mulighed.

Tilbage til Jaraiz 1970

Men sonderingerne endte med, at man valgte at vende tilbage til Jaraiz de la Vera. Her faldt parret for Villa Guadalupe på adressen Avenida Generalísimo Franco 104.³ Det var en smuk ejendom, der havde tilhørt en mand, som havde skabt sig en formue på paprika. Da huset havde været forladt i mere end et år, krævede det en indsats fra forskellige håndværkere for dels at gøre det beboeligt, dels få det gjort anvendeligt til forskningscenter. I marts 1970 flyttede IEAA endeligt fra "Santa Elena" i Huérto Vega til Jaraiz. Og igen måtte man begynde fra grunden af med at indrette instituttet og installere de våbenhistoriske samlinger med tilhørende bibliotek og arkiv. Udgivelsen af *Gladius* fortsatte, men dog noget forsinket grundet problemerne i Granada. Således blev vol. 7, 1968, vol. 8, 1969 og vol. 9, 1970 alle udsendt samlet sidst i 1970.

Erling Hoffmeyer i hjemmet i Jaraiz, fotograferet i begyndelsen af 1970'erne. (IHH)

Ved tilbagekomsten i 1970 blev parret, der givetvis ikke var specielt nemme at omgås, ikke mødt med den samme velvilje af myndighederne som i 1964. F.eks. opstod der hurtigt bizarre problemer med postmesteren, der kun yderst vrangvilligt formidlede de store postmængder til og fra instituttet. Det endte med, at man fik postvæsenet i nabobyen Jarandilla til at tage sig af instituttets post. Men det lykkedes trods al modgang at indrette et prægtigt og stemningsfuldt museum og forskningscenter med en ganske særlig atmosfære. Her fortsatte det videnskabelige arbejde med besøg af forskere fra hele verden, og der blev ydet rådgivning på højt niveau, ligesom der var mulighed for overnatning i kortere eller længere tid afhængigt af studiernes omfang.

Hoffmeyers død 1975

Hoffmeyers vedvarende rastløshed og den ulmende utilfredshed med forholdene i Jaraiz gjorde, at tanken om endnu en flytning strejfedes parret. Men det satte døden imidlertid punktum for. Træthed havde længe plaget Erling Hoffmeyer. En planlagt rejse i påsken 1975 skulle hjælpe på helbredet, men umiddelbart før afrejsen blev han ramt af et hjerteanfald og hasteindlagt på en klinik i byen Placencia få km øst for Jaraiz. Her afgik Erling Hoffmeyer ved døden 74 år gammel den 2. april 1975. En usædvanlig livsbane var dermed bragt til afslutning. Hoffmeyers død fandt sted ½ år før forholdene i Spanien undergik store ændringer efter diktatoren Francos død den 20. november 1975.

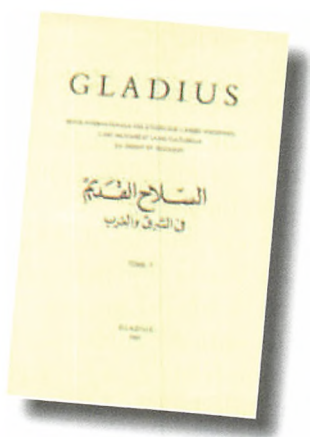
Der er ingen tvivl om, at Hoffmeyers erfaring som administrator og organisator erhvervet både ved videnskabeligt arbejde i 1930'erne og som biblioteksleder var til stor nytte for Instituttet. De senere studier ved de forskellige universiteter viste, at han dybest set burde have fulgt den akademiske løbebane, som hans uddannelse berettigede til. Men 1920'erne og 1930'erne var ikke så lette for akademikerne, som også lokalhistorikeren, cand. mag. Gunnar Sandfelds skæbne viser.⁴

Til gengæld lykkedes det Hoffmeyer at skabe sig et stort netværk gennem venskaber med førende videnskabsmænd udi det spanske og våbenhistorien. Det kom tidsskriftet Gladius til gode. I Hoffmeyers redaktørtid, der strakte sig fra 1961-1973 og omfattede 11 numre, svingede sideantallet mellem 79 og 143. Artiklernes forfattere kom hovedsageligt fra den latinske verden og alle afhandlinger var affattet på spansk eller fransk. En enkelt tyskskrivende russer fandt dog også vej til tidsskriftet.

KLOSTERET I YUSTE

Hverken Erling Hoffmeyer eller hustruen Ada fandt sig til rette i den danske folkekirke eller i den lutheranske fortolkning af kristendommen. Det medførte, at de allerede i 1958 konverterede til katolicismen, og derfor blev klosteret i Yuste - ikke langt fra Jaraiz - et sted, som parret følte sig særlig knyttet til, og som blev genstand for deres hyppige besøg. Det var det kloster, som kejser Karl V, middelalderens sidste store europæiske fyrste, trak sig tilbage til efter sin abdikation i 1556. Erling Hoffmeyer efterlod sig en del optegnelser om Karl V, der formentlig var tiltænkt en fremtidig artikel i tidsskriftet Gladius. Den blev aldrig realiseret, men Hoffmeyer opnåede at blive udnævnt til ridder af klosterordenen på Yuste i 1964, og i 1969 blev han æresmedlem af "La asociación de collectionistas de armas antiguas y recuerdos históricos "El Cid". Lidt mere dubiøs er Hoffmeyers sidste udmærkelse, hvor han i 1973 ved Franco-regimets hærministers mellemkomst blev korresponderende medlem af Hærmuseets forskergruppe.

Kejser Karl V

Ægteparrets livsværk, det våbenhistoriske tidsskrift Gladius, fortsatte enken Ada Bruhn de Hoffmeyer med at udgive op igennem 1980'erne til kort før sin død 81 år gammel i 1991. (IHH)

ÅRENE EFTER ERLING HOFFMEYERS DØD

Efter Erling Hoffmeyers død i 1975 stod Ada Bruhn de Hoffmeyer alene med det våbenhistoriske institut og med tidsskriftet *Gladius*. Til ære for sin afdøde mand lod hun Villa Guadalupe omdøbe til Casa Fernando Hoffmeyer. Selv fortsatte hun det våbenhistoriske pionéerarbejde med en beundringsværdig flid. Allerede i 1975 fik hun udgivet *Gladius* vol. 12, og i 1977 fulgte vol. 13 og i 1978 vol. 14. Samtidig forbedredes forholdet mellem instituttet og byens myndigheder og borgere, og tanken om flytning blev skrinlagt. I 1980'erne modtog instituttet økonomisk støtte fra byrådet til hjælp til katalogisering af samlingerne. Man var nu kommet op på et bibliotek på 10.000 bind og en fotosamling på et tilsvarende antal billeder.

*Arbejdet
fortsættes*

Udgivelsen af *Gladius* blev ikke forsømt. Således udkom vol. 15, 16 og 17 i henholdsvis 1980, 1983 og 1986, og forskere og videnskabsfolk fortsatte med at besøge IEAA, ligesom instituttet var i stadig forbindelse med andre videnskabelige institutioner. I 1988 deltog man således i et symposium arrangeret af universitetet i Extremadura om våbnene i historien. I den forbindelse udsendtes et særnummer af *Gladius*, vol. 18, og blandt indlæggene var et 70 sider langt bidrag af Ada Bruhn de Hoffmeyer: "Las armas en la historia de la reconquista".

INSTITUTO HISTORICO HOFFMEYER

Det blev hendes sidste publicerede arbejde.⁵ Der hersker ingen tvivl om, at Ada Bruhn de Hoffmeyer hørte til de fremmeste våbenhistoriske forskere i sin tid. Ada Bruhn de Hoffmeyer var stærkt optaget af det videnskabelige arbejde, og hun leverede artikler og kronikker til tidsskrifter, aviser og leksika i en lind strøm. Talrige studielegater førte hende rundt i Europa og USA, og hun nød stor respekt i den latinske verden, hvor hun var æresmedlem af adskillige historiske selskaber. Anderledes var det i Danmark, hvor mandlige kolleger havde store problemer med at anerkende hendes forskning.

*Interview med
Ada Bruhn de
Hoffmeyer*

I marts 1989 udtrykte den da 78-årige enke i et interview med den lokale avis "Hoy"diario stor bekymring for våbeninstitutets fremtid. Tyve år tidligere havde det jo været tanken at overdrage IEAA til den spanske stat. Det satte det kuldsejlede projekt i Granada med Casa Morisca Zafra en stopper for, og siden var kontakten til de bevilgende myndigheder blevet slækket. Fru Ada var oprigtigt bekymret, men et testamente efter hvilket det spanske nationale forskningsråd, CSIC, skulle

Computerne holdt deres indtog i IEAA i 1990'erne, men instituttet overlevede ikke det ny årtusind. Det blev lukket omkring 2010, og samlingerne er overført til Extramaduras hovedby Merida, hvor de er placeret i byens berømte arkæologiske institut. (IHH)

arve instituttet var dog nu blevet udfærdiget. I juli 1991 afgik Ada Bruhn de Hoffmeyer ved døden og instituttet lukkede. Samlingerne overførtes til Casa de la Cultura de Jaraiz. Først i 1997 genåbnede museet og instituttet, efter at en bestyrelse med repræsentanter fra forskellige myndigheder havde konstitueret sig, nu under navnet "Instituto Historico Hoffmeyer" til ære for instituttets danske grundlægger. Udgivelsen af *Gladius* blev genoptaget, og i 2009 nåede man op på vol. 29. Derudover er der i årenes løb blev udgivet en række særnumre om specifikke våbenhistoriske emner.

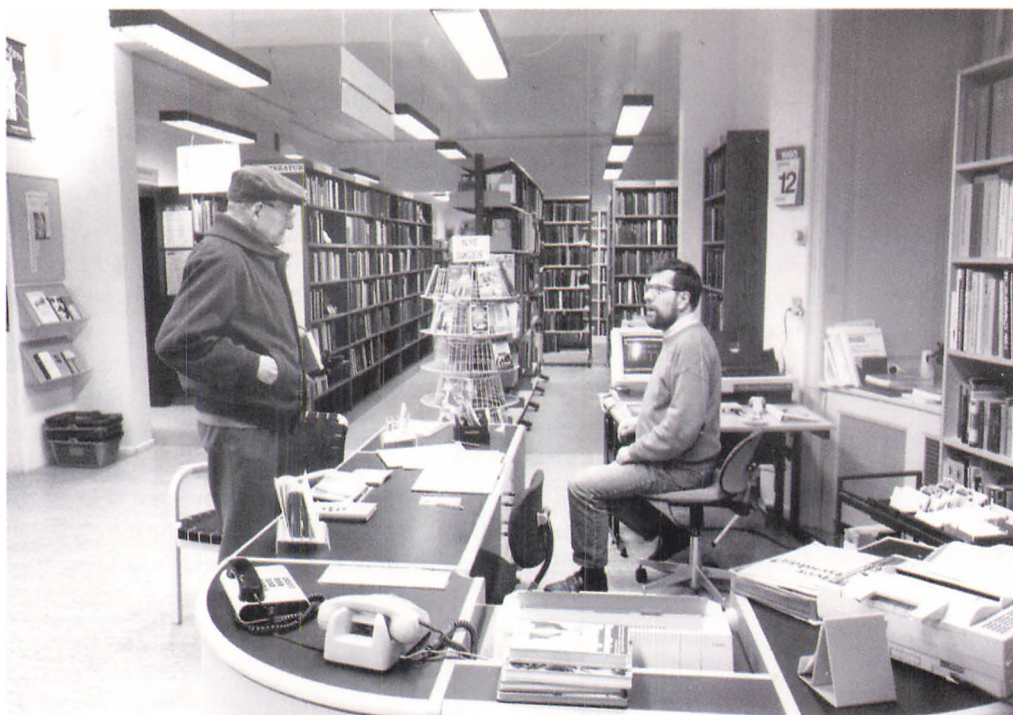
Parret hædres

Ada Bruhn de Hoffmeyer blev posthumt tildelt en hædersmedalje fra CSIC for sit arbejde gennem årene. Den blev overrakt til hendes nevø, Hans Ulrik Bruhn i 1992. I Jaraiz vedtog byrådet i 2006 at dedikere ægteparret Hoffmeyer San Miguel parken som et tegn på anerkendelse af deres arbejde og for den betydning, det har haft for byen. For ægteparret fandt et usædvanligt livsforløb imidlertid sin afslutning på den fredfyldte kirkegård i den lille nærliggende by Jarandilla de la Vera, hvor deres gravsteder er bevaret og vedligeholdes af kommunen.

NOTER

- 1 Rudersdal Museer har adskillige gange forsøgt at kontakte Instituto Histórico Hoffmeyer gennem e-mails og telefonopringninger, men uden held. Et telefonopkald til det arkæologiske institut i Extramaduras hovedby Mérida, som instituttet var underlagt administrativt, har imidlertid afsløret, at Instituto Histórico Hoffmeyer er blevet lukket omkring 2010, og at Instituto de Arqueología – Mérida har overtaget Hoffmeyer-samlingerne.
- 2 Bibliotekshistorien i Søllerød er baseret på Michael Sindings to bøger: Fra Bibliotekes Scrapbog. Søllerød Kommunebiblioteker 1843-1993 (1993) og "Bibliotekerne i Søllerød. En historie i historien" (2008). Se også Nekrolog over Michael Sinding i Søllerødbogen 2012, s. 189-190.
- 3 De mange lokaliteter og vejnavne i Spanien, der henviste til Franco blev efter diktatorens død i november 1975 ændret til nye navne, således også Avenida Generalísimo Franco i Jaraiz, hvor instituttets adresse efter 1975 blev Avenida de la Constitucion 114.
- 4 Jfr. Niels Peter Stilling: Gunnar Sandfeld 26.4.1908 - 23.11.1999. Nekrolog i Søllerødbogen 2000, s. 143-148.
- 5 Ada Bruhn de Hoffmeyers hovedværk er "Arms and Armour in Spain" bd. 1-2, 1972, men også "From medieval sword to renaissance rapier", 1980, bør nævnes. Begge værker er blevet udsendt som særnumre af Gladius.

Artiklens forfatter,
bibliotekar Michael
Sinding (1943-2011)
på sin post ved
skranken i Nærum
Bibliotek 1993
(HA)

Fra Holte til København i 1950'erne og 60'erne

af Villiam Berg og Erling H. Hansen

Nedenfor fortælles to små historier om den anstrengende rejse fra Holte til København for folk med arbejde i hovedstaden, og som i de lidt mere beskedne 1950'erne og 60'ere ikke havde rådighed over egen bil.

Først præsenteres maler Villiam Bergs rejse med S-toget til København i 1952. Det er tidl. skoleinspektør i Nærum Fjergen Berg (f. 1925), der har fundet historien frem blandt sin fars efterladte papirer. Dernæst fortæller tidligere postbud Erling Hansen (f. 1940) om sin rejse til København på tommelfinger i 1968 i forbindelse med natarbejde på Købmagergades postkontor.

VILLIAM BERGS FYRAFTEN

Malersvenden Villiam Berg (1891-1978) kom for første gang til Holte i forsommeren 1910, 18 år gammel. Han var født i København, og han kendte ikke meget til den fri natur, men cyklede nu lige ud i den - en

Sammen med sine brødre og venner byggede Villiam Berg sit eget bindingsværkshus i "Paradiset". Byggeriet foregik i tre etaper: 1925, 1932 og 1940. På fotografiet fra 1925 ses Villiam Berg i sort sweater forrest t.h.. Hans bror Kristian arbejder på stigen t.v., mens den tredje bror Paul står bagerst t.h. Brødrene byggede sammen hvert deres hus på Vestre Paradisvej, og alle tre huse ligger der endnu. (Historisk Arkiv for Rudersdal Kommune = HA)

lørdag aften efter en lang arbejdsdag med malerpotten, penslen og wienertigen. Han stiledede mod en lille træhytte på "Grunden" ved den nuværende vej "Paradisledet", hvor medlemmer af den københavnske forening "Frisindet Ungdom" om sommeren nød weekenderne med sang og musik ved lejrålet og gåture i Rude skov.¹ Villiam Berg blev medlem af foreningen og deltog i de følgende år ofte i foreningens udflugter til Nordsjællands herligheder herunder "Grunden" i det da fremvoksende villakvarter kaldet Paradiskvarteret.

*Paradiskvarteret
i Øverød*

I 1920 skiftede Grunden imidlertid ejer, og "københavnerne", som de indfødte "øverødder" kaldte dem, blev nu hjemløse. Men flere af dem købte efterfølgende grund i Paradiskvarteret og byggede hus der. Det gjorde Villiam Berg også i 1924 - 25, med hjælp af sine brødre. Familien trivedes godt i de næste ti år, men midt i 1930'erne blev Villiam grundigt træt af sin lange transport til de forskellige københavnske arbejdspladser. Han overvejede at sælge huset og flytte tilbage til København, men hensynet til familien og de tre halvstore sønner vejede dog tungere, og det endte med, at de blev. Det var trods alt i Holte, at familien og vennerne holdt til.

Efterhånden som Villiam kom op i årene følte afstanden til København stadig større. Han havde ikke bil. Dertil var en malersvends løn for lav. Men jo ældre Villiam blev, jo hårdere tog det på kræfterne at tage S-toget til København hver morgen for at udføre det fysiske anstrengende malerarbejde og tage hjem igen med toget om aftenen. Men sådan var vilkårene for en håndværker stadig i 1950'erne, hvor Villiam var rundet de tres år, og i 1952 nedskrev følgende beretning om sin rejse til og fra hovedstaden.

MED S-TOGET FRA HOLTE TIL KØBENHAVN

*Villiam Berg
fortæller*

Når jeg kommer hjem om aftenen er jeg træt. Meget træt. Dødræt kommer jeg hjem fra arbejde, og det er tolv timer siden, jeg stod op og gik hjemmefra. Jeg bor i Holte omtrent tyve kilometer fra byen, den store by hvor jeg er født og har arbejdet hele mit liv, og hvor jeg stadig arbejder, og jeg skal op hver morgen.

Først kommer rejsen ind fra Holte. Jaget for at nå toget, det ret hurtigt overfyldte S-tog. Puf og stød, tramp over tæerne, undskyldninger og knurren, folk der hænger i stropperne og svajer, frem og tilbage, ud og ind, alt efter togets bevægelser, søle på gulvet og tung luft af røg, em fra fugtige klæder og uddunstninger.

¹ Villiam Berg har skrevet: "Om Paradiskvarteret i Holte", i Søllerødbogen 1981, s. 68-90

I 1932 var William Berg ansat hos en lokal malermester, der havde entreprisen på det nyåbnede Holte Gymnasium. William ses her til højre i billedet sammen med en gruppe malere som arbejdede på Holte Gymnasiums udbygning. (HA)

Efter rejsen kommer arbejdsdagen, den lange dag med strengt legemligt arbejde. Og når så endelig arbejdsdagen er slut, kommer hjemrejsen, som for det meste er værre end morgenturen. Om morgenen er toget ret tomt, lige når jeg står på, men om aftenen er det allerede overfyldt. Så det er mig der hænger i stropperne og svajer. Nu er det mig, der ufrivilligt, puffer og støder til omstående og siddende. Af og til er der en eller anden, der går over gevind og

Puffen og støden

Under besættelsen blev det obligatoriske "Legitimationskort for danske statsborgere" udstedt til William Berg, Vestre Paradisvej, den 9. juli 1944. Som man skulle dengang, havde han altid kortet på sig, men skønt han færdedes dagligt i København blev han aldrig bedt om at fremvise det. (HA)

Det brune S-tog på Holte Station. Foto fra 1938 (HA)

brokker sig, der opstår et lille skændsmål, ingen blander sig deri, man læser sin avis, man gemmer sig bag den, alle er trætte, ingen vil rodes ind i noget, man er en fremmed blandt lutter fremmede. Man ønsker intet samvær. Man vil bare hjem.

Når man hænger i stropperne, er det ude på platformene, hvorfra man stiger ud og ind i toget. Man kan også stå op inde i vognen i gangen mellem siddepladserne. Disse ståpladser er mere efterstræbte, man er ikke så udsat for blæst og træk, og, mere vigtigt: man er nærmere ved siddepladserne, som bliver ledige efterhånden, som der er rejsende, der skal af. Til gengæld er der ingen stropper at holde i, men på alle hjørnerne af siddepladsernes ryglæn er der anbragt små håndtag, beregnet på at de gående skal kunne gribe fat i dem og finde støtte under gangen fra siddepladsen til udgangen. Man skal jo helst rejse sig og gå til udgangen, mens toget slingrer af sted, så man er parat til udstigning, så snart toget holder, ellers risikerer man, at toget er kørt, inden man kommer af. Disse håndtag klamrer man sig til, når man står mellem sæderne. Der udfoldes vidundere af snedighed og taktiske manøvrer af dem, der står der, for at erobre en siddeplads, når der er en, der rejser sig. Man lærer efterhånden de rejsende at kende, når man kører på samme tid hver dag, eller man opdager, at en gør små forberedelser til at rejse sig, samler sine sager, letter lidt på sig, frigør sit tøj, betragter landskabet for at se, om vi snart er fremme og ser sig lidt om for at se, hvordan man nu bedst skal komme ud. Så gælder det. Så er det, man skal være beredt,

*Om at komme af
toget i tide*

*De unge
mennesker*

være vågen, vaks og behændig, man drejer sig lidt, man skubber lidt, giver skulderen en lille drejning, så man er parat til i det rette øjeblik at bore sig frem og erobre pladsen.

Ak, men også der gælder det, at det er de unge mennesker, der er mest behændige, raskest i opfattelsen og bevægelsen og mest ivrige. De er rejsevante, og for dem er det nærmest en sport at erobre siddepladsen. Jeg vil ikke påstå, at de er ligefrem frække og rå, selvfølgelig bruges der ikke ligefrem vold, det bliver gjort fikst og behændigt, uden tilsidesættelse af almindelige høflighedsregler. Mine ben værker, jeg kan mærke, at trætheden er ved at gå på nerverne, det prikker i huden, det kribler i benene, jeg trænger til at skifte stilling, jeg står så tosset, lidt skævt, presset over til den ene side og kan ikke komme til at flytte benene uden at risikere at træde nogen over tærne. Trætheden bliver til smerter. Man må tænke på noget andet, man ser sig om, stiv i ansigtet, ingen må ane, at man er så træt, man har jo sin stolthed, man vil ikke risikere, at en ung dame rejser sig og overlader en sin plads. Det får jo en til at føle sig meget gammel, ældre end man egentlig synes, man er, eller bryder sig om at blive anset for.

Når man nærmer sig endestationen, bliver der siddepladser igen, så man kan få sig et øjeblik hvil, inden rejsen slutter. Når jeg har nået

Foto fra 1960, hvor William Berg var hædersgæst ved niecen Karens 40 års jubilæum som porcelænsmaler på Den Kongelige Porcelænsfabrik.

Villiam Berg havde allerede som ung evner som portrættegner, og han udførte bl.a. en serie blyantsportrætter på "valsens" i Schweiz i 1919. Han store ønske var at blive optaget som elev på Kunstakademiet, men økonomien var ikke til det. Så i stedet for kunstmaler blev det til en karriere som malersvend og i den forbindelse en årrække fra 1947 som næstformand i Malernes Fagforening. Han medbragte næsten altid skitsebogen i inderlommen og glædede sig over nye "portræt-ofre". Her er det dog en karikatur af ham selv fra omkring 1930. (Tegning i privateje)

Cykelturen fra Holte station

endestationen, har jeg kun cykelturen tilbage. Desværre er det op ad bakke hele vejen. Om morgenen er det rart nok, at det går nedad, som regel kommer jeg for sent op, det kniber med at vågne og komme i gang, så er tiden til at nå toget knap, men om aftenen kniber det. De bakker, som jeg i mine unge dage overhovedet ikke regnede for bakker, men blot synes var svage stigninger, de er nu blevet for stejle til mig, jeg må stå af og trække op.

Hver anden dag er jeg alene hjemme. Min kone går også på arbejde, og har skiftende arbejdstider, så disse dage skal jeg selv sørge for maden. Heldigvis sidder der stadig lidt af dagens arbejdsrytme i blodet, så de nødvendige ting bliver gjort rent vanemæssigt, det er jo ikke så svært, maden er lavet og står parat på varmepladen, så det er egentlig bare at trykke på kontakten, og skifte gryderne efterhånden som de bliver varme. Jeg dækker bord, spiser maden, tager af bordet og rydder op, og så kommer endelig det festlige øjeblik: Det er fyraften. Nu kan jeg sætte mig i lænestolen og nyde kaffen, avisen eller en god bog. Og bagefter kan jeg jo gøre lige, hvad jeg vil. Ja – bagefter. Så er det, man skal til at

Endelig fyraften leve, at leve for sit eget, for sine egne interesser. Når jeg har taget et par mundfulde af kaffen, tænder jeg cerutten og slår op i bogen, og begynder at læse. Det er en god bog, som interesserer mig meget. Jeg læser et par linjer, måske en side og opdager så pludseligt, at papiret i bogen er blevet jævnt gråt overalt, der er gledet et slør for. Jeg spærrer øjnene op, og bogstaverne kommer igen, jeg læser videre. Lidt efter giver det pludseligt et lille smæld inde i hovedet på mig, inde bag øjnene, øjnene åbner sig, og jeg ser papiret og bogstaverne meget klart, det er, som om en fjeder var sprunget omme bag øjnene, og havde lukket dem helt op. Jeg er klar over, at de har været lukkede, og at jeg faktisk har sovet et øjeblik, men jeg vil ikke sove, jeg vil læse, og jeg læser videre.

*Om at læse
og sove*

Tre, fire gange afbrydes min læsning på den måde, skiftevis med smældet af fjederen, og med sløret der sænker sig. Undertiden sænker sløret sig, men jeg kan godt læse videre alligevel. Jeg læser videre, indtil jeg bliver klar over, at det jeg nu læser, er noget andet, end det bogen ellers handler om.

Jeg læser videre, skønt jeg egentlig godt ved, at det slet ikke er bogen, jeg læser i, men at sløret er gledet for, og at jeg nu i en slags drøm læser videre. Jeg digter videre selv. På den måde går det et stykke tid. Der foregår en kamp i mig. Den ene part digter videre, den anden siger, stop nu med det pjat, luk øjnene op og læs. Bevidstheden sejrer til sidst. Jeg åbner øjnene og læser, men kun et øjeblik. Jeg farer op med et spjæt, en voldsom rystelse er gået igennem mig. Denne gang var det ikke bag øjnene, fjederen smækkede, nu var det et sted nede midt i ryggen, og rykket var så voldsomt, at jeg sparker ud med benene, og det ryster op igennem hele kroppen. Jeg bliver klar over, at jeg har sovet et stykke tid, rigtig sovet. Kaffen er kold, og cerutten er gået ud.

Jeg har heldigvis opdaget en god fidus, så man ikke taber cerutten, selv om man falder i søvn. Man skal blot anbringe den imellem pegefingern og langefingern, men det skal være mellem de inderste led helt inde ved håndroden, ilden skal vende ud af. Når den sidder der, bliver den siddende fast, selvom fingrene afslappes fuldstændig. Når fingrene er afslappede, ligger de tæt op ad hinanden, og når man putter en cerut ind imellem, opstår der af sig selv et svagt pres, nok til at cerutten ikke tabes. Jeg tænder cerutten igen, drikker den kolde kaffe, giver et spjæt, vågner og overgiver mig. Jeg bliver klar over, at det går ikke, jeg kan ikke klare det. Jeg må sove. Så lægger jeg cerutten fra mig, tager brillerne af, pakker mig ind i slumretæppet. Og sætter mig til at sove. Nu vil jeg sove. For det meste går det, som det skal, jeg sidder et øjeblik med lukkede øjne, så er jeg væk. Jeg sover. Jeg sover længe.

Overgivelsen

Luftfoto fra omkring 1950 med Geels Kro i centrum. Den store kro, der i tidens løb havde mange navne, men oprindelig hed Ny Holte Kro, da den første kro blev anlagt ved Kongevejen omkring 1780. Storhedstiden som hotel og udfugtsmål var fra slutningen af 1800-tallet og frem til midten af 1900-tallet, hvor kro og hotel dækkede hele hjørnegrunden ved Øverødvej/Kongevejen. I gården bagved hotellet opførtes i begyndelsen af 1900-årene en annektsbygning til hotellets personale. Da hotellet efter krigen oplevede vanskelige år blev annektsbygningen udlejet til boligformål, og her flyttede jeg ind som nygift i 1965. Annektsbygningen er den lave langstrakte bygning parallelt med krobygningen mod Øverødvej. Bagved lå også Holte Automobilcentrals garageanlæg. (HA)

OM AT REJSE PÅ TOMMELFINGER FRA HOLTE FOR AT KOMME PÅ ARBEJDE.

*Erling
fortæller*

At tage på stop var meget almindeligt i 1960'erne. Næsten alle biler tog en op, hvis man stod i vejsiden og rakte hånden op, reagerede bilisterne med det samme. Den var næsten sikker hver gang, hvis man som jeg boede næsten 20 km uden for København. Men jeg havde et problem: Jeg skulle møde på arbejde i København de mørke nattetimer, og så var det knapt så let at komme fra Holte til det indre af byen; nærmere bestemt Købmagergade. Der var ingen tog og busser i de sene nattetimer, og det gjorde det heller ikke lettere, at mødetidspunktet var tidligt om morgenen kl.04.00 eller 05.00, så det var fristende at prøve med tommelfingeren, når man nu havde hørt, hvor let det gik for andre med at tage på stop.

I annekset var indrettet 9 lejligheder, hvortil hørte tre fælles toiletter og bedefaciliteter. Indgangen til lejlighederne gik gennem køkkenet. Her er den unge husherre ved at renovere køkkeninventaret, låger og skuffer. Foto 1966. (privatfoto)

*Arbejdsmand
i Trørød*

Det hele begyndte i februar 1968, hvor jeg var arbejdsmand på Brønbo møbelværk, Staktoften 22 i det forholdsvis nye industri kvarter i Trørød. Møbelsalget var af en eller anden grund for nedadgående ved årsskiftet 1967-68, så det var på tide at finde et mere fast job. Jeg havde set, at postvæsenet i aviserne søgte efter unge mennesker i alderen op til 28 år. Kravene var, at ens soldaterpapirer var i orden samt, at man kunne læse og skrive og regne. Vi var så en gruppe af de heldige, der blev kaldt til samtale; mødestedet var Købmagergades postkontor. Her skulle vi igennem en teoriundervisning, en gennemgang af love regler og paragrafer inden for det kongelige privilegerede postvæsen. Derefter blev vi indøvet i sortering af breve, tømning af postkasser og andet forefaldende arbejde. Hvorefter vi blev placeret i forskellige arbejds hold. Til at begynde med skulle jeg desværre arbejde i postsorteringen på Købmagergades Posthus, hvor arbejdstiden i sommerhalvåret var fra kl. 4 morgen til kl. 12-13 om eftermiddagen.

*Anneks-
bygningen ved
Ny Holte Kro*

Da det meste arbejde således foregik i nattetimerne, var det svært at nå ind med offentlige transportmidler. Jeg var nygift og boede dengang i Holte, nærmere bestemt i et anneks bag Ny Holte Kro. Annekset havde tidligere været anvendt til boliger for kroens personale. Fra vor lejebolig var der kun få skridt til den i dagtimerne kraftigt trafikerede Kongevej, men her om natten var der nu ganske fredeligt.

For at være sikker på at nå frem til tiden gik jeg hjemmefra kl. 02.00 om natten. I begyndelsen havde jeg jo ikke nogen fornemmelse af,

I foråret 1966 blev vor førstefødte døbt. Dåbsfesten foregik i gården bagved annekset. Min kone Hanne sidder forrest t.h. og jeg selv med solbriller ses bagved. / Foto fra gården bagved hotellet og kroen. Vores barnevogn, der skimtes t.h. afslører hvem tøjet på tørresnoren tilhører. Tøjet blev vasket i en balje i lejlighedens lille køkken. Foto 1966. (privatfotografier)

hvor lang tid det ville tage at nå ind til byen, så det var lidt underligt at gå ned langs bygningerne den første morgen, hvor alt var stille. Jeg drejede skarpt til venstre ud af passagen til Kongevejen, mens jeg lige fik et glimt af lyset fra Brandstrups lampeforretning, hvis udstillingsvinduer vendte ud mod Kongevejen. Nogle biler kunne jeg til gengæld ikke få øje på, og for den sags skyld var der heller ikke et menneske at se, så jeg fortsatte over vejen. Her tog jeg opstilling med front over mod indgangen til Holte Automobilcentral på østsiden af vejen. Der var således godt udsyn til begge sider af vejen. Jeg ventede et stykke tid og skævede over venstre skulder mod bakken op mod Rudersdal for at se, om der måske kom en bil, men nej; der skete ingen ting.

Jeg tænkte det går aldrig det her, og nervøsiteten begyndte at melde sig. Det var jo sådan, at reglerne ved postvæsenet var strenge, det var vi blevet indskærpet i oplæringsperioden: Man kom bare ikke for sent, der skulle gives besked til kontoret uanset omstændighederne. Nå, mens jeg stod og faldt lidt hen i tanker; så jeg lige pludselig en lille sort bil komme langsomt næsten trillende ned imod mig. Forventningen begyndte at brede sig i kroppen, endelig, nu skulle det være. Frem med tommelfingeren, og sandelig, bilen kørte ind til det sted, hvor jeg stod, og selvsikkert tog jeg et skridt ud mod den og gjorde mig klar til at stige ind. Men hånden faldt hurtigt ned igen. Døren blev ikke åbnet, og ingen stod ud af bilen, og jeg måtte i stedet undrende træde et skridt tilbage og vente.

En bil stopper op

Det store kro og hotelanlæg set fra sydvest. Foto fra begyndelsen af 1970'erne fra kort før det hele blev revet ned i forbindelse med Holte Midtpunkt-projektet 1974. (HA)

Efter nogen ventetid, skete der pludselig noget. Ud af fordøren steg en lille ældre dame, som derefter gik søgende, ligesom kontrollerende omkring bilen, for derefter at føre en kort samtale med manden på førersædet. Jeg skulle lige til at gå frem for at spørge, om jeg måtte køre med. Men hun skyndte sig ind i bilen, og pludselig kørte de igen, direkte gennem lyskrydset på Kongevejen og op ad Geels bakke mod Virum. Jeg stod måbende tilbage og tænkte, hvad foregik der? Jeg var nu klar over, at det gik ikke på den måde her midt om natten. Jeg måtte længere frem og begyndte derfor at gå mod Virum. Men jeg var ikke helt tryk ved situationen, ikke en bil og tiden gik, ville det her overhovedet lykkes?

*I løb op ad
Geels Bakke*

Nå, jeg skulle jo på arbejde og tommelfingeren skulle jo prøves; det måtte briste eller bære, så jeg skiftevis gik og løb op ad Geels Bakke i det håb, at der måske var der større chancer på den anden side af bakken, hvor der både kunne komme biler fra Skodsborg og Virum. På vejen op ad bakken skævede jeg til de høje træer, der stod og svajede for brisen og oppe på toppen dannede træerne ligesom en allé, hvor der var en lysning på himlen.

Kongevejskrydset set fra Rådhuset. Det var over på det modsatte hjørne ved Stationsvej, at jeg forsøgte at tomle til København. Foto 1968. (HA)

Fra toppen af Geels Bakke gik det lidt lettere at komme ned til krydset i Virum, og der var jeg heldig. Lige efter krydset Kongevejen/Frederiksdalsvej kom der en bil med høj fart om hjørnet og kørte nu i retning mod Lyngby. Jeg løftede straks hånden, men tænkte, at han kan da ikke nå at stoppe i den fart. Men så hørte jeg bremserne hvine, og så bilen stoppe omkring 50 m fra hvor jeg stod. Hurra, endelig! Jeg løb hen til bilen og åbnede forsigtigt døren og så en stor kraftig mand, der meget utålmodigt ventede på mig. Jeg spurgte forsigtig om jeg kunne køre med. Den store mand så irriteret på mig og råbte: *“hvorfors fanden tror du jeg stoppede”*. Trods hans lidt uvenlige toneleje, jublede jeg indvendig. Det viste sig, at han var slagter og arbejdede inde i Kødbyen og nu var på vej ind til jobbet. Vi fik en hyggelig sludder på vejen ind til byen; men da vi kom til Gl. Kongevej var han nødt til at sætte mig af; han skulle videre mod Vesterbro for ikke at komme for sent til sit arbejde.

*Slagteren fra
Kødbyen*

Endelig opnåede jeg den røde postuniformsjakke. Her er jeg – forrest t.h. - fotograferet på Oslobåden i høj søgang i slutningen af 1970'erne, hvor jeg som medlem af Københavns Postsangkor deltog i en udflygt til Norge. (privatfoto)

Kl. var omkring 3.30, så jeg måtte have fart på, hvis jeg skulle nå ind til posthuset inden kl. 04.00.

Endelig fremme

Da jeg forpustet drejede omkring hjørnet fra Købmagergade ved Løvstræde, kunne jeg høre, at der allerede var gang i sorteringen af breve. Så det var bare med at komme forbi vagten inde i glasburet ved indgangen til postgården. Det gik i fuld spurt ind over gården og frem til ankomstafdelingen. Der skulle jeg lige til at fortælle, hvordan jeg havde fået mit første stop, men opdagede så vagtmesteren, der stod og fjernede elastikker fra brevbundter, som var tømt ud fra store gule postsække. Han kikkede på mig uden at fortrække en mine, skævede op til uret på væggen, der viste 04.01, pegede på brevbunken og sagde: "*du kan gå i gang med små breve*". Fingertutterne kom på, fat i en stak breve i den venstre hånd og højre fri til at smide brevene op i den store gule reol med de mange rum: 52 i alt.

Jeg stod og glædede mig over, at det var lykkedes med stoppet. Jeg fik senere at vide, at det var den mørke uniform, der var grunden til, at jeg ikke blev taget op af den første bil. De troede, jeg var en politibetjent – og da jeg ikke gav mig til kende, havde det ældre ægtepar tænkt, at deres vogn var godkendt, hvorefter de kørte videre.

*Den røde
uniform*

Efter prøvetiden kunne man blive udnævnt til tjenestemand og fik så udleveret en rød uniform. Det gjorde det hele lidt lettere, men det med tommelfingeren var en for usikker rejseform, når man havde fast mødetid, så en cykel måtte erhverves. I øvrigt betød den røde uniform også, at man kunne søge et distrikt som brevbærer, hvor man mødte kl. 06.00 og for mit vedkommende blev det Lyngby, så transportproblemet løste sig af sig selv.

Kunsten på Nærumgårdskolen

af Jørgen Berg.

Artiklen beskriver opbygningen af Nærumgårdskolens kunstsamling i perioden 1950 – 1991, og rummer korte omtaler af omkring halvdelen af samlingens kunstnere. Det samlede antal kunstnere og deres værker fremgår af den vedføjede “Fortegnelse over Nærumgårdskolens kunstværker”.

Forfatteren til artiklen, Jørgen Berg (f. 1925), var skoleinspektør på Nærumgårdskolen i perioden 1964 – 1990 og formand for skolens kunstudvalg i samme periode. I forbindelse med skolens udvidelse i 1970'erne var han initiativtager til etableringen af Kælderteatret, som foruden musik- og teaterforestillinger også husede kunst- og fotoudstillinger. Navnet Nærumgårdskolen eksisterede fra byggeåret 1950 til år 1991, hvor skolen ændrede navn til Nærum Skole.

Ud over denne artikel har forfatteren blandt andet skrevet tre kunstartikler i Søllerødbogen: “Paul Berg – Skulptør og smed” (2008), “Mortens Mur” (2010) og “Kunstkredsen i det grønne område” (2012)

“Da Nærumgårdskolen blev taget i brug i 1950, lå den helt alene ude på den bare mark. Men efterhånden som boligbebyggelserne omkring den voksede op, blev den en integreret del af lokalmiljøet. En skole med mange gode kvaliteter”.
(Historisk Arkiv for Rudersdal Kommune= HA)

KUNSTSAMLINGENS LANGSOMME VÆKST I 1950'ERNE

Den nye skole, *Nærumgårdskolen*, blev i 1950 efter årelange diskussioner opført til aflastning af den gamle *Nærum Skole* fra 1901 i Nærum Hovedgade. Den flotte nye bygning var helt i pagt med tidens mode med

røde mursten i tre etager, hvide vippevinduer, store lyse klasseværelser, rummelige faglokaler og lyse, brede gange. Det vakte alt sammen stor glæde både hos elever, forældre og lærere.

Men der var en slange i Paradiset! Skolens arkitektur havde fundet sit udtryk kun få år efter Den anden Verdenskrig, og skolen var også indrettet til nødhospital. For eksempel var klassedørene uden dørtrin, og der var meget højt til loftet på gangene, hvilket gav bygningen et stift og køligt hospitalspræg. Det varede derfor ikke ret længe, før lærerne forsøgte at skabe en mere børnevenlig atmosfære og rejste ønsket om en kunstnerisk udsmykning af de tomme og bare vægge. Men hvor skulle pengene komme fra? Kommunen agtede bestemt ikke at give penge til den slags - skolen havde været dyr nok - og kunstindkøb blev opfattet som ren ekstravagance. Altså måtte lærerne selv tage fat.

*“Forskønnelses-
udvalget”
nedsættes*

For nu at gribe sagen fornuftigt an nedsatte lærerrådet i 1953 et forskønnelsesudvalg med lærerne Arne Ravn og Bent A. Sørensen som primus motorer. Udvalgets opgave blev at varetage kunstudsmykninger af lærerværelset og gangene i pagt med den nye tids ånd. Foreningen “Kunst i Skolen” med vandrestillinger, abonnementer og kunstindkøb var imidlertid endnu ret ukendt i folkeskolen og mere forbeholdt gymnasier som for eksempel Holte Gymnasium. Dertil kom den store uenighed, der herskede på lærerværelset mellem de “progressive”, de “konservative”, og så de mere “tvivlrådige” lærere. Det gav ofte anledning til voldsomme diskussioner, som for eksempel når udvalget stolt udstillede nymodens malerier på lærerværelset, som de konservative fandt “aldeles rædselsfulde”.

Udvalgets forslag

Som indledning fastslog forskønnelsesudvalget, at man burde fremsætte krav til kommunen om bevilling af et fast årligt beløb til udsmykning af skolen, men dette ønske blev ikke imødekommet de første år, og først 5 år senere blæste der lidt mildere vinde fra rådhuset. Forslaget omfattede også ansøgninger til Ny Carlsbergfondet, køb af plakater af kunstnerisk og pædagogisk værdi, lån af lokale kunstneres værker og udsmykning af klasserne i et samarbejde mellem lærere og elever. Disse foranstaltninger kostede tilsammen 500 kr., som ikke fandtes i skolens budget. Men i 1954 blev det dog muligt at erhverve to litografier af Aksel Jørgensen og Oluf Høst til en pris af 52 kr. pr. billede med ramme. De må betegnes som Nærumgårdskolen første egentlige kunstindkøb.

I 1954 foreslog udvalget købet af et prisbelønnet maleri af den lokale kunstner Jørgen Andersen-Nærum, men lærerrådet fandt maleriet for dyrt og syntes i øvrigt ikke, “at det med sit dystre motiv bærer hjemme på en skole”, og vedtog med 19 stemmer mod 9 at afvise forslaget.

Avisindsamling. Det var dengang ret almindeligt, at skolen organiserede indsamlinger af gamle aviser og flasker, som blev solgt til gode formål. For eksempel køb af kunstværker eller finansiering af ekskursioner. (HA)

Uanset dette nederlag fortsatte udvalget ihærdigt sin virksomhed og foreslog i 1958 at tegne abonnement på "Byens Billede", hvor man hver måned kunne leje to værker af nutidige kunstnere for i alt 12.50 kr. Flere lærere strittede imod at leje al det moderne bras, men overgav sig imidlertid, da kommunen tilbød at betale dette beløb. Ikke nogen formue, men dog en begyndelse. Man var faktisk så småt på vej ud af "fattighalvtredserne", og det er også værd at bemærke, at Louisiana blev åbnet i 1958, en begivenhed, der satte sig vide spor i Nærum.

SCHERFIG OG HEERUP EROBRER SCENEN

I efteråret 1959 arrangerede udvalget på initiativ af Arne Ravn og Bent A. Sørensen en udstilling af maleren Henry Heerups arbejder, der vakte stor begejstring. Lærerrådet anså det for realistisk at søge om 475 kr. fra "Komediekassens" overskud til køb af blomstermaleriet "Solsikke". Da en kreds af forældre bidrog med 112 kr., blev billedet erhvervet til skolens eje.

*Hans Scherfig
(1905-1979)*

Umiddelbart derefter arrangerede udvalget en spændende ophængning af Hans Scherfig-værker. Den fik så hjertelig en modtagelse fra alle sider, at man opsøgte borgmester Erik Øigaard og opnåede en kommunal bevilling på 3.000 kr. til indkøb af værket "Legende elefanter".

I årtier derefter erhvervede skolen gode malerier og grafiske arbejder fra begge kunstnere, som bidrog stærkt til en markering af skolens

Hans Scherfig:
"Legende Elefanter". Oliemaleri.
100x160 cm. 1956.

kunstneriske identitet. Deres værker har siden været udlånt til mangfoldige udstillinger på kendte museer, og har opnået en stor tiltrækningskraft. Det kan derfor være nærliggende at se nærmere på hver af de to kunstneres meriter.

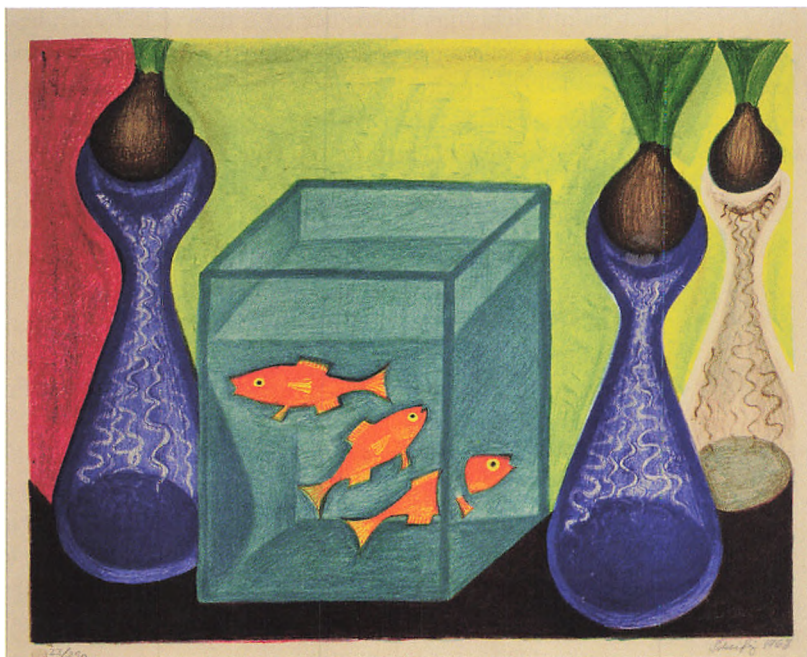
I sine unge dage studerede Scherfig zoologi og tegning, og han besluttede derefter at blive selvlært kunstmaler. Han havde den opfattelse, at hans billedverden skulle være umiddelbar, let forståelig både for børn og voksne og til at betale for almindelige mennesker.

Som omtalt erhvervede skolen i 1959 Scherfigs store oliemaleri "Legende elefanter", vores første repræsentation fra Scherfigs idylliske urskovs-univers. Maleriet vakte stor begejstring både hos børn og voksne. Der var dog dem, der så en modsætning mellem denne urskovsidyl og Scherfigs kommunistiske forfatterskab, men han selv følte ikke nogen spaltning. Begge hans udtryksformer hørte jorden til, sagde han. Allerede året efter købte vi det lidt dunkle værk "Urskoven" med træer, sø og skov. Disse to malerier banede i 1958 vejen i lærerrådet for Scherfigs tredje maleri "Den hellige Hieronimus", som helt ubesværet havde tilsluttet sig Scherfigs afrikanske fantasiverden.

*Et besøg i
Asminderød*

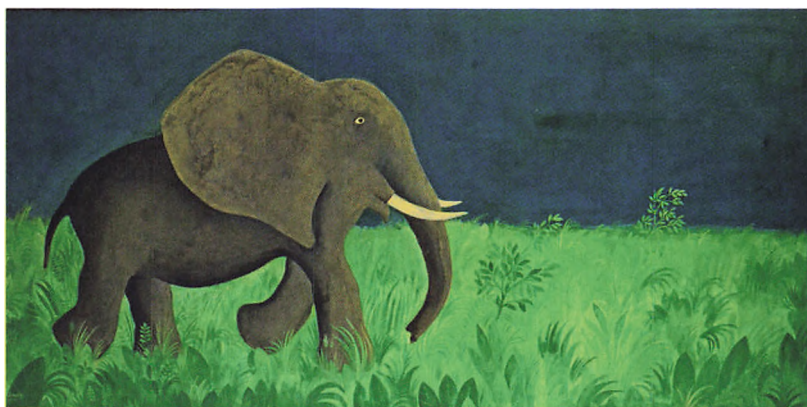
I 1964 blev jeg ansat som skoleinspektør på Nærumgårdskolen og samtidig optaget i kunstudvalget. I 1967 besøgte kunstudvalgets medlemmer, Arne Ravn, Bent A. Sørensen og jeg Hans Scherfig i hjemmet i Asminderød. Formålet var dels overtagelsen af endnu et elefant-

Hans Scherfig:
"Fisk i Akvarium".
Litografi. 40x50
cm. 1968.

maleri - det sidste - og dels en hyggelig afsked mellem Scherfig og Arne Ravn, der nu forlod Nærumgårdskolen efter at have været primus motor i samarbejdet med Hans Scherfig. Kunstudvalget bestod herefter af Bent A. Sørensen og undertegnede, somme tider suppleret med interesserede lærere. Lærerrådets langstrakte forhandlinger blev herefter reduceret, og administrationen af det stigende antal udstillinger og kunstindkøb overvejende varetaget af kunstudvalget. Fremover valgte vi at koncentrere

Hans Scherfig:
"Ensom Elefant".
Oliemaleri. 60x120
cm. 1967.

*Hans Scherfigs
mange besøg på
skolen*

os om Scherfigs litografier og erhvervede følgende; "Fisk i akvarium", "To kamæleoner i urskoven" og "Ensom elefant i urskoven".

I 1972 aftalte lærer Jens Bruhn og Scherfig, at skolen kunne låne alle Scherfigs farverige litografier til en udstilling på skolen. Her kom Scherfig selv og fortalte om sine holdninger, bøger, malerier og berettede om sit mest berømte værk, "Det forsømte Forår". Endvidere deltog han et par gange i forfatterserien "Digtene i Kælderen", hvor han blandt andet, gnæggende, fortalte om kommunismens fortræffeligheder. Ved flere lejligheder gav han sig tid til at besøge skolen og diskutere sine malerier og bøger med skolens elever. Vi havde stor fornøjelse af omgangen med Hans Scherfig - med hans humor, sarkasme, hjælpsomhed og entusiasme, og så selvfølgelig af billederne, der flød i en jævn strøm fra hans staffeli.

*Henry Heerup
(1907-1993)*

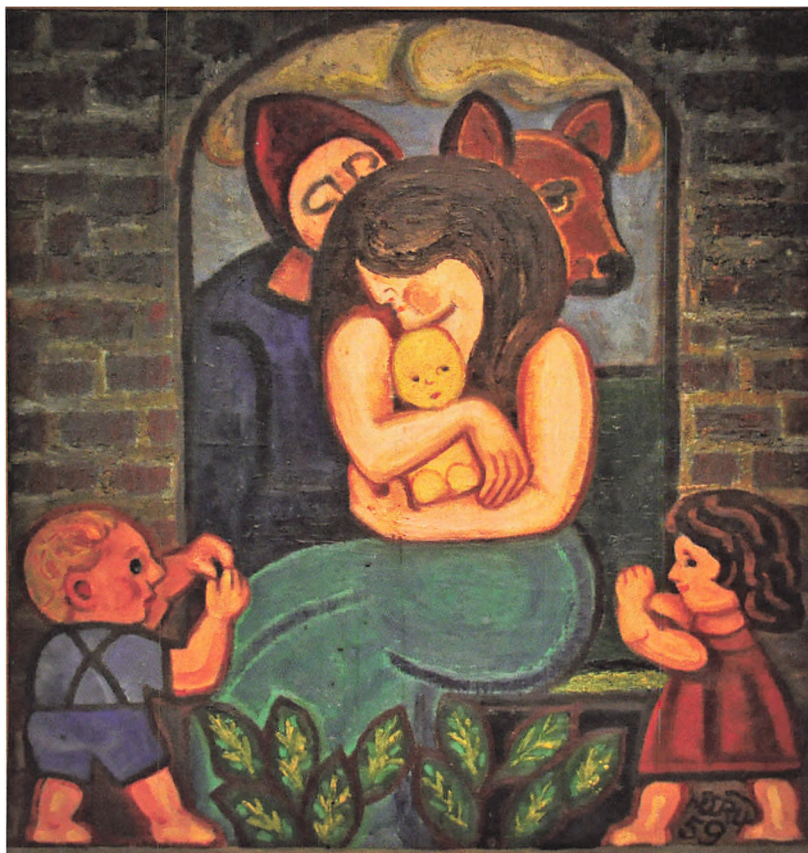
Allerede fra drengeårene dyrkede Heerup tegne- og malekunsten, og som voksen blev han optaget på Kunstakademiet i 1927. Han skabte efterhånden en rigdom af værker: Naivistiske malerier, tegninger, grafik, skulpturer og ikke mindst hans såkaldte "skraldemodeller" skabt af gammelt skrammel. De fleste skulpturer og malerier blev til i hans gamle tilgroede have i Rødovre. Han deltog på over 1.000 udstillinger og opnåede stor folkeyndest.

Henry Heerup:
"Familieliv". Olie-
maleri. 50x110 cm.
1982.

Skolen havde tidligere anskaffet maleriet "Solsikke" som begyndelsen

Henry Heerup:
Madonna – “Den
hellige fami-
lie”. Oliemaleri.
130x122 cm. 1961.

*En Heerup-sam-
ling grundlægges*

til en lille Heerupsamling, og i 1961 var der igen mulighed for et nyt kunstindkøb, nemlig Heerups “Madonna-maleri” – en ren perle. Det blev finansieret ved overskuddet fra en papirindsamling foretaget til dette formål. Lærerrådet var velvilligt indstillet over for ideen, men maleriet fik dog følgende protokollat med på vejen: *“det blev vedtaget at købe billedet af Madonna, hvis ikke et bedre findes”*. Der blev dog ikke fundet noget bedre (!), og maleriet blev købt af Heerup for 1.600 kr. Samtidig med oliemalerierne udførte Heerup mange kategorier af grafiske arbejder, og skolen erhvervede efterhånden følgende: litografiet “Svanemor”, linoleumssnittet “Kirkegårdsornamentik” og serigrafiet “Fuglerede”. Desværre lykkedes det aldrig for os at anskaffe en af hans “skralde-modeller”, eller en af hans stenskulpturer.

Jeg forsøgte i 1980 at få Heerup til at udføre et signeret serigrafif i så stort et antal, at hver af skolens elever kunne få et med hjem.

Heerup i sin have.
Allerede i 1934 fik Henry Heerup en have i Vanløse til sine udendørs arbejder. Senere fandt han en større have i Rødovre kaldet "Pladsen", hvor han arbejdede ude i mere end 50 år. Om sommeren malede han og om vinteren bearbejdede han sine sten med hammer og mejsel for at holde varmen. Sådan var hans faste arbejdsrytme i alle årene. Haven lignede til tider et rent vildnis, og i andre perioder "groede" der stensculpturer overalt". (HA)

I 1968 arrangerede vi en "Malerdag", hvor eleverne fik frit spil udi den kunstneriske udfoldelse. Foto fra december 1968 (HA)

*Hjemme hos
Heerup*

Men det kunne ikke rigtig lade sig gøre. I stedet tilbød han os et mindre maleri til 10.000 kr., og sammen med lærer Jette Berg drog jeg ud til Heerups værksted i Rødovre for at se på maleriet, inden vi købte det. Det stod udenfor på jorden, ikke helt pletfrit, men godt

nok: en mand, en kvinde og et barn, signeret og malet i Heerup-stilen på en hvid aflang bordplade. Heerup inviterede os indenfor og bød Jette Berg plads i den noget pjuskede lænestol, "Prinsestolen", som prins Henrik engang havde siddet i. Heerup fandt nogle næsten rene glas på gulvet, og så blev der drukket lidkøb på handelen. Tilbage på skolen vaskede vi forsigtigt maleriet, som nu bar navnet "Familieliv".

MALEDAGE - NOGET HELT NYT

I 1958 blev der indført et nyt fag, formning, der skulle udvikle og stimulere børnenes umiddelbare lyst til at udtrykke sig i billeder og lertøjsfigurer. Det gamle fag tegning og kraven om tegning af tomme cigarkasser og udstoppede hættedåger blev nu forladt, og børnenes egen kreativitet kom i centrum. Eleverne blev nu mere frit stillede. I overensstemmelse med disse nye tanker arrangerede vi 11. december 1968 en såkaldt "Maledag", hvor al undervisning var suspenderet, og eleverne arbejdede i værksteder og skabte deres egne billeder, der kunne bidrage til skolens udsmykning.

Maledage.

De tre drenge har travlt med at dekorere de formede masker. Drengen i midten har allerede iført sig sin uhyggelige forklædning og kigger opmærksomt på drengen til højre, som maler et øjenparti i masken. (HA)

Opgavernes fordeling

De store elever i 8.-10. klasserne kunne melde sig til et af de tre værksteder: Oliemaleri, stoftryk eller gasbetonfigurer, mens eleverne i 1.-7. klasse var sammen med klasselærerne i hjemklassen og selv bestemte, hvad de ville benytte dagen til. En udsendt medarbejder fra Berlingske Aftenavis opholdt sig på skolen hele dagen og skrev den 8. december 1968 en levende tekst under titlen "Maledag i skolen": *"I drengenes gymnastiksal fandt vi et halvt hundrede drenge og piger ved borde, staffelier eller simpeltben på gulvet, mens pigerne udførte stoftrykarbejder til husgerningsfamilierne. I kælderen blev der arbejdet med hammer, mejsel og fil og kreeret forskellige gasbeton-skulpturer. Nogle elever skabte fantasifulde farvekompositioner på masonitplader, mens andre malede silhuetter af hinanden eller af lærerne"*. Undertegnede havde en enkelt kommentar til aktiviteterne: *"Pudsigt nok maler de fleste elever abstrakte, psykedeliske billeder, og kun få går ind for naturalismen, vi har da ellers hørt kritik nok af de abstrakte malerier, vi har hængende på skolen, men måske er vi på vej mod nye tider?"*

For at vise eleverne en stærk kontrast til vores moderne kunstners værker havde vi på hovedtrappen arrangeret en ophængning af "trommesalskunst" - eller "fidusmaleri", som det også hed, udlånt af "Bunchs Galleri" i Holte. Der var kronhjørte ved stille skovsøer, snedækte bjerge med en nedgående sol og en tango-dansende spanierinde, alle dybt romantiske

Maledage.
Her maler drengene
abstrakte billeder i gym-
nastiksalen, hvor ribberne
tjener som staffelier. De
færdige værker ophænges i
klasser og på gange.(HA)

amatørmalerier i stærk kontrast til skolens værker af nutidens moderne danske kunst. Denne romantiske "stilart" blev ikke vel modtaget, hverken af børn eller voksne. Det gav anledning til skarp kritik i Skolebladet, som ofte kritiserede kunstudvalget for vores moderne udstillinger, men nu forarget konstaterede: "*at nu er I sandelig gået over i den anden grøft*".

Det var en oplevelse for journalisten at se den iver, hvormed alle gik op i deres arbejde, "*og ud over alle lokaler drøede beat-toner - for musik til den slags arbejde er da helt naturligt, sagde Jørgen Berg*". "*Her er ingen sure miner*", skrev Berlingske Aftenavis. Vi sluttede med at arrangere en stor udstilling i Kælderteatret, hvor forældre og venner var indbudt til fernisering med sækkepibemusik, korsang og muntert samvær.

KUNSTNERE FRA 1960ÉRNE

Jane Muus
(1919-2007)

Jane Muus' foretrukne motiver var mennesker, og dem skildrede hun nysgerrigt og altid med et varmt glimt i øjet. Hun var en af de mest fremtrædende og populære danske grafikere, og hendes værker var højt eftertragtede.

*Kunsthandleren
i Toldbodgade*

I 1959 erhvervede vi hos kunsthandler Clausen i Toldbodgade hendes tryk "Damer ved cafébord" og allerede året efter det markante træsnit "Præster studerer loftet i Det sextinske kapel". De afbildede præster lægger hovederne så meget bagover, at det næsten virker faretruende. I 1974 anskaffede vi "En kunstner kopierer Mona Lisa", samt et spændende selvportræt til en fællesmappe, som Aksel Jørgensens elever gav ham ved hans 60-års dag. Det er et mesterværk i den danske portrætkunst.

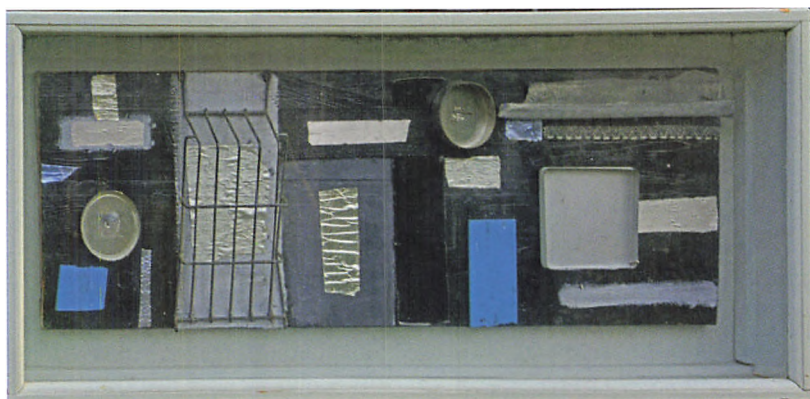
Hvis man var på jagt efter spændende kunst, var et besøg hos kunsthandler Viggo Clausen i Toldbodgade altid umagen værd. Somme tider lånte vi kunstværker hos ham til udstilling på skolen, og til andre tider købte vi spændende værker – gerne de helt avancerede. Clausen havde altid fingeren på pulsen og kontakt med de bedste nye kunstnere som for eksempel Albert Mertz, Egon Fischer og i mindre omfang Paul Berg og Morten Nielsen, som i 1960'erne alle førte sig frem på scenen med collager og abstrakte kunstværker i metal, sommetider lidt á la Robert Jacobsen i Frankrig, og næsten alle i konstant oprør med det traditionelle kunstbegreb.

"DE RASKE METALARBEJDERE"

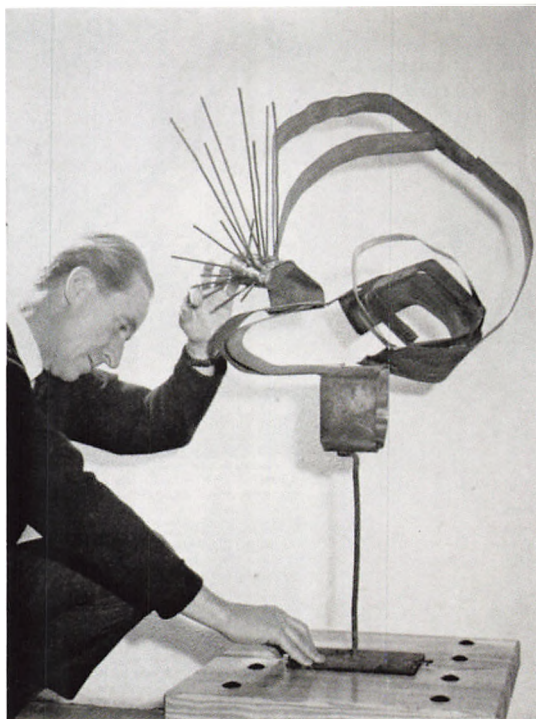
*Albert Mertz
(1920-1990)*

Efter sine studieår på Kunstakademiet 1935-38 kastede Albert Mertz sig hurtigt over de nyere kunstarter og var blandt de mest eksperimenterende kunstnere herhjemme. I 1975 købte vi hos Kunsthandler Clausen i Toldbodgade en Albert Mertz-collage ved navn "Motordjævelen": Et blik-ansigt med stirrende øjne og en legetøjsbil som mund, indrammet i en glaskasse, og samtidig en anden collage med titlen "Blik og dåser – glitter og sølv". Senere fulgte en indrammet collage med titlen "Brun-

Albert Mertz: "Blik og dåser – glitter og sølv." Collage 40x96x14 cm. 1979.

Egon Fischers abstrakte skulpturer gav ofte anledning til stor forundring: hvad mon det skal forestille? Titlen på denne skabning var "Spinkel Stankelton", men det hjalp jo ikke meget. Jørgen Berg udforskede figuren nærmere og kom til den konklusion, at navnet simpelthen var et udtryk for Egon Fischers hang til pud-sigheder. Foto 1965. (HA)

stige mænd”, med to nydelige damer og en venlig ung mand, og endelig en gouache med titlen “Bedstefar - i en abstrakt udformning”.

*Egon Fischer
(f. 1935)*

Egon Fischers karriere begyndte i 1961, hvor han arbejdede meget med udklip af jernplader. De blev svejset sammen til komplicerede figurer, ofte bemalt med stærke kulører. Han var i øvrigt en stor humorist, og der var altid noget underfundigt, både i hans skulpturer og ved hans besøg på skolen i 1960'erne.

Den første jernskulptur, vi erhvervede, var en “ternet terningsskulptur” en sortmalet figur med en slange af bemalede metalstykker hen over ryggen - en gave fra kommunen i 1965. Samme år købte vi også en såkaldt “spinkel stankelton” af sortmalet, snoet plade på en fod. Allerede året efter fulgte “Relief med kæde” - en abstrakt figur, der vokser ud af en guldramme med en lang kæde afsluttet med en edderkop.

*Et eventyr i
metal*

Så hørte vi i en længere årrække ikke en lyd fra Egon Fischer. Men pludselig var han i telefonen og fortalte, at han havde en 3 m høj “bemalet krydsskulptur” til salg, så han kunne komme på et længere studieophold i Italien. Prisen var 34.000 kr., og et så skyhøjt beløb lå sikkert over vores rækkevidde, mente han. Men Ny Carlsbergfondet ville finansiere

Egon Fischer:
"Relief med kæde"
Jern og oliemaleri.
50x60x60 cm
1966

projektet, hvis han kunne finde et godt sted at placere skulpturen. Hvis vi var interesserede, skulle vi bare skrive et brev til fondet, så ville vi få skulpturen som gave, og Egon Fischer ville få alle pengene til sin Italiensrejse. Og sådan gik det til – et rent eventyr: Egon fik sin drømmerejse, vi fik den originale skulptur, og Ny Carlsbergfondet fik tak.

Paul Berg
(1914 – 1998)

Paul Berg var uddannet smed, og arbejdede samtidig hermed også med jernskulpturer. Han skabte sine figurer af metalmaterialer, skrot, som han fandt på sine arbejdspladser. Midt i halvtredserne besøgte han nogle gange Robert Jacobsen på hans værksted i Paris. Han deltog herhjemme i en del udstillinger og fik også gode anmeldelser. Paul Bergs første modeller var sparebøsser formet som fugle, men senere gik han over til mere avancerede skrot-figurer, ofte med et humoristisk præg. Dem erhvervede vi i perioden 1960-70 en del af, ligesom vi fik tre i

Paul Berg:
Skulptur "Fnug".
60x40x50 cm. 1973.

kategorien "abstraktioner". Paul Berg besøgte ofte skolen og levede med i vores kunstliv.

*Morten Nielsens
mur*

I 1976 blev der lagt en spændende opgave i hænderne på skolens kunstudvalg, da Statens Kunstfond og Søllerød Kommune bevilgede skolen i alt 140.000 kr. til en "udsmykningsopgave" i skolens gård. Sammen med billedhuggeren Morten Nielsen stillede vi forslag til, at kompositionen skulle bestå af gennembrudte plader i det lysebrune Corten-stål indsat i den eksisterende mur, samt af en figurgruppe under halvtaget. Projektet blev godkendt af Statens Kunstfond og kommunens kulturudvalg. Gennemførelsen af det omfattende projekt blev hurtigt påbegyndt, og processen blev undervejs fulgt med interesse både af voksne og børn. Da den komplicerede montering af reliefferne og de fem brune Corten-stålpalder i muren var afsluttet, fremstod Mortens mur som et helstøbt kunstværk, der fejredes ved en festlig indvielse med mange deltagere, glade taler og tak til alle sider.

*Per Arnoldi
(f. 1941)*

I 1964 var vi så heldige at modtage Per Arnoldis maleri "Stor sort maskine" som gave fra Ny Carlsbergfondet - absolut et spændende udtryk for Arnoldis kreative evner. Det var et af hans komplicerede mørktonede "maskinbilleder" fra 1960'erne, hvor han som uddannet lærer altid forsøgte at vejlede tilskuerne ad maleriets krogede veje. Senere udnytter han Pop-kunstens muligheder i stramme, enkle former og farvestærke motiver, helt forskellige fra "maskinalderens" gådefulde billeder. I 1981 arrangerede "Søllerød Kunstforening" en Arnoldi-udstilling på

Morten Nielsen:
Fem murfelter i
Corten stål opført i
skolegården. Hvert
felt måler 124x250
cm. 1977.

Richardt Winther:
"Charlotte og Ma-
rat bag erotikken".
Oliemaleri. 60x70
cm. 1978.

biblioteket i Holte, som blandt andet viste fire stramt formede stole med hans nye stærke farvevalg – helt forskellig fra maskinbilledets mørke toner. Disse stole havde den nystartede kunstforening imidlertid ikke råd til at købe, men på Nærumgårdskolen ville vi gerne have dem og bad kommunens kulturudvalg om hjælp. Med rund hånd bevilgede udvalget heldigvis de nødvendige 12.000 kr., og stole-billederne blev hængt op i skolebiblioteket i spændende kontrast til Arnoldis gamle maskinbillede.

Richardt Winther
(1926 – 2007)

Richardt Winther var evigt eksperimenterende og altid på jagt efter nye udtryksformer. Det første Richardt Winter-maleri erhvervede

vi i 1964. Det hed "Sonja Hansen fra Ismejeriet" og viste 15 forskellige portrætter af en ung pige malet i hvidt og sort på en blå grund. Efter Winthers vurdering var hun meget køn. Hun var absolut iøjnefaldende, og vi måtte efterhånden udlåne hende til flere udstillinger, både herhjemme og i udlandet. Vores næste maleri, "Charlotte og Marat bag erotikken", viser Richard Winthers fascination af nøgne mennesker, især kvinder, i en stærk erotisk kontakt. I 1980 erhvervede vi et stort, flot silketryk af en klassisk mandsfigur, der blev anbragt over trappen ned til kælderteatret.

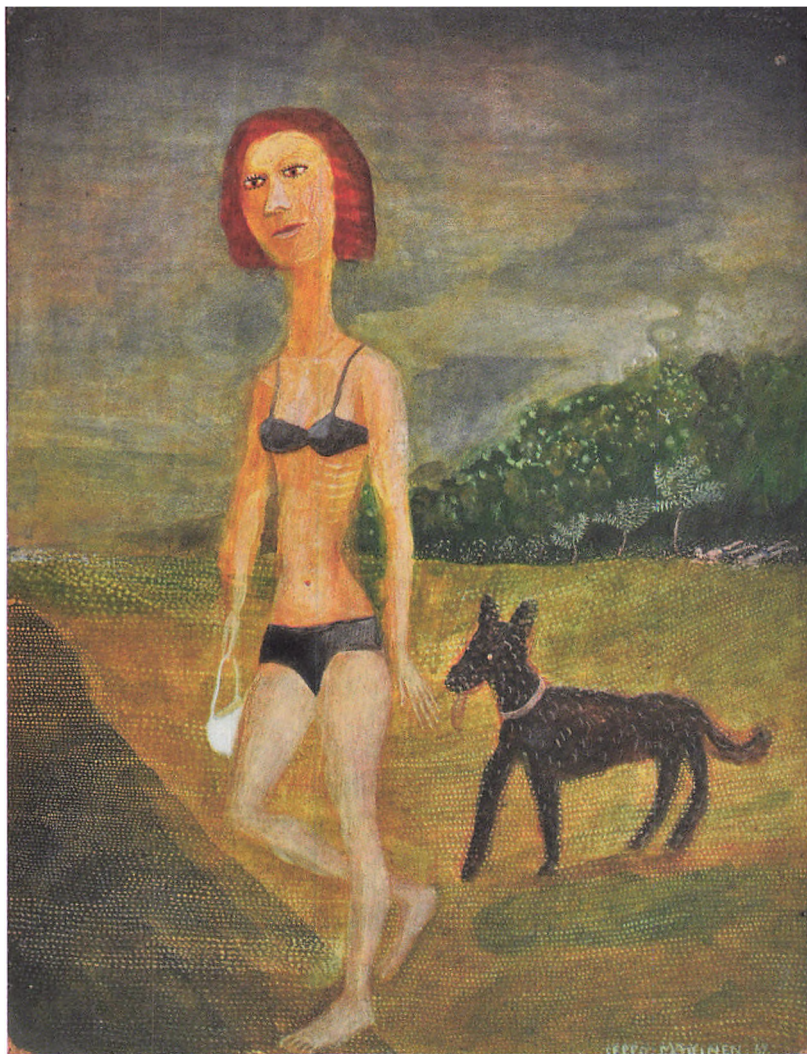
*Richard Winther
- alias Ricardo
da Nivaa*

Bent A. Sørensen og jeg besøgte engang Richard Winther i Nivå for at aftale en udstilling af hans værker på skolen. Han var da travlt beskæftiget med en fortælling om sine gibsafstøbninger af bildæk i mudder, samtidig med en præsentation af hans små guldaldermalerier - og meget andet. Han var evigt eksperimenterende og altid på jagt efter nye udtryksformer, fuldstændig som Albert Mertz. Vi kørte omsider hjem til Nærum lettere forvirrede efter en times monolog fra den omvandrede altmuligmand. Men vi havde en aftale.

*Mogens
Andersen
(1916-2003)*

Som gave fra grosserer Jorcks Fond erhvervede skolen i 1965 en abstrakt komposition af Mogens Andersen. Det glædede os meget, da Mogens Andersen var en af de førende abstrakte kunstnere herhjemme, forfatter til en righoldig kunsthistorie og blandt andet gæsteprofessor på Kunstakademiet i 1970-72. Dertil kom hans virke som et bindeled mellem franske og danske kunstnere efter hans årelange ophold i Frankrig - både før og efter Anden Verdenskrig. I 1981 ønskede vi at arrangere en udstilling af Mogens Andersens værker, og Bent Sørensen og jeg besøgte ham i kunstneren J. F. Willumsens tidligere ateliervilla i Hellerup. Vi havde en udbytterig og fornøjelig samtale med Mogens Andersen både om den abstrakte kunst og hans kunstnerliv i Danmark og Frankrig, og vi fik hans accept af vores ideer. Udstillingen blev arrangeret, og Mogens Andersen kom på besøg og glædede sig over ophängningen og skolens øvrige kunstværker. Vi fik solgt et par af hans malerier, men desværre kun til borgmesterkontoret i Holte og til kulturudvalget. Vi fik intet til skolen, og penge havde vi ikke. Da jeg afleverede malerierne til ham i villaen i Hellerup, bemærkede han tørt: "ja, De fik så ikke noget til Deres skole, hr. inspektør - men sådan går det jo sommetider". I stedet sendte jeg en ansøgning til Ny Carlsbergfondet, som i 1982 resulterede i donationen af Mogens Andersens kraftfulde maleri "Abstrakt Komposition" i mørke slyngede figurer. Det betaler sig sommetider at blive ved.

Seppo Mattinen:
"Dame med hund
på strand." Olie-
maleri. 50x65 cm.
1968.

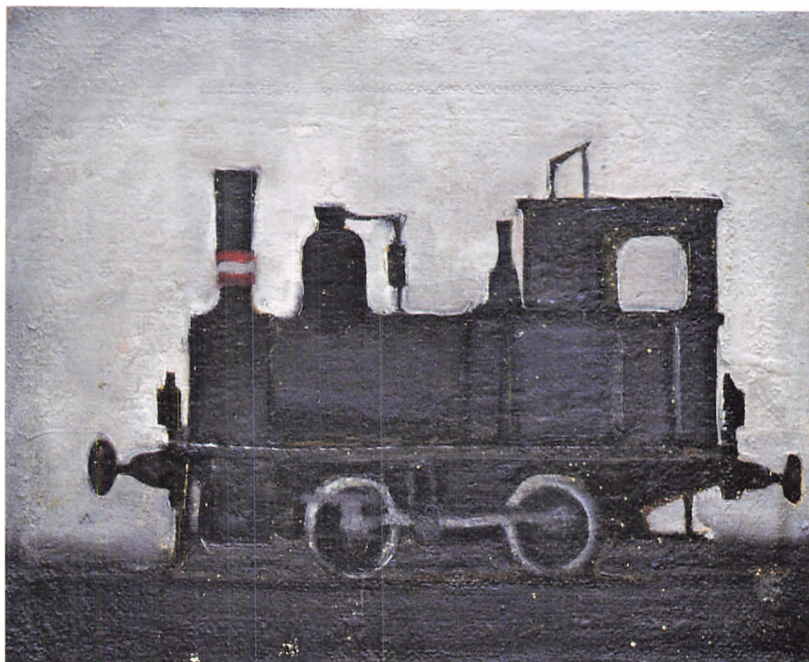

Seppo Mattinen
(f. 1930)

Seppo Mattinen er født i Helsinki og studerede på Kunstindustri-skolen dér i 1949-51. Han blev derefter i 1955-60 optaget på Kunstakademiet i København. Hans kunst er præget af oplevelser mellem mennesker. Stilen virker naivistisk, men er helt bevidst og rummer i denne første periode mest sørgmodige indtryk fra hverdagen.

I løbet af 1960'erne erhvervede vi hos kunsthändler Clausen i Toldbodgade en samling på ikke mindre end fem oliemalerier udført af

Otto Olsen: Olie-
maleri af lokomo-
tiv. 30x37 cm. 1965.

Seppo Mattinen. Malerierne afbilder alle sammen mennesker i større eller mindre indbyrdes kontakt. De to ældste malerier fra 1968 er dels et harmonisk strandbillede og dels en ung mand med et bumset ansigt. Begge malerier blev betalt af Søllerød Kommune. I 1970 købte vi yderligere tre malerier: et med forskræmte markarbejdere, et andet med tre modfaldne mennesker og endelig et strandbillede med en ensom rødhåret dame i en sort badedragt med en sort hund i snor.

Otto Olsen
(1905-1966)

Otto Olsen var ærke-københavner og autodidakt kunstmaler. Han fandt i 1930'erne og årene derefter sine motiver i byen, ikke mindst Nyhavn, og blev ofte kaldt "Nyhavnsmaleren". Han malede kvarterets piger, danserinder, portrætter og naivistiske gengivelser af husfacaderne i Københavns gamle bydele. Desuden havde han en stor kærlighed til gamle lokomotiver. Et af Otto Olsens mange lokomotiver, malet i sorte-grålige toner, fandt sin remise på skolen, ophængt i ensom majestæt ud for skolens kontor, til stor fornøjelse for både børn og voksne.

Kurt
Trampedach
(1943-2013)

Det var en stor glæde for os, da vi i 1967 helt uventet fra Ny Carlsberg Fondet modtog et stort selvportræt af den unge velansete Vedbæk-fødte kunstner Kurt Trampedach. Han står på maleriet i halvfigur med en holdning, der minder om hans store forbillede Rembrandts hyppigt anvendte positur i 1600-tallets nederlandske portrætkunst.

Trapedach havde allerede dengang en stor selvfølelse, og selvportrættet blev efterhånden hans fremherskende motiv. Men maleriet har ingen lighed med Trapedach eller nogen genkendelig person. For ham skal selvportrætter snarere ses som sindbilleder, der fremmanes af farven. Sidst i 1970'erne forlod han Danmark og søgte inspiration både i New York, Frankrig og Spanien, hvor han boede i isolation, og hvor hans kunst efterhånden antog helt uforståelige former.

“EN SNAK OM KUNST” - MELLEM ELEVER OG KUNSTNERE

I foråret 1970 åbnede vi en udstilling i skolens forhal og gange med værker af den surrealistiske maler Jens Lauritzen og metalkunstneren Paul Berg. For at imødekomme de videbegærlige elevers udtalte ønske om at træffe nogle lyslevende kunstnere, havde vi inviteret kunstnerne til en debat med eleverne fra 2. real. Spørgelysten var stor, og både maleren og jernkunstneren fik sin sag for. Surrealisten Lauritzen måtte forklare meningen med motivet på et maleri: *“det lignede en rød klud på en bøjle – men var altså en strømpe”*, forklarede han spørgeren. Svaret gav anledning til grin og hovedrysten. Smeden Paul Berg lavede jernskulpturer, og fortalte, at han var inspireret i sin kunst både af Henry Heerup og Robert Jacobsen. Figuren han viste, var en abstraktion med

*Kunstnerne
forklarer sig*

“Snak om kunst”. Den surrealistiske maler Jens Lauritzen præsenterer her sit værk “Sol på højde” for de undrende elever fra 2. real. “Hvad er det egentlig for noget, du maler”, lød det. Kunstneren svarede for sig efter bedste evne. (HA)

betegnelsen “Fnug”, men en munter elev hævdede, at den mere lignede “en syg edderkop”. Man skiltes dog som gode venner, alle sammen lidt klogere. Til stor glæde donerede begge kunstnere et værk til skolen.

GANG I HALVFJERSERNE – ET FORRYGENDE ÅRTI

I skolebladet NG, februar 1973, kunne man finde en oversigt over aktiviteterne inden for de “kunstneriske områder” i 1972. Det mest attraktive udstillingsområde var naturligvis hovedtrappen, og her blev da også præsenteret flere udstillinger.

I januar tog malerinden Ena Dam hul på det nye kalenderår med en ophængning af i alt 20 malerier, og i fortsættelse herfra fulgte i februar et foredrag af Hans Scherfig, som samtidig præsenterede et udvalg af sine litografier. I marts udstillede maleren A. Wernebo egne værker, og hun blev efterfulgt i april af maleren Gunnar Mars. Ny Carlsbergfondet ansøgte samtidig om tilladelse til at låne fire gode malerier, vi tidligere havde modtaget som gave af Fondet. De skulle indgå i en forårsudstilling, fondet planlagde. Vi sagde naturligvis ja – hvad ellers? Om sommeren viste maleren William Soya en serie malerier, litografier og installationer, og så mødte Det Kgl. Teater op med en flot Holberg-udstilling med 12 tavler med motiver fra det gamle København og Holberg-forestillinger gennem tiderne. Endelig sluttede Gunnar Mars i december året 1972 med udstilling af ti egne oliemalerier.

*Kælderteateret
tages i brug i
1971*

I april udstillede kunstneren Thomas Friisholm olie billeder og gouacher i det nyindrettede kælderteater, og i forbindelse hermed arrangerede han en kunstdiskussion med de ældste elever. Herefter viste fotografen Mogens Steen Jakobsen en række store fotos, som passede fint ind i det mørke lokale.

I ydermuren under vinduet til lærerværelset blev der om sommeren indmuret et cement-relief, “Elefanter” udført af P. Jensen, og i årets løb fik vi skænket en del arbejder af de udstillende kunstnere.

Som medlem af kunstvalget kunne man godt gå hen og blive lidt forpustet over tempoet. Naturligvis tog kunstudvalget initiativet til mangt og meget, men vi fulgte også det princip, at alle skulle have mulighed for at arrangere en udstilling, hvis de havde en god ide. Det forholdt sig derfor sådan, at koncepterne til de talrige aktiviteter ofte blev udtænkt og realiseret af iderige og aktive kolleger i en god kollektiv ånd.

*Johanne Foss
(f. 1939)*

Johanne Foss blev uddannet på Kunstakademiet i 1960-1965 og har siden arbejdet med malerier, grafik og tegninger. Hun har rejst meget både herhjemme, i Europa og Afrika, og har udarbejdet intense studier

Johanne Foss:
"Bread and Puppet"
Oliekridt-tegning.
36x21 cm. 1971.

i grafik og oliemaleri af landskaber i de besøgte lande. Hun modtog prisen "Årets kunstner 2008 i Rudersdal kommune". Tilbage i 1971 erhvervede vi en serie på seks oliekriddt-tegninger fra Johanne Foss, med forskellige motiver, som alle tager udgangspunkt i en engelsk teatergruppes repertoire med temaet "Bread and Puppet". Tegningerne blev hængt op på væggen ned til Kælderteatret, og der hænger de stadig til glæde for de besøgende.

"KUNST FOR SKOLEN" – EN UDSILLING MED AUKTION

*En ny
udstillingsgang
kommer til
verden*

I 1975 havde udstillingsaktiviteterne antaget et omfang, som nødvendiggjorde en udvidelse af udstillingsmulighederne både for kunstværker fra skolens efterhånden store samling og for værker fra skolens elever og de mange gæstestillere. Vi savnede et område med gode ophængnings-faciliteter, spanske vægge, afstemte vægfarver og en velegnet belysning. Et udvalg med lærerne Gunnar Mars, Jørgen Rahr og Jens Bruhn arrangerede derfor udstillingen "Kunst for Skolen" på Søllerød rådhus i samarbejde med Kjeld Lund, formanden for "Kunstkredsen i det grønne Område". Udstillingen var åben fra 27. november til 7. december 1975. En stor kreds af kunstnere havde rundhåndet doneret de udstillede værker, som skulle sælges på auktion den 7. december til gavn for den ønskede udstillingsgang på Nærumgårdsskolen.

Rådhusudstillingen. Udstillingens initiativtagere Gunnar Mars og Jørgen Rahr med Jørgen Berg i midten glæder sig over ferniseringen den 2. december, hvor udstillingens lokaler var stuvende fulde.

Udstillingen åbnes

Kunstkretsens leder Kjeld Lund åbnede udstillingen på rådhuset den 27. november og roste initiativtagerne og de mange bidragydende kunstnere. Han udtrykte det håb, at netop denne udstilling måtte få den helt store succes, såvel besøgmæssigt som økonomisk.

I anledning af udstillingen bragte Søllerød Tidende den 19. november 1975 en artikel af journalisten Ady Rechnitzer med titlen "Nærumgårdskolen - et center for kunst". Hun udtrykte sin glæde over de levendegjorde vægflader på trapper og gange, hvor eleverne færdes i et kunstgalleri, der bogstaveligt talt, giver dem fortrolighed til billedkunst, før de har lært at læse og skrive. Foruden skolens efterhånden imponerende kunstsamling afholdes der skiftende udstillinger med aktuelle kunstværker. Jørgen Berg bekræfter, "at man ikke sådan lige ento-tre kan omdanne en skoles ledige vægarealer til en maleriudstilling... der stilles krav om engagement og energi, især hvis man også går og tumler med tanken om at gøre skolen til et kulturcenter". Ady Rechnitzer sluttede sin artikel med følgende kommentar: "Søllerød kommune viser heldigvis efterhånden stor forståelse for kunstudvalgets tanker om at gøre skolen til et sted, hvor kunsten kan trives".

En pressestorm brød løs

I dagene derefter fulgte de store aviser trop: Berlingske Tidende skrev "Kunstnere forærer værker til skole... Nærumgårdskolen har fået for ca. 30.000 kroner kunst, og salget heraf skal skaffe bedre udstillingsfaciliteter". I Politiken oplyste "Spanko", at "dramatiklærer Rahr og musiklærer Gunnar Mars har bestemt, at kunst skal der til. Men de har også fundet ud af, at uden penge er der meget lidt, der duer...men dem skaffer de med en udstilling

på rådhuset”. Ekstrabladets “Brobrille” havde også fået en indbydelse og kiggede ind på skolen: “*hvor det vrimlede med kunst på alle vægge... der var repræsenteret den ypperste danske nutidskunst*”.

En digteraften

Midt i denne “pressestorm” blev der den 5. december afholdt en digteraften på skolens lærerværelse. Johannes Møllehave fortalte om sin gode ven digteren Benny Andersens forfatterskab og Benny kvitterede med en musikalsk præsentation af sin nys udkomne bog om Svantes Viser. Også her deltog forfatteren Hans Scherfig, der præsenterede sin roman Frydenholm. De fornøjede tilhørere gik glade hjem med følelsen af en forening af litteratur, musik og billedkunst.

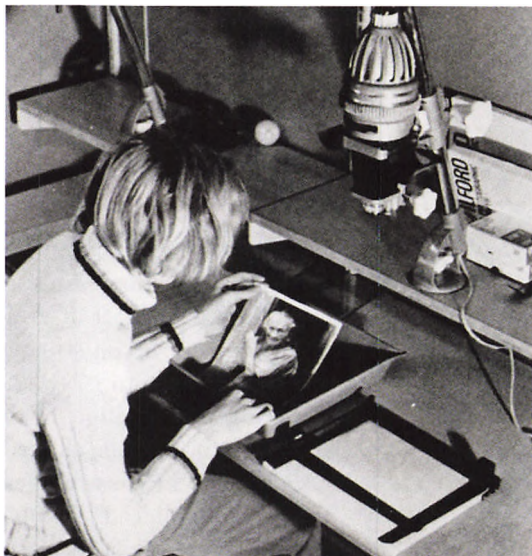
Auktionen på rådhuset gik langt over forventning, og vi fik endnu en fin omtale i Søllerød Tidende den 7. december: “*Auktionen gav 16.000 kr. - og initiativtagerne Gunnar Mars, Jørgen Rabr, Jens Bruhn og Jørgen Berg har haft ære og nytte af deres udstilling. Det er gode penge til etablering af en udstillingsgang på Nærumgårdskolen, og dertil kommer, at skolen har fået mange nyttige kontakter til de lokale kunstnere*”.

Hvordan gik

det så med

Kunstgangen?

De 16.000 auktions-kroner hjalp os til at få indrettet et godt udstillingslokale. Men det interessante var naturligvis også karakteren af de kommende udstillinger. Vi arrangerede i kunstgangen mindre udstillinger af anerkendte kunstnere, men gav også plads til nye, eksperimenterende kunstnere, der gik deres helt egne veje med uortodokse arrangementer – sommetider “helt ude i hampen”. Det gav naturligt nok anledning til en del livlige debatter og sommetider til en mere restriktiv holdning fra kunstudvalgets side. Brugen af Kunstgangen ebbede ud i løbet af de næste 7-8 år, hvor flere af ildsjælene fandt andre jagtmarker. Men vi havde stadig hovedtrappen og forhallen i brug.

I det nyindrettede mørkekammer arbejder en af eleverne med fremkaldelsen af et portrætfoto fra fotoudstillingen.

William Skotte
Olsen: "Rygeren".
Oliemaleri 74x60
cm. 1972.

*Fotoudstillingen
"Søllerød – netop
nu"*

Sammen med museumsinspektør Nina Fabricius og stadsbibliotekar Annalise Børresen tog vi i efteråret 1976 initiativet til en fotoudstilling arrangeret af skolernes hold i valgfaget foto. Vi henvendte os til fotolærerne og stillede forslag om, at de elever, der havde valgt undervisning i foto i 7.-8. klasse, anvendte timerne i efteråret til fotografering af forskellige lokaliteter i kommunen. Der blev udarbejdet en samling emner, som eleverne kunne vælge imellem, såsom "Fiskerne i Vedbæk", "Idrætsanlæggene" og "Særlige bygninger". Udstillingen fik navnet "Søllerød - netop nu". Eleverne syntes om ideen, valgte hver sit emne – og gik straks i gang med at fotografere rundt i kommunen

efteråret igennem. Om vinteren brugte de så timerne til fremkaldelse, kopiering, beskæringer og andet nødvendigt fotoarbejde. De nød det – og lærte meget. Om foråret kunne vi åbne en udstilling på rådhuset med et udvalg af de bedste fotos fra den store samling elevfotografier. Udstillingen fik en god omtale i Søllerød Nyt, og da den var taget ned, blev alle fotos fra hele operationen i marken, både negativer og positiver, afleveret til Byhistorisk Arkiv for Søllerød Kommune (i dag Historisk arkiv for Rudersdal Kommune) til gavn for fremtidens lokalhistorikere.

William Skotte-Olsen (1945-2005)

Maleren William Skotte-Olsen havde rockmusikken som inspiration. Hans malemåde var spontan, farverne lyse og klare, og det tilbagevendende motiv var mennesket og ansigtet. I 1970'erne og 80'erne viser hans malerier næsten vægtløse figurer i drømmelandskaber med tårne, huse og røg, og det var netop et sådan fascinerende maleri, vi fik forærende af Ny Carlsbergfondet i 1982. Det bar navnet "Rygeren", hvilket dels udsprang af selve motivet og dels af hans almindelig kendte forbrug af tidens nye udbredte rusmiddel, hash. Maleriet vakte opsigt på skolen, både blandt børn og voksne, til dels på grund af hans ulovlige rygevaner.

Herold G. Kristensen: "Fra Nakke Hage" Oliemaleri. 40x50 cm. 1980.

Jens Peter Helge Hansen: "Skovparti". Oliemaleri 74x78 cm. 1986.

NATURMALERNE

Et fælles træk for denne gruppe kunstnere er deres dybe engagement i naturens mangfoldighed: dens stemninger, farver og lys, tamme og vilde dyr, landskaber og skove. Kunstnerne føler sig fascineret af hele denne naturverden og bruger, hver på deres måde, al deres energi på udforskningen heraf i jagten på motiver for deres kunstneriske udfoldelse.

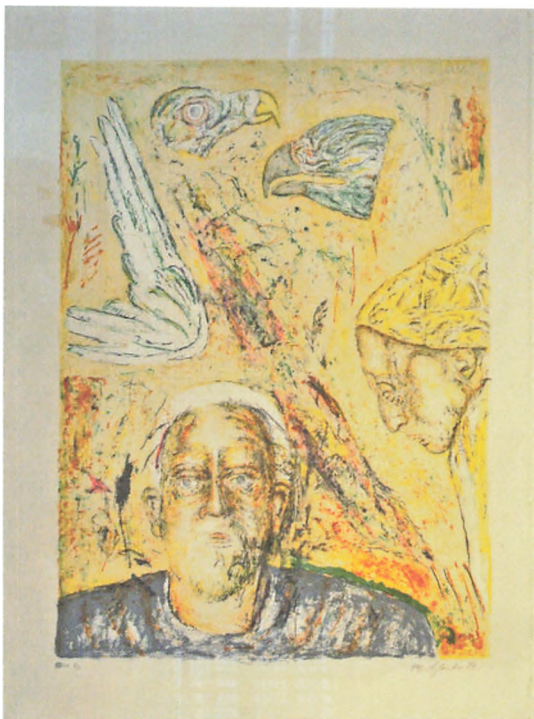
Herold G. Kristensen (f. 1931)

Herold Kristensen voksede op på landet, og naturens skiften, dens stemninger, farver og lys blev hans inspirationskilde. Hans malerier er tit abstraktioner i lyriske farvetoner med et lidt drømmende skær. Vores kontakt med denne sympatiske kunstner blev skabt på en udstilling i 1980 på "Den Frie" hvor hans lyriske naturbilleder betog os. Vi kontaktede ham, og i løbet af kort tid havde vi arrangeret en udstilling på skolens lærerværelse. Udstillingens perle var det store maleri "Hegn", et lyrisk markbillede i grønne toner. Herold fortalte os, at som dreng lagde han sig tit ned i græsset på vej hjem fra skole, kiggede ud imellem alle stråene og kom i en helt salig stemning. Foruden dette maleri erhver-

Uffe Christoffersen: "Tiger". Akvarel 60x40 cm. 1986.

Hans Chr. Rylander:
"Deres indviklede Skin-
virkelighed" Litografi.
70x55 cm. 1987

vede vi to mindre billeder. Det ene hed "Træets bark." og afbildede et dystert tjørnehegn i mørke farver, og det andet "Fra Nakke Hage" syd for Rørvig.

*Jens Peter
Helge Hansen
(f. 1943)*

Jens Peter Helge Hansen var fra barnsben dybt interesseret i dyr og planter. Han færdes dagligt i skovene og studerer dyrenes og insekternes former og farver. Hans motiver er i de første årtier ofte et mylder af fisk, fugle, frøer, firben og andet kryb, som selv Scherfig måtte glæde sig over. Fra o. 1990 forenkledes hans motiver, og farverne skærpedes. Han maler ofte skovpartier i store flader med rene, stærkere farver.

Vi erhvervede tre malerier af Jens Peter Helge Hansen fra årene 1983-86. Det første kaldes "Abstrakt komposition" og er et rigtigt børnebillede med lyse venlige farver og godt at gå på opdagelse i, hvis man vil finde mystiske dyr. Nogle findes let: en hund, en hjort og en fisk, men andre er små ugenkendelige væsener. De to øvrige malerier er skovpartier, begge i lyse klare flader. Det ene er et abstrakt motiv med billedforløb som søjler med en gran i midten, og det andet er et skovparti med en rovfugl midt i maleriet.

Uffe
Christoffersen
(f. 1947)

I 1986 udstillede vi en samling af Uffe Christoffersens malerier og akvareller i skolens forhal, og den vakte megen opmærksomhed – både blandt børn og voksne. Uffe Christoffersen er mest kendt for sine farverige fremstillinger af vilde dyr, ulve og tigre. Der er noget farligt over dyrene, og man bliver måske lidt bange for dem – men føler sig alligevel tiltrukket. Uffe Christoffersens optagethed af selve farverne (pulveret) får ham til at opsoge dem i deres rå tilstand og bringe farveprøverne med hjem til atelieret, hvor de bliver analyseret og prøvet i hans arbejde. Kunstudvalget fik den særlige fornøjelse at aflægge besøg i Uffe Christoffersens atelier inde i København. Her overværede vi, hvordan de vilde dyr blev formet og så at sige kom til live på staffeliet. Interessant var også fremvisningen af en stor reol med kunstnerens egne farvepulvere i prøveglas, som han med stor entusiasme præsenterede for os.

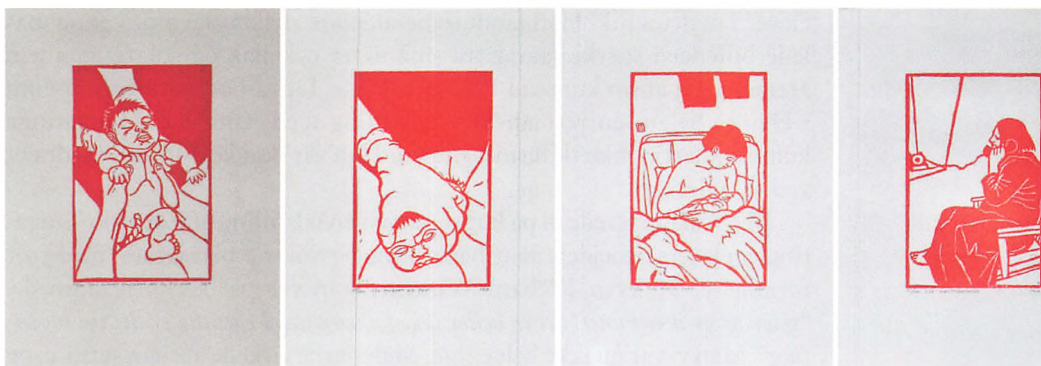
Hans Chr.
Rylander
(f. 1939)

I 1989 fik vi ikke mindre end tre værker af Hans Chr. Rylander, skolens eneste ægte surrealist. Det største maleri har titlen "I min mørke himmel var en enkelt vibe blandt engle". Kompositionen består af en opstilling med tre menneskehoveder over hinanden og tre par vinger indimellem. I højre hjørne flyver en vibe. Foruden denne "himmelflugt" fik vi en radering med titlen "Et arrangeret møde" med 5-6 fritsvævende menneskehoveder, et menneskelegeme, en hest og en røget sild. Og endnu et litografi med titlen "Deres indviklede skinvirkelighed". Det viser en mandsbuste, et kvindehoved og derover forskellige fritsvævende figurer. Alle tre billeder er absolut spændende malerier, og som der står i Weilbachs Kunstnerleksikon: "*Værkerne har mange tolkningsmuligheder, men titlerne gør dem ikke mere entydige*".

Dea Trier-Mørch:
Motiver fra føde-
gangen. Linoliums-
snit. 24x15 cm. 1975.

VINTERBØRN

Dea Trier-Mørch blev uddannet på kunstakademiet i København 1958-64 og besøgte senere fem kunstakademier i Østeuropa. Hun var

*Dea Trier-
Mørch (1941-
2001)*

både grafiker og forfatter og havde et stort socialt forfatterskab bag sig. Mest kendt blev romanen "Vinterbørn", baseret på hendes personlige erfaringer fra fødeafdelingen på Rigshospitalet i 1975. Bogen blev filmatiseret og tildelt "Sølvbjørnen" på filmfestivalen i Berlin i 1979.

På initiativ af lærer Karen Mathiesen aflagde vi i 1985 besøg i Dea Trier-Mørchs spændende atelierlejlighed i "Kartoffelrækkerne" på Østerbro, hvor Dea forærede os 9 linoleumssnit med motiver fra Vinterbørn til en udstilling. De havde i forvejen været land og rige rundt – og nu endte de altså i Nærum. Men ikke nok med det. Kort efter modtog vi en slidt trækasse med ikke mindre end 73 af hendes originale linoleumssnit fra perioden 1968 – 1982. Denne rundhåndede gave fra Dea Trier-Mørch betød et væsentligt tilskud til skolens grafiske samling.

TO FREMMEDE FUGLE I NÆRUM

Skolens formål med afholdelsen af de mange udstillinger og kunstindkøb var ganske enkelt at give elever og lærere mulighed for at få kendskab til nutidige, danske kunstnere og deres værker. Denne definition var ikke formelt vedtaget – men sådan var praksis. Der blev imidlertid ikke hævet et øjenbryn, da vi gjorde undtagelser fra denne praksis i to tilfælde ved at udstille værker af "ulovlige" kunstnere. For det første var den afrikanske kunstner Eduardo Tingatinga født og bosiddende i Dar es Salaam, absolut ikke dansk. For det andet kunne den tysk-franske grafiker J. M. Preisler måske betragtes som dansk efter halvtreds år i København – men da han var død allerede i år 1794, kan han absolut ikke betegnes som nutidig.

*Tingatinga -
kunsten fra
Afrika*

Forfatteren Merete Teisen henlede vores opmærksomhed på maleren Eduardo Saidi Tingatinga, som boede i Dar es Salaam i Tanzania, hvor han lavede malerier på masonitplader og ved siden af underviste elever i maleteknik. Han fandt iøjnefaldende afrikanske motiver og malede billeder i stærke farver fra små dåser cykellak og solgte igennem årene meget af sin kunst. I 1972 planlagde Tanzanias Nationalmuseum i Dar es Salam en retrospektiv udstilling med ham, men Tingatinga kom imidlertid ikke til ferniseringen. Han var død kort forinden, dræbt ved et vådeskud.

I 1974 arrangerede vi på kunstgangen en udstilling af Eduardo Tingatingas elevers arbejder, som både børn og voksne betragtede med stor fornøjelse. Maleren Richard Winther, som var på besøg, brummede: "tjæ, det er ikke kunst, det er heller ikke folkløse ... så egentlig er det vel ingenting". Men vi var nu ikke helt enige. Malerierne virkede absolut seriøse, og

Mandu Adeus:
"Heksedoktor".
Cykellak på Maso-
nit. 61x61 cm. 1975.

malet i en stil vi benævnte eksotisk Naivisme. Vi købte to heksedoktorportrætter, og det mere jordbundne "Kornet males". Der var også både lærere og forældre, som erhvervede nogle af de afrikanske malerier.

*Johan Martin
Preisler
(1715-1794)*

Fra Tingatingas afrikanske naivisme til den tyskfødte kobberstikker Johan Martin Preislers kongeportrætter er der unægtelig et spring. Men om ikke andet viser det vor skoles alsidige kunstneriske interesser. Preisler var født i Nürnberg i 1715 og rejste i 1739 til Paris, hvor han hurtigt blev anerkendt som en af Frankrigs store portrætkunstnere. Til alt held lykkedes det i 1744 den danske gesandt i Paris, senere udenrigsminister J. H. E. Bernstorff at få Preisler til rejse til København, hvor han kort efter ankomsten blev udnævnt til Hof-kobberstikker og senere efter Kunstakademiets grundlæggelse i 1754 til professor på Akademiet for de skønne kunstner. I Danmark fik han mange betydningsfulde opgaver, han er især kendt for sit fremragende kobberstik af Frederik 5.s rytterstatue på Amalienborg Slotsplads kreeret af franskmændene Saly.

DE RUNDHÅNDEDE SPONSORER

Når skolen så sig i stand til at etablere en betydelig kunstsamling, skyldes det i første række sponsorernes trofaste økonomiske støtte igennem fire årtier. Uden deres velvilje havde samlingen næppe set dagens lys, og vi er dem stor tak skyldig.

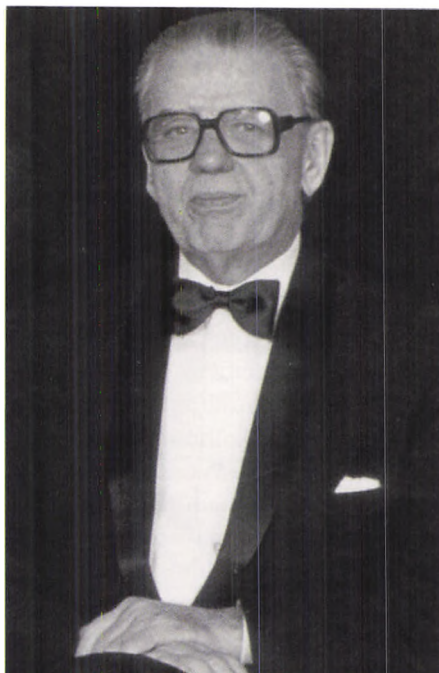
De kommunale bevillinger

Naturligt nok rettede skolen i slutningen af 1950'erne sine første ansøgninger til Søllerød Kommune. De drejede sig om køb af i alt fire kunstværker af de to betydningsfulde kunstnere Henry Heerup og Hans Scherfig. Da ansøgningerne var imødekommet og malerierne hængt op, åbnedes vejen for fremtidige erhvervelser og udstillinger. Optimismen bredte sig. Kommunens velvilje over for kunstindkøbene skyldtes i første række den kulturelt interesserede borgmester Erik Øigaard, som var medlem af det kommunale kulturudvalg. Han aflagde nogle gange besøg på skolen for at vurdere ønskede kunstværker, og en sommermorgen i 1969 viste jeg ham for eksempel et ønsket maleri af Seppo Mattinen: "Emsig ung mand". Borgmesteren iagttog maleriet i en kort stund, hvorefter han udmeldte: "Det er i orden hr. skoleinspektør, ansøgningen er imødekommet, god morgen hr. skoleinspektør". I 1974 forlod

Borgmester Erik Øigaard var en kultiveret kunstelsker, der støttede skolens mange initiativer på kunstrådet. Foto ca. 1970. (HA)

Werner Ruff var født og opvokset i kommunen, og som formand for Bikuben i Lyngbys Fond var han med til at bevillige penge til kulturarbejdet i Søllerød. Foto ca. 1980. (HA)

Erik Øigaard kommunalbestyrelsen, og andre folk kom til i Kulturforvaltningen. I 1976 bevilgede Statens Kunstfond og kommunen som tidligere fortalt i alt 140.000 kr. til opførelse af Mortens Mur - den største sponsorering, vi oplevede. I de kommende år blev vore ansøgninger behandlet af Hanne Høegh fra De konservative, som var formand for Biblioteksudvalget. Bl.a. de kommunale bevillinger var halvdelen af de 30.000 kr., som Hans Chr. Rylanders surrealistiske maleri "I min mørke himmel..." kostede i 1988.

Den anden halvdel af de 30.000 kr. til Rylanders maleri blev skænket af Bikubens Fond.

Bikubens Fond

I spidsen for denne fond stod ingeniør Werner Ruff fra Gl. Holte. Hans udstrakte kulturinteresser omfattede også billedkunsten og dens placeringer i offentlige bygninger. Fonden skænkede os endvidere Uffe Christoffersens store maleri "Blå drage" - også et dyrt maleri, mens det var *Grosserer Jorck og bustrus fond*, der i 1965 gav os mulighed for at erhverve et stort maleri af Mogens Andersen.

Ny Carlsbergfondet

Et særligt spændende bekendtskab var Ny Carlsbergfondet formand Jørgen Sthyr, som besad chefstillingen i perioden 1961-1975. Hans kunstviden var betydelig og hans administrative evner ligeledes. Som leder var han afholdt og respekteret både i Fondet og den omgivende kreds af kunstnere - og det var han også på Nærumgårdskolen. Han var den første universitetsuddannede kunsthistoriker, der donerede kunst til os. I de første år deponerede han kunstværker hos os i nogle år - hvorefter vi fik dem forærende. Senere fik vi dem med det samme. Lige som borgmester Øigaard besøgte han af og til skolen for at give gode råd, og denne rådgivning var normalt ret problemfri, men der var dog en undtagelse. En dag aflagde Sthyr et lynvisit på kontoret, hvor jeg ikke var til stede, og dagen efter skrev han, at han havde noteret sig, at et af fondets donerede malerier var ophængt på inspektørens kontor! Det

var helt i modstrid med Fondets regler, hvorefter kostbare malerier ikke skulle pryde chefens kontor, men udstilles, hvor de ses af flest mulige personer – ikke mindst børn! Det var lidt pinligt – men rigtigt set. Jeg undskyldte og rettede mig derefter altid efter denne gode regel.

*Et besøg i
kunstens højborg*

Jørgen Sthyr trådte tilbage fra chefstillingen i 1975, og vi var spændt på, hvem der blev hans afløser? Der skulle gå nogle år, før vi fandt ud af det. Det var derfor ikke uden en vis ærefrygt, at Bent Sørensen og jeg trådte ind i Ny Carlsbergfondets kontorer en dag i 1981 efter aftale med den nye formand, Torben Holck Colding. Vi vidste, at han var ekspert i miniaturemaleri, men vidste han noget om nutidig dansk malerkunst? Vi blev imidlertid særdeles godt modtaget på kontoret og fortalte om vores aktiviteter og planer i Nærumgårdsskolen og viste ham to fotoalbummer med hele skolens kunstsamling. Det sidste interesserede især Torben Holck Colding, og han gennemgik omhyggeligt albummerne – side efter side – og demonstrerede hurtigt en ganske anselig viden om dansk kunst! Han omtalte rosende vores kunstsamling og inviterede os derefter med op i arkivet, hvor vi fik lejlighed til at vælge værker af ikke mindre end tre danske anerkendte kunstnere, nemlig et godt, abstrakt oliemaleri i dæmpede oliven/gule farver udført i 1971 af Ejler Bille samt tre litografier af Poul Janus Ipsen og to farve-serigrafier af Richard Mortensen. Vi takkede henrykt formanden og kørte særdeles fornøjede hjem med dette spændende supplement til skolens kunstsamling.

HVAD SKAL VI MED KUNSTEN?

*Morten Nielsens
bud 1976*

Det var spørgsmålet, som to elever fra 9. kl., Anne Marie og Karen, stillede billedhuggeren Morten Nielsen i et interview på hans atelier i Øverød. Han svarede: *“Det kommer jo an på, hvilken kunst man har på den skole. For da jeg gik i skole, havde vi også kunst på væggene, men det var altså kongerækken og historiske billeder af Carl Bloch – i reproduktion. Men jeg tror, at hvis man ønsker, at mennesker skal opleve mere end lige det merkantile, så må man også have noget ægte kunst med ind i billedet, og det skal man helst se på, fra man er temmelig lille, for det kan blive en del af ens tilværelse, ikke? I virkeligheden er der jo ikke nogen mennesker, der trives uden oplevelser, og så må man også lære, hvordan man oplever. Det er vel egentlig noget af det væsentligste i livet. Jeg tror, at det er meget vigtigt, at man har kunst i skolen”.*

Interviewet i Nærumgårdsskolens årsskrift 1976 med Morten Nielsen om kunstens betydning i skolen fik den 20. maj 2014 – post festum – et visionært løft i landets største avis: Politiken. Et interview med den læreruddannede kulturminister, Marianne Jelved, bar overskriften: “Hvad

Gitte Thuroe-Hansen, elev i niende klasse, udførte dette betagende linoleumssnit som et trin på sin spændende udvikling ad grafikkens veje. Linoleumssnit 1971.

skal børn med kunst og kultur?” Ifølge kulturministeren bør alle børn have adgang til disse begreber. Mens nogle børn har forældre, der giver deres børn kunstneriske oplevelser, har andre det imidlertid ikke, og de har desværre heller ikke lige adgang til biblioteker og kunstmuseer. Derfor er det vigtigt, at alle børn tidligt får adgang til kulturen, blandt andet gennem offentlige kulturtjenester. “Kunsten gør noget ved os, og det er noget, som alle børn skal opleve ... forståelsen af kunst og kultur svarer til at lære et særligt sprog” forklarer Marianne Jelved og fortsætter “vi har pligt til at sikre børn den almene dannelse, som kunst giver, og vi skal derfor også give dem adgang til kunst og kultur i skolen”. Et af Marianne Jelveds mange forslag er en såkaldt “kulturkuffert”, som skal uddeles i sæt til hele klasser i skolen, hvor børnene præsenteres for en god film, en god bog og et godt kunstværk.

Det var netop tanker som disse, der lå bag Nærumgårdskolens mange tiltag på kulturområdet: morgensamlinger, skabende dramatik, maledage, kunstdebatter og udstillinger, og både lærere og eleverne trivedes ved dette supplement til den klassiske undervisning.

KUNSTVERDENEN PÅ NÆRUMGÅRDSKOLEN

I 1991 blev Nærumgårdskolen sammenlagt med Rundforbiskolen, d.v.s. at Rundforbiskolen blev nedlagt og en del elever blev overført til vor skole, der nu som den eneste kommunale skole i Nærum blev omdøbt til Nærum Skole. Forandringerne gav mig anledning til en del spekulationer både om skolens fremtid, og om den gode tid med opbygningen af skolens kunstsamling – mit hjertensbarn. Hvordan var det nu, den kom til verden? At det overhovedet var lykkedes at skabe en så omfattende kunstsamling på skolen igennem årene, skyldtes en kombination af lykkelige omstændigheder. Den økonomiske højkonjunktur, der satte ind i slutningen 1950'erne, gav kommunen muligheder for øgede udgifter til kulturelle formål herunder kunstindkøb, hvilket vi nød stor glæde af. Det samme var forholdet for de store fonde, ikke mindst Ny Carlsbergfondet, der igennem årene ydede betydelige donationer. Det lykkedes os også i en periode at få Skolenævnets tilladelse til at hæve omkring 10.000 kr. årligt til kunstindkøb fra skolens inventarkonto.

Hele perioden var kendetegnet af en blomstrende kunstnerisk udvikling, og vi afholdt serier af kunstudstillinger, som ofte fik en meget positiv omtale både i de større aviser og lokalaviserne. Dette resulterede i mange spændende indkøb. Kort fortalt kunne vi glæde os over følgende kunsterhvervelser: I 1950'erne i alt 12 værker, i 1960'erne 32 værker, i

Kunstsamlingen på skolen i Nærum

1970'erne 55 værker og i 1980'erne i alt ca. 60 værker. De var fremstillet af højst forskellige materialer: blankt stål, rustent Cortenstål, oliemalerier og papirtryk, træ, glas, ler og forskellige stoffer. Skolens trapper, gange og klasseværelser blev udsmykket med disse erhvervelser af nyere dansk kunst, som gav anledning til mange diskussioner imellem voksne og børn. Forældrene påskønnede i høj grad skolens aktiviteter, børnenes kunstinteresse steg, og deres kunstforståelse fulgte efter. For de fleste lærere var 1960'erne og 70'erne levende og spændende år, og mange af dem deltog aktivt i etableringen af kunststillingerne og den tilhørende festivitas. Det skabte spændende indslag i skolelivet. Dertil skal tilføjes, at foruden udstillingerne præsenteredes en smuk buket af kulturelle aktiviteter som musik, sang, dramatik, optræden og meget mere, og skolen blev således et sandt Eldorado for kunstens venner og udøvere.

En fremtid for kunsten på skolen?

Mine erfaringer og oplevelser i datidens kunstverden var således helt igennem positive, her hvor jeg selv lod mig pensionere efter 26 års tjeneste i Nærum. Hvordan skolens kulturelle fremtid nu ville forme sig efter sammenlægningen i 1991, stod dog hen i det uviste. Vi kunne kun gætte og håbe, for fremtiden er det som bekendt vanskeligt at spå om! Desværre må man her i skrivende stund i begyndelsen af 2014 konstatere, at interessen for de kunstsamlinger, vi opbyggede i de gode 30-40 år før årtusindskiftet, ikke længere er til stede. Der er hverken ressourcer til vedligehold af kunsten, udstillinger, endsige kunstindkøb. It-teknologien synes i nogen grad har afløst den kunstneriske kreativitet, men vor tid er blevet fattigere af den grund.

KILDEmateriale:

Kunstværkerne fra Nærumgårdskolens arkiv, kan findes på www.rudersdal.dk/kunst. Rudersdal kommunes nyere kunstsamling. Nærum skoles arkiv. Materiale nr. 358- 605 og nr. 1081-1115. Nærumgårdskolens arkiv nr. 1993/95-32 kasser findes i Historisk arkiv for Rudersdal kommune i Nærum.

LITTERATUR:

Weilbachs Kunstnerleksikon. Årgang 1995.

I de 14 bind findes metodiske kunsthistoriske biografier af samtlige kunstnere, der er omtalt i artiklen. (Kan lånes på bibliotekerne i Holte og Birkerød).

Fogtdals Kunstleksikon. Årgang 1988-1992. 13 bind. Kortfattede, illustrerede artikler.

Margrete Teisen: *Tingatinga. Cykellak på masonit*. Nationalmuseet. 1974.

Jørgen Sthyr: *Dansk Grafik. Bind 1 .1500-1800*. Gyldendal. 1943. Her findes en gennemgang af kobberstikkeren Johan Martin Preislers portrætter af danske konger og dronninger i 1770erne.

For de fleste omtalte kunstnere gælder, at der findes en righoldig litteratur om deres værker – både i bogform og som artikler.

Fortegnelse over Nærumgårdskolens kunstværker:

Følgende donatorer har støttet kunstindkøbene:

Bikubens Fond = B.F.

Jorcks Fond = J.F.

Ny Carlsberg Fondet = N.C.F.

Statens Kunstfond = S. K. F.

Søllerød kommune = S.K

Kunstnernavn	Titel	Materiale	Fondsstøtte	Udført ca.
Adeus	Heksedoktor	Cykellak på Masonit		1974
Agger, Poul	Thormod	Silketryk		1966
Agger, Poul	Hjælp Biafra, nu!	Linoleumstryk		1966
Andersen, Birgit	Kaffekande på bord	Stof-applikation		1955
Andersen, Birgit	Abstraktion	Stof-applikation		1955
Andersen, Birgit	Dame med kanariefugl	Stof-applikation		1955
Andersen, Mogens	Komposition	Oliemaleri	J. F.	1965
Andersen, Mogens	Blå komposition	do.	N.C.F.	1980
Arnoldi, Per	Fire stole	Oliemalet træ	S. K.	1981
Arnoldi, Per	Stor sort maskine	Oliemaleri	N.C.F.	1964
Berg, Jette	Jørgen Berg som sejler	Oliemaleri		1994
Berg, Paul	Insekt	Jernskulptur		1965

Kunstnernavn	Titel	Materiale	Fondsstøtte	Udført ca.
Berg, Paul	Slamslugeren	Jernskulptur		1968
Berg, Paul	Pinsesol	Jernskulptur		1968
Berg, Paul	Moderne viking	Jernskulptur		1970
Berg, Paul	Fnug	Jernskulptur		1972
Bille, Eiler	Komposition	Oliemaleri	N.C.F.	1971
Bovin, Karl	Landskab	Akvarel		1952
Bruun, Henrik Buster	Huse i barnetegninger	2 raderinger		1970
Bruun, Henrik Buster	8 forstudier, Gentofte so.	Akvarel		1971
Christensen, Markan	Klodsmajor	Træ		1965
Christoffersen, Uffe	Blå drage	Oliemaleri	B.F.	1985
Christoffersen, Uffe	Ulv.	Gouache på papir		1987
Christoffersen, Uffe	Tiger	Akvarel		1986
Dohm, Peter	Surrealistisk motiv	Oliemaleri		1966
Engelbert, Aage	Natlig hændelse	Olie/collage		1962
Engelbert, Aage	Tre artister	Træsnit		1964
Engelbert, Aage	Kunstneren og naturen	Gouache		1964
Fischer, Egon	Spinkel Stankelton	Jern		1965
Fischer, Egon	Bemalet krydsskulptur	Jern med oliemaling	N.C.F.	1974
Fischer, Egon	Relief med kæde	Jern med oliemaling		1966
Fischer, Egon	Ternet terningsskulptur	Jern med oliemaling	S.K.	1965
Foss, Johanne	"Bread and Puppet"	6 oliekriddtegninger		1971
Francis, Sam	?	2 plakater		1958
Hansen, Jens P. H.	Abstraktion	Oliemaleri		1983
Hansen, Jens P. H.	Skovparti	Oliemaleri		1985
Hansen, Jens P. H.	Totem	Oliemaleri		1986
Heerup, Henry	Solsikke	Oliemaleri		1959
Heerup, Henry	Madonna	Oliemaleri	S.K.	1961
Heerup, Henry	Familieliv	Oliemaleri på træ	S.K.	1980
Heerup, Henry	Kirkegårdsornamatik	Linoliumssnit		1964
Heerup, Henry	Svanemor	Litografi		1962
Heerup, Henry	Fuglerede	Litografi		1958
Honoré, Lise	Stol (forsundet)	Træstol malet gul/grå		1982
Honoré, Lise	Collage	Papirklip		1981

Kunstnernavn	Titel	Materiale	Fondsstøtte	Udført ca.
Honoré, Lise	Abstraktion	Silketryk		1981
Honoré, Lise	Skulptur	Træ		1982
Ipsen, Poul Janus	Landskab m. tilbageblik	3 litografier	N.C.F.	1980
Kalbak, Anne Lise	Kompositioner	3 akvareller		1984
Kierkegaard, Anders	Nekrolog over en martyr	Oliemaleri	N.C.F.	1968
Kristensen, Herold G.	Træets bark	Oliemaleri		1980
Kristensen, Herold G.	Hegn	Oliemaleri		1980
Kristensen, Herold G.	Fra Nakkehage	Oliemaleri	B. F.	1980
Lauridsen, Jens	Spiller med bold	Oliemaleri		1970
Lehn, Mogens	Skulptur (forsvundet)	Gasbeton		1967
Macholm, Niels	Tveøjet dame	Serigrafi		1982
Macholm, Niels	Stærk tobak	Serigrafi		1980
Mars, Gunnar	Skolegården	Spritpen på papir		1975
Mars, Gunnar	Frikvarter	Oliemaleri		1972
Mattinen, Seppo	Planteskole	Oliemaleri		1970
Mattinen, Seppo	ule	Oliemaleri		1970
Mattinen, Seppo	Sololie	Oliemaleri	S.K.	1968
Mattinen, Seppo	Emsig ung mand	Oliemaleri	S.K.	1968
Mattinen, Seppo	Dame med hund	Oliemaleri		1970
Mertz, Albert	Bedstefar	Gouache		1962
Mertz, Albert	Motordjævlen	Objekt		1979
Mertz, Albert	Blik og dåser	Objekt		1979
Mertz, Albert	Brunstige mænd	Objekt		1962
Yetty Mikkelsen	Forår	Akryl-pastel på papir		1985
Mortensen, Richard	Res et signa	Farveserigrafi		1980
Mortensen, Richard		6 serigrafier	B.A.-N.	1968
Mortensen, Richard		Silketryk	B.A.-N.	1968
Mussa	Kornet males	Cykellak på Masonit		1975
Muus, Jane	Damer ved cafébord	Træsnit		1959
Muus, Jane	Munke ser på loft	Træsnit		1960
Muus, Jane	Selvportræt	Træsnit		1974
Nielsen, Morten	2 relieffer i skolegården	Corten-stål	Statens KF + Sollerød K	1977
Nielsen, Morten	Fem murfelte do	Corten-stål	Statens KF + Sollerød K	1977

Kunstnernavn	Titel	Materiale	Fondsstøtte	Udført ca.
Nielsen, Morten	Skulptur i skolegården	Corten-stål	Statens KF + Sollerød K	1977
Nielsen, Morten	Figurer i landskab	4 håndkolorede tryk		1976
Nielsen, Morten	Udkast til udsmykning	4 tuschtegninger		1976
Olsen, Otto	Sort lokomotiv	Oliemaleri		1965
Olsen, William Skotte	Rygeren	Oliemaleri	N.C.F.	1972
Pontoppidan, Eva	Abstraktion	Gouache		1974
Pontoppidan, Eva	Abstraktion	Gouache		1974
Rylander, Hans Chr.	I min mørke himmel	Oliemaleri	B.F.	1987
Rylander, Hans Chr.	Deres indviklede skin...	Litografi		1987
Rylander, Hans Chr.	Et arrangeret møde	Håndkolor. ætsning		1987
Scherfig, Hans	Legende elefanter	Oliemaleri	S.K.	1956
Scherfig, Hans	Urskov	Oliemaleri	S.K.	1957
Scherfig, Hans	Den hellige Hieronimus	Oliemaleri		1958
Scherfig, Hans	Elefant på Savannen	Oliemaleri	S.K.	1966
Scherfig, Hans	Fisk i akvarium	Litografi		1968
Scherfig, Hans	Kamæleoner i urskoven	Litografi		1964
Scherfig, Hans	Elefant i urskoven	Litografi		1971
Schnakenburg, Lizzie	Pige med barn i maven	Keramikrelief		1964
Soya William	Fem kompositioner	Litografier		1972
Sporring, Ole	Collage	Træ - malet		1971
Sporring, Ole	Sprække	Silketryk		1982
Sporring, Ole	De to moder de fem	Silketryk		1982
Stilling, Herman	Pige på stol	Radering		1984
Stilling, Herman	Figurer på blå baggrund	Oliemaleri	S. K.	1985
Tedo, Kasper	Heksedoktor	Cykellak på Masonit		1972
Trampedach, Kurt	Selvportræt	Oliemaleri	N.C.F.	1968
Ulrich, Per	Risbonden	Træsnit		1960
Winther, Richard	Sonja Hansen	Oliemaleri	S.K.	1964
Winther, Richard	Klassisk mandsfigur	Silketryk		1980
Winther, Richard	Charlotte og Marat	Oliemaleri		1978
Winther, Richard	Dame			1979
Preisler, J.M.	15 Kongelige portrætter	Kobberstik		1770

“Vi går ikke ud, før vi er blevet enige”

Erik Fabrin, borgmester 1986-2012

af Steen Trolle

Erik Fabrin (V) stoppede 1. januar 2014 i politik efter 39 år i kommunalbestyrelsen og 27 år som borgmester. Her er historien om hans vej til magten og om en musketéred, der skabte kommunalpolitisk historie. Artiklen er baseret på et interview med Erik Fabrin i hans hjem i Skodsborg kort før jul 2013. Interviewet blev bragt i Rudersdal Avis den 2. januar 2014.

Artiklens forfatter er redaktør Steen Trolle, der har dækket Søllerød og Rudersdal Kommune i flere perioder siden 1996. Først som redaktør for LokalPosten, der udkom i Lyngby-Taarbæk og Søllerød kommuner, og senest som redaktør for hhv. Rudersdal Avis og Det Grønne Område, der er en del af Politikens Lokalaviser A/S, hvor Steen Trolle også fungerer som ansv. chefredaktør for de sjællandske aviser. Steen Trolle (f. 1966) er uddannet journalist fra Danmarks Journalisthøjskole i 1993 og har tidligere arbejdet på bl.a. Morgenavisen JyllandsPosten.

Erik Fabrin fotograferet i januar 1994 i et afslappet øjeblik i haven i Trørød foran sit store hus på Trørødvænget 2. (Det Grønne Område = DGO)

*Fra Albertslund
til Trørød 1972*

Da Erik Fabrin og familien i 1972 flyttede fra Albertslund og ind i et hus på Ellebuen i Trørød, som de havde bygget på en grund, der var købt i 1968, var der absolut intet, der tydede på, at Fabrin skulle få en 39 år lang karriere som kommunalpolitiker og borgmester i sin nye kommune.

Den dengang 32-årige Fabrin havde ganske vist en fortid som landssekretær og landsformand i Venstres Ungdom, og han havde været folketingskandidat siden 1964. Den lokale venstreforening i Søllerød Kommune fik derfor hurtigt øje på det nye medlem, der blev opstillet som nummer to på Venstres liste til kommunalvalget i foråret 1974. Men med konservativ dominans i Søllerød og med tradition for bare én plads til Venstre ud af kommunalbestyrelsens 15 pladser, gjorde Fabrin sig ikke de store forhåbninger om at blive valgt ind, og sandheden var også, at han indtil da havde satset og håbet på at få en karriere i folketinget.

Erik Fabrin blev da heller ikke valgt. Venstre fik igen kun en plads, og den gik til spidskandidaten Gytte Christa Burgess, der sad i kommunalbestyrelsen i forvejen og blev valgt ind sammen med seks konservative, to fremskridtsfolk, en radikal, en SF'er og fire socialdemokrater.

*I kommunal-
bestyrelsen
1974*

Efter ret kort tid trak Gytte Burgess sig imidlertid for at flytte til Spanien. Derfor kom Erik Fabrin ind som suppleant i maj 1974, og fra august samme år blev han fuldgyldigt medlem, hvorefter han fik lov at prøve kræfter med kommunalpolitik på den hårde måde: Som ene repræsentant for sit parti og uden nogen former for formel indflydelse.

“Det er hårdt at være enkeltmandsparti. Det var det også i Søllerød på det tidspunkt, for der var tradition for fuldstændig at overse Venstre. Jeg blev ikke indbudt til nogen forhandlinger, så det, jeg kunne gøre, var at gøre mig til borgernes talsmand ved at holde øje med, hvor der var mangler i det velfærdssamfund, der var under udvikling. Jeg kom fra Albertslund, der var spydspids for udviklingen af velfærdssamfundet, og den viden jeg havde herfra, kunne jeg bringe med ind. Men jeg fik kun indflydelse med argumentets kraft. Hvis ikke det kunne overbevise, så kunne jeg bare glemme det. Det er den hårde måde at lære at blive klar i spyttet på”, fortæller Erik Fabrin.

TÆT PÅ I 1978

Vi sidder over en kop kaffe i hjemmet i Skodsborg, der er fire dage til jul, og Fabrin har sagt ja til et interview i anledning af, at han stopper som kommunalpolitiker. Han har på forhånd stillet én betingelse for interviewet: Han vil ikke komme med gode råd til sine efterfølgere i

Statsminister Poul Schlüter på besøg i Søllerød i oktober 1986, samme år som Fabrin havde overtaget magten i kommunen efter et mange-årigt konservativt styre. Bortset fra et enkelt år under krigen, havde De konservative styret Søllerød Kommune fra 1921. Statsministeren ser dog ikke foruroliget ud over Venstres magtovertagelse, men på det tidspunkt kunne han jo heller ikke vide, at den unge Fabrin ville holde i 27 år som borgmester frem til 2012. (DGO)

kommunalbestyrelsen og på borgmesterposten. Men det er heller ikke nødvendigt, for der er masser af lærdom at hente i Fabrins egen politiske fortælling - en fortælling, der begynder med total politisk isolation, og ender med 27 år som borgmester, takket være eminent politisk håndværk, der i flere årtier formår at holde sammen på et umage politisk kludetæppe bestående af Venstre, Radikale, SF og Socialdemokraterne.

Erik Fabrin blev borgmester 1. januar 1986. Men faktisk var han meget tæt på borgmesterstolen allerede i 1978. Her begik de konservative nemlig en af de strategiske brølere, som Erik Fabrin tog med videre og lærte af, da han selv fik ansvaret. De konservative fik flertal sammen med Fremskridtspartiets ene mand, og valgte at afbryde det årelange samarbejde med Socialdemokratiet. Det skabte enorm bitterhed hos de lokale socialdemokrater, som i stedet arbejdede på at skabe et flertal uden om de konservative. Og det var meget tæt på at lykkes. Fremskridtsmanden N. O. Jensen var handlet af, og Fabrin havde sagt ja under forudsætning af, at han kunne blive borgmester. Men N. O. Jensen kunne ikke holde tæt. Han kontaktede de konservative, der tilbød ham

*Det konservative
enevælde 1978*

Den nyudnævnte borgmester med borgmesterkæde på arbejde i byråds-salen i Søllerød Rådhus i efteråret 1986. Borgmester Fabrin er flankeret af kommunens ledende embedsmænd, kommunaldirektør Erik Astrup t.v. og stadsingeniør Aage Holm t.h. Bagved borgmesteren ses et udsnit af maleren Knud Aggers dejlige maleri fra Kalvemosen mellem landsbyerne Søllerød og Gl. Holte. (Historisk Arkiv for Rudersdal Kommune = HA)

posten som skoleudvalgsformand og viceborgmester, og dermed var det alternative flertal faldet på gulvet og den konservative Holger Norkild kunne fortsætte som borgmester.

“Politik trækker ofte lange spor, og det skete også her, hvor socialdemokraterne blev enormt sure på de konservative. De fik det mantra, at hvis der blev en mulighed for at sige tak for sidst, så skulle den udnyttes,” fortæller Fabrin og forklarer, hvorfor han insisterede på at ville have borgmesterposten, selv om han kun havde et enkelt mandat: *“Jeg var helt med på, at de konservative skulle væltes, for den måde, det kørte på, var ulidelig. Men jeg gjorde også klart over for de andre, at jeg ikke kunne medvirke til, at der blev indsat en socialdemokrat som borgmester, når der var borgerligt flertal, og det accepterede de”.*

DE KONSERVATIVE - OG ALLE DE ANDRE

I 1982 fik de konservative otte pladser og dermed absolut flertal. Det udnyttede den konservative borgmester Birgitta Broberg, der var kommet til i 1979, til at føre ren blokpolitik, hvilket fik vreden og tak for sidstlysten til at vokse yderligere hos mindretallet i kommunalbestyrelsen.

En kommunalbestyrelse, som på det tidspunkt bestod af en række markante kvinder, den garvede og dygtige radikale folketingspolitiker Edele Kruckow, den nyvalgte og retoriske stærke Birgitte Hamborg fra Socialdemokratiet og Vivi Larsen Pedersen, der havde startet sagen om Holte Midtpunkts ulovlige byggeri, og som var blevet indvalgt på en borgerliste, hvorfra hun tordnede mod alt, hvad de konservative stod for.

“Der var stenhårde fronter mellem de otte og alle andre i kommunalbestyrelsen. De tre stærke kvinder bombarderede de konservative fra alle vinkler, så det var nogle meget festlige kommunalbestyrelsesmøder. Jeg kunne ikke matche de tre retorisk, men jeg kunne så i stedet kigge efter nogle steder, hvor jeg kunne bidrage med nogle løsninger,” fortæller Fabrin.

Borgmester
Birgitta Broberg

Han beskriver den konservative borgmester som myreflittig og dygtig, men også som mere teknokrat end politiker. *“Jeg vil ikke sige noget dårligt om nu afdøde Birgitta Broberg, men hun forstod sig bare ikke på politik. Hun kunne ikke se, at det indsmævede hendes muligheder, at det hele skulle dreje sig om de konservative. Ved konstitueringen i 1982 spurgte jeg, om vi ikke skulle finde sammen, i stedet for at de konservative bare kørte derudaf alene, men det førte ikke til noget som helst. Jeg fik ingen reelle tilbud,”* husker Erik Fabrin.

Efterhånden kom der også sprækker i den konservative betonmur. En forurenings sag på Skelstedet kom til at belaste den konservative for-

Blandt gratulanterne ved Erik Fabrins 50 års fødselsdag den 21. maj 1991 var den slagne borgmester fra valget i november 1985, de konservatives Birgitta Broberg. (1934-2008). (DGO)

mand for teknisk udvalg, Elo Hartig. Det kom frem, at der var blevet tilbageholdt væsentlige oplysninger for både udvalget, kommunalbestyrelsen og pressen, og det fik Birgitta Broberg til at fyre Hartig som formand. Det blev han så bitter over, at han forlod de konservative og trak et andet medlem med sig. Dermed var det konservative flertal væk, og oppositionen vejrede for alvor morgenluft forud for valget i 1985.

DET AFGØRENDE DØGN

Og dermed er vi fremme ved det vigtigste døgn i Erik Fabrins politiske karriere. Et døgn, hvor han sagde ja til at blive borgmester, og hvor han gjorde en vigtig erfaring med samarbejde, som blev afgørende for de efterfølgende år. Og hvor de konservative begik endnu en fejl - nemlig ved at tage for givet, at de kunne fortsætte med borgmesterposten, selv om de havde tabt deres absolutte flertal.

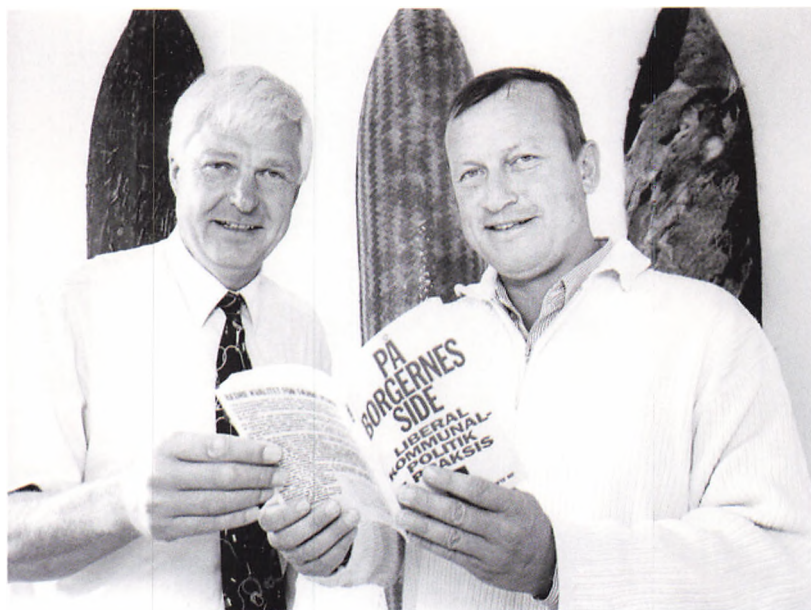
Erik Fabrin fortæller fra valgaftenen i 1985, hvor de konservative gik tilbage fra otte til syv pladser, Venstre gik frem fra én til to, Socialdemokratiet fik tre, og radikale, SF og Søllerødlisten fik valgt hver én: *“Jeg kom ned på rådhuset ved nitiden om aftenen. Her møder jeg Birgitta Broberg, som er på vej ind til København, hvor hun skal i fjernsynet. Hun siger til mig, at ‘det ser fint ud, vi har ganske vist tabt en, men du har jo vundet en, så vi har flertal’. Derefter går jeg op ad trappen, og en af de allerførste, jeg møder, er Jørgen Schunck fra Socialdemokratiet, som siger, at der nu kan laves et flertal uden om de konservative. Jeg siger, at det er jeg med på, men at det kun kan lade sig gøre, hvis jeg bliver borgmester, for jeg kan ikke være med til at vælte de konservative og indsætte et rødt styre, når der er borgerligt flertal. Det tænker de så over i nogle timer, hvorefter Schunck vender tilbage og siger ‘okay, vi er med’,”* fortæller Fabrin.

Han har på det tidspunkt kontor på Trørød Torv, og det bliver aftalt, at partierne skal mødes til forhandlinger næste morgen klokken syv. I mellemtiden er Birgitta Broberg kommet tilbage fra København, men løbet er kørt for de konservative. Broberg har været væk i nogle afgørende timer, og mens hun stadig tror, at der kan laves en aftale med Venstre - *“du skal bare finde ud af, hvad du vil have, Erik,”* som hun siger - så tager Erik Fabrin hjem og tænker situationen grundigt igennem.

“Jeg har to grundige overvejelser. For det første er jeg nødt til at se i øjnene, at jeg må afhænde min virksomhed på kortere eller længere sigt, hvis jeg skal være borgmester.” Erik Fabrin drev på det tidspunkt en mindre, men ekspansiv virksomhedsgruppe, der omfattede et rengøringsfirma, en finansieringsvirksomhed og en fastfoodfabrik. *“Virksomheden er trods*

*Valgaftenen
november 1985*

Erik Fabrin har selvsagt aldrig lagt skjul på, at han er liberalist, men alligevel formåede han gennem hele sin regeringstid i Søllerød – og Rudersdal – at samarbejde med de politiske kræfter til venstre for midten. Her er Fabrin fotograferet på Gl. Holtegård med borgmesteren i nabokommunen, Farum, ved præsentation i september 1997 af Peter Brixtoftes bog om liberal kommunalpolitik. (DGO)

alt ikke større, end at den er afhængig af min person og mit engagement. Og hvis jeg skal være borgmester i Søllerød, skal det have min første prioritet. Og så overvejer jeg grundigt, om jeg overhovedet vil kunne få et samarbejde til at fungere mellem en SF'er, en radikal, en søllerødlister, tre socialdemokrater og så vores egen gruppe, hvor den ene [Ellen Navntoft] er nyvalgt og uden politisk erfaring”.

Samarbejde og musketérånd

Konklusionen er velkendt. Fabrin beslutter sig for, som han siger, at 'sætte alt på et bræt' og satse på, at han vil kunne få det umage samarbejde til at fungere. *“Vi stod over for nogle meget store beslutninger i kommunen. Der var en kæmpe ubalance mellem indtægter og udgifter; vi havde ikke taget hul på udbygningen af daginstitutionsområdet, skolerne var nedslidte og børnetallet raslede ned, så der skulle nedlægges to skoler. Derfor gjorde jeg klart over for mig selv, at hvis ikke jeg magtede at få truffet de nødvendige beslutninger, så ville det bare blive en periode på fire år, som ikke ville gøre en forskel. Derfor var den eneste mulighed for at skabe resultater for borgerne, at vi kunne få skabt et tæt samarbejde, trods forskellighederne,”* fortæller Fabrin.

Resultatet blev en særlig musketérånd, som blev grundlagt ved forhandlingerne om morgenen efter valget på Fabrin kontor. Her var budskabet til alle, at hvis man gik ind til forhandlingerne, så gik man ikke ud, før der var fundet et resultat. *“Vi startede klokken syv og sluttede klokken ni. Det var nogle rimeligt kontante forhandlinger, men de var båret*

Her et sjældent vellykket foto af borgmester Fabrin i forhandlingssituationen med sine "røde" samarbejdspartnere en mørk decemberdag 1989. Fra venstre socialdemokraterne Birgitte Hamborg, formand for biblioteks- og fritidsudvalget, og Jørgen Jensen, formand for skoleudvalget. Yderst til højre sidder SFs dygtige lokalpolitikker, socialrådgiver Annelise Møller (1950-2013) (DGO)

af en vilje fra alle sider til, at dét her var en mulighed, som ikke måtte glippe".

Det krævede kompromisser, og Fabrin måtte selv sluge en af de helt store kameler i forbindelse med hans krav om, at den nyvalgte socialdemokrat Jørgen Jensen, der var tidligere formand for Danmarks Lærereforening, ikke måtte blive formand for Skole- og Kulturudvalget. Argumentet fra Fabrins side var, at det ikke duede med en tidligere fagforeningsformand, når der skulle træffes beslutninger på skoleområdet, der ville træde mange lærere over tærerne. *"Men her mødte jeg muren i forhandlingerne. Det ville Socialdemokratiet ikke være med til. De krævede to udvalgsformandsposter, og den ene skulle være skoleudvalget, hvor Jørgen Jensen skulle være formand, og det måtte jeg acceptere. Og historien er jo, at Jørgen Jensen blev den bedste skoleudvalgsformand, som denne kommune nogensinde har haft, og at han samtidig var en fremragende politisk partner, fordi han forstod politik. Han forstod, at en aftale er en aftale, og at det er forudsætningen for at gennemføre store, strukturelle beslutninger i en kommune, hvor bestyrelsen er sammensat med vidt forskellige målsætninger,"* siger Erik Fabrin.

Den ny kommunalbestyrelse efter valget i november 1985 tiltrådte ved årsskiftet 1985/86 med Erik Fabrin i spidsen. Han er her flankeret af de to viceborgmestre, Birgitta Broberg og Birgitte Hamborg. Til Fabrins Venstre-gruppe horte da kun Ellen Navntoft Pedersen, der ganske symbolsk har placeret sig yderst t.v. Ved det efterfølgende valg 1989 voksede Venstre til seks mandater, bl.a. med to frafaldne konservative, Gerda Paludan og Knud Schultz, der her på fotoet fra 1986 står som henholdsvis nr. 3 og 6 fra højre. (HA)

OTTEMANDSGRUPPEN

Musketérånden fortsatte i den nye kommunalbestyrelse. Det nye flertal holdt jævnlige ottemandsmøder, hvor alle medlemmer deltog, og her var princippet det samme: Havde man sagt ja til at deltage, så fortsatte man, til der var fundet en løsning, som alle bakkede op om.

“Det var en fantastisk arbejdsmetode, som siden er blevet berømmet af alle, der deltog i den. Vi var en broget flok, men alle var båret af viljen til at finde løsninger på de problemer, vi var sat til at bestyre. Vi vidste jo godt, at ligegyldigt hvad vi kom med, blev vi mødt af en mur af syv sure konservative, der bare ledte efter en sprække, de kunne bore i,” siger Erik Fabrin.

Han siger, at han forsøgte at få de konservative med om bordet under konstitueringen i 1985: *“Jeg insisterede på, at vi skulle prøve at række hånden frem til dem. Vi tilbød dem 1. viceborgmesterposten og det sagde de ja til, men vi fik bare intet tilbage. Og siden endte det jo også på den sørgelige måde for de konservative, at de først mistede to medlemmer til Venstre, da Knud Schultz og Gerda Paludan gik over i vores gruppe, og ved valget i 1990 blev yderligere decimeret,”* fortæller Fabrin, som i 1990 blev udfordret af en ny konservativ spidskandidat, Frands Fridberg, mens den tidligere konservative borgmester Birgitta Broberg i vrede over, at de konservative ikke ville gøre hende til spidskandidat igen, stillede op på sin egen liste, men ikke blev valgt.

*Konservativ
splittelse*

MUSKETÉRAFTALE HAR VÆRET ALTAFGØRENDE

Biblioteket i
Gl. Holte

Det tætte samarbejde med de radikale, SF og Socialdemokraterne fortsatte gennem alle Fabrins borgmesterår. At det kunne lade sig gøre, skyldtes en stor grad af fleksibilitet fra alle sider. *“Vi gav plads til hinanden og til hinandens mærkesager. Jeg kan give et eksempel fra den første periode: Jeg mente, at det var nødvendigt at nedlægge to skoler. Det var ikke Socialdemokratiets opfattelse, men de havde et stærkt ønske om, at biblioteket i Gammel Holte, som de konservative havde nedlagt, blev genetableret, og derfor blev resultatet, at der blev lavet bibliotek på Mariebøjcentret, samtidig med, at der blev nedlagt to skoler,”* fortæller Fabrin.

Han mener, at musketéranden har været altafgørende for kommunen. *“Vi var en gruppe politikere, som efterhånden kendte hinanden godt, og som accepterede, at når vi kastede et problem på bordet, som var væsentligt for den enkelte eller for kommunen, så havde alle en forpligtelse til at bidrage til løsningen. Jeg kan ikke nok fremhæve Birgitte Hamborg (S) og senere Jens Bruhn (S) samt de alt for tidligt afdøde Annelise Møller (SF) og Vibeke Peschardt (radikal). Takket være deres samarbejdsvilje har vi altid kunnet nå et resultat, som gjorde kommunen til et bedre sted at bo og leve i,”* siger Erik Fabrin.

Ved valget 2001 opnåede Venstre med 8 mandater absolut flertal i den 15 mand store kommunalbestyrelse, hvor de 8 kvinder i øvrigt var i flertal i forhold til mændene. Det blev Sollerøds sidste kommunalbestyrelse, idet dens mandat blev forlænget til og med 2006 i forbindelse med den planlagte kommunesammenlægning med Birkerød, der fandt sted ved årsskiftet 2007. Ud over Fabrin er Venstrefolkene i kommunalbestyrelsen, der her er fotograferet i begyndelsen af 2002 de to viceborgmestre ved Fabrins side Erik Møllerup og Birgit Tystrup, Dertil kommer Knud Schultz nr. 2 fra v., Kim Jacobsen, stående som nr. 7 fra v., Anne-Marie Wivel nr. 8 fra v., Jens Ive nr. 9 fra v. og Inge Dahl-Sørensen nr. 10 fra v. (HA)

Erik Fabrin på borgmesterkontoret i Søllerød Rådhus, 1999 (DGO)

KL

Han har undervejs gjort sin indflydelse gældende også uden for kommunen, hvor han har været formand for Kommunernes Landsforening og har haft en central position i forhandlingerne med regeringen om kommunernes økonomi. Men nu er det snart slut. Onsdag den 18. december deltog han i sit sidste kommunalbestyrelsesmøde, og i marts trak Erik Fabrin sig fra bestyrelsen i Kommunernes Landsforening, hvor han har været medlem i 20 år, og hvor han sluttede som næstformand. Han trækker sig også fra bestyrelserne i Kombit og Kommune Kredit, hvor han slutter som formand begge steder. *“Så er jeg ude af den kommunalpolitiske verden, og så må vi se, hvad der så skal ske. Jeg er fyldt 73 år på det tidspunkt og kan ærligt og redeligt sige, at jeg har haft nogle fantastiske år i den kommunale verden. Det har været en kæmpe fornøjelse at være med, og jeg har derfor ikke noget behov for at skulle ud og genopfinde mig selv et andet sted,”* siger Erik Fabrin.

“SAMMENLÆGNING FANTASTISK VIGTIG FOR BIRKERØD OG SØLLERØD”

Når han kigger tilbage på de 39 år som kommunalpolitiker, så rangerer sammenlægningen af Søllerød og Birkerød kommuner pr. 1. januar 2007 selvsagt tårnhøjt på listen over vigtige beslutninger. En beslut-

Et historisk øjeblik i kommunens historie: Erik Fabrin underskriver ansøgningen om kommunesammenlægning til indenrigsministeriet den 20. december 2004. Fra v.: kommunaldirektør i Søllerød Bjarne Pedersen, Fabrin, stedfortrædende borgmester i Birkerød Axel Bredsdorff og Kim Høgh, kommunaldirektør i Birkerød. (HA)

ning, der blev truffet i bred enighed i de to kommunalbestyrelser, og som har gjort begge kommuner meget stærkere, mener Fabrin. *“Det var meget vigtigt, at både Birkerød og Søllerød kom med på det tog, og det er helt utroligt, hvad vi har kunnet løfte i fællesskab siden,”* mener Fabrin.

Men som mange andre kommunalpolitikere var han skeptisk, da Indenrigs- og Sundhedsminister Lars Løkke Rasmussen lancerede ideen om færre og større kommuner. Han var tilhænger af en reform, men troede ikke, at de nye kommuner kunne skabes ad frivillighedens vej, som der blev lagt op til. *“Synspunktet i kommunale kredse var, at ‘det bliver ikke til noget med en frivillig løsning’. Og det var historisk begrundet, for tidligere havde det også været nødvendigt, at man satte sig ned og tegnede nogle nye kommunegrænser,”* siger Erik Fabrin.

*Mødet i
Vingstedcentret
2004*

Som mange andre havde han derfor ikke de store forventninger, da Lars Løkke Rasmussen indkaldte kommunerne til stormøde i Vingstedcentret i Vejle i januar 2004. *“Vi var skeptiske over for stormøder, og folk kom sådan lidt småluntende og smågrinene ind i salen. Men så gik Lars på talerstolen, forklarede ideen og sagde, at kommunerne havde tre måneder til selv at finde løsninger, og det man ikke fik løst, ville Indenrigsministeriet løse. Og hvis der var blinde buller, ville han forbeholde sig ret til at lukke dem,”* siger Fabrin.

Og så kan det ellers være, at borgmestrene tog planerne alvorligt. Der gik en bølge a la “hold da kæft, det bliver til noget” gennem salen, og folk fik travlt med at se sig om efter samarbejdspartnere. Birkerøds borgmester Ove C. Alminde fulgtes til Vejle med Allerøds borgmester

Eva Nejstgaard, men Fabrin tog fat i Alminde, inden han kørte hjem. “Vi blev enige om, at ingen skulle snakke med andre, før vi havde talt sammen,” fortæller Erik Fabrin om starten på de forhandlinger, som endte med Rudersdal Kommune.

LANGT STÆRKERE KOMMUNESTYRE

Men er kommunestyret så blevet stærkere eller svagere i de 39 år, som Erik Fabrin har siddet med ved bordet? Fabrin er ikke i tvivl: Det danske kommunestyre står langt stærkere i dag, end da han fik plads i Søllerød Kommunalbestyrelse i 1974. “Det store skifte var kommunalreformen i 1972, hvor 1100 kommuner blev til 275 kommuner. Det cementerede det lokale selvstyre, og siden har kommunerne fået udlagt stadig flere opgaver,” siger Erik Fabrin.

Kommunalreformens betydning

De seneste år har mange kommunalpolitikere dog beklaget sig over, at folketinget blander sig i stadig mere via meget detaljeret lovgivning, men det har ikke svækket kommunestyret. “Man må medgive, at folketinget gerne vil have indflydelse på, hvilken borgerne service, der skal leveres. Det udmøntes så i nogle regler og bestemmelser, som føles snærende og begrænsende for kommunestyret, og det er de også, men når man kommer til bundlinjen, må man bare sige: Vi har nu 98 kommuner, som administrerer mere end

En anden vigtig begivenhed i Erik Fabrins lange regeringstid var etableringen af et gymnasium i Nærum. Her er vi i den indledende fase ved et borgermøde om Brühl & Kjærgrunden i februar 1995. Ved siden af borgmesteren sidder stadsingeniør, senere direktør Carl Steen Berggreen. (DGO)

Til en borgmesters mange officielle gøremål horer uddelingen af kommunens arkitekturpris. Den gik i juli 1993 fuldt fortjent til arkitektægteparret Inger og Johs. Exner for deres fremragende byggeri af Sollerød Sognegård. Her ses de to arkitekter t.v. ved overrækkelsen af prisen den 8. juli 1993. Til højre står formand for byggeudvalget, den synligt stolte Kaj Elkrog med prisen og ved hans side menighedsrådsformanden Henrik Stott. (DGO)

halvdelen af alle offentlige udgifter og mere end to tredjedele af alle borgernære opgaver; og dermed er kommunestyrets reelle indflydelse på borgerens hverdag langt større, end da jeg startede i 1974," siger Rudersdals forhenværende borgmester.

Kommune- aftalen

Via sine tillidshverv i Kommunernes Landsforening har han i mange år deltaget i forhandlingerne med regeringen om den såkaldte kommuneaftale, hvor rammerne for kommunernes økonomi fastlægges. *"Der aftales regeringen med de kommunale repræsentanter fra KL uden nogen formelle regler, hvordan rammerne for økonomi, serviceniveau og anlægsniveau skal være. Det er et fabelagtigt instrument og uden sidestykke i noget andet land,"* siger Erik Fabrin.

Politisk mindre i øjnefaldende er det kulturpolitiske arbejde, men det er også vigtigt. Her klipper borgmesteren snoren ved genindvielsen af oldtidens hulvej ved Søllerød Kirke i november 1996. Det skete i forbindelse med, at København var Europas kulturby i 1996. Erik Fabrin er flankeret af arkæologen Eliza Fønnesbech-Sandberg, der havde stået for udgravningen og renoveringen af hulvejen og viceinspektør ved Søllerød Museum Jens Johansen. (Foto: Niels Peter Stilling, Rudersdal Museer)

FAKTA

Erik Fabrin:

Født 12. maj 1941 i Gestelev på Fyn.

1964-66: Landssekretær for Venstres Ungdom.

1968-70: Landsformand for Venstres Ungdom.

1974-2013: Medlem af Søllerød og Rudersdal kommunalbestyrelser.

1986-2012: Borgmester i Søllerød og Rudersdal.

2006-2010: Formand for Kommunernes Landsforening (KL).

2010-2014: Næstformand i KL.

Litteratur:

Ernst Goldschmidt: I tre borgmestres tid. Det kommunale styre i Søllerød 1974-2001. 2001.

Jens Johansen og Niels Peter Stilling (red.): Vejen til Rudersdal. Søllerød Kommune gennem et halvt århundrede. 2006.

Gunnar Sandfeld: Det kommunale styre i Søllerød 1841-1978, bd. 2. 1977.

Niels Peter Stilling: Hvor storbyens skygge strejfer landet. Birkerød fra landsogn til storkommune. 2008.

Rudersdal Museer

Årsberetning for 2013

af Jon Voss

2013 har været et spændende og travlt år for Rudersdal Museer. Det faglige arbejde udmøntede sig bl.a. i en fin udstilling om Herreværelser og flere nye formidlingstiltag uden for murene, med særlig fokus på kultur-historiske ture i kommunens mange fine og historisk interessante skovområder.

2013 var i høj grad også præget af arbejdet med projektering af renoveringen af Mothsgården, forberedelse af flytning til Nærum og de første stadier af forberedelsen af den ny faste udstilling på Mothsgården.

Kulturstyrelsens kvalitetsvurdering blev i 2013 fulgt op med nye strategier for de fem søjler (indsamling, registrering, bevaring, forskning, formidling) samt revision af Rudersdal Museers vedtægter, og der blev skaffet midler til en tiltrængt gennemgang af museets samlinger; afrapporteringen til Kulturstyrelsen er nu afsluttet, men der arbejdes videre med fokuspunkterne, herunder en opprioritering af forskning i forbindelse med udstillingsforberedelserne. Der blev i 2013 udarbejdet forslag til strategi for fremtidens museumsvirksomhed. Forslaget påregnes behandlet af Kultur- og Fritidsudvalget i foråret 2014.

*Samarbejde i
nordsjælland*

Der blev endvidere i årets løb taget væsentlige skridt hen mod et øget samarbejde mellem de Nordsjællandske Museer. Rudersdal Museer deltager i samarbejde om forskning (bl.a. den planlagte etablering af fagfællebedømt bogserie omhandlende Nordsjællands Historie), formidling (med særlig fokus på museernes skoletjenester) og Kapitel 8-arbejdet (øget samarbejde mellem museerne i forbindelse med vurdering og rådgivning vedrørende bygningers og kulturmiljøers bevaringsværdi).

Museumslandskabet i Nordsjælland ændrer sig i øvrigt markant, idet det i 2013 blev besluttet, at Hørsholm Egns Museum, Holbo Herreds Kulturhistoriske Centre og Folkemuseet i Hillerød skulle sammenlægges. Fusionen er en realitet pr. 1. januar 2014. Det sammenlagte museums navn er Museum Nordsjælland. De øvrige, statsanerkendte kulturhistoriske museer i Nordsjælland (Rudersdal Museer, Furesø Museer, Helsingør Kommunes Museer og Industrimuseet Frederiks Værk) forbliver selvstændige museer.

2013 var et trængt år mht. økonomi og personaleressourcer, idet Rudersdal Museer var underlagt en afviklingsplan for et tidligere opstået underskud – det lykkedes at indfri planen før tid, men der forventes en del ekstraordinære udgifter i 2014, hvorfor økonomien fortsat vil være stram.

BESØGSTAL RUDERSDAL MUSEER

Besøgende i alt på:

Mothsgården:	3.949
Vedbækfundene:	8.490
Historisk Arkiv:	3.118

Samlet besøgstal: 15.557 (beraf 4.161 gæster under 18 år)

MOTHSGÅRDEN:

Renoveringen af Mothsgården og flytning af administrationen til Nærum blev udsat et par gange i løbet af 2013 som følge af forsinkelser i renoveringen af rådhuset i Holte, hvilket udsatte hele rokaden af diverse

Kloakfirmaet i færd med at renovere Mothsgårdens kloaksystem. De grønne plastkasser nedgraves og fungerer som faskine.

Flytning af administrationen

kommunale afdelinger mellem Nærum, Birkerød og Holte. Flytningen af administrationen og påbegyndelse af renoveringen af Mothsgården blev følgelig fastsat til februar/marts 2014, hvilket bl.a. havde den positive konsekvens, at fordyrende vinterarbejder kunne undgås. I efteråret 2013 blev der taget hul på arbejdet med at renovere Mothsgårdens kloaksystem forud for restaureringen af hovedbygningen.

UDSTILLINGER OG AKTIVITETER:

Herreværelset

Der blev løbet meget hurtigt på Mothsgården i forbindelse med etablering af udstillingen "Herreværelset", der åbnede d. 23. april, og afløste udstillingen "Klingspor – maler og lærer". Trods blæst og kulde forløb den udendørs reception som planlagt. Der var artikler i Weekendavisen, Frederiksborgs Amts Avis, Rudersdal Avis, Familiejournalen mv. om udstillingen, og RM kom i æteren med et indslag om herreværelser på P2 i forbindelse med koncerten "Herreværelset" med DR's vokalensemble.

Særudstillingen skulle stå indtil 6. januar 2014, hvor nedtagningen påbegyndtes. Herefter etableres særudstillingen "KRIG – 1814, 1864, 1914", der åbnes d. 6. februar 2014. Forberedelserne til krigsudstillingen

Fra udstillingen "Klingspor – maler og lærer", der stod indtil 24. februar 2013.

Herreværelse fra 1880'erne fra udstillingen "Herreværelset".

Hotspot-udstilling

kom for alvor i gang efter sommerferien 2013, og der blev bl.a. truffet aftale om indlån af håndvåben, uniformer, udstyr og nogle meget fine artilleripjecer fra Tøjhusmuseet og et stort antal modeller fra samlere i kredsen omkring Militærhistorisk Selskab.

I efteråret 2013 blev der opbygget en Hotspot-udstilling på Mothsgården i anledning af 70-året for den tyske besættelsesmagts aktion mod de danske jøder og jødernes flugt over Øresund til Sverige. Udstillingen "Aktionen mod de danske jøder i oktober 1943" blev forberedt i et godt samarbejde med flere deltagere og overlevende, som det lykkedes at flygte over Sundet ved hjælp af fiskere fra Vedbæk.

I juni 2013 løb Rudersdal Museers første skovhistoriske cykeltur af stablen. Turen afholdtes d. 9. juni i Geelskov og Kirkeskoven, med

Ettie, Carl og Dorrit Melchior fortalte historien om deres flugt over Øresund fra Vedbæk til Ven – som blev formidlet i Hotspot-udstillingen "Aktionen mod de danske jøder i oktober 1943" i efteråret 2013. Fotografiet er fra et aftensarrangement på Mothsgården d. 17. dec. 2013.

Skovhistorisk cykeltur

25 deltagere og personale fra både Mothsgården og Vedbækfundene. Landskabets udvikling og skovenes og vejenes historie blev formidlet af Mothsgårdens personale, mens Vedbækfundene stod for formidlingen af skovens mange spændende oldtidsminder. Med i prisen på skovturen var gratis entré til Vedbækfundene, og cykelturen sluttede med en lille omvisning dér. I november blev en tilsvarende skovtur i Rude Skov udbudt. De mange væltede træer i efterårets voldsomme storme betød dog, at turen måtte aflyses. Cykelturen i Rude Skov afholdes i stedet i foråret 2014, hvor der også afholdes cykeltur i Geels Skov og aftenvandring sammesteds (sidstnævnte i samarbejde med HistTop).

Juletur til Rude Skov

I stedet for cykelturen blev der udbudt en jule-vandretur i Rude Skov i december 2013, idet der stadig lå træer hen over stierne visse steder, hvilket umuliggjorde cykling. Julevandringen i Rude Skov d. 15. december blev en stor succes, med 25 glade og fornøjede gæster, som ud over de historiske godbidder blev diventeret med lidt julelækkerier. På turen stod Svend Christensen og Jon Voss for formidlingen af aspekter af skovens nyere historie, mens Vedbækfundenes leder Anne Birgitte Gurlev tog sig af formidlingen af oldtidsminderne og moserne med tørvegravning og mosegeologi. Turen afsluttedes ved aftenid på et højdedrag, hvor deltagerne kunne nyde udsigten over Store Stubbesø i måneskinnet, mens der blev serveret glögg, klejner og varm æblesaft med kanel.

Fra udstillingen
"Herreværelset".

Debataften

I september 2013 afholdt Rudersdal Museer to debataftener kombineret med rundvisninger i særudstillingen "Herreværelset". Filosofen Thomas Ryan stod for at sætte manderollen i perspektiv under disse arrangementer, der var en del af Golden Days Festivalen med temaet "Philosophy Now".

Den 18. september afholdtes der historisk vandretur i Skodsborg/Jægersborg Hegn i samarbejde med HistTop. Der var ca. 40 deltagere, og turen var en succes.

ØVRIGT

Administrationen og afdelingen for Nyere Tid skal som nævnt flytte fra Mothsgården til en permanent placering i Nærum i forbindelse med restaureringen af Mothsgårdens hovedbygning. I oktober 2013 besøgte personale og frivillige syd-længen i Nærum for at danne sig et overblik over de lidt trange forhold. Efter indbyrdes drøftelser blev der udarbejdet en plan for placering af medarbejderne. Der er dog behov for mere plads (blandt andet til museets uundværlige håndbibliotek, der for langt størstedelens vedkommende må stå nedpakket i de kommende år).

Heldigvis ser der ud til at være gode chancer for, at museet vil kunne benytte nord-længen ved biblioteket fra ultimo 2015, idet det allerede

*Fremtiden i
Nærum*

længe har været planlagt, at børneinstitutionen skal flytte derfra. Dette vil også muliggøre en langt mere hensigtsmæssig placering af arkivlæsesalen end den nuværende, idet arkivlæsesalen vil kunne placeres sammen med det udvidede bibliotek i nordlængen. Dette vil medføre bedre pladsforhold for både arkiv, museum og gæster samt langt større tilgængelighed for arkivgæsterne; i det hele taget vil der kunne skabes et meget fint museums/arkiv/ forskningsmiljø i de to længer.

Der blev i foråret 2013 nedsat en arbejdsgruppe (med deltagelse af repræsentanter fra alle afdelinger) med henblik på at definere overordnede temaer og layout for den kommende faste udstilling i Mothsgårdens hovedbygning. Deltagerne i arbejdsgruppen udarbejdede bl.a. foreløbige lister over genstande/arkivalier samt relevante kilder til belysning af udstillingens forskellige temaer. Det påregnes at inddrage eksterne udstillingsarkitekter i planlægningen i starten af 2014, hvorefter der skal udarbejdes et skitseprojekt til godkendelse i Kultur- og Fritidsudvalget. Herefter skal projekt materialet danne grundlag for ansøgninger til en række fonde om midler til detailprojektering og etablering af udstillingen.

Museumsleder
Jon Voss taler
ved åbningen af
særudstillingen
"Herreværelset".

PERSONALE:

Rudersdal Museers ny leder, Jon Voss, tiltrådte 15. februar 2013. Augustinus Fonden bevilgede i efteråret 2014 glædeligvis halvanden million kr. til registrator Anders Bank Lodahls Ph. D.-forløb på Syddansk Universitet. Ved årsskiftet var man også nået tæt på en godkendelse af Ph. D.-projektet fra universitetets side. I løbet af foråret 2014 vil Universitetet meddele Rudersdal Museer, om Ph.d.-forløbet kan initieres medio 2014 eller først på et senere tidspunkt.

Mothsgården

Ved årsskiftet 2013/2014 bestod personalet på Mothsgården af Jon Voss (leder af Rudersdal Museer), Svend Christensen (leder af Mothsgården), registrator Anders Bank Lodahl, museumsformidler Milli Svarre, udstillingsarkitekt Kirsten Schmidt, arkitekt Steen Nielsson, bogholder/sekretær Birgit Simonsen samt vore gode og dygtige frivillige: Bjarne Pedersen, Grete Hoppe, Ianne Elo, Jytte Mochizuki og Lennie Simonsen.

BESØGSSTATISTIK:

Udstillinger	Periode	Antal dage	Brutto-besøg	Netto-besøg	Netto-besøg i % af året	Netto-besøg pr. dag
Klingspor (fra nov. 2012)	1/1 – 1/4	90	733	733	18,5%	8,1
Ingen udstilling	2/4 – 23/4	21	788	55	1,3%	2,6
Herreværelset	24/4 – 31/12	252	3949	3161	80,2%	12,5
Oktober 1943	2/10 – 31/12	90				

VEDBÆKFUNDENE:

2013 var et godt år, hvor besøgstallet var i top. Rigtig mange børn og voksne besøgte udstillingerne og benyttede Vedbækfundenes forskellige tilbud og aktiviteter. Det var også et år, hvor Vedbækfundene fik fin omtale i flere forskellige medier lokalt, nationalt og internationalt. Private valgte i flere tilfælde at fejre deres fødselsdag med en omvisning på Vedbækfundene, og skoletjenesten var hele året velbesøgt med masser af børnehaver og skoleklasser – og som noget helt nyt kom skoleklasser

også på søndage! Vedbækfundene fik i juni besøg af deltagerne på en international jægerstenalderkongres afholdt på Københavns Universitet, og igen kom flere universiteter på besøg på museumsafdelingen.

BESØGSTAL OG SKOLETJENESTE

Besøgstallet steg i 2013 - i alt 8490 museumsgæster, heraf 4046 børn, besøgte Vedbækfundene. Det er en stigning på i alt 813 besøgende i forhold til 2012. Børnene udgør næsten halvdelen af VBF's samlede besøgstal, og de kan tydeligvis lide at være på stedet. Dette kan også læses i gæstebogen, hvor børnene en gang imellem skriver egne kommentarer. Børn fra Hareskov Skole skrev følgende kommentarer ved deres besøg: "Kære museum jeg har harft en dejlig dag og høper jeg kommer igen hilsen Cathrine." "Det var sjovt at være her og helt vildt sejt. Nicolaj". "I starten troede jeg at det ville blive kedeligt men det var farktisk mega sjov Valdemar." "I kan godt være stolt af jeres musser det er et godt museum kh Alberte".

Den månedlange skolekonflikt i april 2013 betød desværre aflysninger af allerede aftalte undervisningsforløb. Men når årets besøg gøres op, var skoletjenesten velbesøgt. Efter sommerferien var der på de fleste hverdage besøg i skoletjenesten, og det var svært at finde ledige tider til skoleklasser, der ønskede at se Vedbækfundene. I alt 132 klasser, børnehaver og andre grupper kom i 2013 på besøg. Af dem fik de 98 undervisning i skoletjenesten og omvisning i Vedbækfundenes udstillinger.

2013 blev også et år, hvor et nyt fænomen dukkede op i skoletjenesten – omvisninger af skoleklasser på søndage. Søndagsbesøgene blev arrangeret af engagerede forældre, der ønskede, at deres børns klasse skulle opleve Vedbækfundene. Søndagsbesøgene bestod ikke bare i undervisning af skolebørnene, for med dem fulgte både søskendebørn og forældre, som dermed også fik glæde af Vedbækfundene. Da VBF har opgaver til forskellige aldersklasser kunne alle børnene efter undervisningen løse opgaver i udstillingen, og der blev sluttet af med bueskydning udenfor. Udstillingsrummene var på disse søndage fyldt til bristepunktet. Men det fungerede fint, og børn og voksne tog hjem med en god oplevelse. Skoleomvisninger på søndage ser ud til at være kommet for at blive. Der er allerede et par bestillinger til 2014.

*Børnenes
vurdering af
museet*

*Søndags-
omvisninger for
skoleklasser*

ÅRETS ANDRE AKTIVITETER OG ARRANGEMENTER

Det er blevet fast tradition, at der skal være aktiviteter for børnene i skolernes ferier. I vinterferien var temaet "Vildsvinejagt". Vedbækfundene havde opgaver og en konkurrence til forskellige aldersklasser, hvor børnene kunne lære om jægerstenalderens vildsvinejagt. Alle dagene var der mulighed for at skyde med bue og pil. I alt 80 børn deltog i konkurrencen om at gå på jagt efter vildsvin i udstillingerne.

Kulturgalaksen

Vedbækfundene har som repræsentant for Rudersdal Museer i årets løb deltaget i flere samarbejder med andre institutioner inden for kulturområdet i Rudersdal Kommune. Som det foregående år arbejdede Vedbækfundene i 2013 sammen med Kulturgalaksen, Rudersdal Biblioteker og Rudersdal Musikskole om Smag på kulturen - et samlet pakketilbud til Rudersdal Kommunes børnehaver og Dagplejen. Mødet med kunst og kultur understøtter de pædagogiske læreplaner, som der arbejdes med inden for børneområdet. Smag på kulturen er tænkt som en appetitvækker for børnehaver og Dagplejen. Pakketilbuddet er udviklet i dialog med Børneområdet. Vedbækfundenes del af pakken er forløbet "Lys og mørke i jægerstenalderen" - et forløb, hvor børnenes sanser kommer i spil samtidig med, at de oplever jægerstenalderens verden.

"Jagten på historien"

Et andet samarbejde var Kulturens Motionsdag, hvor kulturelt indhold blev kombineret med fysiske aktiviteter. Kulturens Motionsdag afholdes i samarbejde med Golden Days. På dagen fredag d. 24. maj kunne børnefamilier i hele Hovedstadsområdet vælge mellem 12 forskellige motionsruter i området fra Stevns til Helsingør. I 2013 var overskriften for dagen "Jagten på historien" og i Rudersdal Kommune blev motionsløbet afholdt på Vedbækfundene, Gl. Holtegaard og i området omkring Gl. Holtegaard. Der blev nedsat en historiegruppe, som skabte et forløb, der tog udgangspunkt i mystiske hændelser som barnegråd i barokhaven og uro på Gl. Holtegaard. Uroen kunne også mærkes i 1700-tallet, da Lauritz de Thurah byggede Gl. Holtegaard og boede i bygningen sammen med sin kone Marie. I Maries (fiktive) dagbog kunne læses, at også hun havde oplevet mystiske ting som barnegråd i haven og skindklædte vildsvinejægere i de fine stuer. Årsagen til al uroen var, at svanevingen, som det nyfødte barn i jægerstenalderen blev gravlagt på, var rådnet væk. En ny svanevinge måtte fremskaffes, så der igen kunne blive fred på Gl. Holtegaard og Vedbækfundene. Der blev derfor arrangeret et motionsløb med poster på Vedbækfundene, på Gl. Holtegaard, i barokhaven, på Mariehøj og området omkring Gl. Holtegård. Her fik børnene ved posterne lidt kulturhistorisk viden

De 723 deltagende børn og voksne blev lukket ind i hold med 10 minutters mellemrum til motionsløbet Jagten på historien på Vedbækfundene, Gl. Holtegaard og i området omkring Gl. Holtegaard.
Foto: Mia Bursø Kristensen.

om jægerstenalderen og 1700-tallet. De skulle også ved hver post deltage i en fysisk aktivitet og samle en "svanefjer" til en ny, blød svanevinge til det lille barn i graven. Historien blev dramatiseret af billedkunstner og historiefortæller Susanne Holck, som sammen med de deltagende børn skabte en ny svanevinge til det lille barn i graven. Svanevingen er nu udstillet på Vedbækfundene.

Den nye svanevinge Ved motionsløbet Jagten på historien blev en ny "svanevinge" skabt til det lille barn i jægerstenaldergraven med barnet på svanevingen. Her overrækkes den nye "svanevinge" overrækkes af deltagende børn til Vedbækfundenes leder Anne Birgitte Gurlev. Foto: Mia Bursø Kristensen.

Åben boplads ...:
På Åben Boplads
2013 fik børnene
fremstillet deres
egen flintekniv
hos arkæolog og
flinthugger Esben
Kannegaard fra
Museum Østjyl-
land. Foto: Anne
Birgitte Gurlev.

Undervejs i motionsløbet kom børnene til jægerstenalderen, hvor de mødte skindklædte vildsvinejægere. De kom til 1700-tallet, hvor de bl.a. mødte både Marie og Laurids de Thurah, og de kom til en eventyrverden, hvor de mødte både elvere, orker og en heks. Jagten på historien blev arrangeret i samarbejde mellem forskellige institutioner inden for Kulturområdet i Rudersdal Kommune, Dansk Orienterings Forbund med Søllerød Orienteringsklub og skuespillere fra Nærum Lokalteater. Det blev en stor succes. I alt 723 børn og voksne deltog i løbet, som alle kom igennem Vedbækfundenes udstillinger.

Vedbækfundene deltog i Rudersdal Museers cykeltur i Geels Skov og Kirkeskoven, som sluttedes af med en rundvisning på Vedbækfundene. I Geels Skov er der rester af stendysser - bondestenalderens storstensgrave. Der er gravhøje antageligt fra bronzealderen, og rundt omkring i skoven kan ses skåltegnsten, som er sten med indhuggede fordybninger fra bronzealderen. I skoven findes også nogle af Danmarks allerbedst bevarede spor af oldtidens marksystemer. Vedbækfundene deltog også i Rudersdal Museers juletur i Rude skov.

Åben boplads

Igen i 2013 blev der i september afholdt Åben Boplads, hvor græsplænen foran Vedbækfundene blev indrettet med forskellige stenalderværksteder. I år blev flintværkstedet bemanded med en af landets dygtigste flinthuggere, arkæolog Esben Kannegaard fra Museum Østjylland.

Hos Esben Kannegaard fik de besøgende børn fremstillet deres egen flintkniv. I nogle af de andre værksteder kunne børnene sy skindpunge og fremstille bådformede lerlamper. Åben Boplads blev arrangeret i samarbejde med børnekulturkonsulent Helle Normand og Historisk-topografisk Selskab for Søllerødeggen.

I skolernes efterårsferie var der tegnekonkurrence og tegneundervisning. Arkæologistuderende Sara Juel Andersen stod for tegneundervisningen, hvor børnene kunne lære at tegne dyr. Hun underviste også i, hvordan man i jægerstenalderen tegnede dyr og mennesker.

Nissejagt

Året sluttede igen med en nissejagt i Vedbækfundenes udstillinger. En drillenisse havde gemt over 100 nisser i udstillingen, som børn i alle aldre skulle finde. Nissejagten foregik i museets åbningstid, så alle museets gæster med børn kunne have glæde af den. Men det var også muligt for børnehaver og skoleklasser at bestille tid til nissejagt om formiddagen. Det benyttede både børnehaver og 0. klasser i Rudersdal Kommune sig af. Nissejagten varede en time og var gratis for de deltagende børnehaver og 0. klasser.

FOREDRAG, BESØG OG ANDEN FORMIDLING

Vedbækfundene har fået rigtig god omtale både udenlands og indenlands i 2013. Det norske tv-selskab NRK viste i de første måneder af 2013 en stor TV-serie, "Arkeologerne", som indeholdt optagelser fra en række danske museer, heriblandt Vedbækfundene. I optagelserne havde nordmændene fokus på grav 8 med kvinden og barnet på svanevingen. Optagelserne med jægerstenalderens grave fra Vedbæk betød, at VBF i 2013 også fik museumsgæster fra Norge, som havde set indslaget om Vedbækfundene i TV. Også bymuseet i Bergen med 38 ansatte lagde vejen forbi Vedbækfundene på deres personaleudflugt til Danmark d. 17. oktober. I 2013 fik kvinden med barnet på svanevingen også to siders fin omtale af Nicky Milner et al i en ny engelsk bog, "Star Carr. Life in Britain af the Ice Age". Bogen handler om et berømt, over 10.000 gammelt engelsk fund fra jægerstenalderen.

Forskning

Der forskes stadig i Vedbækfundene, og de udstillede grave tiltrækker besøg af universiteter og udenlandske forskere. For de arkæologistuderende på Københavns Universitet er et besøg på Vedbækfundene en fast tradition. Også Lunds Universitet kommer på besøg hvert år. D. 30. - 31. maj blev der afholdt en jægerstenalderkongres på Københavns Universitet i anledning af, at lektor og arkæolog Erik Brinch Petersen gik på pension. Erik Brinch Petersen har været udgravningsleder på ud-

Udenlandske forskere ...: Lektor og arkæolog Erik Brinch Petersen fortæller de besøgende forskere fra jægerstenalderkongressen Problems in Palaeolithic and Mesolithic research på Københavns Universitet d. 30-31. maj 2013 om gravene fra Vedbæk. Foto Anne Birgitte Gurlev.

gravningerne i Vedbæk Maglemose og har forsket i Vedbækfundene og jægerstenalderen lige siden. En forskning som ligger til grund for formidlingen i udstillingerne på Vedbækfundene. De udenlandske forskere fra kongressen fik efter deres besøg i Vedbæk Maglemose lørdag d. 1. juni omvisning i Vedbækfundenes udstillinger af Erik Brinch Petersen.

Omtalen i pressen af vores arrangementer har været god hele året. Midt i en valgkamp og med mindre end 14 dage til kommunalvalget i november kom Vedbækfundenes vildsvin på forsiden af Rudersdal Avis og Villabyerne, som uddeles i Gentofte Kommune. Foredraget Stenalderkost er hot, som Vedbækfundenes leder Anne Birgitte Gurlev holdt d. 14. februar, fik dog særlig stor pressedækning. Foredraget handlede om, hvad vi egentlig ud fra de arkæologiske fund ved om stenalderens kost. At stenalderkost er oppe i tiden kunne tydeligt mærkes på den efterfølgende presseomtale. En fin omtale af foredragets indhold i Frederiksborg Amts Avis betød, at foredraget fik presseomtale i både tv, radio og dagspresse.

Stenalderkost

PERSONALE

Weekendvagterne blev i 2013 dækket af arkæologistuderende Sofie Jørgensen, Sara Juel Andersen, Andreas Grundtvig Binder, Stina Brorsen

Winter og Karina Truelsen. Stina Brorsen Winther gik på barsel i marts, mens Karina Truelsen vendte tilbage efter barsel i juli. I juni blev arkæologistuderende Sabine Thrane ansat i en stilling som studentermedhjælp på hverdage – 12 timer om ugen, således, at det daglige personale på hverdage udgøres af leder af Vedbækfundene Anne Birgitte Gurlev samt Sabine Thrane. Sabine Thrane har tidligere været ansat som weekendvagt. Derudover har Sara Juel Andersen, Stina Brorsen Winter og Karina Truelsen også deltaget i undervisning af skoleklasser i Vedbækfundenes skoletjeneste i 2013.

PLANER

Udgravning ved Langhaven

Inden arbejdet med udvidelsen med et ekstra spor af Helsingørmotorvejen foretog Hørsholm Egn Museum en arkæologisk udgravning ved Langhaven. Ved udgravningen blev fundet rester af 12 langhuse. Det ældste kan dateres til ældre bronzealder. Der ser ud til at have været bebyggelse på stedet indtil tiden omkring Kristi fødsel. Analyser og dateringer af fundene tager tid, og dette arbejde strækker sig ind i foråret 2014. Husenes historie sammen med de mange genstande, der blev fundet ved udgravningen, udstilles på Vedbækfundene i efteråret 2014.

HISTORISK ARKIV:

Renoveringen af arkivets lokaler og kælder trak ud, hvorfor der var begrænsninger i adgangen til arkivalierne. Blandt andet manglede der reoler. Disse blev leveret i efteråret, og arkivet kom således næsten helt på plads i slutningen af året.

Erik Helmer Pedersens bogsamling

Efter afhentning af de første seks flyttekasser af Erik Helmer Pedersens store arkiv og bogsamling (især litteratur om lokalhistorie, udvandrerhistorie og landbrugshistorie), som EHP glædeligvis har doneret til Historisk Arkiv, er det aftalt at vente med at hente resten, indtil der (forhåbentlig) vil kunne etableres et samlet bibliotek bestående af Mothsgårdens bibliotek, Arkivets håndbibliotek og EHP's samling i nord-længen ved biblioteket i Nærum. Samlingen ville ellers skulle stå nedpakket og ubrugelig hen indtil da.

Arkivet fik styr på arbejdsplanen for 2014 i NEA. Der bliver en række fagsystemer, der skal afleveres, og Arkivet går også i gang med forberedelserne til en aflevering i 2015 af kommunens ESDH-system, Acadre.

Planen for arkivskranke i biblioteket om lørdagen blev udsat, da det skønnedes mest hensigtsmæssigt at inddrage den ny arkivleder i for-

Fra arkivets hverdag: Lokalhistoriske arkivalier på deres plads i kælderen under Nærum Bibliotek.

*Brüel & Kjærs
arkivgruppe*

beredelsen. Det påregnes, at skranken med infoskærm om arkivet og præsentation af "Månedens arkivalie" etableres i løbet af foråret 2014.

Et samarbejde med virksomheden Brüel & Kjærs arkivgruppe om opbygning af arkiv og museum blev påbegyndt i 2013. Indtil videre har arkivet afholdt 2 fyraftensmøder med arkivgruppen. På sigt regner arkivet med at samarbejde om formidling og forskning i virksomhedens historie.

I løbet af 2013 blev der foranstaltet undersøgelser med henblik på vurdering af, hvorvidt det overordnet set vil være hensigtsmæssigt at benytte sig af alternative programmer til registrering af arkivalier.

UDSTILLINGER OG AKTIVITETER

Udstillingen om Birkerød Gymnasium vandrede fra Nærum til Birkerød Gymnasium og til sidst til Mantziusgården, hvor den stod indtil d. 4. juli. Der blev opsat plakater om udstillingen strategiske steder i Birkerød bymidte.

Udstillingen om Søllerød Sommerlejr på Nordkysten blev forberedt og efterfølgende opsat i Nærum, hvor den stod fra d. 24. juni – 1. september. Efter at have været på arkivet og Nærum Skole stod udstillingen om Søllerød Sommerlejr på Holte Bibliotek i hele oktober måned.

Haldor Topsøe

Udstillingen om Haldor Topsøe i anledning af 100 års-fødselsdagen blev opstillet ved Hovedbiblioteket i Birkerød og skulle senere flyttes til virksomhedens hovedsæde i Ravnholm, Historisk Arkiv samt Rådhuset.

Fra åbningen af arkivets udstilling om Birkerød Gymnasium, marts 2013.

I forbindelse med Haldor Topsøes beklagelige bortgang fire dage før fødselsdagen blev det dog nødvendigt at tage udstillingen ned og revidere plancherne. Udstillingen blev genopstillet i uge 22.

Martin Dahl holdt foredrag om historien bag Holte, Holte Midtpunkt og Holte bibliotek ved Holte Biblioteks officielle åbning d. 21. marts. Morten Richardt og Morten Trommer holdt kursus i slægtsforskning i Birkerød d. 21. maj.

Sølerødlejrens bygninger på Odden eksisterer stadig. Fotos 2013

Arkivet var sammen med biblioteket den 30. og 31. oktober på Nærum Gymnasium for at fejre skolens 10 års jubilæum. Her blev der blandt andet vist gamle fotos fra Nærum.

Daværende arkivleder Martin Dahl åbner udstillingen om Haldor Topsøe i administrationscenter Birkerøds forhal, juni 2013

Grundet personalesituationen blev den planlagte udstilling "Rudersdal Før og Nu" indtil videre aflyst. Grundet personalemangel i overgangsperioden mellem Martin Dahls afgang og den ny arkivleders tiltrædelse blev der endvidere ikke etableret udstillinger i vinteren 2013. Der blev dog taget hul på forberedelserne til en udstilling om Nordbanens 150-års jubilæum i 2014, hvor der også er fokus på jernbanens betydning for postbefordringen i området. Udstillingen forberedes i samarbejde med Birkerød Frimærke Klub.

Nordbanen

PERSONALE:

Historisk Arkiv for Rudersdal Kommunes personale bestod i 2013 af arkivleder Martin Dahl, kommunearkivar Morten Richardt, arkivar Morten Trommer, seniormedarbejder Christian Kaarsberg, Helle Wikstrøm samt Dorte Errebo (arkivfrivillig). Martin Wilsons midlertidige ansættelse som arkivvært sluttede d. 15. april 2013.

Morten Richardt blev fastansat som kommunearkivar d. 1. maj 2013. Christian Kaarsberg startede i seniorjob som arkivvært onsdage, torsdage og fredage d. 22. maj. Helle Wikstrøm startede i en midlertidig

Dagligliv på Historisk Arkiv. Kommunearchivar Morten Richardt i færd med registreringsarbejde. I baggrunden på reolen ses Mandtalslisterne for Søllerød Kommune.

ansættelse d. 1. juni, med registrering som primær opgave. Helle Wikstrøms ansættelse blev forlænget pr. 1. december 2013.

*Farvel til
Martin Dahl*

Arkivleder Martin Dahl sagde efter mange gode år på Arkivet op sidst i september 2013, idet han havde fået nyt job (som Records Manager i DONG Energy). Martin Dahl fratrådte ultimo oktober.

Efter stillingsopslag og ansættelsessamtaler blev det besluttet at ansætte Lars Bo Hansen som ny arkivleder, til tiltrædelse primo 2014.

Søllerød Sommerlejr: Unge på sommerlejr hejser Dannebrog. Fotografi fra arkivets udstilling om Søllerød Sommerlejr medio 2013

Årsberetning for Historisk- topografisk Selskab for Søllerødegnen 2013

Af Anita Mikkelsen

Det er med glæde, at jeg kaster et tilbageblik på 2013. Det har været et meget aktivt år og indeholdt mange vellykkede arrangementer, hvis vi skal dømme efter de tilbagemeldinger, vi har fået. Vi mener også, at vi har opfyldt Selskabets formål med at vække interesse for vor lokale historie og historie generelt samt har påvirket bestræbelser på at bevare vore kulturelle værdier.

ARRANGEMENTER

Ved planlægningen af vore arrangementer har vi i tankerne, at det både skal være arrangementer, der giver oplevelser og ny viden om vort nære miljø, men tillige at mindre ture til nye historiske steder, lidt længere end Rudersdal Kommune, kan være med til at øge vores historiske viden og sætte vores egen egns historie ind i et større perspektiv. Med vo-

Bi Skaarup
præsenterer sine
"rugbrøds-kager"
for formanden
(Foto Kirsten
Schmidt)

res sensommerudflugt, der som altid er meget populær, har vi endog mulighed for i løbet af en hel dag at komme rigtig langt omkring og vise medlemmerne steder, som ikke er så kendte og nemme at få lov at se, og som vi skønner kan have vore medlemmers interesse.

Vi begyndte året noget utraditionelt med at indbyde Bi Skaarup, der er præsident for Gastronomisk Akademi

“Jagten på den forsvundne sjællandske madkultur”

Nationalmuseets Klunkehjem

og tillige middelalderarkæolog og madhistoriker, til at fortælle om “Jagten på den forsvundne sjællandske madkultur”. Hvad er egentlig gammel dansk mad, og hvordan spiste man på vores egn og på Sjælland for nogle hundrede år siden? Foredraget drejede sig blandt andet om bondesamfundets kost, der byggede på, hvad jorden kunne præstere, men også på den påvirkning, som vores egn fik som en væsentlig leverandør af råvarer til hovedstaden. I dag med den store interesse for Ny Nordisk Mad, rejste spørgsmålet sig, om en søgen tilbage til gamle retter og en anden tilberedning end industrisamfundets kunne give nye madoplevelser. Det mente foredragsholderen bedst kunne afgøres ved at smage, og det gjorde vi. Bi Skaarup havde tilberedt spændende smagsprøver på forretter, kødretter og dessert. Salen i Søllerød Sognegård var fuld af medlemmer, der smagte og nød mad og fortælling.

Et af årets besøg uden for Rudersdal gik til Nationalmuseets Klunkehjem i Frederiksholms Kanal. Vi havde arrangeret 2 omvisninger i grosserer Rudolph Christensens herskabelige hjem skabt omkring 1890 i tidens klunkestil. Det enestående ved denne lejlighed er, at stort set hele det autentiske interiør er bevaret. Familiens 2 døtre beboede lejligheden efter forældrenes død, de giftede sig ikke og bevarede alt uændret med stor pietet over for forældrenes møbler og indretning. Alt blev efter deres død testamenteret til Nationalmuseet. Det er som at besøge en

Et blik ud over Søllerød Sø fra de højtliggende grave og mausoleer på Søllerød Kirkegård (Foto Søren Petersen)

Arboretmester
Ole R. Byrgesen
fortæller om arbejdet
med at bevare
træarterne
(Foto Kirsten Schmidt)

tidslomme fra ca.1900 med alt “på sin rette plads”, hvor der kun mangler beboerne.

*“Dobbeltmordet
på Peter Bangs
Vej”*

Foredraget om “dobbeltmordet på Peter Bangs Vej” holdt i Søllerød Sognegård var bestemt noget ganske andet. Peer Kaae, journalist og forfatter, kunne dramatisere denne i forvejen yderst spændende

kriminalgåde, så man kunne høre en knap-penål falde til gulvet. Vi fik præsenteret en ny løsningsteori, der byggede på nye materialer fra Landsarkivet, og vi så billeder fra Søllerød, hvor de implicerede personer havde haft deres gang – et sommerhus på Kong Valdemars vej, Kirkeskoven og muligvis en grav på kirkegården.

Rundvandringen på Søllerød Kirkegård i april måned med Niels Peter Stilling måtte dubleres, rigtig mange af vore medlemmer ville

Arboretet i Hors-holm (Foto Kirsten Schmidt)

*Søllerød
Kirkegård*

deltage i den interessante vandring lyttende til de utrolig forskellige fortællinger, som gravminderne gav anledning til. Søllerød Kirkegård er en af landets smukkeste, og vores lokalhistorie bliver her synlig på sin egen måde. Vi så gravmæler tilhørende de selvbevidste bønder samlet i gravkvarterer fra de forskellige landsbyer, vi beundrede de store mausoleer, og gravstederne for de velhavende landstedsejere fra Øresundskysten, der lå med udsigt til søen, så hvorledes 1900-tallets store mænd ønskede at fremstå efter døden, og hvordan vor tids grave ser ud. Hele turen blev fulgt af Niels Peter Stillings interessante fortælling om, hvordan kommunen har udviklet sig gennem små 200 år.

Arboretet

Arboretet ligger i Hørsholm Kommune, men helt op ad kommunegrænsen til Rudersdal, visse steder endog på Rudersdals jorde. Arboretmester Ole R. Byrgesen viste rundt blandt de ca. 2000 arter, som findes og er basis for forskning og undervisning. Det blev en levende og morsom beretning om de mange træer fra hele verden, som vi fik lejlighed til at se nærmere på i det smukke majvejr. Den store interesse for besøget gav anledning til lidt senere i maj at gentage rundvisningen.

*Byvandring i
Raadvad*

En byvandring i Raadvad fandt også sted i maj. Det var stadsarkivar Jeppe Tønsberg fra Lyngby, som førte os rundt og fortalte om denne lille enklave midt i Jægersborg Hegn, omgivet af skov på alle sider. Her ved Mølleåen lå Raadvad Knivfabrik og før den andre møller, der udnyttede Mølleåens vand. Området ejes af staten og er nu fredet. Det betragtes som et værdifuldt industriminde, og der er bevaret flere af de bygninger, som den første fabriksejer N. J. Jessen opførte i 1700-tallet. Der er stadig en egen stemning forbundet med den lille bebyggelse, som var et samfund for sig selv med skole, kro, smedjer, værksteder, hvor fremstilling af mange forskellige håndværk var muligt. I dag arbejdes der stadigvæk i nogle af de gamle værksteder, men nu er det stenhuggere, træskærere, tekstilarbejdere, bronzestøbning, malerarbejde – for de flestes vedkommende med arbejder, der restaurerer eller genskaber historiske genstande. Vi var på besøg i disse interessante værksteder. Også for dette besøg i Raadvad var interessen så stor blandt medlemmerne, at arrangementet blev gentaget i september måned – denne gang dog med mig som fortæller af Raadvads historie og som guide rundt imellem de gamle huse.

*Vandretur i
Jægersborg Hegn*

Efteråret bød desuden på en spændende tur i Jægersborg Hegn, arrangeret og ledet af Jon Voss, på dette tidspunkt ny museumsleder for Rudersdal Museer, og Søren Petersen, vores næstformand. Det var dels en lokalhistorisk tur, dels en tur, hvor der blev fortalt skovhistorie. Turen udgik fra Skodsborg station med besøg ved Frederik den Syvendes

Beletage i det ny restaurerede Eremitageslot (Foto Kirsten Schmidt)

Eremitagens restaurering

Grotte, hvor mange historier, der knyttede sig til denne specielle konge og grevinde Danner blev gengivet. Videre gik turen for ca. 40 medlemmer ind i Jægersborg Hegn til "Guldhøjen" og andre af de oldtidshøje, som Frederik den syvende gravede ud. Som en tilgift til fortællingen om skoven fik deltagerne også kyndig indsigt i de mange forskellige svampe, der netop på dette tidspunkt vrirlede frem, af Jon Voss, som viste sig at være "svampekender".

I løbet af foråret var Eremitagens restaurering blevet afsluttet og slottet åbnet for besøgende. Selskabet valgte at bede Annette Straagaard, som havde været chef for denne restaurering, at komme og fortælle om dette store arbejde. Gennem storartede billeder og et meget engageret foredrag fik alle en oplevelse af, hvordan slottets interiør var bragt tilbage til tæt på sit oprindelige udseende i farvevalg og ikke mindst i materialer, og de værdier der nu er blevet bevaret for eftertiden. Slottet er ikke tilgængeligt for besøgende i vintertiden, og i øvrigt kun i små grupper af gangen, så det er overladt til medlemmerne individuelt at besøge Eremitagen i 2014.

Et kik ned i en model af det nye Museum for Søfart, som viser stedets arkitektur (Foto Kirsten Schmidt)

Carlsberg Byen

Bykvarteret Carlsberg Byen er et spændende område, som inden for de kommende 15-20 år vil blive totalt ændret. Her ligger mange fredede bygninger fra Carlsberg bryggerierne og mange bevaringsværdige bygninger, tegnet af flere af datidens bedste arkitekter. Det blev en meget efterspurgt udflugt, som desværre ikke lod sig dublere. Men 30-40 medlemmer blev i 2 timer vist rundt og fik fortalt om Carlsberg bygningerne og om de storslåede fremtidsplaner for dette 33 hektar store areal. Det var henholdsvis projektlederen og byplanchefen for Carlsberg Byen, der var de inspirerende guider.

Museet for Søfart

Efter store problemer, oversvømmelse med mere åbnede M/S Museet for Søfart i efteråret, og Selskabet havde længe stået i kø for at få en omvisning. 3 omvisere, museumsdirektøren og 2 museumsinspektører viste vore 90 medlemmer rundt i det fantastiske museum. I Helsingør er det nye museum indrettet i det gamle skibsværfts 150 meter lange tørdok, 1-1½ etage under jordniveau. Museet er en arkitektonisk oplevelse, men det er også en utrolig fantasifuld måde, hvorpå historien om Danmarks søfart gennem tiden bliver fortalt.

Herregårde

Årets sidste foredrag havde titlen "Herregårde på Fyn", og det var Niels Peter Stilling, som fyldte salen i Søllerød Sognegård og berettede om vore mange smukke herregårde på Fyn. Niels Peter Stilling arbejder i disse år på et 4-5 binds værk, "Herregården i Danmarkshistorien" og

Køkkenet på Selsø med mekanisk roterende stege-spids. Det er museumsleder på Selsø, Louise Sebro, der viser rundt på den smukke herregård.
(Foto Søren Petersen)

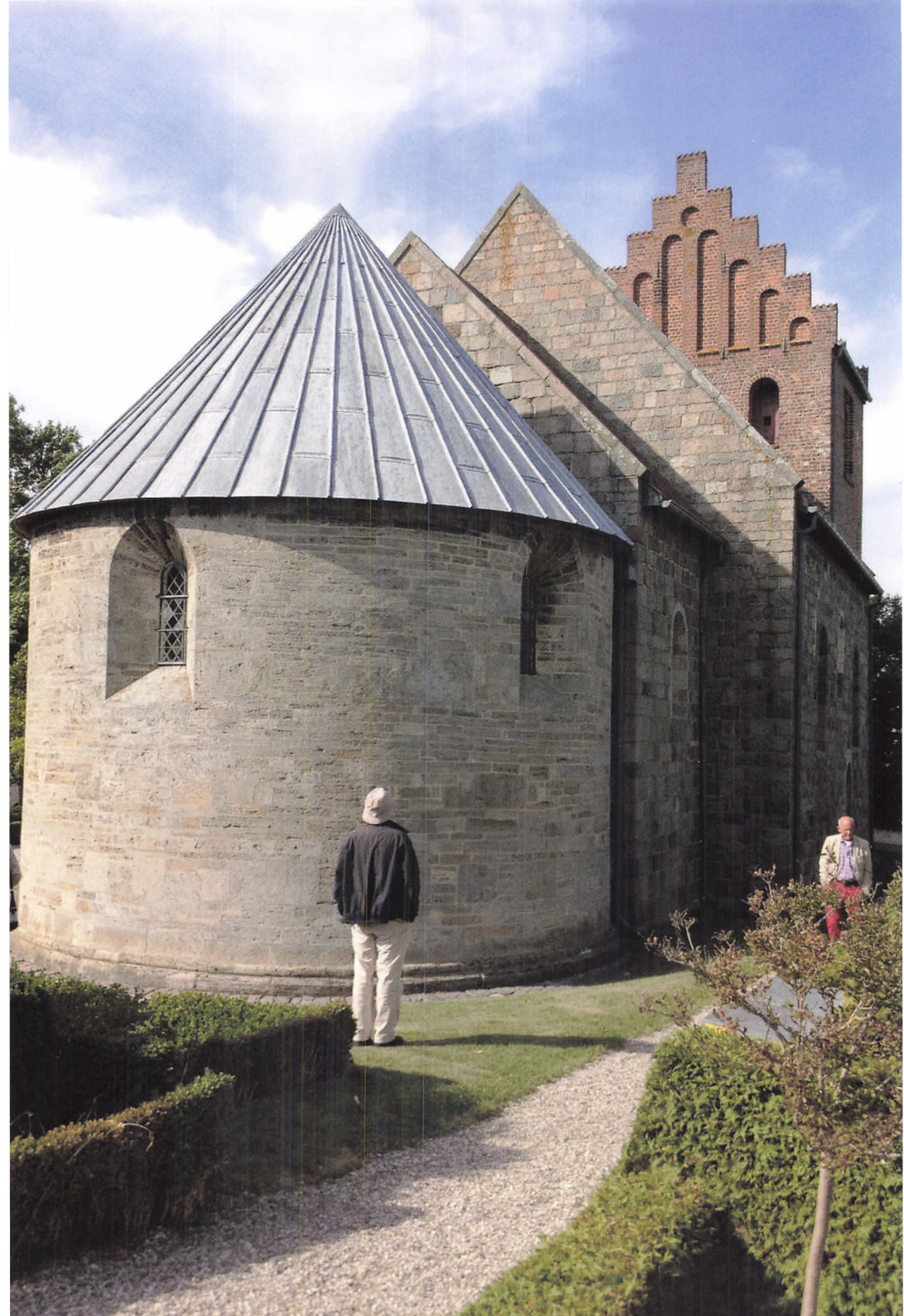

var tæt på at være færdig med at skrive teksten til bindet om Fyn. Gennem de meget smukke billeder, som forfatteren i øvrigt selv tager, blev den spændende historie om vore fantastiske herregårde fortalt – og som altid med et engagement, som begejstrer medlemmerne.

SENSOMMERUDFLUGTEN

Som det snart er sket i mange år, afholdt vi en sensommerudflugt i september måned, og som sædvanligt var rigtig mange af medlemmerne interesserede i at deltage. Turen gik til Hornsherred og egnen omkring Roskilde. Vi besøgte herregården Selsø, og det blev en meget spændende oplevelse at se, hvordan man havde valgt at restaurere denne renaissancegård. Her var store dele af interiøret autentisk, og i visse rum kunne man endog meget nøje følge de forskellige årtiers ombygninger. Præsentationsstuerne var imponerende ligesom det bevarede køkken i underetagen. Selsø Kirke var en interessant frådstenskirke oprindeligt opført som rundkirke. Frokost blev spist i Herthadalens smukke omgivelser inden besøget på Ledreborg. Denne særprægede ejendom, hvor

Selsø

Havesalen på
Ledreborg.
(Foto Søren
Petersen)

Ledreborg

interiøret er overdådigt, er opført i 1740'erne og 1750'erne af nogle af vore kendteste arkitekter som Nicolai Eigtved og Laurids de Thurah. På hjemvejen blev Kirkerup Kirke besøgt, en af de ældste sjællandske stenkirker, og særlig bemærkelsesværdig på grund af sine kalkmalerier. Nationalmuseet havde netop begyndt en restaurering af kalkmalerierne, så kun de modigste af medlemmerne fik lejlighed at komme tæt på de gamle mestres værker. Under hele turen var Niels Peter Stilling den vidende og meget underholdende guide.

ANDRE INITIATIVER

Selskabet har udover at invitere Rudersdals borgere med til nogle af vore foredrag også deltaget i en række arrangementer, som har været rettet mod børnefamilier. Det er sket i et samarbejde med Kulturgalaksten, Rudersdal Museer og Kultur i et ønske om at fortælle historie på flere måder.

“Åben Boplads” på Vedbækfundene var et af de arrangementer, som vi i lighed med de forudgående år deltog i. Mange børn med forældre eller bedsteforældre fik en oplevelse og viden om jægerstenalderen, ligesom de med begejstring fremstillede flintknive med mere.

Da julen nærmede sig deltog vi i et “Engleværksted” sammen med

Selsø Kirke med
sin velformede
apsis, der i virkelig-
heden er resterne
af den oprindelige
rundkirke fra det
tidlige 1100-tal.
(Foto Søren
Petersen)

Nationalmuseet havde sørget for, at vore medlemmer kunne komme tæt på kalkmalerierne i Kirkerup Kirke. (Foto Søren Petersen). Th. Adam og Eva i Kirkerup Kirke. (Foto Søren Petersen)

Søllerød Menighedsråd og Kultur. Billedkunstner Mette Wille var instruktør og en inspirerende leder. Sognepræst Signe Kamstrup fortalte

om engle og opfattelsen af engle gennem tid. Et meget vellykket kreativt arrangement.

I lighed med sidste år tog Selskabet del i "Havnedag i Vedbæk". Vi havde opstillet en stand, der fortalte om Selskabets formål og virke formidlet af Sanne Rud og Lars Bo Hansen fra bestyrelsen. Fine plancher med flotte lokalhistoriske billeder, billeder fra vore arrangementer, bøger til salg og pjecer illustrerede vores arbejde for lokalhistorien for de besøgende.

Der blev vist stor kreativitet ved "englefremstillingen" (Foto Ulla Skou)

GENERALFORSAMLINGEN

Selskabet afholdt sin ordinære generalforsamling den 30. maj 2013 i Søllerød Sognegård med dagsorden ifølge vedtægterne og med deltagelse af ca. 130 medlemmer. Erik Helmer Pedersen blev valgt til dirigent og ledte på vanlig gemytlig vis generalforsamlingen. Formandens beretning blev godkendt. Kasserer Henrik Støtt fremlagde regnskab for 2012 og budget for 2014. Begge blev vedtaget. Kontingentet på fortsat 250 kr. blev ligeledes vedtaget.

Bestyrelsen

Til bestyrelsen blev genvalgt Henrik Støtt, Morten Trommer og Georg Lund. Peter M.M. Christensen ønskede ikke genvalg og nyvalgt blev Verner Hylby, som i løbet af året har påtaget sig arbejdet som kasserer efter Henrik Støtt, som jeg hermed på Selskabets vegne takkede for et stort arbejde i de forløbne år. Som suppleanter valgtes Martin Wilson og Sanne Rud. Revisorsuppleant Lis Vorsting genvalgtes.

Efter generalforsamlingen holdt Kaj Sørensen, tidligere byplanchef i Rudersdal Kommune, foredraget "Byplaner og lokalplaner set i historisk perspektiv".

BEVARINGSUDVALGET

Lokalplaner

I 2013 har der været et ekstraordinært stort antal lokalplaner til høring, samt flere andre sager af interesse for Bevaringsudvalget, som nedenfor er sammenfattet af Jan Britze fra Bevaringsudvalget.:

Lokalplan 225 for Rosenlund Vedbæk Strandvej. Her har vi gjort indsigelse mod træfældning og ændring af kystskrænten, samt anerkendt bebyggelsens facadebillede mod Strandvejen. Sagen er afgjort i Natur og Miljøklagenævnet.

Lokalplan 235 for Skodsborg Strandvej 100, "Strandbøj", et tidl. plejehjem. Her er foreslået, at ejendommen i stedet for nedrivning omdannes til ejerlejligheder.

Lokalplan 209 for de Runde Haver i Nærum. Her er udtrykt anerkendelse for bevarelsen af de Runde Haver i deres oprindelige udformning og udseende.

Lokalplan 232 for et område ved Vedbæk Havn, hvor der er udtalt, at det findes rigtigt, at bygningerne betragtes som bevaringsværdige og at evt. nybyggeri skal have samme bygningskroppe. Påtalt blev, at lokalplanens østlige afgrænsning befinder sig på et område henhørende under Statens højhedsret over søterritoriet administreret af Kystdirektoratet.

Lokalplan 231 for Hartmans Plads i Nærum. Her er etablering af en park

Nedrivninger

en god ting, men at det nødvendiggør nedrivning af kommunens ejendom Rundforbivej 221-23, der ikke er egnet til beboelse, beklages. Ejendommen Hørsholm Kongevej 51, matr.nr. 1 k Rudeskov. Sammen med Danmarks Naturfredningsforening og Rudersdal Museer modsætter vi os, at der gives tilladelse til nedrivning af Skovløberhuset og opførelse af nyt enfamiliehus.

Lokalplan 213 – offentlige boliger Dronninggårds Allé, Piils skov. Her blev det bemærket, at den i skoven beliggende grotte bør frilægges og eksisterende gamle træer, der giver området identitet, bør bevares.

Lokalplan 220 – rammelokalplan for et område ved Henriksbolm. I lokalplanens indledning bør ud over landskabelige hensyn tilføjes hensyn til kulturelle og arkæologiske værdier.

Lokalplan 228 for et boligområde ved Henriksbolms Allé. Vi er af den mening, at lokalplanen repræsenterer særdeles velgennemarbejdede rammer for områdets bebyggelse, infrastruktur og natur. Dog bør i område A4 et punkthus reduceres til 3 etager svarende til områdets øvrige 2 punkthuse.

Frydenlund

Vedrørende ejendommen Frydenlund, Frydenlund Allé – om nyt pakkeri, opvarmningscentral og materielgård har vi støttet den af ejerne udarbejdede placering af byggeriet, der er godkendt af Rudersdal Kom-

Frydenlund set fra havesiden, 2006. (Foto Niels Peter Stilling)

*Råstofudvinding
ved Vedbæk
Havn*

munes byplanudvalg samt Fredningsnævnet for København. Dette har været nødvendigt for at undgå en uhensigtsmæssig og for Frydenlund Slot og frugtplantage ødelæggende anden placering, som Danmarks Naturfredningsforening (DN) har ønsket. Igangsættelse af byggeriet er udsat grundet DN's klage til Natur- og Miljøklagenævnet.

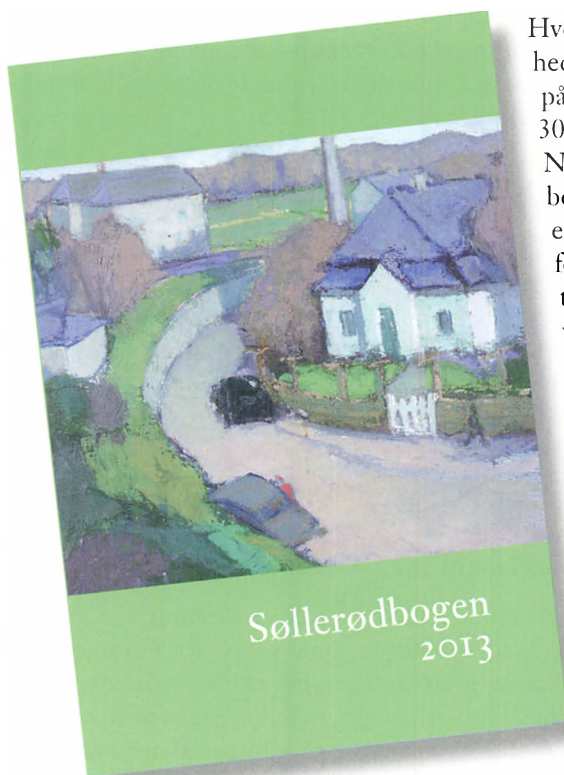
Vi har i samarbejde med Vedbæk Havn, Vedbæk fiskeriforening, Danmarks Fiskeriforening, Rudersdal Kommune ved tidl. formand for Byplanudvalget Erik Møllerup, Friluftsrådet, Vedbæk Bådelav, Vikingerne i Skodsborg og Vedbæk samt Danmarks Naturfredningsforening fået sat en foreløbig stopper for den voldsomme råstofudvinding ud for Vedbækkysten. Natur- og Miljøstyrelsen var ellers parat til at give selskabet NCC A/S tilladelse til en meget stor udvidelse af indvindingen af råstoffer ud for vor kyst med ødelæggende virkning for denne, havnen og fiskeriet. HISTTOP har med stor støtte fra Danmarks Naturfredningsforening været en af hovedkræfterne i forsøget på begrænsningen/stoppet af denne råstofudvinding.

PARTNERSKABET OMKRING MONUMENTERNE

*Ny folder til
"De talende
Monumenter"*

Selskabets samarbejde med Kultur, kommunens kulturforvaltning, har lige som de foregående år været frugtbar. Først og fremmest finder det sted i "Partnerskab om bevaring af historiske monumenter i Rudersdal Kommune", hvor vi mødes regelmæssigt for at arbejde for bevaring af vore monumenter og med formidlingen af den lokalhistorie, som de kan fortælle borgerne. Den nye firefløjede folder, som blev trykt med de nu 24 "talende monumenter" har vist sig at være så populær, at der måtte trykkes i et nyt oplag i oktober. Selskabet har også inden for Partnerskabet arbejdet for at involvere skolevæsenet i fremstilling af et undervisningsmateriale, som kan øge interessen for historie med udgangspunkt i lokalhistorien og evt. i monumenterne. Dette arbejdes der videre på, og der søges fondsmidler til et pilotprojekt.

Selskabet har i 2013 fortsat haft et tæt samarbejde med Helle Norman og Kulturgalaksen. Som tidligere nævnt har der været arbejdet sammen om arrangementer, som har været rettet mod børnefamilier, og disse initiativer vil vi ligeledes fortsætte med.

*Artikler i
Søllerødbogen
2013*

foreløbige resultater af de arkæologiske udgravninger langs Helsingørmotorvejen, skrevet af museumsinspektør ved Hørsholm Egns Museum Ole Lass Jensen og hans kolleger. Vi møder her Rudersdalegnens oldtid, som på mange områder er helt ny for borgerne, alt sammen bragt frem fra gemmer i jorden i forbindelse med den store motorvejsudvidelse nordpå. Mange af medlemmerne fik lejlighed til i efteråret 2012, kort før denne artikel blev skrevet at gå rundt i udgravningerne med Ole Lass Jensen og se nogle af de arkæologiske fund.

Registratør ved Rudersdal Museer, Anders Bank Lodahl, har skrevet om landliggerlivet i begyndelsen af forrige århundrede. Artiklen handler om Villa Venti i Vedbæk, som apoteker Otto Heering Müller byggede i 1906, beliggende på adressen Vedbæk Strandvej 480. Det er studiet af familiens privatarkiv og Otto Müllers flotte fotografier, der danner baggrund for den detaljerede beskrivelse af det flotte hus. Vi

Hvert år udgiver vi med stolthed Søllerødbogen, som på forbilledlig vis nu i snart 30 år har været redigeret af Niels Peter Stilling. Årbogens mange artikler er skrevet af engagerede forfattere, der ofte gentagende gange har skrevet i Søllerødbogen. Det er et stort arbejde, der her præsteres i studiet af vores lokale historie, og Selskabet vil gerne sige forfattere og redaktør en stor tak. Søllerødbogens artikler præsenterer i 2013 et spænd af emner, både hvad angår tid og indhold. Den første artikel er en spændende gennemgang af de

bliver simpelt hen budt indenfor og kan gå gennem huset rum for rum omkring 1910.

“Et halvt år i Skodsborg” er skrevet af Torsten Søgaard, som fortæller om digteren Jeppe Aakjær, som vi normalt forventer at træffe i Jenle i Jylland. I slutningen af sit liv opholdt han sig imidlertid på Skodsborg Sanatorium som patient i 6 måneder, og det er historien herom vi hører, men også en beretning om Aakjærs livsbane.

Jørgen Berg er en af vores meget trofaste skribenter i Søllerødbogen. I årbogen 2013 fortæller han om sin deltagelse i Den danske Brigade i Tyskland i 1947, da han som 21-årig og hjemmehørende i Holte var værnepligtig dansk soldat i Jever i efterkrigstidens Tyskland.

Alexander Klingspor, der var kunstmaler og i 1950'erne tegnelærer på Holte Gymnasium blev mindet ved en udstilling på Mothsgården, og Lise Øvlisen har skrevet om hans virke, illustreret med en række af hans malerier.

Sidste artikel i Søllerødbogen er også sidste afsnit af Socialdemokratiets historie fortalt og dokumenteret gennem de seneste tre søllerødbøger. Det er et imponerende arbejde som hermed afsluttes i et samarbejde mellem Jørgen Berg, Jens Bruhn, Kaj Elkrog, Birgitte Hamborg, Birthe Hyldstrup og Jørgen Schunck.

Som sædvanligt har Morten Trommer skrevet om, hvad der har stået i lokalaviserne tidligere. I år var det “Det stod i avisen 1927”. Yderligere var der som altid årsberetninger fra: Rudersdal Museer, Vedbækfundene, Historisk Arkiv og Selskabets egen årsberetninger.

“Nyt fra lokalhistorien”, medlemsbladet, udkom som altid i begyndelsen af februar og september med en orientering til medlemmerne. Her gives der en præsentation af de historiske arrangementer, medlemmerne kan deltage i, og desuden en lokalhistorisk skildring af forskellige steder i Rudersdal.

*Nyt fra
lokalhistorien*

Løbende er der gennem året udsendt mails om vore arrangementer og andre nyheder til de medlemmer, der har ønsket nyhedsmails.

Maglemosen

Jeg har som formand desuden deltaget i flere forskellige workshops i kommunen på vegne af Selskabet. Der var en væsentlig drøftelse af Maglemosens fremtid i april måned, hvor vi og andre ønskede en pleje af området, der nærmede sig Vedbækfjordens oprindelige landskab og ikke fik præg af park med bænke, ligesom formidlingen af historie, arkæologi og landskab blev gjort let tilgængelig i Apps til alle – gerne med særlig fokus på unge og også gerne med ekskursioner til området med skoleelever.

Kulturslangen

Et idémøde om, hvorledes “Kulturslangen”, der blev skabt i 1996 kunne få nyt liv, var udbytterigt. Her blev arbejdet i Partnerskabet om synliggørelse af vore monumenter inddraget fra Selskabets side med forskellige forslag til at udnytte “de talende monumenter” og folderen om disse til Kulturslangen.

Igen i år har Rudersdal Kommune ydet Historisk-topografisk Selskab et driftstilskud på 45.000 kr. Det siger vi tak for, og samtidigt vil jeg benytte lejligheden til på Historisk-topografisk Selskabs vegne at sige tak til alle vore meget væsentlige samarbejdspartnere gennem 2013, ikke mindst til Rudersdal Museer med deres meget imødekommende personale.

Historisk topografisk Selskab for Søllerødegne

Driftsregnskab for perioden 1. januar – 31. december 2013

	Regnskab 2013	Regnskab 2012	Budget 2013 1/1-31/12	Balance 31.12.2013	
Resultatopgørelse					
Indtægter				Aktiver	
Kontingenter	232.550,00	248.775,00	250.000	Driftskonto	114.654,17
Tilskud Rudersdal Kommune	45.000,00	65.000,00	45.000	Indskudskonto	170.012,49
Renter	857,78		500	Hensættelseskonto	72.107,69
Bogsalg	2.868,00	37.750,00	10.000	Aktiver i alt	356.774,35
Indtægter i alt	281.275,78	351.525,00	305.500		
Udgifter				Passiver	
Søllerøbogen 2012				Egenkapital primo	364.719,71
Trykning	143.500,00	137.250,00	140.000	Årets resultat	-13.195,36
Forsendelse	13.250,75	20.710,00	15.000	Forpligtelser	5.250,00
Pakkeholdsfrokost	2.400,00	1.659,00	3.000	Passiver i alt	356.774,35
Søllerøbogen i alt	159.150,75	159.619,00	158.000		
Medlemsinformation					
Trykning af "NYT"	17.450,00	17.450,00			
Forsendelse af "NYT"	10.881,75	10.803,50			
Hjemmeside	562,50	1.080,00			
Nyhedsmails	4.812,50	4.812,50			
Bogudgivelse	-				
Medlemsinformation i alt	33.706,75	34.146,00	35.000		
Sensommerudflugt					
Deltagerbetaling	-33.575,00	-29.177,00			
Transport	10.500,00	10.300,00			
Forplejning	15.600,00	12.720,00			
Entre, Foredragsudgifter	12.407,40	6.750,00			
Sensommerudflugt i alt	4.932,40	593,00	4.000		
Andre aktiviteter					
Deltagerbetaling	-9.000,00	-2.000,00			
Lokaleleje	3.000,00	3.475,00			
Forplejning	2.318,65	4.380,63			
Honorarer	16.647,36	5.731,00			
Entreer	10.619,00				
Diverse	2.860,90	14.466,45			
Andre aktiviteter i alt	26.445,91	26.053,08	24.000		
Administration					
Sekretærbistand	46.409,47	37.137,00	40.000		
Porto	1.110,00	1.154,00	3.500		
Kontorartikler	934,75	1.237,60	2.000		
Annoncer	1.840,00	1.817,50	2.000		
Møder	2.730,95	2.727,50	3.000		
Kontingenter	3.495,00	3.450,00	3.500		
Kontingentoprævninger	11.344,71	9.006,35	15.000		
Hjemmeside	517,50	100,00	5.000		
Repræsentation	942,95	1.453,75	2.000		
Bankgebyrer	910,00	1.000,00	1.500		
Administration i alt	70.235,33	59.083,70	77.500		
Udgifter i alt	294.471,14	279.494,78	298.500		
Årets resultat	-13.195,36	72.030,22	7.000		

Holte, 15/05/2014

Verner Hylby
Kasserer

Anita Mikkelsen
Formand

Ena Berg
Revisor

Lis Vorsting
Revisor

Selskabets bogsalg	2013	2012
Søllerødbogen ældre årgange		3.770,00
Søllerød, som det var engang		700,00
Dreng i Holte		60,00
Limfjordsluft		-
Fra Røjels bom		-
Skoleliv i Søllerød		-
Brandslukning i Søllerød		-
Paul Bergsøe og Kofoedsminde		-
Frederick de Koninck og Dr.gård		100,00
Søllerød set med malerøjne		-
København-Vedbæk-Verden		-
Niatharum		50,00
Fra 6 landsbyer til 7 bydele		170,00
50 år i lokalhistorisk tjeneste		40,00
Frederik VII og Skodsborg		410,00
14 malerier fra Søllerødeggen		-
Nærumbanen 1900-1975		-
Bygningskunst i Søllerød 1670-1970		-
Gårdmandsliv		250,00
Kunstkort		-
Os fra Nærum		-
Landskabsmalerier fra Rudersdal		300,00
Vejnavne		32.320,00
Thea fra Trørød	600,00	1.800,00
Diverse		-
Boghandlerrabatter		-2.220,00
	<u>600,00</u>	<u>37.750,00</u>

Vi har revideret årsregnskabet for Historisk-topografisk Selskab for Søllerødeggen og har herunder konstateret at regnskabet er i overensstemmelse med selskabets bogføring. Vi har endvidere konstateret tilstedeværelsen af selskabets likvider pr. 31.december 2012.

Regnskabet giver efter vor opfattelse et retvisende billede af selskabets resultat for 2012, dets aktiviteter og dets økonomiske stilling i øvrigt.

Revisionen har ikke givet anledning til bemærkninger.

Henrik Støtt
Kasserer

Som generalforsamlingens revisorer

Ena Berg

Lis Vorsting

BESTYRELSEN FOR HISTORISK-TOPOGRAFISK SELSKAB FOR SØLLERØDEGNEN 2013-2014

Etnolog Anita Mikkelsen, *formand*.

Telefon 45 89 07 17

Konsulent Verner Hylby, *kasserer*:

Telefon 45 80 37 18

Cand.polyt. Søren P. Petersen, *næstformand, sekretær*:

Telefon 45 42 42 89

Museumskonsulent Niels Peter Stilling, *redaktør*:

Telefon 72 68 56 56

Civilingeniør Carl Steen Berggreen, *formand bevaringsudvalget*. Telefon 45 42 10 41

Chefkonsulent Henrik Støtt

Etnolog MK Birgitte Scherning Povlsen.

Cand.mag. Morten Trommer.

Underdirektør Jan Britze

Menighedsrådsformand Georg Lund

Cand.mag. Lars Bo Hansen.

SUPPLEANTER

Cand.mag. Martin Wilson

Lærer Sanne Rud

FORRETNINGSUDVALGET

Anita Mikkelsen.

Søren P. Petersen

Niels Peter Stilling

Verner Hylby

BEVARINGSUDVALGET

Carl Steen Berggreen, *formand*

Jan Britze

SEKRETARIAT

Rudersdal Museer, Biblioteksalléen 5, 2850 Nærum.

Telefon 46 11 56 50.

E-mail: museum@rudersdal.dk

Hjemmeside: www.histtop.dk

Historisk-topografisk Selskab for Søllerødeggen
Rudersdal Museer